PLATONAS

Kratilas

aidai

PLATONAS
KRATILAS

PLATONAS

Kratilas

Graikišką tekstą parengė,
vertė, įvadą ir paiškinimus parašė
MANTAS ADOMĖNAS

Apie 'Kratilo' etimologijas parašė
NAGLIS KARDELIS

aidai
ALK
1996

Graikiškas tekstas parengtas remiantis:
Platonis Opera. Rec. J. Burnet. Vol. I. Oxonii, 1900;
Platonis Opera. Rec. E. A. Duke & al. Vol. I. Oxonii, 1995

Knygos leidimą parėmė Atviros Lietuvos fondas

ISBN 9986-590-24-8

TURINYS

PRATARMĖ

Šio Platono dialogo vertimo imtis paskatino klausimai, iškilę tiriant Hėrakleito fragmentus. Nors klausimai liko iki galo neatsakyti, o ir *Kratilo* leidimas dėl itin glaustų terminų neįgijo tokio pavidalo, kokį jis turėtų ir būtų galėjęs įgyti, turbūt geriau šį nepakankamai tobulą vertimą, lydimą rudimentinių paaiškinimų ir toli gražu nepatenkinamo įvado, pateikti Skaitytojo teismui dabar, tikintis ateityje papildyti trūkumus ir atitaisyti klaidas, negu atidėti darbą neribotam laikui. Tikiuosi, kad dialogo „paleidimas į apyvartą" padės greičiau tuos trūkumus ir klaidas aptikti - būsiu dėkingas už bet kokią kritiką, padedančią šį darbą patobulinti.

Jei už darbo trūkumus atsakingas vien vertėjas, tai už jo privalumus dera padėkoti didesniam būriui žmonių, vienaip ar kitaip prie jo prisidėjusių bei padėjusių. Išskirtinė padėka dera Vytautui Ališauskui, suteikusiam didelę bičiulišką ir leidėjišką paramą; be jo nenumaldomo dėmesio ir pastangų nebūtų įgyvendintas nei šis, nei kiti pastarojo meto Platono vertimai. Esu dėkingas savai Klasikinės filologijos katedrai, sudariusiai palankias sąlygas derinti Platono dialogo vertimą su magistrantūros studijomis. Skyrium ir turiu padėkoti doc. Audronei Kairienei, maloniai sutikusiai peržiūrėti ir sutikrinti surinktą dialogo graikiškąjį tekstą. Už kolegos paramą malonu padėkoti Nagliui Kardeliui. Jis sutiko parašyti knygos priedą, iš kurio skaitytojas sužinos, kaip *Kratile* etimologizuojamų žodžių kilmę aiškina šiandienos kalbininkai.

Vertime lieka iš esmės ta pati graikiškų vardų perteikimo sistema, kaip ir Hėrakleito *Fragmentuose*. Prof. Henriko Zabulio argumentai (pagrindiniai išdėstyti recenzijoje *Fragmentams* „Naujajame židinyje“, 1996, Nr. 3, p. 165-170) įtikino, jog reikia atsisakyti u transkribavimo *y*. Vis dėlto nepakeičiau nuomonės dėl graikiškosios h perrašymo *ė*: nors tokia transkripcija ir neperteikia tikslios graikiško balsio vertės, iš esmės ji neklaidina (kitaip negu u transkripcija *y*) ir padeda diferencijuoti originalo e ir h. Vartojamoji transkripcijos sistema - pakartojant Hėrakleito *Fragmentų* leidime pasitelktą argumentą - „atsižvelgia ne tiek į originalo skambesį (kadangi pastarasis amžių būvyje smarkiai kito), kiek į grafinį pavidalą“.

M. A.

E. a. A., 1996 Sekminės

BIBLIOGRAFIJA

Adomėnas M.

Hėrakleitas. *Fragmentai* / Vert., įv. ir koment. M. Adomėno. - Vilnius: Aidai, 1995.

Burkert W.

La genèse des choses et des mots (Le papyrus de Derveni entre Anaxagore et Cratyle) // *Les Études Philosophiques.* - 1970. - P. 443-455.

Derbolav J.

Platons Sprachphilosophie im Kratylos und in den späteren Schriften. - Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1972.

Guthrie W. K. C.

A History of Greek Philosophy.

Vol. III: The Fifth-century Enlightenment. - Cambridge: Cambridge University Press, 1969.

Vol. V: The Later Plato and the Academy. - Cambridge: Cambridge University Press, 1978.

Heinimann F.

Nomos und Physis. - Basel: Friedrich Reinhardt Verlag, ²1965.

Kahn C. H.

Language and Ontology in the Cratylus // *Exegesis and Argument: Studies in Greek Philosophy Presented to Gregory Vlastos* (Phronesis Suppl. Vol. I) / Ed. by E. N. Lee, A. P. D. Mourelatos, R. M. Rorty. - Assen: Van Gorcum, 1973. - P. 152-176.

Licciardi C.

Introduzione // Platone. *Cratilo*. - Milano: Biblioteca Universale Rizzoli, 1989. - P. 5-38.

Lorenz K., Mittelstrass J.

On Rational Philosophy of Language: the Programme in Plato's *Cratylus* Reconsidered // *Mind*. - January, 1967. - Vol. 76. - P. 1-20.

Mansfeld J.

Cratylus 402a-c: Plato or Hippias? // L. Rossetti (ed.). *Atti del Symposium Heracliteum 1981*. Vol. I: *Studi*. - Roma: Edizioni del Ateneo, 1983. - P. 43-55.

Rijlaarsdam J. C.

Platon über die Sprache. Ein Kommentar zum Kratylos. - Utrecht: Bohn, Scheltema & Holkema, 1978.

Schönrich G.

Das Problem des Kratylos und die Alphabetisierung der Welt // *Philosophisches Jahrbuch*. - Freiburg/München: Verlag Karl Alber, 1992. - 1 Halbband. - S. 29-50.

Taylor A. E.

Plato. The Man and His Work. - London: Methuen, 1960.

Thesleff H.

Studies in Platonic Chronology. - Helsinki: Societas Scientiarum Fennica, 1982.

ĮVADAS

Kratilą sunku pavadinti unikaliu dialogu Platono raštų korpuse. Jame apskritai nelengva rasti kūrinį, kuris nebūtų tam tikra prasme vienintelis. Platonas tuo ir garsus, kad didžiąją dalį jo *Raštų* sudaro unikumų rinkinys[1], tad kalbėti apie *Kratilo* ypatingumą galima tik su išlygomis. Tačiau tiesa, jog šis Platono dialogas - pirmas mus pasiekęs būtent kalbos svarstymui skirtas filosofijos veikalas. Svetimas klasifikuojančiai sofistų dvasiai (anksčiau už Platoną kalbos klausimais rašiusių sofistų, kaip ir Dėmokrito, veikalai neišliko), būdamas atstu nuo Aristotelio sisteminančio genijaus, būties atsivėrimą kalboje aprėpiančio dešimčia kategorijų, *Kratilas* osciliuoja tarp ironijos ir rimtumo, poetiško-pranašiško „įkvėpimo" ir svarios filosofinės analizės; galiausiai archainio pasaulėvaizdžio atplaišos jame susiduria su švietėjiškomis sofistų idėjomis, o visas priešpriešas jungia nepaprastai gyva bei apčiuopiama, o drauge nesugriebiama Sokrato *persona*, reikalaujanti iš pašnekovų vis naujų apibrėžimų ir pagaliau pati nuo bet kokio apibrėžtumo išsprūstanti.

Ten, kur cituojant nenurodomas autoriaus ir veikalo pavadinimas, o tik puslapio numeris, cituojamas ar nurodomas *Kratilas*; cituojant ar nurodant kitų Platono dialogų vietas, nenurodomas autorius. Dialogo vardas rašomas kursyvu (*Kratilas*); kabutėse („Kratilas") kartais rašomas dialogo personažo vardas.

[1] *Sokrato apologija, Faidonas, Teaitėtas, Sofistas, Parmenidas, Puota, Faidras, Protagoras, Menonas, Ijonas, Valstybė, Timajas, Kritijas* ir *Įstatymai* (išskiriant tik *unicissima*) užima du trečdalius - apie 1200 iš 1800 - devynioms tetralogijoms skiriamų puslapių Stefano leidime.

DIALOGO CHRONOLOGIJOS klausimu vieningos nuomonės nėra. Čia susiduria skirtingų tyrimo būdų duomenys. Stilometrija, pasak Holgerio Thesleffo, „kaip paprastai, yra apytikrės vertės, išskyrus tai, kad ji parodo, jog praktiškai nesama 'vėlyvojo stiliaus' bruožų" (p. 168). Draminės aplinkos nebuvimas, lengvas stilius ir žaismingas tonas sugestijuotų palyginti ankstyvą datą, kurios laikomasi „tradiciniu požiūriu" įkurdinant *Kratilą* „netoli didžiosios 'vidurinių' dialogų grupės - *Puotos, Faidono, Valstybės* - pradžios" (Kahn, p. 154). Kita vertus, dialogo tematika - kalbos ir mąstymo pamatų kritika, ankstesniųjų mąstytojų požiūrių aptarimas, taip pat kai kurie konkretūs Platonui rūpimi dalykai (melo galimybės problema, „visuotinės tėkmės" teorija, Protagoro reliatyvizmas) - sietų *Kratilą* su vėlesniais dialogais, ypač su *Teaitėtu* ir *Sofistu* (Thesleff, p. 167-168; Kahn, p. 154). Vėlyvą datavimą įtaigotų ir dėstymo sistemiškumas bei Sokrato polinkis į monologą, paskatinęs Platoną ironiškiems autokomentarams Sokrato lūpomis (396d, 428d *et al.*). Tuo tarpu chronologiniu aspektu vertinti „pavidalų (*ideai/eidē*) teorijos" išsivystymo laipsnį aptariamajame dialoge būtų kur kas sunkiau. Mat, viena vertus, „ganėtinai implicitinė ir nebūtinai labai 'pažengusi' metafizika" (Thesleff, p. 168) gali būti suprantama kaip dialogo priklausymo viduriniajai dialogų grupei ženklas, antra vertus, galima manyti, jog pati dialogo problematika - vardų teisingumo klausimas - nereikalauja išvystyto metafizinio aparato, ir tuo pagrindu remiantis atmesti „pavidalų teorijos" išvystymo laipsnį kaip chronologijos požiūriu nereikšmingą[2]. *Kratilo* datavimo klausimas, Thesleffo apibūdi-

[2] Thesleffo pastangos datuoti dialogą IV a. VIII dešimtmečio pabaiga (375-370 m. pr. Kr.) remiantis hipotetine slapta polemika su Hėrakleidu Pontiečiu (p. 169) grindžiamas vien labai menkais netiesioginių liudijimų

namas kaip *notoriously problematic*, dar sykį parodo, jog iš teksto nepaprastai sunku ką nors patikima pasakyti apie tai, kas yra anapus ir pirmiau už tekstą - apie jo autorių.

DIALOGO PERSONAŽAI viso labo yra trys; vienas jų, SOKRATAS, gerai pažįstamas, žinių apie kitus du irgi turime iš kitų šaltinių.

HERMOGENAS, jau antroje savo replikoje suformuluojantis dialogo temą - čia būsiąs svarstomas „vardų teisingumas" (383a-b), - atstovauja sofistinei kalbos kaip susitarimo teorijai. Apie patį Hermogeną žinome ne kažin kiek - tiek, kiek probėgšmais užsimenama Platono bei Ksenofonto kūriniuose: Hiponiko sūnus, Kalijo, turtingo sofistų patrono (391c; *Apol.* 20a; *Protag.* 311a, 314b-316a) jaunesnysis brolis (391c), dialogo pradžioje dėstąs įvairių sofistinių mokymų nuogirdas, vėliau tampa artimu Sokrato mokytiniu ir sekėju (galimas daiktas, būtent *Kratile* šis Hermogeno „atsivertimas" ir užfiksuotas). Pasak Platono, Hermogenas buvo greta Sokrato, kai šis su bičiuliais kalėjime svarstė sielos nemirtingumą ir išgėrė savo paskutinę taurę (*Phaed.* 59b); Ksenofontas mini jo dalyvavimą Sokrato teismo procese ir teigia, jog prieš prasidedant viešam bylos svarstymui jis mėginęs įtikinti Sokratą pasirūpinti savo teismine gynyba (Xen. *Apol.* 2; 3; *Mem.* 4.8.4); Hermogenas taip pat yra ir vienas Ksenofonto *Symposium* dalyvių. Apie jo filosofines pažiūras negalime pasakyti nieko daugiau, negu mini šis dialogas, ir, nors Diogenas Laertijus tvirtina Hermogeną buvus Parmenido sekėją, šis tvirtinimas veikiausiai remiasi paties

duomenimis; nors tokios polemikos galimybę atmesti ne lengviau, negu įrodyti, tai jokia prasme negali būti lemiamas argumentas chronologijos klausimu.

Kratilo medžiaga: Hermogeno ir Kratilo pozicijų prieštara dialoge turbūt bus sutapatinta su Antikoje paplitusiu požiūriu į Parmenido bei Hėrakleito mokymų antagonizmą[3].

KRATILAS, Smikriono sūnus, atėnietis (plg. 429d), prigimtinio vardų teisingumo šalininkas - kur kas įdomesnė ir tamsesnė figūra. Be aptariamojo dialogo - pagrindinio žinių apie Kratilą šaltinio, - jį trissyk mini Aristotelis, kurio liudijimus verta aptarti išsamiau.

> *Be to, [ankstesnieji mąstytojai] regėjo visą čionykštę prigimtį judant, o kintančio dalyko atžvilgiu nė vienas teigimas nėra teisingas, ir apie visais atžvilgiais visokeriopai kintantį dalyką kalbėti tiesos neįmanoma. Būtent iš šios prielaidos išaugo kraštutiniausia iš minėtųjų nuomonių - vadinamųjų „hėrakleituojančiųjų" beigi ta, kurios laikėsi Kratilas, galiausiai manęs, jog nereikią ničnieko kalbėti, bet vien tik judinęs pirštą ir priekaištavęs Hėrakleitui, pasakiusiam, kad „du kartus į tą pačią upę įžengti neįmanoma"; mat jis manė, jog nė sykio.*
>
> (*Metaph.* Γ 5. 1010a 7 = 65 A 4 DK)

> *Pavyzdžiui, [...] lygiai kaip Aischinas [pasakė] apie Kratilą: esą „šnypšdamas ir mostaguodamas" - juk [tokie žodžiai] įtikinami, kadangi jie tampa žinomomis nuorodomis* (σύμβολα) *į tai, kas nežinoma.*
>
> (*Rhet.* Γ 16. 1417b 1 = 65 A 2 DK)

[3] *Ita* Natorp *cit. ap.* Guthrie V, p. 5, n. 1. Pati Diogeno Laertijaus pasakymo forma (III 6) - [...] προσεῖχε Κρατύλῳ τε τῷ Ἡρακλειτείῳ καὶ Ἑρμογένει τῷ τὰ Παρμενίδου φιλοσοφοῦντι - patvirtina tokio sutapatinimo, besiremiančio tradicine Hėrakleito-Parmenido opozicija, tikėtinumą.

Po minėtųjų filosofijų radosi Platono darbo vaisius, daug kuo jais [i.e. pitagorikais] sekantis, tačiau turintis ir savų dalykų, kitokių negu italikų filosofija. Mat nuo jaunystės suartėjęs pirmiausia su Kratilu ir Hėrakleito pažiūromis, esą visi jusliniai dalykai amžinai tekantys ir jų atžvilgiu nesąs įmanomas pažinimas (ἐπιστήμη), *tokių pažiūrų apie šiuos dalykus jis laikėsi ir vėliau.*

(*Metaph.* A 6. 987a 29 = 65 A 3 DK)

Pastarąjį liudijimą kiek kitokiu pavidalu pakartoja Diogenas Laertijus:

Nuo tada, sulaukęs dvidešimt metų, [Platonas], kaip kalbama, tapo Sokrato mokiniu; anam mirus, bendravo su hėrakleitininku Kratilu bei Hermogenu, filosofuojančiu parmenidiškai.

(III 6 = 65 A 3 DK)[4]

Taigi iš Platono *Kratilo* sužinome dialogo protagonistą mokius, jog (a) esama „iš prigimties įgimto vardų teisingumo" -

[4] Šį Diogeno Laertijaus liudijimą vėliau pakartoja Olimpiodoras (*Vita Platonis,* 4) ir *Prolegomena philosophiae Platonicae* (4).

Be to, Diogenas Laertijus veikiausiai interpretavo Hermogeno kalbinį reliatyvizmą kaip Parmenido pozicijos pratęsimą; plg. Parmenido fr. 8, 53-54: „[Marieji] nutarė įvardyti du pavidalu, tačiau vieno iš jų [įvardyti] nereikėtų (čia jie ir pasiklydo)" ir ypač fr. 19: „Štai tau, kaip, anot nuomonės, šitie dalykai iškilo ir esti nūnai, ir po to, kai iškilo, tie, kas išaugo, baigsis; o žmonės jiems kiekvienam nustatė vardą kaip žymę".

Tačiau, kaip matysime vėliau (žr. p. 30-34), Diogeno Laertijaus įžvalga, nors veikiausiai ir neatspindinti realaus istorinio ryšio, gana gerai identifikuoja dvi pagrindines šiame dialoge susidūriančias pozicijas.

to paties ir helėnams, ir barbarams (383a-b), jog (b) vardai galį atskleisti pačius daiktus, varduose glūdįs daiktų esmės pažinimas (435d-436a) ir jog (c) neįmanoma pasakyti melo, kadangi tai reikštų „kalbėti ne tai, kas yra“ (429d); taip pat sužinome Kratilą (d) neneigiant tikrovės pažinumo (427e-440e *passim*) ir (e) drauge su Hėrakleitu mokius apie „visuotinę tėkmę“ (436c-437a; 440e). Tuo tarpu Aristotelio liudijimai (išdėstyti kiek kita tvarka) rodo, jog Kratilas, radikalizuodamas Hėrakleito mokymą, (e1) mokė apie visuotinę tėkmę, (d1) iš to kildino visišką tikrovės nepažinumą ir (c1) manė, jog kalbėti iš viso neįmanoma (nes tai implikuotų pastovių esmių buvimą), tad belieką rodyti pirštu (galbūt apie tai užsimenama ir *Retorikos* pastraipoje). Sugretinę Platono ir Aristotelio liudijimus, galime matyti, kad hėrakleitinės Kratilo pažiūrų dominantės iš principo sutampa, tuo tarpu požiūris į pažinimo galimybę ir (iš jos kylantį) kalbos vaidmenį radikaliai skiriasi[5]. Jeigu nesirenkame interpretacijos požiūriu lengviausio, bet vargu ar teisingiausio kelio - spėjimo, kad kuris nors iš turimų šaltinių duomenis apie Kratilą perteikė iškreiptai, - belieka manyti, kad Kratilo pažiūros kito ir jis radikalizavo savo hėrakleitizmą iki visiško agnosticizmo. Tuomet Aristotelio liudijimai atspindi būtent šią, paskutinę Kratilo pažiūrų stadiją (tikėtina, jog tai nurodo ir Aristotelio liudijime A 4 pavartotas žodis τὸ τελευταῖον „galiausiai“), o Platono dialoge Kratilas, kuris čia pavaizduotas gana jaunas (440d), yra dar tik savo kelio pradžioje. Tuo tarpu

[5] Jeigu ir būtų galima manyti, kad Kratilo agnosticizmą Aristotelis galėjo kildinti iš baigiamųjų Sokrato pastabų *Kratile*, tai Hėrakleito kritika ir atsisakymas vartoti kalbą yra neabejotinai nauji motyvai, neleidžiantys manyti, jog Platono *Kratilas* yra vienintelis, be *Retorikoje* minimo Aischino liudijimo, Aristotelio žinių apie Kratilą šaltinis.

Platonas rašo jau neabejotinai žinodamas tolesnę Kratilo pažiūrų raidą[6] (tai laiduoja skirtumas tarp „draminės" pavaizduoto veiksmo datos[7] ir *Kratilo* parašymo laiko): Platonas vaizduoja Kratilą tarsi kryžkelėje tarp jo įsitikinimo tikrovės pažinumu ir mokymo apie visuotinę tėkmę - kaip rodo Sokrato svarstymai dialogo pabaigoje (440a), iš esmės nesuderinamų pažiūrų, - bet rašo jau žinodamas apie vėlesnį Kratilo pasirinkimą ir dar sykį polemizuoja su savo prisiminimų Kratilu Sokrato lūpomis. Tokią Platono laikyseną patvirtina ir pats dialogo galas, kur Sokratas pataria Kratilui „vyriškai bei įdėmiai svarstyti" ir lengvai nepasiduoti tėkmei, bei tolesnis Kratilo atsakas, išduodantis jo pasirinkimą: „Betgi nė dabar nesilaikau šios nuomonės visai nesvarstęs, tačiau kai svarstau ir rūpinuosi daiktais, man kur kas labiau atrodo, kad yra taip, kaip kalba Hėrakleitas [t.y., jog viskas juda ir niekas nesilaiko vietoje]".

Ties šia vieta iškyla dar vienas svarbus motyvas. Kaip sužinome iš Aristotelio liudijimo (A 3), Kratilas yra antras tiesioginis filosofinis Platono mokytojas po Sokrato. *Kratilas* savo ruožtu yra vienintelis dialogas, kur šiedu Platono mokytojai susiduria. Taigi interpretacijų konfliktą tarp Sokrato ir Kratilo galima interpretuoti kaip pačiam Platonui iškilusį prieštaravimą, kaip paties Platono pažiūras gimdančią įtampą. Cituotoje

[6] Galimas daiktas, būtent Kratilą turi omenyje Platonas *Theaet.* 183b2-5, sakydamas, jog radikaliesiems Hėrakleito sekėjams „dera nusistatyti kokią kitą šneką", nes „dabartinėje jie neturį pasakymų išdėstyti savajai pamatinei prielaidai". Plg. Derbolav, p. 29, išn. 5.

[7] Nors Tayloras (p. 76), remdamasis dialoge minimais personažų amžiaus duomenimis bei 433a aliuzija į „komendanto valandą" Aiginoje, spėja, kad dialogo veiksmas turėjęs vykti netrukus po to, kai atėniečių karo pajėgos užėmė salą 431 m., duomenų menkumas neleidžia spėti, kad kokia nors apibrėžta veiksmo data apskritai turėta omenyje.

Metafizikos ištraukoje Kratilo ir Sokrato vaidmenis panašiai interpretuoja ir Aristotelis:

> *[...] Nuo jaunystės suartėjęs pirmiausia su Kratilu ir Hėrakleito pažiūromis, esą visi jusliniai dalykai amžinai tekantys ir jų atžvilgiu nesąs įmanomas pažinimas, tokių pažiūrų apie šiuos dalykus [Platonas] laikėsi ir vėliau. Kadangi Sokratas nagrinėjo etinius dalykus ir prigimties visumos nė kiek netyrė, o šiuose [t.y. etiniuose dalykuose] ieškojo visuotinybės ir pirmas nukreipė mintį į apibrėžimus, [Platonas], perėmęs tą [Sokrato požiūrį], padarė prielaidą, jog [apibrėžimas] liečia kitus, o ne juslinius dalykus: mat kurio nors iš juslinių dalykų bendroji apibrėžtis esanti neįmanoma, nes šie amžinai kintantys. Tad tuos [kitus] iš esančiųjų dalykų jis pavadino 'pavidalais'* (ἰδέας), *o jusliniai dalykai [esantys] greta jų ir visi pagal juos vadinami.*
>
> (*Metaph.* A 6. 987a 32-b 9)

Tad, galimas daiktas, šiame dialoge Platonas atiduoda duoklę ir savo antrajam mokytojui, kurio įžvalgomis jis pasinaudojo, bet kuris pats nesugebėjo deramai įžvelgti savo įžvalgų reikšmės, ir jam Platonas per praeitį siunčia laišką.

POLEMINIAI DIALOGO KLODAI šiame šimtmetyje ne sykį buvo mokslinių ginčų objektas. Aristotelio liudijimų apie Kratilą nesutarimas su *Kratilo* teikiamomis žiniomis ne vieną mokslininką paskatino manyti, jog Platonas sąmoningai iškraipė istorinio Kratilo pažiūras, idant pasinaudotų jo vardu netiesioginei atakai prieš ką nors kitą. Daugiausia diskutuojama dėl dviejų Platono amžininkų, hipotetinių slaptų jo oponentų šiame dialoge.

ANTISTENAS, Sokrato mokinys, bičiulis ir vulgarizatorius,

Diogeno mokytojas, visuotinai laikytas kinikų mokyklos steigėju (smulkiau apie jį žr. Guthrie III, p. 304-311, 209-218 *et al.*), buvo parašęs veikalą „Apie lavybą, arba Apie vardus“ (D. L. VI 17), kuriame teigė, jog „išsilavinimo pagrindas yra vardų tyrinėjimas“ (ἀρχὴ παιδεύσεως ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις; fr. 38 Decleva-Caizzi). Be kita ko, jis mokė kiekvieną daiktą turint „būdingą apibrėžimą“ (οἰκεῖος λόγος), teisingai daiktą pavadinantį (arba apibūdinantį jo sandų išvardijimu), o klaidingas apibrėžimas ar prieštaraujantys teiginiai esą neįmanomi, nes tuomet jie tiesiog nurodą skirtingus daiktus (Arist. *Metaph.* 1024b 32-34, 1043b 23-28; *Top.* 104b 20; plg. Derbolav, p. 30, išn. 6). Pastangos už *Kratilo* „Kratilo“ aptikti Antisteną siekia dar Schleiermacherio laikus. Remiantis Aristotelio liudijimais, išskiriami tie Platono raštų epizodai, kur anoniminiams ar pramanytiems veikėjams priskiriami mokymai, panašūs į Antisteno (*Soph.* 251b; *Theaet.* 201d-202c; *Euthyd.* 285e, 286b); toliau, apeliuojant į tokios anoniminės ar pseudo-atribucijos atvejus, tvirtinama, jog ir Platono „Kratilas“ 429b-436a dėsto ne savo, o Antisteno pažiūras. Vis dėlto tokia argumentacija, anot Derbolavo, yra ganėtinai cirkuliarinė: arbitraliai interpretuojant Antisteno neminінčius kitų dialogų epizodus pirmiausia iškeliama hipotezė, kad būtent Antistenas yra tikrasis Platono polemikos taikinys, o paskui remiantis šiais tariamais precedentais imamasi Antisteną įkurdinti ir *Kratilo* užkulisiuose. Nūnai ši teorija *de facto* palaidota (Guthrie V, p. 2 ir išn. 1; Licciardi, p. 12 ir išn. 10).

HĖRAKLEIDAS PONTIETIS yra kitas pastarojo amžiaus favoritas „Kratilo“ vardui pelnyti. Warburgo[8] 1929 metais pasiūlyta

[8] Warburg M. *Zwei Fragen zum Kratylos* (Neue Philologische Untersuchungen 5). - Berlin, 1929.

hipotezė rėmėsi trim pagrindiniais argumentais: pirma, žinome, kad Platono mokinys Hėrakleidas Pontietis užsiiminėjo etimologijomis (be kita ko, buvo parašęs knygą „Apie vardus"; D. L. V 87) ir kad *Crat.* 409b-c aptariamą „mėnulio" (σελήνη) etimologiją buvo pasiūlęs (taip pat ir) jis (fr. 119 Wehrli); tad galį būti, jog didžiuma *Kratilo* etimologinės medžiagos paimta iš Hėrakleido. Antra, Hėrakleido tėvo vardas buvo Eutifronas (D. L. V 86), tad esą galima manyti, jog, ne sykį minėdamas Eutifroną ir jo „įkvėpimą" (396d, 399a, 400a, 407d, 428c), Platono Sokratas nurodo ne bendravardžio dialogo veikėją, o žaismingai užsimena apie Hėrakleidą Pontietį ir jo mokslą[9]. Galiausiai, Hėrakleidas domėjosi Hėrakleito Efesiečio mokymu (buvo parašęs keturias knygas „Hėrakleito aiškinimų" (D. L. V 88)), o tai paaiškintų ypatingą jo tinkamumą hėrakleitininko „Kratilo" *alter ego* kandidatūrai. Tačiau, nors šie argumentai parodo Hėrakleido kaip slaptojo (*ergo* „tikrojo") *Kratilo* polemikos taikinio galimybę, patys savaime jie nėra pakankamas pagrindas tvirtinti, jog toks paslėptas dialogo sluoksnis *tikrai* buvo ir kad Hėrakleidas Pontietis *yra* pakeistas „Kratilu" aptariamajame dialoge. Galų gale tenka konstatuoti, kad visos tokios hipotezės apie „slaptą polemiką", nekalbant apie visišką jų nereikšmingumą dialogo interpretacijai, remiasi tokiais menkais duomenimis, kad apsisprendimas už vieną ar kitą poziciją, pasak Derbolavo (p. 31), lygia dalimi kyla iš išankstinio įsitikinimo, *Bekenntnis,* kaip ir iš žinojimo, *Erkenntnis.*

SOFISTAI, paprastai pasirodantys Platono dialoguose, *Kratile* tik epizodiškai šmėsteli, o išsamesnėn jų kritikon nesilei-

[9] Tokiai interpretacijai kiek prieštarauja 396d: jeigu „Eutifronas" pirmiausia ir labiausia yra nuoroda į Hėrakleido tėvą, tai šis nei galėjo priklausyti Atėnų Akamantidės filės Prospaltų dėmui, nei Sokratas galėjo jį susitikti.

džiama. Probėgšmais pasišaipoma iš PRODIKO (384b; t.p. plg. *comm. ad loc.*); galimas daiktas, kai kurios subtilios etimologinės dalies perskyros irgi yra aliuzijos į Prodiko mokslą[10] (plg. Prodiko distinkcijų parodiją *Prot.* 337a-c, 358a-b[11]). Žymusis PROTAGORO fragmentas „visų reikalų matas yra žmogus" (B 1 DK), pacituotas 385e-386a, po neilgų svarstymų atmetamas kaip neatitinkąs objektyvių vertybių egzistavimo patirties (386b-c), o fundamentali Protagoro mokymo apie pažinimą kritika paliekama *Teaitėtui* (152a-172c). Verta nebent atkreipti dėmesį į tai, jog Sokratas minėtoje pastraipoje drauge grakščiai redukuoja Protagoro poziciją į „hėrakleitišką" mokymą apie visuotinę tėkmę.

GORGIJO, kuris *Kratile* vardu nepaminėtas, neregimas dalyvavimas dialoge įdomesnis negu kitų sofistų. Jei galime pasitikėti Pseudo Aristotelio traktatu *De Melisso Xenophane Gorgia* (6. 980a 20-b8), Sokrato argumentai prieš Kratilą 432a-d atkartoja Gorgijo argumentus, įrodinėjančius pažinimo neperteikiamumą tuo, kad žodis savo visiškos skirtybės nuo daikto dėka tegali nurodyti į kitus žodžius, negalėdamas nieko pasakyti apie tai, kas yra anapus kalbos - apie daiktus.

HĖRAKLEITO, septyniskart minimo Kratilo mokytojo, *modus participandi* šiame dialoge yra bene mįslingiausias ir labiausiai

[10] Malonumų (ἡδοναί) skirstymo į χαρά „džiaugsmą", τέρψις „pasitenkinimą", εὐφροσύνη „linksmumą" (419b-d) priklausymas Prodikui tiesiogiai paliudytas Aristotelio (*Top.* B 6, 112b = fr. A 19 DK); t. p. plg. skausmų (λῦπαι) skirstymą į ἀνία „rūpestį", ἀλγηδών „skaudulį", ὀδύνη „sielvartą", ἀχθηδών „slogumą" (419c) bei norų (ἐπιθυμίαι) skirstymą į ἵμερος „geismą", πόθος „troškimą", ἔρως „aistrą" (419e-420b).

[11] T. p. šia tema plg. *Charm.* 163d; *Euthyd.* 277e; *Lach.* 197d; *Meno* 75e; *Prot.* 340a-b, 341a-b.

trikdantis. Platonas niekur nemini, kad Hėrakleitas būtų užsiiminėjęs etimologijomis ar kaip kitaip specialiai domėjęsis kalba, tačiau Hėrakleitas pasirodo dialoge iš karto, kai tik Sokratas pradeda metodiškai etimologizuoti vardus (401d). Apie Hėrakleitą ten kalbama vien kaip apie „visuotinės tėkmės" (πάντα ῥεῖ) skelbėją. Tokia traktuotė neišvengiamai kelia klausimą: kaip suderinti Platono teiginius apie Hėrakleitą kaip „visuotinės tėkmės" doktrinos autorių[12] su „istoriniu" Hėrakleito mokymo pavidalu, aptinkamu išlikusiuose jo fragmentuose, kur „visuotinė tėkmė" neiškyla[13], o mokoma apie „priešybių vienybę ir sutaptį"?

Ieškant atsakymo į šį klausimą, pernelyg lengva - ir todėl sunku - būtų patikėti, kad Platoną galėjo suklaidinti Hėrakleito mokymo iškraipymas, kuriuo, kaip regime iš Aristotelio liudijimo *Metafizikoje* (Γ 5. 1010a 7), Kratilas savo mokytojo „priešybių vienybę" (girdimą fragmente 119: „Į tą pačią upę neįmanoma dusyk įžengti") pavertė *fluxus*, „tėkme", nuolat tapatybės netenkančiu srautu, į kurį įžengti neįmanoma „nė sykio". Kiek galima spręsti iš Hėrakleito citatų bei reminiscencijų *Teaitete*, *Puotoje*, *Įstatymuose* bei kituose dialoguose, Hėrakleito įta-

[12] Plg. 402a: „Kalba gi Hėrakleitas kažkur, kad viskas juda ir niekas nesilaiko vietoje, ir, prilygindamas esamybę upės tėkmei, kalba, jog 'dusyk į tą pačią upę neįžengtum'".

[13] Kad frazė *panta rhei*, kuri didžiumai žmonių pirmiausia iškyla atmintyje, paminėjus Hėrakleito vardą, pastarajam nepriklauso, tyrinėtojai sutaria jau keletą dešimtmečių. Kad Platonas nesiekė ankstesnėje išnašoje cituojamus žodžius „viskas juda ir niekas nesilaiko vietoje" (πάντα χωρεῖ καὶ οὐδὲν μένει) pateikti kaip citatą, veikiausiai rodo žodelis „kažkur" (που), kurį galima versti ir „maždaug, apytikriai" ir kuris leidžia minėtą frazę suvokti kaip žaismingą kvazireminiscenciją (gretimais pateikiamas autentiškas Hėrakleito fragmentas įvedamas be tokių neapibrėžtumų; plg. panašų atvejį 424 c 8).

ka Platonui, nors iki šiol dar adekvačiai neįvertinta, toli gražu nesibaigė Kratilo perteiktomis nuogirdomis.

Taip pat neįtikima, kad Platonas galėjo nesuvokti Hėrakleito ištarų apie tėkmę implikacijų - jog netapatybę kaip netapatybę įmanoma suvokti tik aprioriniame tapatybės horizonte, todėl bet koks netapatybės pavidalas reikalauja tapatybės kaip savo galimybės sąlygos (plg. Adomėnas, kom. fr. 110, 119, 120). Veikiausiai „visuotinė tėkmė" *(panta rhei)*, į kurią Platonas sutraukė visą Hėrakleito mokymą, yra sąmoningas iškraipymas, kuriuo Platonas išreiškia savo poziciją Hėrakleito filosofijos atžvilgiu. Galimas daiktas - nors šis spėjimas, be abejo, lieka tik hipotezė, - kad šis iškreiptas Hėrakleito prezentavimas *Kratile* yra atsakas (*reductio ad absurdum* būdu) į universalijų traktavimą, į skirtybės pirmapradiškumą ir universalumą Hėrakleito mokyme apie priešybių vienybę[14].

Hėrakleito mokyme skirtybė, netapatybė paties ją kuriančio skirtumo galia *jau yra* vienybė ir tapatybė ta prasme, kad jokia skirtybė neįmanoma be išankstinio tą skirtybę įgalinančio tapatybės horizonto; tai ir sudaro mokymo apie „priešybių vienybę" esmę (plg. Adomėnas, p. 27-28 & išn. 19). Tačiau drauge kiekviena priešybių vienybės, kiekviena „tapatybės-skirtybėje" struktūra išlaiko esminį dvilypumą: priešybės negali būti galutinai redukuotos į vienybę, skirtybė - į tapatybę; „priešybių vienybė" negali būti besąlygiškai Vienio anuliuota ir „ištirpdyta" Vienyje. „Priešybių vienybė", fundamentaliausia, galutinė tikrovės struktūra Hėrakleito mokyme, pati yra ontologiškai

[14] Skirtybės pirmapradiškumo klausimu plg. fr. 19: „Karas - visų tėvas, visų karalius", fr. 14: „Būtina žinoti, jog karas yra visuotinis, ir teisybė - vaidas, ir viskas gimsta per vaidą", t.p. fr. 15, 17, 18, 24, 40, 41 bei komentarus jiems.

dvilypė: priešybių buvimas yra vienybės sąlyga ne mažiau, negu vienybė - priešybių. Tad Hėrakleito postuluojamas tikrovės vieningumas, iškylantis kaip „priešybių vienybės" struktūra, niekada nėra visiškai sau tapatus: galutinė tikrovės sąranga pasirodo esąs dvilypumas, dviprasmybė, skirtybė, nuolat išsprūstanti nuo *vieningo* apibrėžimo; vienybėje, kuri iškyla skirtybėje ar priešybėse kaip jų išskyrimo ar supriešinimo galimybės sąlyga, vėl atsigamina skirtybė, be kurios ši vienybė būtų neįmanoma (kaip ir *vice versa*). Hėrakleito priešybių vienybė galiausiai pasirodo esanti nepaliaujantis ir nesustabdomas vienybės trupėjimas į begalinę skirtybę, kažin kaip turįs išlaikyti savo vieningą pobūdį, ir iš to vėl kyla naujos dviprasmybės bei naujos skirtybės: vienybė, turinti palaikyti priešybes „atvirkščiai apgręžtoje dermėje" (cf. fr. 40), pati pasirodo esąs nuolat tapatybės-sau netenkantis srautas: „viskas juda ir niekas nesilaiko vietoje"[15].

[15] Tikėtina, kad apie panašų mąstymo kelią Hėrakleitas užsimena mįslingame fr. 52: „Pagavos: visumos ir nevisumos, sutelktis išskirtis, darna nedarna: iš visų viena ir iš viena visi". T. p. plg. kom. *ad loc.* (ypač (3.2)), kurį galbūt dera peržiūrėti išsakytos interpretacijos šviesoje.

Galbūt čia dar pravartu prisiminti ir Sokrato žodžius dialogo pabaigoje: „SOKR. Tai kaipgi galėtų būti tuo ir tuo kas nors, kas niekada nesilaiko taip pat? Mat jeigu kada nors užsilaikytų taip pat, tai aišku, kad per tą laiką nė kiek nekistų; o jeigu nuolat laikosi taip pat ir yra tas pat, tai kaipgi šitai kistų ar judėtų, niekuo nenutoldamas nuo savo paties pavidalo? - KRAT. Niekaip. - SOKR. Tačiau tokiu atveju nebūtų nė niekieno pažįstamas. Mat norinčiam pažinti vos prisiartinus, jis išsyk taptų kitas ir kitoks, tad negalėtų būti pažintas, kas tai per dalykas yra ir kaip laikosi, nes joks pažinimas nepažįsta to, ką pažįsta nesilaikant niekaip" (439e-440a). Netgi tam, kad kitimas galėtų būti pažintas kaip kitimas, jis turi būti tapatus sau, negali kisti savo paties atžvilgiu. Čia galima būtų įžvelgti Platono bandymą atsakyti į Hėrakleito pastangas susidoroti su „upės" problema (fr. 110, 119, 120), sutraukiant ją į laikinę „tapatybės

Taigi, redukuodamas Hėrakleito mokymą apie „priešybių vienybę" į *panta rhei*, Platonas tarsi teigia, jog tas Hėrakleito mokslo iškraipymas, kurį atliko Kratilas, dėsningai plaukia iš paties Hėrakleito mokymo apie priešybių vienybę. (Žinoma, čia iškelta hipotezė, kol nebus nuodugniai ištirtos relevantiškos *Teaitėto* ir *Sofisto* vietos, tėra tik spėjimas[16].) Ši hipotezė atsako į klausimą, kodėl Platono Hėrakleitas priverstas ištarti jam svetimus žodžius *panta rhei*, tačiau neatsako į kur kas esmingesnį klausimą: kodėl apskritai Hėrakleitas šiame dialoge?

Minimalų išankstinį atsakymą galime suformuluoti taip: dažni neva etimologiniai sąskambiai, aliteracijos ir anagraminiai dariniai Hėrakleito fragmentuose[17], nors ir neprilygstantys nuodugnioms Sokrato taikomoms etimologijoms, rodo tam tikrą realistinį požiūrį į kalbą. Pasak šio požiūrio, kalba ir nekalbinė tikrovė „yra dvi vienos visumos dalys arba pusės" (Heinimann, S. 55); „ta pati prasminė sąranga *(logos)* perskverbia ir pasaulį, ir bet kokį teisingą kalbėjimą apie jį, tad būtent šia prasme galima teigti, kad pasaulis ir jo prasmę išreiškiantis tekstas sudaro vieną kontinuumą, kurį įkūnija ir išreiškia paties Hėrakleito *logos*" (Adomėnas, p. 23). Hėrakleito kalbinis realiz-

[16] Mansfeldo plėtojama Snellio hipotezė, jog 402a-c šaltinis esąs neišlikęs Hipijo traktatas, kurio liekana yra Hipijo fragmentas DK 86 B 6 (plg. Mansfeld), klausimo iš esmės nekeičia: net jeigu Hėrakleito upės įvaizdį formule πάντα χωρεῖ καὶ οὐδὲν μένει susumavo Hipijas, lieka neaišku, kodėl Platonas šią intepretaciją priėmė.

[17] Pavyzdžių nuorodos pateikiamos: Adomėnas, p. 20, išn. 13, 14, 15; detalesnį aptarimą žr. p. 20-27 ir *comm. ad loc.*

---

netapatybėje" struktūrą. Platono atsakymas turbūt yra toks: tėkmė, kitimas savaime negali būti tapatybės netenkančio srauto tapatybės pagrindas, nes tuomet reikia įvesti dar vieną universaliją paties kitimo tapatybei-sau užtikrinti.

mas veikiausiai buvo ta teorinė prielaida, kurią Kratilas įtraukė į savo mokymo apie kalbą pamatą.

DIALOGO KOMPOZICIJA palyginti paprasta: nėra viduriniajam ir vėlyvajam Platonui būdingų įžangos ir užsklandos, minimalios nuorodos į dialogo draminio vyksmo aplinkybes. Dialogas susideda iš dviejų Sokrato pašnekesių su kiekvienu iš kitų dviejų personažų: iš pradžių Sokratas ilgai kalbasi su Hermogenu, paskui - su Kratilu. Pokalbį su Hermogenu savo ruožtu galima perskirti į dvi dalis: 383a-391b, kur „vardų teisingumas" aptarinėjamas formaliais argumentais, ir 391b-427e užimančią etimologinę dalį. Tad viso labo turime tris stambias dalis. Iš pirmo žvilgsnio argumentacijos eiga tarsi apeina tobulą ratą: pirmose dviejose dalyse Sokratas iškelia poziciją, ir ją sugriauna trečiojoje, atliekančioje „palinodijos" vaidmenį. Jeigu taip, tai ką tuomet Platonas šiuo dialogu nori pasakyti? Ar jo rezultatas grynai negatyvus, kaip ir daugelio ankstyvojo periodo dialogų? Ar jo turinio sąrangai būdinga įtampa tarp nulinio dialogo rezultato ir vyksmo, kuris turiningesnis ir prasmingesnis negu rezultatas?

Tačiau ar dialogo sandara tikrai yra pokalbio su Kratilu „palinodijos" užskliaudžiamas žiedas? Ar tikrai pirmose dviejose dalyse rutuliojama vieninga pozicija? Ir kas sugriaunama trečioje dalyje? Įsižiūrėkime į dialogo dalis atidžiau.

I dalis: Sokratas *versus* Hermogenas. Teleologinė analizė, modeliu kalbos nagrinėjimui pasirenkanti artefakto funkcionavimo analizę, atskleidžia informacijos perteikimo apie daiktą vardais būtinybę; vardai negali būti vien „etiketės", sąlyginiai žymekliai.

II dalis (etimologinė): Hermogenas *pace* Sokratas. (Šią dia-

logo dalį versti ypač sunku, nes tai dvigubas vertimas: tenka versti iš graikų kalbos Platoną, verčiantį į graikų kalbą graikiškus žodžius, mėginantį kalboje surasti atsparos taškų kalbos interpretacijai.) Etimologine analize Sokratas vardą redukuoja į „pradmenis" (*stoikheia*; 422a-b), kurie keisto sutapimo dėka reiškia taip pat ir „raides" (ši Sokrato procedūra taikliai įvardyta Schönricho straipsnio pavadinime - *Alphabetisierung der Welt*). Toks nagrinėjimo metodas jungia Platono mąstymą su ikisokratinių filosofų klausimu apie „pradžią" (*arkhē*) kaip tikrovę valdantį „pradą" (*arkhē* yra sykiu ir „pradžia", ir „valdžia", ir pastarųjų reikšmių dėka „pradas"). Neaišku tik, ar prie kalbos ištakų rymantys „papročių steigėjai" *(nomothetai)*, nustačiusieji daiktams vardus (388e *et infra*), nėra vien metaforinės figūros, analogiškos *Timajuje* veikiančiam „Amatininkui" *(dēmiourgos)*. Tolesnė dialogo eiga parodo, kad greičiausiai taip ir yra. Vardų redukcija į „pradmenis", kurie yra pirminiai tiek ontologiškai, tiek laiko požiūriu, esamą, dabartinį kalbos pavidalą paverčia diachroninės raidos, istorinės sanklodos išdava. Drauge etimologinė analizė aptinka pokytį išoriniame kalbos pavidale, garsiniame išraiškos lygyje. Sinchroninė kalbos būsena paaiškinama per diachroninę raidą.

III dalis: Sokratas *versus* Kratilas. Prasmė yra sinchronijos fenomenas - būtent tuo remiasi Sokrato argumentas prieš Kratilą (434c-435b): jeigu kažkada, pusiau mitinėje „pradžioje", garsinė sankloda, tobulai pamėgdžiodama tikrovės sąrangą, ir galėjo valdyti prasmės genezę kalboje, tai nuo tos „pradžios" iki dabartinės kalbos būsenos įvykę pokyčiai (fiksuojami pačiu etimologijos siekiu sugrąžinti pirmykštį, „tikrąjį" kalbos pavidalą), pats kalbos raidos faktas prieštarauja tokio besąlygiško valdymo galimybei. Kad ir ką rodytų etimologinė diachroninės

raidos analizė (kuri pati Sokrato įvardijama kaip dviprasmiška, „dvilypė" *(amphibolon)* 437a; plg. 437d), supratimui reikšmės turi tik sinchronija, esamas kalbos pavidalas, ir reikalingas „susitarimas", įgalinantis diachroninės priešistorės apropriavimą dabarčiai, kurioje vyksta prasmės genezė. Tad reikia postuluoti susitarimą kaip antrąjį ir fundamentalesnį prasmę kalboje gimdantį faktorių. Susitarimas prasmės genezėje įgyja tam tikrą transcendentalų vaidmenį. (*Ergo*, netenka pagrindo etimologijos pretenzija prasmės genezę paaiškinti vien diachronine analize aptinkamu „pirmykščiu pavidalu".) Tuo tikslu pažinimas, esantis susitarimo sąlyga, turi būti pirmesnis už kalbą[18].

Visų pirma į akis krenta tai, jog nuo pirmos dalies - abstrakčios Sokrato ir Hermogeno diskusijos, kur vardo ir daikto ryšys įrodinėjamas per teleologinę kalbos sklaidą - prie etimologinės ne pereinama nuosekliai, o įvyksta šuolis, kurio metu ankstesnė argumentacijos gija pametama, o ryšį tarp vardų ir daiktų Sokratas imasi įrodinėti konkrečių vardų analize (391b-d). Kas vyksta paskui, sunku būtų pavadinti ankstesnės pozicijos logišku plėtojimu ar pagrindimu; veikiau jau dera kalbėti apie „naują pradžią".

[18] Tam tikra prasme šį atsakymą suponuoja pagrindinis dialogo klausimas, iškeltas iš pat pradžių, klausimas apie „vardų teisingumą" (ὀρθότης τῶν ὀνομάτων). Žodžio „teisingumas" arba „tiesumas" (ὀρθότης), pats klausimo kėlimas apie žodžio „teisingumą" jau implikuoja išvestinį to teisingumo pobūdį: antrinis „žodžio tiesos" pobūdis jau iš anksto įrašytas tokiame klausimo kėlime, kadangi ὀρθότης implikuoja kažką pirminio, kažkokią pirminę tikrovę, kuri iškyla kaip lyginimo standartas ir kurią žodis (iš anksto nulemtu būdu) turi atitikti, kad būtų teisingas (ὀρθός). Taigi Kratilo aspiracija naudotis žodžiais kaip pirminiu šaltiniu tikrovės pažinimui iš anksto nurašoma pačioje dialogo pradžioje įrašytu klausimu.

Be to, Sokrato kritika trečioje dalyje nukreipta būtent prieš antrą, etimologinę dialogo dalį: „[...] Protą turinčiam žmogui toli gražu nedera, kad jis pats ir jo siela atsidėję tarnautų vardams, pasitikėdami jais ir juos suteikusiaisiais“, - triuškinančiai reziumuoja jis savo poziciją 440c. Taigi, argumento raidos požiūriu, etimologinė dalis pasirodo esanti tarsi marginali tarpinė pakopa, kuriai nedera teikti jokios reikšmės. Tačiau visais kitais atžvilgiais - savo vieta dramineje dialogo kompozicijoje, turiniu, išraiškos gyvumu, galiausiai vien apimtimi - būtent etimologijos ir sudaro dialogo centrą, būtent jos prikausto skaitančiojo dėmesį. Tad galiausiai pagrindinis klausimas ir yra šis: koks etimologijų vaidmuo žodžio teisingumo, žodžio tiesos nustatymo procese? Ką reiškia šios fantastinės derivacijos ir neslepiamai ironiškas Sokrato performansas, vietomis artimas farsui, privertęs Schleiermacherį ieškoti pateisinimų šiam *so leeres und unbedeutendes Spiel, solche Masse schwerfälligen und leeren Scherzes* (*cit. ap.* Rijlaarsdam, S. 137)?

ETIMOLOGINĘ DALĮ[19] dažniausiai mėginama interpretuoti kaip netiesioginę Platono polemiką su kokiu pasižymėjusiu to meto „kalbininku“. Be minėtų Antisteno ir Hėrakleido Pontiečio hipotezių, gana įtikinama atrodo Rijlaarsdam priimama

[19] Etimologijų Platonas pateikia ir kituose dialoguose. Προμηθεύς „Prometėjas“ kildinamas iš προμηθούμενος „pramatantis“, σοφιστής „sofistas“ - iš σοφός „išminčius“ ir šaknies ιστ- „žinoti“ (*Prot.* 361 d, 312 c); Λίγυες „ligūrai“ - iš λίγειαι „skambios“, μαντική „pranašavimas“ - iš μανική „pašėlimas“, οἰωνιστική „būrimas iš paukščių“ - iš οἴησις-νοῦς-ἱστορία „nuomonė-protas-tyrinėjimas“ (*Phaedr.* 237 a, 244 bc); κέαρ „širdis“ - iš κηρός „vaškas“ (*Theaet.* 194 c); πόλις „miestas“ - iš πολλοί „daug“ (*Resp.* 369 c); ἀσπαλιεύς „žvejas“ - iš ἀ(να)σπᾶν „traukti (tinklą)“ (*Soph.* 221 c);

Victoro Goldschmidto 1940 metais suformuluota teorija (aptariama Rijlaarsdam, S. 140-145): tasai „kalbininkas“ esąs ne kas kitas, kaip Kratilas, surankiojęs „hèrakleitiškas“, jo nuomone (tai yra „visuotinę tėkmę“ skelbiančias), ankstesnių poetų bei mąstytojų pažiūras ir pateikęs jas etimologijų pavidalu. Tad etimologinėje dalyje Sokratas kiek iškraipydamas ir parodijuodamas[20] atkartojąs Kratilo išvedžiojimus. Tuomet ir visų didžiųjų poetų bei filosofų (išskyrus Parmenidą) pavadinimas „hėrakleitininkais“ *Theaet.* 152e ir 180d būsiąs ne Platono sumanymas, o nuoroda į retrospektyvinę Kratilo pseudoatribuciją (šiaip jau būdingą priemonę, kurią to ir vėlesnio meto graikai vartojo savojo mokymo autoritetingumui sutvirtinti; plg. Rijlaarsdam, S. 141). Dar vienas argumentas už šią teoriją galėtų būti tas, kad trys pagrindinės etimologijų grupės - „teologinė“ (397c-398e, 400d-408d), „kosmologinė“ (408d-410e) ir „etinė/politinė“ (411a-421c) - didžiąja dalimi sutampa su Diogeno Laertijaus (IX 5) minimu Hėrakleito knygos skirstymu į tris dalis: ontologiškai-kosmologinę, politinę ir teologinę (τὸ δὲ φερόμενον αὐτοῦ βιβλίον [...] διήρηται δ' εἰς τρεῖς λόγους, εἴς τε τὸν περὶ τοῦ παντὸς καὶ πολιτικὸν καὶ θεολογικόν

[20] Parodijinį didžiosios „etimologijų“ dalies pobūdį liudija ir sunkiai perteikiama ironiška Sokrato dikcija, ir tai, kad kituose dialoguose tuos pačius žodžius Platonas etimologizuoja kitaip, ir ten jo etimologijos kur kas įtikinamesnės (plg. išn. 19).

χορός „ratelis“ - iš χαρά „žavesys“, πυρριχή „šokis su ginklais“ - iš πῦρ „ugnis“, νόμος „įstatymas“ - iš νοῦς „protas“ (*Leg.* 564 a, 816 a, 957 c). Nemažai *Kratile* etimologizuojamų žodžių nagrinėjami ir kituose dialoguose, tačiau ten Platonas dažniausiai pateikia kitą tų pačių žodžių interpretaciją. Plg. σῶμα „kūnas“ *Gorg.* 493 a; ἔρως „aistra“ *Phaedr.* 238 c, 252 c; ἵμερος „geismas“ *Phaedr.* 251 c, 255 c; Ἅιδης „Hadas“ *Phaed.* 80-81d.

„Knyga, pasiekusi mus kaip jo [=Hėrakleito] ... suskirstyta į tris kalbas *(logous):* apie Visa, politinę ir teologinę"). Toks Hėrakleito mokslo suskirstymas irgi galėjo būti įvestas Kratilo; tuomet analogiškas etimologijų dalijimas *Kratile* patvirtintų, jog daugumos jų tikrasis autorius yra Kratilas. O Platono kritika, pasak šios teorijos, pirmiausia nukreipta prieš Kratilo nuostatą, kad „filosofuoti - tai etimologizuoti".

Tačiau aiškinti etimologinį *Kratilo* „intarpą" vien poleminiais tikslais būtų neadekvatu platesniame Platono filosofijos kontekste, nors galbūt tam tikru laipsniu tai ir atitinka konkrečias istorines dialogo parašymo aplinkybes ar netgi tiesiogines jo sukūrimo paskatas. Paskiros istorinės asmenybės, konkretūs filosofiniai pirmtakai, su kuriais Platonas diskutuoja arba kurių mokymą priima, Platono mąstyme netenka savo vienkartiškumo ir ima atstovauti idealioms paradigmoms, į konkretų vardą sutraukiančioms tam tikrą mąstymo ar gyvenimo būdą. Ši „vienkartiškumo netektis" nereiškia, kad interpretuodamas savo pirmtakus Platonas nuvertina kurią nors vieną santykio „asmuo-filosofija" pusių. Konkretus asmuo ir jo filosofija Platonui susilieja į vieną hieroglifą, kuriame šiedvi pusės neperskiriamai susijusios. Ryškiausias tokio mąstymo pavyzdys - Sokrato figūra, kurią jo mokinys ne tik įaudžia į kone visus savo kūrinius, bet ir paverčia visų dialoguose išdėstytų savo ieškojimų simboliu: „Todėl aš niekada nesu nieko apie tai parašęs, ir nėra nei nebus jokio rašytinio Platono kūrinio, o tie, kurie dabar tokiais vadinami, yra išgražėjusio ir atjaunėjusio Sokrato" (*Ep.* 2, 314c)[21]. Taigi *Kratilas* interpretuotinas ne tik konkrečių

[21] Plg. taip pat Parmenido vaizdavimą *Parmenide, Sofiste, Teaitėte*; Protagoro traktavimą *Teaitėte*; dvilypį santykį su Homėru *Valstybėje*, atspindintį dviprasmišką santykį su jo atstovaujama tradicine graikų kultūra, ir kt.

asmenų bei mokymų kritikos horizonte, ir derėtų išskirti tam tikras „idealias" pozicijas, tarp kurių ir vyksta diskusija aptariamajame dialoge. Galiausiai, pats faktas, kad Platono *Kratilas* spausdinamas filosofinio palikimo serijoje, verčia mus žiūrėti į dialogo tekstą kaip į filosofinę problemą, reikalaujančią filosofinio sprendimo. „Mūsų tikslas negali būti atsikratyti Platono sprendimo, pasakius, kad tai vien tam tikro paskiro tolimo ir nesvarbaus momento istorijoje funkcija. Priešingai, mes norime įgalinti Platono sprendimą ką nors reikšti ir mums"[22].

Nepaisant įvairiopų bandymų sujungti Kratilą su šiuolaikiniais filosofiniais mokymais apie kalbą[23], tokios „aktualizavimo" pastangos tik dar aiškiau parodo pamatinį Platono klausimo apie vardus būdo svetimumą ir keistumą šiuolaikiniam mąstymui. Tiktai klausdami apie šio keistumo ištakas, galbūt suvoksime, kuo gi iš tikrųjų ši kalba apie kalbą gali būti aktuali mums.

Iš tiesų kam gi gali būti įdomus klausimas apie „vardų teisingumą"? Tačiau pabandę šį klausimą iš retorinio paversti realiu ir pamėginę atsakyti, kam gi „vardų teisingumas" *gali* būti įdomus ir kokiame kontekste šis klausimas *gali* būti prasmingas, galbūt pajėgsime nustatyti *Kratile* rutuliojamo mąstymo tikrąją vietą, apibrėžti ten keliamų klausimų, ten vykstančios polemikos kontekstą.

Klausimas apie vardo teisingumą neabejotinai prasmin-

[22] Gadamer H.-G. *Plato and the Poets // Dialogue and Dialectic.* Eight Hermeneutical Studies on Plato / Translated and with an Introduction by P. Christopher Smith. - New Haven and London: Yale University Press, 1980. - P. 41.

[23] Plg. Schönrich, Lorenz-Mittelstrass, Kahn.

gas archainės, „maginės" kalbos sampratos kontekste ir iš jos kylančioje vardo aiškinimo, prasmės ieškojimo varduose tradicijoje. Pačią sampratą pavaizdžiai nusako Ernstas Cassireris: „Šiame, pirmajame refleksijos lygyje žodžių pobūdyje ir reikšmėje [...] nedalyvauja jokia laisva dvasios veikla. Žodis nėra ženklinimas ar įvardijimas arba dvasinis tikrovės simbolis; jis pats yra be galo tikra tikrovės dalis. Mitinį požiūrį į kalbą, kuris visur kur ankstesnis už filosofinį požiūrį į ją, visuomet apibūdina šis skirtumo tarp žodžio ir daikto nebuvimas. Čia kiekvieno daikto esmė glūdi jo varde. Maginės galios tiesiogiai priklauso žodžiui. Tas, kuris užvaldo vardą ir žino, kaip juo pasinaudoti, įgyja galią pačiam objektui; jis pasisavina tą objektą su visomis jo galiomis. Visa žodžių ir vardų magija pagrįsta prielaida, kad daiktų pasaulis ir vardų pasaulis sudaro vienatinę nediferencijuotą priežastingumo grandinę ir todėl vienatinę tikrovę. Abiejuose galioja tas pats substancialumo pavidalas ir tas pats priežastingumo pavidalas, susiejantis juos į vieną savyje uždarą visumą"[24]

Tokia kalbos samprata regėti Homėro epo, ypač *Odisėjos*, vardų interpretavime ir gausiuose tabu, susijusiuose su vardo žinojimo teikiama galia. Pacituosime populiariausią vardų interpretavimo pavyzdį - garsųjį Atėnės klausimą Dzeusui, kuriame Odisėjo vardas iškyla kaip jo likimo hieroglifas: οὔ νύ τ' **Ὀδυσσεὺς** / 'Αργείων παρὰ νηυσὶ χαρίζετο ἱερὰ ῥέζων / Τροίῃ ἐν εὐρείῃ; τί νύ οἱ τόσον **ὠδύσαο**, Ζεῦ; „Argi tavęs *Odisėjas* prie argiečių laivų nemalonino, atnašaudamas auką plačiojoje Trojoje? Ko gi ant jo šitaip *rūstauji*, Dzeusai?" -

[24] *The Philosophy of Symbolic Forms*. - New Haven: Yale University Press, 1953. - Vol. I: Language. - P. 117-118.

„Odisėjas" apibrėžiamas kaip tas, ant kurio „rūstauja Dzeusas". (*Od.* I 60-62)[25]. Panaši nuostata kalbos atžvilgiu iškyla ir Aischilo tragedijose, kur veikėjų vardai irgi yra jų lemties išraiška, suvokiama dažniausiai jau po to, kai toji lemtis išsipildo. Choras *Agamemnone* aptaria Helenos vardo pragaištingą tikimą jo originalui: τίς ποτ' ὠνόμαζεν ὧδ' / ἐς τὸ πᾶν ἐτητύμως [...] τὰν δορίγαμβρον ἀμφινει/κῆ θ' **Ἑλέναν**; ἐπεὶ πρεπόντως / **ἑλέναυς ἕλανδρος ἑλέ**/πτολις... „Kas gi šitaip visiškai tiksliai įvardijo [...] ietimis supirštąją, kivirčus keliančiąją *Heleną*? Juk ji deramai [pavadinta] *laivų žūtimi*, vyrų *žūtimi*, miestų *pražūtimi...*" (*Ag.* 681-690). Kiek toliau toje pačioje tragedijoje Kasandra suvokia tikrąją Apolono vardo reikšmę jai: **ὤπολλον ὤπολλον**, / ἀγυιᾶτ', **ἀπόλλων** ἐμός· / **ἀπώλεσας** γὰρ οὐ μόλις τὸ δεύτερον „*Apolonai, Apolonai,* Kelių Globėjau, mano *Naikintojau*, juk mane antrąsyk visiškai *pražudei* " (*Ag.* 1080-1082 Taip pat plg. *Ag.* 700; *Choeph.* 948-951; *Sept.* 829-831.) Panašiai vardus traktavo ir Hėsiodas, ir kiti senieji poetai.

Nuo VI amžiaus formuojasi kita tradicija, kurioje imama etimologizuoti dievų vardus, aiškinant jų reikšmę kaip iškraipytą pirminių pasaulio sandų įvardijimą. Kiek žinoma, šios tradicijos pradininkas buvo Ferekidas Siras, savo teokosmogonijoje įvesdinęs dievybes *Zas, Khronos* ir *Khthoniē* (fr. 7 B 1 DK). Visi šie trys vardai etimologizuoja tradicinių Dzeuso (Ζεύς), Krono (Κρόνος) ir Gajos (=Žemės) arba Hėros vardų reikšmes. Ζάς (acc. Ζάντα) padarytas iš intensyvinančios dalelės ζα-, kaip kad žodyje ζάθεος „itin/išties dieviškas", Χρόνος reiškia „Laiką" (plg. panašią racionalizaciją Pindaro *O.* II 17),

[25] Plačiau apie „vardų magiją" *Odisėjoje* pateikdamas daugiau pavyzdžių rašo Norman Austin. *Name Magic in the* Odyssey // California Studies in Classical Antiquity. - University of California Press, 1972. - Vol. 5. - P. 1-19.

o Χθονίη yra „Požeminė". Rėją (Ῥέα), kaip mano Kirkas su Ravenu (The Presocratic Philosophers. - Cambridge: Cambridge University Press, ²1983. - P. 57), Ferekidas galbūt kildino iš ῥεῖν „tekėti" (fr. B 9; plg. fr. B 1a). Kad panašiai dievų vardus aiškinosi orfikai, žinome iš palyginti neseniai Dervenėje atrasto orfinio papiruso, kur aptariamos Moiros, Dzeuso ir Dėmėtros etimologijos (žr. Burkert, p. 443-450; t.p. plg. *ibid.*, p. 450: „Nuo pat pradžios kosmogonija drauge yra onomatogonija"). Galiausiai prie šios tradicijos prisijungia Dėmokritas, šiaipjau visai kitos kalbos mąstymo paradigmos žmogus, vadinęs vardus dievų „skambančiais atvaizdais" (ἀγάλματα φωνήεντα, fr. 142) ir kildinęs Atėnės epitetą Τριτογένεια iš „tokių trijų dalykų (τρία ταῦτα) nuovokos: gerai svarstyti, gerai kalbėti ir vykdyti tai, kas reikia" (fr. 2). Šios dievų vardų etimologizavimo tradicijos atauga yra ir ankstyvųjų filosofų mėginimai išsiaiškinti įvairių pasaulio reiškinių esmę per jų vardus arba atvirkščiai - vardus per reiškinių savybes (pavyzdžiui, Anaksagoras αἰθήρ, „gaisą", kildina iš „žėruoti", αἴθειν; Arist. *De caelo* 270b).

Kratilo pažiūros į vardų ir jų denominatų santykį *Kratile* artimos ką tik paminėtosioms tradicijoms, tačiau ne tik joms. Kratilo pažiūrų į kalbą formuluotė aprėpia vieną dar universalesnę nuostatą, būtent prielaidą apie tobulą kalbos sąrangos ir užkalbinės tikrovės sąrangos atitikimą, apie esminį kalbos ir to, kas anapus kalbos, koekstensyvumą bei analogiškumą. Ikirefleksiniame lygmenyje šios prielaidos laikėsi ir tebesilaiko kone visi kalbos vartotojai[26]; Platoną domina būtent reflektuotas šios

[26] Įsitikinimas apie kalbos (teksto) ir pasaulio sąrangos paralelizmą aiškėja, pavyzdžiui, iš tokių priimtų kalbėjimo formų, kur žodis κόσμος, šiaipjau vartojamas „pasaulio sąrangai" nusakyti, pavartojamas įvardyti ir ją aprašan-

prielaidos priėmimas ir vystymas. Yra pagrindo manyti, kad tobuliausia ir giliausia šitokios sampratos ekspozicija Platoną pasiekusioje tradicijoje buvo Hėrakleito mokymas apie *logos* - pamatinę tikrovę vienijančią ontologinę ir prasminę sąrangą, sutampančią su tikrovės savęs artikuliacija, kuri įgalina žmonių kalbėjimą, žmogiškąjį *legein* (žr. Adomėnas, p. 28 *&* *comm. ad fr.* 1, 2, 12, 112). Šis Hėrakleito mokymas apibendrina visą aptariamąją tradiciją, postuluojančią atitikimą tarp kalbos ir nekalbinės tikrovės; šis mokymas buvo ir Kratilo kalbos sampratos pradinis taškas. Tai paaiškina Hėrakleito pasirodymą lemiamoje Sokrato pateikiamų ir beveik neabejotinai Kratilo metodus parodijuojančių etimologinių išvedžiojimų vietoje.

Hėrakleito įžvalgos buvo „atitikimo teorijos“ (nuo šiol vadinkime ją šitaip) dvasia, o Kratilas, savo mokytojo įžvalgas betobulindamas, pavertė jas plikomis raidėmis. Pačios absurdiškiausios Kratilo pažiūros į kalbą paaiškėja, kai pažvelgiame į jas kaip į nuoseklų pagrindinių „atitikimo teorijos“ principų išplėtojimą. Jeigu kalba analogiška ir koekstensyvi nekalbinei tikrovei, tai ir kalbos ontologinei sąrangai atskleisti tinka jos

---

čiam tekstui (plg. Pindaro εἶα τειχίζωμεν ἤδη ποικίλον / κόσμον αὐδάεντα λόγων „Nagi suręskime margą / aidinčią žodžių *sąrangą*“ (fr. 194 Snell); Solono κόσμος ἐπέων „žodžių tvarka“ (fr. 2, 2 Diehl); Pseudo Orfėjo κόσμος ἀοιδῆς „giesmės *sąranga*“ (fr. 1 DK)), arba kur tas pats žodis ἀρχή žymi tiek filosofinio svarstymo „išeities tašką/pagrindinę prielaidą“, atitinkančią galutinį tikrovės „pradą“, tiek paties to teksto „pradžią“ (plg. Diogeno iš Apolonijos fr. B 1: λόγου παντὸς ἀρχόμενον δοκεῖ μοι χρεὼν εἶναι τὴν ἀρχὴν ἀναμφισβήτητον παρέχεσθαι, τὴν δὲ ἑρμηνείαν ἁπλῆν καὶ σεμνήν „Kiekvieną aprašymą pradedant, man regis, pradžią (/pagrindinę prielaidą/išeities tašką) reikia suteikti neabejotiną, o aiškinimą - paprastą ir orų“; Ijono iš Chijo fr.: Ἀρχὴ δέ μοι τοῦ λόγου· πάντα τρία „Mano pasakojimo pradžia: viskas triguba...“ (DK 36 B 1)).

skaidymas į „pradus“ (*arkhai*) ir „pradmenis“ (*stoikheia*). Kalbos atveju šis skaidymas įgyja etimologinio nagrinėjimo pavidalą, tuomet įgyja prasmę ir interpretatorius ilgai trikdęs teiginys, jog teisingos kalbos ir dalys turinčios būti teisingos, o melagingos kalbos - melagingos, todėl kalbos teisingumas galiausiai priklausąs nuo mažiausių jos dalelių - vardų - teisingumo (385b-c); taigi galiausiai mažiausi skaidymo būdu pasiekiami kalbos vienetai - garsai - turi tiksliai atspindėti, „pamėgdžioti“ galutinius tikrovės sandaros elementus (424b-427c; Kratilo bėda ta, kad prasminių vienetų kalboje pasirodo esant mažiau, negu tų elementų, tad adekvatus jų tarpusavio pasiskirstymas tampa neįmanomas; cf. 434c-d).

Kratilo poziciją, o drauge su ja ir visą „atitikimo teoriją“ Sokratas sugriauna nurodydamas transcendentalų susitarimo vaidmenį prasmės kūrime. Tačiau dar anksčiau - pirmoje pokalbio su Hermogenu dalyje - Sokratas sutriuškino ir „atitikimo teorijos“ priešininkų išvedžiojimus. Priešininkų poziciją - kalbos kaip „susitarimo“ (συνθήκη, ὁμολογία) teoriją - galima kildinti iš PARMENIDO pastabų:

> *Visa bus vardas, ką nusistatė marieji, būdami įsitikinę esant tikra* (fr. *8, 38-39*); *Viskas įvardyta šviesa ir naktimi, ir pagal jų galias šie [vardai duodami] tiems ir aniems [dalykams]“* (fr. *9, 1-2*); *Žmonės kiekvienam [daiktui] nustatė vardą kaip žymę* (fr. *19, 3*);

> *Šiuomi baigiu tau patikimą kalbą ir mintį apie tiesą. O nuo šičia dėmėkis mariųjų nuomones, klausydamas apgaulingos manųjų žodžių sąrangos. Jie nutarė įvardyti du pavidalu (morphai), tačiau vieno iš jų [įvardyti] nereikia (čia*

jų ir pasiklysta), o priešybes išskyrė pagal povyzą ir žymes [joms] nustatė vienas atokiai nuo kitų

(Fr. 8, 50-56)[27].

Miglotą nepasitenkinimą egzistuojančia kalbėsena išreiškė Empedoklis (fr. 9, 5) su Anaksagoru (fr. 17), kol galiausiai Dėmokritas (fr. 9=125) suformulavo klasikine tapusią priešpriešą tarp to, kas yra „pagal paprotį/įstatymą" (νόμῳ), taigi „nenatūralu" ir netikra, ir to, kas yra „iš tikrųjų" (ἐτεῇ), labiau žinomą kaip „prigimties-įstatymo", φύσις-νόμος priešpriešą (plg. Heinimann, S. 110-162). Ši antitezė dominavo sofistinius debatus apie kalbą. Kalbos arbitralumo šalininkų poziciją išgrynintu pavidalu išsako Hermogenas: nėra „jokio kito vardų teisingumo, negu susitarimas ir sandėris" (384d); vardams nesą „jokio kito teisingumo, kaip šis: aš kiekvieną dalyką galiu vadinti vienu vardu, kurį ir suteikiau, o tu - kitu, kurį savo ruožtu pats [ir suteikei]" (385e). Svarbu pastebėti, kad ši pozicija yra išvestinė „atitikimo teorijos" atžvilgiu, atsiradusi kaip jos kritika[28],

[27] Beje, šioje vietoje *contra* Kahn (p. 155) *aliosque* galima pastebėti, kad Parmenido kritika liečia ne tik arbitralų vardų priskyrimą, bet siekia kur kas giliau, kritikuodama klaidingą dvilypį mariųjų semantikos principą. Tad Parmenidas negali būti laikomas *nomos-physis* opozicijos pirmtakas griežtąja prasme, tačiau jo kritika paneigia atitikimą tarp kalbos ir nekalbinės tikrovės fundamentalesniu būdu. Tad tam tikra prasme Diogenas Laertijus buvo teisus, Hermogeno pažiūrų pirmtaku laikydamas Parmenidą - nors pastarojo kritika atsispindi tik tuo suprastintu pavidalu, kuriuo ją absorbavo vėlesnė tradicija.

[28] Proklas (*In Platonis Cratylum commentaria*, ed. Pasquali) referuoja Dėmokrito prigimtinio vardų teisingumo kritiką (p. 6, 20-7, 17) - vardai negalį būti įgimti daiktams iš prigimties dėl keturių priežasčių: 1) homonimijos, 2) daugvardystės, 3) vardų kaitos ir 4) kai kurių analogiškos darybos formų stokos, - *ergo*, vardai turį priklausyti daiktams „suteikimo" būdu

„atitikimo teorijos“ nepranokstanti ir liekanti priklausoma nuo pagrindinės jos prielaidos: kalbos sąranga analogiška nekalbinės tikrovės sąrangai. „Arbitralumo“ ir „atitikimo“ teorijas skiria tik nesutampanti nuomonė apie tai, ar ženklas turi esminį epistemologinį ryšį su ženklinamuoju, ar ne. „Arbitralumo teorijos“ sprendimas priklausomas nuo atsako į „atitikimo teoriją“; būtent todėl Platono Sokratas nesileidžia į ilgus ginčus su Hermogenu, pagrindinį puolimą palikdamas dialogo pabaigai - diskusijai su Kratilu ir (per Kratilą) su Hėrakleitu.

Taigi, nuėjus ilgą kelią, pamažu ima aiškėti, kad tai, kas pradžioje atrodė palinodiškas apsisukimas ratu, save patį paneigiantis dviejų priešingų pozicijų paneigimas, veikiausiai yra vienos ir tos pačios nuostatos (priimančios kalbos bei nekalbinės tikrovės sąrangos analogiškumą) dviejų atmainų kritika. Neklydome nebent sakydami, kad dialogo rezultatas yra grynai negatyvus, nors baigiamosios Sokrato pastabos leidžia spėti, kad šis negatyvumas yra apvalančio, kelią skinančio pobūdžio: senojo kalbos mąstymo kritika galbūt reikalinga tam, kad paklotų pamatus vėlyvojo Platono „kalbos filosofijai“, mąstančiai kalbą radikaliai kitoje - „pavidalų teorijos“ - perspektyvoje, kontekste, kuriam priklauso *Sofisto* ištara: „Kalba mums randasi per pavidalų susipynimą vienas su kitu“ (259e) ir *Faidro* bei *VII Laiško* mįslingi apreiškimai.

Tad koks gi vis dėlto yra tikrasis, galutinis *Kratilo* turinys? Ar kad galiausiai vardai lieka neperregimi, kad mėginimas racionaliai interpretuoti vardą galiausiai sudūžta į jo neperre-

(θέσει). Išliko ir specifiniai Dėmokrito terminai, sukurti minėtoms keturioms kalbinėms situacijoms nusakyti: 1) πολύσημον; 2) ἰσόρροπον; 3) <μετώνυμον>; 4) νώνυμον.

gimumą, - tiesa, kurią gerai žinojo graikų religija? Ar kad jokios kultūrinės tikrovės interpretacijos - nei kalba, nei mitas - negali būti autoritetas filosofiškai klausiant apie tikrovę, o tik ji pati? Ar galbūt tai, kad iš kalbinio įkalinimo vidaus neįmanoma spręsti apie kalbos kaip mąstymo įrankio patikimumą, kad nėra patikimų atsparos taškų „anapus kalbos", kuriais remiantis ją būtų galima aprašyti?

Atsakymą rasti galime nebent pačiame Platono tekste.

ΚΡΑΤΥΛΟΣ
KRATILAS

ΚΡΑΤΥΛΟΣ
[ἢ περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος]

383 ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ ΚΡΑΤΥΛΟΣ ΣΩΚΡΑΤΗΣ

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Βούλει οὖν καὶ Σωκράτει τῷδε ἀνακοινωσώμεθα τὸν λόγον;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Εἴ σοι δοκεῖ.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Κρατύλος φησὶν ὅδε, ὦ Σώκρατες, ὀνόματος ὀρθότητα εἶναι ἑκάστῳ τῶν ὄντων φύσει πεφυκυῖαν, καὶ οὐ τοῦτο εἶναι ὄνομα ὃ ἄν τινες συνθέμενοι καλεῖν καλῶσι, τῆς αὑτῶν φωνῆς μόριον ἐπιφθεγγόμενοι, ἀλλὰ ὀρθότητά τινα τῶν ὀνομάτων πεφυκέναι καὶ Ἕλλησι καὶ
b | βαρβάροις τὴν αὐτὴν ἅπασιν. ἐρωτῶ οὖν αὐτὸν ἐγὼ εἰ αὐτῷ Κρατύλος τῇ ἀληθείᾳ ὄνομα [ἐστὶν ἢ οὔ]· ὁ δὲ ὁμολογεῖ. «Τί δὲ Σωκράτει;» ἔφην. «Σωκράτης,» ἦ δ' ὅς. «Οὐκοῦν καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις πᾶσιν, ὅπερ καλοῦμεν ὄνομα ἕκαστον, τοῦτό ἐστιν ἑκάστῳ ὄνομα;» ὁ δέ, «Οὔκουν σοί γε,» ἦ δ' ὅς, «ὄνομα Ἑρμογένης, οὐδὲ ἂν πάντες καλῶσιν ἄνθρωποι.» καὶ ἐμοῦ ἐρωτῶντος καὶ προθυμου-
384 μένου εἰδέναι ὅτι ποτὲ λέγει, ‖ οὔτε ἀποσαφεῖ οὐδὲν εἰρωνεύεταί τε πρός με, προσποιούμενός τι αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ διανοεῖσθαι ὡς εἰδὼς περὶ αὐτοῦ, ὃ εἰ βούλοιτο σαφῶς εἰπεῖν, ποιήσειεν ἂν καὶ ἐμὲ ὁμολογεῖν καὶ λέγειν ἅπερ αὐτὸς λέγει. εἰ οὖν πῃ ἔχεις συμβαλεῖν τὴν Κρατύλου μαντείαν, ἡδέως ἂν ἀκούσαιμι· μᾶλλον δὲ αὐτῷ σοι ὅπῃ

KRATILAS,
arba apie vardų teisingumą

HERMOGENAS, KRATILAS, SOKRATAS 383

HERMOGENAS. Gal antai ir Sokratą padarykime savo kalbos bendru?

KRATILAS. Jei tik nori.

HERMOGENAS. Kratilas sako štai ką, Sokratai: kiekvienam iš esančių dalykų iš prigimties įgimtas vardo teisingumas, o vardas esąs ne tai, kuo kas nors susitarę taip vadinti, vadina ištardami savo [sutartą] garso dalelę, bet ir helėnai, ir | barbarai turį kažkokį prigimtą vardų tei- *b*
singumą — visiems tą patį. Tad aš jį klausiu, ar iš tiesų jo vardas Kratilas. Jisai sutinka. „O Sokrato?“, — tariau. „Sokratas“, — atsakė jis. „Tai gal ir visų kitų žmonių vardai — kokiu kiekvieną jų vadiname, toks kiekvieno vardas ir yra?“ O jis: „Tik jau tavo, — sako, — vardas tai ne Hermogenas, nors ir visi žmonės [tave taip] vadintų.“ O man klausinėjant ir pageidaujant sužinoti, ką jis čia kalba, || nieko nepaaiškina, o tik pašiepia mane, apsimeti- 384
nėdamas kažką pats sau sumąstęs, tarytum ką nors apie tai žinotų, ir jei tik panorėtų pasakyti aiškiai, tai ir mane priverstų sutikti ir kalbėti taip, kaip pats kalba. Tad jeigu kaip nors pajėgtum išaiškinti Kratilo pranašavimus, mielai paklausyčiau. O jei panorėtum, dar mieliau iš-

δοκεῖ ἔχειν περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος ἔτι ἂν ἥδιον πυθοίμην, εἴ σοι βουλομένῳ ἐστίν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὦ παῖ Ἱππονίκου Ἑρμόγενες, παλαιὰ
b παροιμία ὅτι | χαλεπὰ τὰ καλά ἐστιν ὅπῃ ἔχει μαθεῖν· καὶ δὴ καὶ τὸ περὶ τῶν ὀνομάτων οὐ σμικρὸν τυγχάνει ὂν μάθημα. εἰ μὲν οὖν ἐγὼ ἤδη ἠκηκόη παρὰ Προδίκου τὴν πεντηκοντάδραχμον ἐπίδειξιν, ἣν ἀκούσαντι ὑπάρχει περὶ τοῦτο πεπαιδεῦσθαι, ὥς φησιν ἐκεῖνος, οὐδὲν ἂν ἐκώλυέν σε αὐτίκα μάλα εἰδέναι τὴν ἀλήθειαν περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος· νῦν δὲ οὐκ ἀκήκοα, ἀλλὰ τὴν δραχμιαίαν.
c οὔκουν οἶδα | πῇ ποτε τὸ ἀληθὲς ἔχει περὶ τῶν τοιούτων· συζητεῖν μέντοι ἕτοιμός εἰμι καὶ σοὶ καὶ Κρατύλῳ κοινῇ. ὅτι δὲ οὔ φησί σοι Ἑρμογένη ὄνομα εἶναι τῇ ἀληθείᾳ, ὥσπερ ὑποπτεύω αὐτὸν σκώπτειν· οἴεται γὰρ ἴσως σε χρημάτων ἐφιέμενον κτήσεως ἀποτυγχάνειν ἑκάστοτε. ἀλλ᾽, ὃ νυνδὴ ἔλεγον, εἰδέναι μὲν τὰ τοιαῦτα χαλεπόν, εἰς τὸ κοινὸν δὲ καταθέντας χρὴ σκοπεῖν εἴτε ὡς σὺ λέγεις ἔχει εἴτε ὡς Κρατύλος.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Καὶ μὴν ἔγωγε, ὦ Σώκρατες, πολλάκις δὴ καὶ τούτῳ διαλεχθεὶς καὶ ἄλλοις πολλοῖς, οὐ δύναμαι
d πεισθῆναι ὡς ἄλλη τις | ὀρθότης ὀνόματος ἢ συνθήκη καὶ ὁμολογία. ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ ὅτι ἄν τίς τῳ θῆται ὄνομα, τοῦτο εἶναι τὸ ὀρθόν· καὶ ἂν αὖθίς γε ἕτερον μεταθῆται, ἐκεῖνο δὲ μηκέτι καλῇ, οὐδὲν ἧττον τὸ ὕστερον ὀρθῶς ἔχειν τοῦ προτέρου, ὥσπερ τοῖς οἰκέταις ἡμεῖς μετατιθέμεθα [οὐδὲν ἧττον τοῦτ᾽ εἶναι ὀρθὸν τὸ μετατεθὲν τοῦ πρότερον κειμένου]· οὐ γὰρ φύσει ἑκάστῳ πεφυκέναι ὄνομα οὐδὲν οὐδενί, ἀλλὰ νόμῳ καὶ ἔθει τῶν ἐθισάντων τε καὶ καλούντων. εἰ

girsčiau, ką pats manai apie vardų teisingumą.

SOKRATAS. Hiponiko sūnau Hermogenai, yra seno-
vinė patarlė, jog | gražūs dalykai sunkūs, kai tenka juos iš- *b*
mokti, o ir apie vardus esama nemažo mokslo. Tad jei jau
būčiau išklausęs penkiasdešimt drachmų kainuojantį
Prodiko dėstymą, kurį išklausiusysis, kaip jis teigia, įgauna
šios srities išsilavinimą, tai niekas nesutrukdytų tau tuoj
kuo puikiausiai sužinoti tiesą apie vardų teisingumą; tačiau
tuo tarpu [jo] klausęs nesu, [esu išklausęs] tik drachmos
vertą[1]. Tad nė nežinau, | kaip iš tikrųjų dėl šių dalykų yra, *c*
tačiau esu pasirengęs ir su tavimi, ir su Kratilu bendrai ieš-
koti. O kad jis sako, jog tavo vardas iš tiesų ne Hermoge-
nas, įtariu jį šaipantis: galbūt mano, kad siekiant turto
tau kiekvieną syk vis nepavyksta nieko įgyti. Tačiau, kaip
ką tik sakiau, šiuos dalykus sužinoti sunku, tad reikia iš-
traukus į viešumą imti ir žiūrėti, ar yra taip, kaip tu kalbi,
ar kaip Kratilas.

HERMOGENAS. O aš, Sokratai, daug sykių kalbėjausi
ir su juo, ir su daugeliu kitų, bet niekaip nepajėgia manęs
įtikinti, jog yra koks nors kitas | vardų teisingumas, negu *d*
susitarimas ir sandėris. Mat man atrodo, jog kokį vardą
kas nors kam suteiks, toks ir bus teisingas; ir vėlgi, iš naujo
suteikus kitą, o anuo jau nebevadinant, vėlesnis būtų nė
kiek ne mažiau teisingas už pirmesnį — lygiai taip mes
kaitaliojame [vardus] vergams. Juk joks vardas niekam
negema iš prigimties, bet [įgyjamas] pagal [tuo vardu] va-
dinančių ir [prie jo] pripratinusių įpročius (*ethos*) ir pap-

e δέ πῃ ἄλλῃ ἔχει, ἕτοιμος ἔγωγε | καὶ μανθάνειν καὶ ἀκούειν οὐ μόνον παρὰ Κρατύλου, ἀλλὰ καὶ παρ' ἄλλου ὁτουοῦν.

385 ||ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἴσως μέντοι τὶ λέγεις, ὦ Ἑρμόγενες· σκεψώμεθα δέ. ὃ ἂν φῇς καλῇ τις ἕκαστον, τοῦθ' ἑκάστῳ ὄνομα;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ ἐὰν ἰδιώτης καλῇ καὶ ἐὰν πόλις;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Φημί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί οὖν; ἐὰν ἐγὼ καλῶ ὁτιοῦν τῶν ὄντων, οἷον ὃ νῦν καλοῦμεν ἄνθρωπον, ἐὰν ἐγὼ τοῦτο ἵππον προσαγορεύω, ὃ δὲ νῦν ἵππον, ἄνθρωπον, ἔσται δημοσίᾳ μὲν ὄνομα ἄνθρωπος τῷ αὐτῷ, ἰδίᾳ δὲ ἵππος; καὶ ἰδίᾳ μὲν αὖ ἄνθρωπος, δημοσίᾳ δὲ ἵππος; οὕτω λέγεις;

b |ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Φέρε δή μοι τόδε εἰπέ· καλεῖς τι ἀληθῆ λέγειν καὶ ψευδῆ;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔγωγε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν εἴη ἂν λόγος ἀληθής, ὁ δὲ ψευδής;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἆρ' οὖν οὗτος ὃς ἂν τὰ ὄντα λέγῃ ὡς ἔστιν, ἀληθής· ὃς δ' ἂν ὡς οὐκ ἔστιν, ψευδής;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἔστιν ἄρα τοῦτο, λόγῳ λέγειν τὰ ὄντα τε καὶ μή;

ročius (*nomos*). O jei yra kaip kitaip, esu pasirengęs | ne e
tik iš Kratilo, bet ir iš bet kurio kito mokytis ir jo klausytis.

||Sokratas. Gal išties šį tą [tikra] kalbi[2], Hermogenai, 385
nagi pažiūrėkime. Sakai, kaip kas nors kiekvieną dalyką vadins, toks ir bus kiekvieno vardas?

Hermogenas. Man taip regis.

Sokratas. Ir jei pavienis asmuo vadintų, ir jei miestas?

Hermogenas. Manau.

Sokratas. Tai ką? Jei aš pavadinu kokią nors būtybę — pavyzdžiui, ką dabar vadiname žmogumi, aš pašaukiu arkliu, o tai, ką dabar [vadiname] arkliu — žmogumi, tai ar tuomet to paties dalyko viešasis vardas bus žmogus, o asmeninis — arklys? Ir vėl, [antruoju atveju] asmeninis [vardas] bus žmogus, o viešasis — arklys? Ar tu šitai turi omeny?

|Hermogenas. Man taip regis. b

Sokratas. Nagi, pasakyk man štai ką: ar kalbėjimą vadini tikru bei melagingu?

Hermogenas. O kaipgi.

Sokratas. Tad ar neturėtų ir viena kalba (*logos*) būti tikra, o kita — melaginga[3]?

Hermogenas. Žinoma.

Sokratas. Ar nėra tuomet tikrà ta, kuri apie esančiuosius dalykus kal̃ba taip, kaip yra? O ta, kuri [kalba] taip, kaip nėra, — melaginga[4]?

Hermogenas. Taip.

Sokratas. Tad ar yra taip, jog vartojant kalbą galima kalbėti tai, kas yra, ir tai, ko nėra?

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὁ λόγος δ' ἐστὶν ὁ ἀληθὴς πότερον μὲν
c ὅλος | ἀληθής, τὰ μόρια δ' αὐτοῦ οὐκ ἀληθῆ;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οὔκ, ἀλλὰ καὶ τὰ μόρια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πότερον δὲ τὰ μὲν μεγάλα μόρια ἀληθῆ, τὰ δὲ σμικρὰ οὔ· ἢ πάντα;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάντα, οἶμαι ἔγωγε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἔστιν οὖν ὅτι λέγεις λόγου σμικρότερον μόριον ἄλλο ἢ ὄνομα;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οὔκ, ἀλλὰ τοῦτο σμικρότατον.

* ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ τὸ ὄνομα ἄρα τὸ τοῦ ἀληθοῦς λόγου λέγεται;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἀληθές γε, ὡς φῄς.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τὸ δὲ τοῦ ψεύδους μόριον οὐ ψεῦδος;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Φημί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἔστιν ἄρα ὄνομα ψεῦδος καὶ ἀληθὲς λέγειν, εἴπερ καὶ λόγον;

d* |ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὃ ἂν ἄρα ἕκαστος φῇ τῳ ὄνομα εἶναι, τοῦτό ἐστιν ἑκάστῳ ὄνομα;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἦ καὶ ὁπόσα ἂν φῇ τις ἑκάστῳ ὀνόματα εἶναι, τοσαῦτα ἔσται καὶ τότε ὁπόταν φῇ;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οὐ γὰρ ἔχω ἔγωγε, ὦ Σώκρατες, ὀνόματος ἄλλην ὀρθότητα ἢ ταύτην, ἐμοὶ μὲν ἕτερον εἶναι

HERMOGENAS. Žinoma.

SOKRATAS. Ar kalbà, būdama tikra, visa ištisai | yra tikra, o jos dalys — netikros? c

HERMOGENAS. Ne, ir dalys.

SOKRATAS. O gal didžiosios dalys tikros, o mažosios ne? Ar visos [tikros]?

HERMOGENAS. Manau, visos.

SOKRATAS. Taigi, o ar yra kokia kita kalbos dalelė, kurią vadini mažesne už vardą?

HERMOGENAS. Ne, ši pati mažiausia.

SOKRATAS. O vardas vadinamas priklausančiu tikrai kalbai?

HERMOGENAS. Taip.

SOKRATAS. Tai [ir ji pati] tikra, pasak tavęs?

HERMOGENAS. Taip.

SOKRATAS. O argi melo dalis — ne melas?

HERMOGENAS. Išties.

SOKRATAS. Tad jeigu jau įmanoma kalbėti apie kalbą, tai įmanoma kalbėti ir apie melagingą bei tikrą vardą?

| HERMOGENAS. O kaipgi kitaip? d

SOKRATAS. Taigi, kokį kiekvienas sakys esant kokio dalyko vardą, toks kiekvieno vardas ir yra?

HERMOGENAS. Taip.

SOKRATAS. Ar ir vardų bus tiek, kiek tik kas sakytų kiekvieną dalyką jų turint? Ir kada tik [juos] sakytų, jie galios?

HERMOGENAS. Juk neturiu, Sokratai, vardams jokio kito teisingumo, kaip šis: aš kiekvieną dalyką galiu vadinti

καλεῖν ἑκάστῳ ὄνομα, ὃ ἐγὼ ἐθέμην, σοὶ δὲ ἕτερον, ὃ αὖ
* σύ. οὕτω δὲ καὶ ταῖς πόλεσιν ὁρῶ ἰδίᾳ ἑκάσταις ἐπὶ τοῖς
e αὑτοῖς | κείμενα ὀνόματα, καὶ Ἕλλησι παρὰ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, καὶ Ἕλλησι παρὰ βαρβάρους.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Φέρε δὴ ἴδωμεν, ὦ Ἑρμόγενες, πότερον καὶ τὰ ὄντα οὕτως ἔχειν σοι φαίνεται, ἰδίᾳ αὐτῶν ἡ οὐσία εἶναι ἑκάστῳ, ὥσπερ Πρωταγόρας ἔλεγεν λέγων «πάντων
386 χρημάτων μέτρον» εἶναι ‖ ἄνθρωπον — ὡς ἄρα οἷα μὲν ἂν ἐμοὶ φαίνηται τὰ πράγματα [εἶναι], τοιαῦτα μὲν ἔστιν ἐμοί· οἷα δ' ἂν σοί, τοιαῦτα δὲ σοί — ἢ ἔχειν δοκεῖ σοι αὐτὰ αὑτῶν τινα βεβαιότητα τῆς οὐσίας;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἤδη ποτὲ ἔγωγε, ὦ Σώκρατες, ἀπορῶν καὶ ἐνταῦθα ἐξηνέχθην εἰς ἅπερ Πρωταγόρας λέγει· οὐ πάνυ τι μέντοι μοι δοκεῖ οὕτως ἔχειν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί δέ; ἐς τόδε ἤδη ἐξηνέχθης, ὥστε μὴ
b πάνυ σοι δοκεῖν εἶναί τινα | ἄνθρωπον πονηρόν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οὐ μὰ τὸν Δία, ἀλλὰ πολλάκις δὴ αὐτὸ πέπονθα, ὥστε μοι δοκεῖν πάνυ πονηροὺς εἶναί τινας ἀνθρώπους, καὶ μάλα συχνούς.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί δέ; πάνυ χρηστοὶ οὔπω σοι ἔδοξαν εἶναι [ἄνθρωποι];

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Καὶ μάλα ὀλίγοι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἔδοξαν δ' οὖν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔμοιγε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πῶς οὖν τοῦτο τίθεσαι; ἆρ' ὧδε· τοὺς μὲν πάνυ χρηστοὺς πάνυ φρονίμους, τοὺς δὲ πάνυ πονηροὺς πάνυ ἄφρονας;

vienu vardu, kurį ir suteikiau, o tu — kitu, kurį savo ruož-
tu pats [ir suteikei]. Lygiai taip ir miestuose regiu kiek-
viename iš jų tiems patiems dalykams | esant nuosavus e
vardus; [šiuo atžvilgiu] tiek helėnai [skiriasi] vieni nuo
kitų, tiek helėnai nuo barbarų.

SOKRATAS. Nagi pažvelkime, Hermogenai, ar tau at-
rodo, jog ir būtybės šitaip laikosi, jog jų esmė kiekvie-
nam esanti savaip, kaip kad norėjo pasakyti Protagoras[5],
kalbėdamas, jog „visų reikalų matas" esąs || žmogus (tai- 386
gi, kokie man daiktai atrodo, tokie jie man ir yra; o kokie
tau — tokie [yra] tau), — ar tau regisi, kad būtybės turi
tam tikrą joms pačioms priklausantį esmės pastovumą?

HERMOGENAS. Aš, Sokratai, nerasdamas išeities sykį jau buvau nuneštas iki pat čia — prie to, ką kalba Protagoras. Tačiau man ne visiškai atrodo[6], kad taip ir yra.

SOKRATAS. Tai kaip? Buvai nuneštas jau taip toli, kad tau
anaiptol neatrodo, jog koks nors | žmogus būtų nevidonas? b

HERMOGENAS. Ne, prisiekiu Dzeusu, anaiptol! Net itin dažnai esu patyręs, kad kai kurie žmonės, ir labai dažnas kuris, man atrodo visiški nevidonai.

SOKRATAS. Tai kaip? Gal jie tau nepasirodė visiškai dori?

HERMOGENAS. Labai retas kuris [toks pasirodė].

SOKRATAS. Bet vis dėlto yra pasirodžiusių?

HERMOGENAS. Na taip.

SOKRATAS. Tad kaip dabar tai aiškini? Gal šitaip: visiškai dorus [laikai] visai protingais, o visiškus nevidonus — visai neprotingais?

c ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔμοιγε | δοκεῖ οὕτως.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οἷόν τε οὖν [ἐστιν], εἰ Πρωταγόρας ἀληθῆ ἔλεγεν καὶ ἔστιν αὕτη ἡ ἀλήθεια, τὸ οἷα ἂν δοκῇ ἑκάστῳ τοιαῦτα καὶ εἶναι, τοὺς μὲν ἡμῶν φρονίμους εἶναι, τοὺς δὲ ἄφρονας;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οὐ δῆτα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ ταῦτά γε, ὡς ἐγῷμαι, σοὶ πάνυ δοκεῖ, φρονήσεως οὔσης καὶ ἀφροσύνης μὴ πάνυ δυνατὸν εἶναι Πρωταγόραν ἀληθῆ λέγειν· οὐδὲν γὰρ ἄν που τῇ ἀληθείᾳ ὁ ἕτερος τοῦ ἑτέρου φρονιμώτερος εἴη, εἴπερ ἃ ἂν ἑκάσ-
d τῳ δοκῇ ἑκάστῳ | ἀληθῆ ἔσται.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔστι ταῦτα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ κατ' Εὐθύδημόν γε οἶμαι σοὶ δοκεῖ πᾶσι πάντα ὁμοίως εἶναι ἅμα καὶ ἀεί· οὐδὲ γὰρ ἂν οὕτως εἶεν οἱ μὲν χρηστοί, οἱ δὲ πονηροί, εἰ ὁμοίως ἅπασι καὶ ἀεὶ ἀρετή τε καὶ κακία εἴη.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν εἰ μήτε πᾶσι πάντα ἐστὶν ὁμοίως ἅμα καὶ ἀεί, μήτε ἑκάστῳ ἰδίᾳ ἕκαστον [τῶν ὄντων ἐστίν], δῆλον δὴ ὅτι αὐτὰ αὑτῶν οὐσίαν ἔχοντά τινα βέβαιόν
e ἐστι τὰ | πράγματα, οὐ πρὸς ἡμᾶς οὐδὲ ὑφ' ἡμῶν ἑλκόμενα ἄνω καὶ κάτω τῷ ἡμετέρῳ φαντάσματι, ἀλλὰ καθ' αὑτὰ πρὸς τὴν αὑτῶν οὐσίαν ἔχοντα ᾗπερ πέφυκεν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Δοκεῖ μοι, ὦ Σώκρατες, οὕτω.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πότερον οὖν αὐτὰ μὲν ἂν εἴη οὕτω πεφυκότα, αἱ δὲ πράξεις αὐτῶν οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον; ἢ

HERMOGENAS. Man | taip regis. c

SOKRATAS. Tad jei Protagoras kalbėjo tikrus dalykus, o tiesa tokia, kad kaip kiekvienam atrodo, tokie dalykai ir yra, ar įmanoma, kad vieni mūsų būtų protingi, kiti — neprotingi?

HERMOGENAS. Žinoma, ne.

SOKRATAS. O šios nuomonės, man regis, tu visiškai laikaisi: esant protui ir neprotingumui, ne visai įmanoma, kad Protagoras kalbėtų tiesą, nes jei kas kiekvienam atrodytų, kiekvienam ir būtų tikra, ir tai tiesos atžvilgiu jie vienas už kitą nebūtų | niekuo protingesni. d

HERMOGENAS. Teisybė.

SOKRATAS. Tačiau, kita vertus, nemanau, kad tau atrodo kaip Eutidėmui[7], jog visiems kartu ir visuomet visa kas yra vienoda; mat ir šiuo atveju nebūtų taip, kad vieni yra dori, o kiti — nevidonai, jeigu dorybė ir blogybė būtų visiems ir visuomet vienodos.

HERMOGENAS. Tiesą kalbi.

SOKRATAS. Taigi jeigu nei visa visiems nėra kartu ir visuomet vienoda, nei kiekvienas dalykas [nėra] kiekvienam savaip, tai aišku, jog daiktai yra tokie, kad patys turi tam tikrą pastovią savo pačių | esmę, ir [nėra] nei mūsų at- e
žvilgiu, nei vaizduotėje mūsų aukštyn žemyn tąsomi, bet laikosi savyje pačiuose savo pačių esmės atžvilgiu taip, kaip jiems prigimta.

HERMOGENAS. Man, Sokratai, šitaip regis.

SOKRATAS. O tokiu atveju ar patiems [daiktams] galėtų būti šitaip prigimta, o jų veikloms — ne taip pat? Argi

οὐ καὶ αὗται ἕν τι εἶδος τῶν ὄντων εἰσίν, αἱ πράξεις;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε καὶ αὗται.

387 ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Κατὰ ‖ τὴν αὑτῶν ἄρα φύσιν καὶ αἱ πράξεις πράττονται, οὐ κατὰ τὴν ἡμετέραν δόξαν. οἷον ἐάν τι ἐπιχειρήσωμεν ἡμεῖς τῶν ὄντων τέμνειν, πότερον ἡμῖν τμητέον [ἐστὶν] ἕκαστον ὡς ἂν ἡμεῖς βουλώμεθα καὶ ᾧ ἂν βουληθῶμεν, ἢ ἐὰν μὲν κατὰ τὴν φύσιν βουληθῶμεν ἕκαστον τέμνειν τοῦ τέμνειν τε καὶ τέμνεσθαι καὶ ᾧ πέφυκε, τεμοῦμέν τε καὶ πλέον τι ἡμῖν ἔσται καὶ ὀρθῶς πράξομεν τοῦτο, ἐὰν δὲ παρὰ φύσιν, ἐξαμαρτησόμεθά τε καὶ οὐδὲν πράξομεν;

b ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. | Ἔμοιγε δοκεῖ οὕτω.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν καὶ ἐὰν κάειν τι ἐπιχειρήσωμεν, οὐ κατὰ πᾶσαν δόξαν δεῖ κάειν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὀρθήν; αὕτη δ᾽ ἐστὶν ᾗ ἐπεφύκει ἕκαστον κάεσθαί τε καὶ κάειν καὶ ᾧ ἐπεφύκει;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔστι ταῦτα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν καὶ τἆλλα οὕτω;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἆρ᾽ οὖν οὐ καὶ τὸ λέγειν μία τις τῶν πράξεών ἐστιν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πότερον οὖν ᾗ ἄν τῳ δοκῇ λεκτέον εἶναι,
c ταύτῃ λέγων ὀρθῶς λέξει, | ἢ ἐὰν μὲν ᾗ πέφυκε τὰ πράγματα λέγειν τε καὶ λέγεσθαι καὶ ᾧ, ταύτῃ καὶ τούτῳ λέγῃ, πλέον τέ τι ποιήσει καὶ ἐρεῖ· ἂν δὲ μή, ἐξαμαρτήσεταί τε καὶ οὐδὲν ποιήσει;

ir jos, tos veiklos, nėra tam tikras vienas būtybių pavidalas?

HERMOGENAS. Visiškai aišku, kad ir jos.

SOKRATAS. Tad ir || veiklos veikia pagal jų pačių pri- 387
gimtį, ne pagal mūsų nuomonę. Pavyzdžiui, jeigu imtumėmės kokią nors būtybę pjaustyti, ar mums bet ką reikėtų pjauti taip, kaip panorėtume, ir kuo tik panorėtume, — o gal perpjausime ir mums šis tas išeis, ir teisingai tai atliksime tik panorėję ką nors pjauti pagal pjovimo ir pjaunamojo prigimtį bei tuo, kam [pjauti] yra prigimta, o jei prieš prigimtį — suklysime ir nieko neatliksime?

HERMOGENAS. | Man atrodo, kad šitaip. b

SOKRATAS. O argi nereikia tuo atveju, jeigu imtumėmės ką nors deginti, deginti ne pagal kiekvieną nuomonę, bet laikantis tos, kuri teisinga? O ši [nuomonė] turbūt sudaryta iš to, kaip kiekvienam dalykui prigimta būti deginamam ir kaip jį deginti, taip pat kuo [jį deginti] prigimta?

HERMOGENAS. Taip ir yra.

SOKRATAS. Argi šitaip nėra ir kitų dalykų atžvilgiu?

HERMOGENAS. Žinoma.

SOKRATAS. Tai gal ir kalbėjimas yra tam tikra viena veikla?

HERMOGENAS. Taip.

SOKRATAS. Ar kaip kokiam žmogui atrodo kalbėtina, taip kalbėdamas teisingai ir kalbės? | Ar tuo atveju, kai kal- c
bės taip ir tuo, kaip daiktus prigimta kalbėti, ir kaip ir kuo [daiktams prigimta] būti kalbamiems, jam pasiseks ir jis [ką nors] pasakys, o kitu atveju suklys ir jam nieko nepavyks?

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οὕτω μοι δοκεῖ ὡς λέγεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν τοῦ λέγειν μόριον τὸ ὀνομάζειν; διονομάζοντες γάρ που λέγουσι τοὺς λόγους.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν καὶ τὸ ὀνομάζειν πρᾶξίς [τίς] ἐστιν, εἴπερ καὶ τὸ λέγειν πρᾶξίς τις ἦν περὶ τὰ πράγματα;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

d ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Αἱ δὲ πράξεις | ἐφάνησαν ἡμῖν οὐ πρὸς ἡμᾶς οὖσαι, ἀλλ᾽ αὑτῶν τινα ἰδίαν φύσιν ἔχουσαι;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔστι ταῦτα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν καὶ ὀνομαστέον [ἐστὶν] ᾗ πέφυκε τὰ πράγματα ὀνομάζειν τε καὶ ὀνομάζεσθαι καὶ ᾧ, ἀλλ᾽ οὐχ ᾗ ἂν ἡμεῖς βουληθῶμεν, εἴπερ τι τοῖς ἔμπροσθεν μέλλει ὁμολογούμενον εἶναι; καὶ οὕτω μὲν ἂν πλέον τι ποιοῖμεν καὶ ὀνομάζοιμεν, ἄλλως δὲ οὔ;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Φαίνεταί μοι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Φέρε δή, ὃ ἔδει τέμνειν, ἔδει τῳ, φαμέν, τέμνειν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

e ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ ὃ ἔδει | κερκίζειν, ἔδει τῳ κερκίζειν; καὶ ὃ ἔδει τρυπᾶν, ἔδει τῳ τρυπᾶν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ ὃ ἔδει δὴ ὀνομάζειν, ἔδει τῳ ὀνομάζειν;

388 ||ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔστι ταῦτα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί δὲ ἦν ἐκεῖνο ᾧ ἔδει τρυπᾶν;

Hermogenas. Man atrodo taip, kaip sakai.

Sokratas. Argi vardyti nėra kalbėjimo dalis? Juk kalbos kalbamos įvardijant[8] [žodžius].

Hermogenas. Žinoma.

Sokratas. Argi ir vardijimas nėra veikla, jei jau ir kalbėjimas yra tam tikra veikla daiktų atžvilgiu[9]?

Hermogenas. Taip.

Sokratas. O veiklos | mums pasirodė esančios ne mū- *d*
sų atžvilgiu, bet turinčios tam tikrą savo pačių nuosavą prigimtį?

Hermogenas. Taip ir yra.

Sokratas. Tad ir vardyti dera taip, kaip daiktus vardyti prigimta, kaip [jiems prigimta] būti vardijamiems ir kuo [jiems prigimta būti vardijamiems], bet ne taip, kaip mes panorėsime, jei ketiname sutikti su anksčiau pasakytais dalykais? Ir šitaip mums pasiseks ką nors padaryti bei įvardyti, o kitaip — ne?

Hermogenas. Man regis.

Sokratas. Nagi, sakyk man: tai, ką reikia pjauti, sakome, kad reikia pjauti *kuo nors?*

Hermogenas. Taip.

Sokratas. Ir tai, ką reikia | austi, reikia austi *kuo nors?* *e*
Ir ką reikia gręžti, reikia gręžti *kuo nors?*

Hermogenas. Na, žinoma.

Sokratas. Ir tai, ką reikia įvardyti, juk reikia įvardyti *kuo nors?*

|| Hermogenas. Tiesa. 388

Sokratas. O kas būtų tai, kuo reikia gręžti?

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τρύπανον.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί δὲ ᾧ κερκίζειν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Κερκίς.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί δὲ ᾧ ὀνομάζειν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ὄνομα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Εὖ λέγεις. ὄργανον ἄρα τί ἐστι καὶ τὸ ὄνομα.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Εἰ οὖν ἐγὼ ἐροίμην «Τί ἦν ὄργανον ἡ κερκίς;» οὐχ ᾧ κερκίζομεν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

b ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Κερκίζοντες δὲ τί δρῶμεν; οὐ τὴν | κρόκην καὶ τοὺς στήμονας συγκεχυμένους διακρίνομεν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν καὶ περὶ τρυπάνου ἕξεις οὕτως εἰπεῖν καὶ περὶ τῶν ἄλλων;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἔχεις δὴ καὶ περὶ ὀνόματος οὕτως εἰπεῖν; ὀργάνῳ ὄντι τῷ ὀνόματι ὀνομάζοντες τί ποιοῦμεν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οὐκ ἔχω λέγειν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἆρ' οὐ διδάσκομέν τι ἀλλήλους καὶ τὰ πράγματα διακρίνομεν ᾗ ἔχει;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὄνομα ἄρα διδασκαλικόν τί ἐστιν ὄργα-
c νον καὶ διακριτικὸν | τῆς οὐσίας ὥσπερ κερκὶς ὑφάσματος.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὑφαντικὸν δέ γε ἡ κερκίς;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πῶς δ' οὔ;

HERMOGENAS. Grąžtas.

SOKRATAS. O kuo austi (*kerkizein*)?

HERMOGENAS. Šaudyklė (*kerkis*)?

SOKRATAS. O kuo įvardyti?

HERMOGENAS. Vardas.

SOKRATAS. Gerai kalbi. Tad ir vardas yra tam tikras įrankis.

HERMOGENAS. Žinoma.

SOKRATAS. Taigi jei paklausčiau: „Koks įrankis yra šaudyklė?" Ar ne tas, kuriuo audžiame?

HERMOGENAS. Taip.

SOKRATAS. O ką darome ausdami? Argi | neperski- *b*
riame susipynusių ataudų ir apmatų?

HERMOGENAS. Taip.

SOKRATAS. O argi negalėsi šitaip pasakyti ir apie grąžtą, ir apie kitus dalykus?

HERMOGENAS. Žinoma.

SOKRATAS. Vadinasi, gali šitaip pasakyti ir apie vardą? Ką mes darome vardydami, jei vardas yra įrankis?

HERMOGENAS. Nieko negaliu pasakyti.

SOKRATAS. Argi vieni kitų ko nors neišmokome ir daiktų neperskiriame pagal tai, kaip jie yra?

HERMOGENAS. Na, žinoma.

SOKRATAS. Tad vardas yra tam tikras esmės mokomasis ir skiriamasis | įrankis, lygiai kaip audeklo — šaudyklė? *c*

HERMOGENAS. Taip.

SOKRATAS. Taigi šaudyklė — audžiamasis [įrankis], ar ne?

HERMOGENAS. Kaipgi kitaip?

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὑφαντικὸς μὲν ἄρα κερκίδι καλῶς χρήσεται, καλῶς δ' ἐστὶν ὑφαντικῶς· διδασκαλικὸς δὲ ὀνόματι, καλῶς δ' ἐστὶ διδασκαλικῶς.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τῷ τίνος οὖν ἔργῳ ὁ ὑφάντης καλῶς χρήσεται ὅταν τῇ κερκίδι χρῆται;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τῷ τοῦ τέκτονος.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πᾶς δὲ τέκτων ἢ ὁ τὴν τέχνην ἔχων;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ὁ τὴν τέχνην.

d ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τῷ | τίνος δὲ ἔργῳ ὁ τρυπητὴς καλῶς χρήσεται ὅταν τῷ τρυπάνῳ χρῆται;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τῷ τοῦ χαλκέως.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἆρ' οὖν πᾶς χαλκεὺς ἢ ὁ τὴν τέχνην ἔχων;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ὁ τὴν τέχνην.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Εἶεν. τῷ δὲ τίνος ἔργῳ ὁ διδασκαλικὸς χρήσεται ὅταν τῷ ὀνόματι χρῆται;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οὐδὲ τοῦτ' ἔχω.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐδὲ τοῦτό γ' ἔχεις εἰπεῖν, τίς παραδίδωσιν ἡμῖν τὰ ὀνόματα οἷς χρώμεθα;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οὐ δῆτα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἆρ' οὐχὶ ὁ νόμος δοκεῖ σοι [εἶναι] ὁ παραδιδοὺς αὐτά;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔοικεν.

e ΣΩΚΡΑΤΗΣ. | Νομοθέτου ἄρα ἔργῳ χρήσεται ὁ διδασκαλικὸς ὅταν ὀνόματι χρῆται;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Δοκεῖ μοι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Νομοθέτης δέ σοι δοκεῖ πᾶς εἶναι ἀνὴρ ἢ ὁ τὴν τέχνην ἔχων;

SOKRATAS. O šaudykle gražiai naudosis audžiantysis; gražiai, tai yra ausdamas[10]. Tuo tarpu vardu [gražiai naudosis] mokantysis. Gražiai šiuo atveju tas pat, kaip „mokydamas".

HERMOGENAS. Taip.

SOKRATAS. Taigi, o kieno darbu gražiai naudosis audėjas, vartodamas šaudyklę?

HERMOGENAS. Dailidės.

SOKRATAS. O dailidė yra bet kas, ar įvaldęs amatą?

HERMOGENAS. Įvaldęs amatą.

SOKRATAS. O | kieno darbu gražiai naudosis gręžėjas, *d*
vartodamas grąžtą?

HERMOGENAS. Kalvio.

SOKRATAS. O ar bet kas yra kalvis, ar įvaldęs amatą?

HERMOGENAS. Įvaldęs amatą.

SOKRATAS. Taip ir bus. Na, o kieno darbu naudosis mokantysis, vartodamas vardą?

HERMOGENAS. Nė šito negaliu [pasakyti].

SOKRATAS. Negali pasakyti nė to, kas įduoda mums vardus, kuriuos vartojame?

HERMOGENAS. Toli gražu.

SOKRATAS. O ar tau neatrodo, kad tai paprotys juos įduoda?

HERMOGENAS. Atrodo.

SOKRATAS. | Taigi, vartodamas vardą, mokantysis nau- *e*
dosis papročių steigėjo[11] darbu?

HERMOGENAS. Man regis.

SOKRATAS. O ar kiekvienas vyras tau atrodo esąs papročių steigėjas, ar įvaldęs amatą?

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ὁ τὴν τέχνην.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκ ἄρα παντὸς ἀνδρός, ὦ Ἑρμόγενες,
389 ὄνομα θέσθαι [ἐστὶν] ἀλλά τινος ὀνοματουργοῦ· || οὗτος δ' ἐστίν, ὡς ἔοικεν, ὁ νομοθέτης, ὃς δὴ τῶν δημιουργῶν σπανιώτατος ἐν ἀνθρώποις γίγνεται.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔοικεν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἴθι δή, ἐπίσκεψαι ποῖ βλέπων ὁ νομοθέτης τὰ ὀνόματα τίθεται· ἐκ τῶν ἔμπροσθεν δὲ ἀνάσκεψαι. ποῖ βλέπων ὁ τέκτων τὴν κερκίδα ποιεῖ; ἆρ' οὐ πρὸς τοιοῦτόν τι ὃ ἐπεφύκει κερκίζειν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί δέ; ἂν καταγῇ αὐτῷ ἡ κερκὶς ποιοῦντι,
b |πότερον πάλιν ποιήσει ἄλλην πρὸς τὴν κατεαγυῖαν βλέπων, ἢ πρὸς ἐκεῖνο τὸ εἶδος πρὸς ὅπερ καὶ ἣν κατέαξεν ἐποίει;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πρὸς ἐκεῖνο, ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν ἐκεῖνο δικαιότατ' ἂν αὐτὸ ὃ ἔστιν κερκὶς καλέσαιμεν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν ἐπειδὰν δέῃ λεπτῷ ἱματίῳ ἢ παχεῖ ἢ λινῷ ἢ ἐρεῷ ἢ ὁποιῳοῦν τινι κερκίδα ποιεῖν, πάσας μὲν δεῖ τὸ τῆς κερκίδος ἔχειν εἶδος, οἵα δ' ἑκάστῳ
c καλλίστη ἐπεφύκει, | ταύτην ἀποδιδόναι τὴν φύσιν εἰς τὸ ἔργον ἕκαστον;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ περὶ τῶν ἄλλων δὴ ὀργάνων ὁ αὐτὸς

HERMOGENAS. Tas, kuris [įvaldęs] amatą.

SOKRATAS. Taigi ne kiekvienas vyras, Hermogenai,
[gali] suteikti vardą, o tam tikras vardadirbys. || Panašiau- 389
sia, kad juo bus papročių steigėjas, kuris iš amatininkų
žmonėse pasitaiko rečiausiai.

HERMOGENAS. Panašu, kad taip.

SOKRATAS. Eikšen dabar, pažiūrėk, į ką žvelgdamas papročių steigėjas teikia vardus. Apsvarstyk, pasižiūrėdamas į tai, ką [kalbėjome] anksčiau. Į ką žvelgdamas dailidė daro šaudyklę? Argi ne į kažką, kas iš prigimties pritaikyta austi[12]?

HERMOGENAS. Žinoma.

SOKRATAS. Tai kaip? Jei jam bedirbant šaudyklė suby-
rės, | ar kitą [šaudyklę] iš naujo padarys žvelgdamas į su- *b*
byrėjusiąją, ar į aną pavidalą, į kurį [žvelgdamas] buvo
padaręs ir tą, kurią sulaužė?

HERMOGENAS. Į aną [pavidalą], bent man atrodo.

SOKRATAS. Argi ne teisėčiausia būtų jį vadinti: „šaudyklė pati savaime“?

HERMOGENAS. Man regis.

SOKRATAS. Juk kai reikia padaryti šaudyklę plonam
arba storam, lininiam arba vilnoniam, ar bet kokiam kitam
audiniui, reikia, kad kiekviena turėtų šaudyklės pavidalą,
o jau kokia iš prigimties kiekvienam [darbui] dailiausiai
tinka, | tokią kiekvienam darbui [pritaikytą] prigimtį joms *c*
ir suteikti?

HERMOGENAS. Taip.

SOKRATAS. Ir kitiems įrankiams [galioja] tas pats bū-

τρόπος· τὸ φύσει ἑκάστῳ πεφυκὸς ὄργανον ἐξευρόντα δεῖ ἀποδοῦναι εἰς ἐκεῖνο ἐξ οὗ ἂν ποιῇ [τὸ ἔργον], οὐχ οἷον ἂν αὐτὸς βουληθῇ, ἀλλ' οἷον ἐπεφύκει. τὸ φύσει γὰρ ἑκάστῳ, ὡς ἔοικε, τρύπανον πεφυκὸς εἰς τὸν σίδηρον δεῖ ἐπίστασθαι τιθέναι.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ τὴν φύσει κερκίδα ἑκάστῳ πεφυκυῖαν εἰς ξύλον.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔστι ταῦτα.

d ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Φύσει γὰρ ἦν | ἑκάστῳ εἴδει ὑφάσματος, ὡς ἔοικεν, ἑκάστη κερκίς, καὶ τἆλλα οὕτως.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἆρ' οὖν, ὦ βέλτιστε, καὶ τὸ ἑκάστῳ φύσει πεφυκὸς ὄνομα τὸν νομοθέτην ἐκεῖνον εἰς τοὺς φθόγγους καὶ τὰς συλλαβὰς δεῖ ἐπίστασθαι τιθέναι, καὶ βλέποντα πρὸς αὐτὸ ἐκεῖνο ὃ ἔστιν ὄνομα, πάντα τὰ ὀνόματα ποιεῖν τε καὶ τίθεσθαι, εἰ μέλλει κύριος εἶναι ὀνομάτων
* θέτης; εἰ δὲ μὴ εἰς τὰς αὐτὰς συλλαβὰς ἕκαστος ὁ νομοθέτης τίθησιν, οὐδὲν δεῖ τοῦτο ἀ<μφι>γνοεῖν· οὐδὲ γὰρ
e εἰς τὸν αὐτὸν | σίδηρον ἅπας χαλκεὺς τίθησιν, τοῦ αὐτοῦ
* ἕνεκα ποιῶν τὸ αὐτὸ ὄργανον· ἀλλ' ὅμως, ἕως ἂν τὴν αὐ-
390 τὴν ἰδέαν ἀποδιδῷ, ἐάντε ἐν <τῷ αὐτῷ ἐάντε ἐν> ἄλλῳ ‖ σιδήρῳ, ὅμως ὀρθῶς ἔχει τὸ ὄργανον, ἐάντε ἐνθάδε ἐάντε ἐν βαρβάροις τις ποιῇ. ἢ γάρ;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν οὕτως ἀξιώσεις καὶ τὸν νομοθέτην τόν τε ἐνθάδε καὶ τὸν ἐν τοῖς βαρβάροις, ἕως ἂν τὸ

das: atradus iš prigimties kiekvienam [darbui] prigimtą įrankį, reikia jį perkelti į tai, iš ko jis daromas, ir ne kokį pačiam norisi, bet koks jis iš prigimties. Juk iš prigimties kiekvienam [darbui] prigimtą grąžtą, kaip regis, reikia mokėti perkelti į plieną.

HERMOGENAS. Be abejo.

SOKRATAS. O iš prigimties kiekvienam [darbui] prigimtą šaudyklę — į medį.

HERMOGENAS. Iš tiesų.

SOKRATAS. Mat panašu, kad | kiekvienam audeklo pa- d
vidalui iš prigimties yra po šaudyklę, o ir kitų dalykų atžvilgiu taip pat.

HERMOGENAS. Taip.

SOKRATAS. Taigi, geriausiasai, argi ir tasai papročių steigėjas neturi mokėti perkelti į garsus bei skiemenis iš prigimties kiekvienam dalykui prigimtą vardą ir, žvelgdamas į tai, kas yra vardas pats savaime, padaryti ir suteikti visus vardus, jeigu tik jis baudžiasi būti lemiamas vardų steigėjas? O jei kiekvienas papročių steigėjas [juos] perkelia ne į tuos pačius skiemenis, tai anaiptol neturi mums kelti abejonių[13], nes ir kalvis, to paties [darbo] dėlei darydamas tą
patį įrankį, perkelia jį toli gražu ne į tą patį | plieną, tačiau, e
jei jis perteikinėja tą patį pavidalą (*idea*), ar [darytų tai]
iš to paties, ar iš kito || plieno, įrankis vis tiek būva padary- 390
tas teisingai, ar jį kas nors darytų čia, ar tarp barbarų. Ar ne?

HERMOGENAS. Na, žinoma.

SOKRATAS. Tad argi ne taip pat vertinsi ir papročių steigėją — tiek čionykštį, tiek esantį tarp barbarų: kol jis

τοῦ ὀνόματος εἶδος ἀποδιδῷ τὸ προσῆκον ἑκάστῳ ἐν ὁποιαισοῦν συλλαβαῖς, οὐδὲν χείρω νομοθέτην εἶναι τὸν ἐνθάδε ἢ τὸν ὁπουοῦν ἄλλοθι;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

b ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τίς οὖν ὁ γνωσόμενος εἰ τὸ | προσῆκον εἶδος κερκίδος ἐν ὁποιῳοῦν ξύλῳ κεῖται; ὁ ποιήσας, ὁ τέκτων, ἢ ὁ χρησόμενος [ὁ] ὑφάντης;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Εἰκὸς μὲν μᾶλλον, ὦ Σώκρατες, τὸν χρησόμενον.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τίς οὖν ὁ τῷ τοῦ λυροποιοῦ ἔργῳ χρησόμενος; ἆρ' οὐχ οὗτος ὃς ἐπίσταιτο ἂν ἐργαζομένῳ κάλλιστα ἐπιστατεῖν καὶ εἰργασμένον γνοίη εἴτ' εὖ εἴργασται εἴτε μή;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τίς;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ὁ κιθαριστής.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τίς δὲ ὁ τῷ τοῦ ναυπηγοῦ;

c | ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Κυβερνήτης.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τίς δὲ τῷ τοῦ νομοθέτου ἔργῳ ἐπιστατήσειέ τ' ἂν κάλλιστα καὶ εἰργασμένον κρίνειε καὶ ἐνθάδε καὶ ἐν τοῖς βαρβάροις; ἆρ' οὐχ ὅσπερ χρήσεται;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἆρ' οὖν οὐχ ὁ ἐρωτᾶν ἐπιστάμενος οὗτός ἐστιν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὁ δὲ αὐτὸς καὶ ἀποκρίνεσθαι;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

kiekvienam dalykui teikia tinkamą vardo pavidalą, kad ir kokiais skiemenimis [jis tai darytų], tol čia esantis steigėjas bus nė kiek ne prastesnis, negu [esantis] bet kur kitur?

HERMOGENAS. Žinoma.

SOKRATAS. O kas tuomet bus tas, kuris galėtų pažinti, ar | kuriame nors medyje glūdi tinkamas šaudyklės pavidalas? Padariusysis, dailidė ar [ją] vartosiantis audėjas? *b*

HERMOGENAS. Labiau panašu, Sokratai, kad vartosiantis.

SOKRATAS. O kas gi bus besinaudosiantis lyrų darytojo darbu? Ar ne tas, kuris dailiausiai mokėtų būti dirbančiojo prievaizdu ir pažintų dirbinį, ar jis gerai padirbdintas, ar ne?

HERMOGENAS. Žinoma.

SOKRATAS. Kas tai?

HERMOGENAS. Kitaristas.

SOKRATAS. O kas [yra tas, kuris naudosis] laivų statytojo [darbu]?

| HERMOGENAS. Vairininkas. *c*

SOKRATAS. O kas galėtų dailiausiai būti papročių steigėjo darbo prievaizdu ir spręsti apie dirbinį tiek čia, tiek tarp barbarų? Ar ne tas, kuris [tuo darbu] naudosis?

HERMOGENAS. Taip.

SOKRATAS. Taigi, o ar tai ne tas, kuris moka klausti?

HERMOGENAS. Žinoma.

SOKRATAS. Tas pats, ko gero, [moka] ir atsakyti?

HERMOGENAS. Taip.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τὸν δὲ ἐρωτᾶν καὶ ἀποκρίνεσθαι ἐπιστάμενον ἄλλο τι σὺ καλεῖς ἢ διαλεκτικόν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οὔκ, ἀλλὰ τοῦτο.

d ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τέκτονος μὲν ἄρα | ἔργον ἐστὶν ποιῆσαι
πηδάλιον ἐπιστατοῦντος κυβερνήτου, εἰ μέλλει καλὸν
εἶναι τὸ πηδάλιον.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Νομοθέτου δέ γε, ὡς ἔοικεν, ὄνομα, ἐπιστάτην ἔχοντος διαλεκτικὸν ἄνδρα, εἰ μέλλει καλῶς ὀνόματα θήσεσθαι.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔστι ταῦτα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Κινδυνεύει ἄρα, ὦ Ἑρμόγενες, εἶναι οὐ
φαῦλον, ὡς σὺ οἴει, ἡ τοῦ ὀνόματος θέσις, οὐδὲ φαύλων
ἀνδρῶν οὐδὲ τῶν ἐπιτυχόντων. καὶ Κρατύλος ἀληθῆ λέ-
e γει λέγων φύσει τὰ ὀνόματα εἶναι τοῖς | πράγμασι, καὶ οὐ
πάντα δημιουργὸν ὀνομάτων εἶναι, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνον
τὸν ἀποβλέποντα εἰς τὸ τῇ φύσει ὄνομα ὂν ἑκάστῳ καὶ
δυνάμενον αὐτοῦ τὸ εἶδος τιθέναι εἴς τε τὰ γράμματα καὶ
τὰς συλλαβάς.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οὐκ ἔχω, ὦ Σώκρατες, ὅπως χρὴ πρὸς ἃ
391 λέγεις ἐναντιοῦσθαι. ἴσως μέντοι οὐ ῥᾴδιόν ἐστιν οὕτως ||
* ἐξαίφνης πεισθῆναι, ἀλλὰ δοκῶ μοι ὧδε ἂν μᾶλλον πεί-
* θεσθαι, εἴ μοι δείξειας ἥντινα φῂς εἶναι τὴν φύσει ὀρθό-
τητα ὀνόματος.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἐγὼ μέν, ὦ μακάριε Ἑρμόγενες, οὐδεμίαν λέγω, ἀλλ᾽ ἐπελάθου γε ὧν ὀλίγον πρότερον ἔλεγον, ὅτι οὐκ εἰδείην ἀλλὰ σκεψοίμην μετὰ σοῦ. νῦν δὲ σκοπουμένοις ἡμῖν, ἐμοί τε καὶ σοί, τοσοῦτον μὲν ἤδη φαίνεται

SOKRATAS. O ar mokantį klausti ir atsakyti tu vadini kaip nors kitaip, o ne pokalbininku (*dialektikos*)?

HERMOGENAS. Ne, [ne kitaip,] bet šitaip.

SOKRATAS. Taigi dailidės | darbas yra padaryti vaira- d
lazdę vairininko priveizdimam, — jeigu tik jis nori, kad
vairalazdė dailiai tiktų.

HERMOGENAS. Atrodo.

SOKRATAS. Na, o steigėjo [darbas], kaip regis, [padaryti] vardą, per prievaizdą turint vyrą pokalbininką, jeigu tik nori dailiai teikti vardus.

HERMOGENAS. Tai tiesa.

SOKRATAS. Tad bijau, Hermogenai, kad vardų teikimas yra toli gražu ne menkas, kaip kad manai, ir nei menkiems vyrams, nei pirmiems pasitaikiusiems [skirtas darbas]. Ir tiesą sako Kratilas, kalbėdamas, jog vardai daiktams
esą | iš prigimties, ir ne kiekvienas esąs vardų amatinin- e
kas, bet vien tas, kuris atsižvelgia į vardą, esantį kiekvienam dalykui iš prigimties, ir gali [to vardo] pavidalą perkelti į rašmenis bei skiemenis.

HERMOGENAS. Negaliu, Sokratai, kaip reikiant pasipriešinti tam, ką kalbi. Turbūt vis dėlto nėra lengva taip
|| staiga tapti įtikintam, tačiau, man regis, labiau patikė- 391
čiau, jei man parodytum, koks, tavo nuomone, yra prigimtinis vardo teisingumas.

SOKRATAS. Aš, laimingasis Hermogenai, juk nekalbu apie jokį [teisingumą], bene būsi pamiršęs, ką kalbėjau truputį anksčiau: ne žinąs, o pažiūrėsiąs drauge su tavimi. Dabar mums — man ir tau — bežiūrint, palyginti su anks-

παρὰ τὰ πρότερα, φύσει τέ τινα ὀρθότητα ἔχον εἶναι τὸ
b ὄνομα καὶ οὐ παντὸς ἀνδρὸς | ἐπίστασθαι [καλῶς] αὐτὸ πράγματι ὁτῳοῦν θέσθαι· ἢ οὔ;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν τὸ μετὰ τοῦτο χρὴ ζητεῖν, εἴπερ ἐπιθυμεῖς εἰδέναι, ἥτις ποτ' αὖ ἐστιν αὐτοῦ ἡ ὀρθότης.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἀλλὰ μὴν ἐπιθυμῶ γε εἰδέναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Σκόπει τοίνυν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πῶς οὖν χρὴ σκοπεῖν;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὀρθοτάτη μὲν τῆς σκέψεως, ὦ ἑταῖρε, μετὰ τῶν ἐπισταμένων, χρήματα ἐκείνοις τελοῦντα καὶ χάριτας κατατιθέμενον. εἰσὶ δὲ οὗτοι οἱ σοφισταί, οἷσπερ
c καὶ ὁ ἀδελφός σου Καλλίας | πολλὰ τελέσας χρήματα σοφὸς δοκεῖ εἶναι. ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐγκρατὴς εἶ τῶν πατρῴων, λιπαρεῖν χρὴ τὸν ἀδελφὸν καὶ δεῖσθαι αὐτοῦ διδάξαι σε τὴν ὀρθότητα περὶ τῶν τοιούτων ἣν ἔμαθεν παρὰ Πρωταγόρου.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἄτοπος μεντἂν εἴη μου, ὦ Σώκρατες, ἡ δέησις, εἰ τὴν μὲν Ἀλήθειαν τὴν Πρωταγόρου ὅλως οὐκ ἀποδέχομαι, τὰ δὲ τῇ τοιαύτῃ ἀληθείᾳ ῥηθέντα ἀγαπῴην ὥς του ἄξια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἀλλ' εἰ μὴ αὖ σε ταῦτα ἀρέσκει, παρ'
d Ὁμήρου χρὴ | μανθάνειν καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ποιητῶν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Καὶ τί λέγει, ὦ Σώκρατες, Ὅμηρος περὶ ὀνομάτων, καὶ ποῦ;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πολλαχοῦ· μέγιστα δὲ καὶ κάλλιστα ἐν οἷς διορίζει ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἅ τε οἱ ἄνθρωποι ὀνόματα καλοῦσι καὶ οἱ θεοί. ἢ οὐκ οἴει αὐτὸν μέγα τι καὶ θαυμάσιον

tesniais dalykais, jau aiškėja tai, kad vardas ir iš prigimties turi tam tikrą teisingumą, ir kad ne kiekvienas vyras | gali b
mokėti suteikti jį kokiam nors daiktui, ar ne?

Hermogenas. Tikrai.

Sokratas. Taigi. O jau po to — jei tik pageidauji žinoti — vėlgi reikia ieškoti, koksai tas [vardo] teisingumas.

Hermogenas. Pageidauju žinoti — dar ir kaip!

Sokratas. Tai ir žiūrėk dabar.

Hermogenas. O kaipgi reikia žiūrėti?

Sokratas. Teisingiausia žiūra, bičiuli, — drauge su mokytaisiais, mokant jiems pinigus ir atsimokant malonėmis (*kharis*). O tie žmonės — tai sofistai, kuriems ir tavo brolis Kalijas | sumokėjo daugybę pinigų ir dabar c
garsėja esąs išmintingas (*sophos*). O kadangi nesi pertekęs tėvo lėšų, gausi neatstoti nuo brolio ir prašyti jo, kad tave išmokytų šių dalykų teisingumo, kurio jis išmoko iš Protagoro.

Hermogenas. Na ir paikas gi būtų mano prašymas, Sokratai, jei visiškai Protagoro *Tiesos* nepriimdamas, pagal tą tiesą pasakytus dalykus branginčiau kaip ko nors vertus!

Sokratas. Tačiau jei tai tau ir vėl nepatinka, reikia mokytis iš Homėro | ir kitų poetų. d

Hermogenas. O ką, Sokratai, Homėras kalba apie vardus ir kur?

Sokratas. Daug kur. O didžiausius ir gražiausius dalykus kalba ten, kur brėžia ribą tarp to, kokiais vardais tuos pačius dalykus vadina žmonės ir kokiais — dievai.

λέγειν ἐν τούτοις περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος; δῆλον γὰρ
δὴ ὅτι οἵ γε θεοὶ αὐτὰ καλοῦσιν πρὸς ὀρθότητα ἅπερ
e ἔστι φύσει ὀνόματα· | ἢ σὺ οὐκ οἴει;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Εὖ οἶδα μὲν οὖν ἔγωγε, εἴπερ καλοῦσιν, ὅτι ὀρθῶς καλοῦσιν. ἀλλὰ ποῖα ταῦτα λέγεις;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκ οἶσθα ὅτι περὶ τοῦ ποταμοῦ τοῦ ἐν τῇ Τροίᾳ, ὃς ἐμονομάχει τῷ Ἡφαίστῳ, «ὃν Ξάνθον», φησί, «καλέουσι θεοί, ἄνδρες δὲ Σκάμανδρον;»

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔγωγε.

392 ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί οὖν δή; οὐκ οἴει τοῦτο || σεμνόν τι εἶναι
γνῶναι, ὅπῃ ποτὲ ὀρθῶς ἔχει ἐκεῖνον τὸν ποταμὸν Ξάν-
θον καλεῖν μᾶλλον ἢ Σκάμανδρον; εἰ δὲ βούλει, περὶ τῆς
ὄρνιθος ἣν λέγει ὅτι

χαλκίδα κικλήσκουσι θεοί, ἄνδρες δὲ κύμινδιν,

φαῦλον ἡγῇ τὸ μάθημα ὅσῳ ὀρθότερόν ἐστι καλεῖσθαι χαλ-
κὶς κυμίνδιδος τῷ αὐτῷ ὀρνέῳ; ἢ τὴν Βατίειάν τε καὶ
Μυρίνην, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ τούτου τοῦ ποιητοῦ καὶ
b ἄλλων; | ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως μείζω ἐστὶν ἢ κατ' ἐμὲ καὶ
σὲ ἐξευρεῖν· ὁ δὲ Σκαμάνδριός τε καὶ ὁ Ἀστυάναξ ἀν-
θρωπινώτερον διασκέψασθαι, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ ῥᾷον, ἅ
φησιν ὀνόματα εἶναι τῷ τοῦ Ἕκτορος ὑεῖ, τίνα ποτὲ λέ-
γει τὴν ὀρθότητα αὐτῶν. οἶσθα γὰρ δήπου ταῦτα τὰ ἔπη
ἐν οἷς ἔνεστιν ἃ ἐγὼ λέγω.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πότερον οὖν οἴει Ὅμηρον ὀρθότερον ἡγεῖσθαι τῶν ὀνομάτων κεῖσθαι τῷ παιδί, τὸν «Ἀστυάνακτα» ἢ τὸν «Σκαμάνδριον»;

Ar nemanai, kad jis tose vietose sako kai ką didaus ir įstabaus apie vardų teisingumą? Juk aišku, kad dievai juos [daiktus] vadina teisingai — vardais, kurie yra iš prigimties. | Ar tu taip nemanai? *e*

HERMOGENAS. Aš puikiai žinau, kad jei tik vadina, tai vadina teisingai. Tačiau apie kokius [vardus] tu čia kalbi?

SOKRATAS. Ar nežinai, kad apie upę Trojoje, kuri viena prieš vieną kovėsi su Hėfaistu, [Homėras] sako taip: „Ksantu dievai ją vadina, o vyrai — Skamandru“[14].

HERMOGENAS. Aišku, [žinau].

SOKRATAS. Na ir ką? Ar nemanai, kad || didinga žinoti, 392
kaip teisinga vadinti aną upę Ksantu, ar veikiau Skamandru? O gal tau labiau patiktų štai kas: argi laikai menku mokslu išmokti apie paukštį, apie kurį [Homėras] sako, jog jį

„vadina chalkide dievai, o vyrai — kyminde“[15],

kuriuo vardu — „chalkide“ ar „kyminde“ — tam pačiam paukščiui teisingiau vadintis? Arba apie Batiėją ir Miriną, ir daugybę kitų dalykų, [minimų] tiek šio poeto, tiek kitų? | Tačiau šie dalykai gal didesni, negu mudu su tavimi *b*
esame pajėgūs atrasti. Žmogiškesnis, man regis, ir lengvesnis dalykas būtų peržiūrėti Skamandrijų ir Astianaktą — [Homėras] sako, kad tai Hektoro sūnaus vardai, — apie kokį jų teisingumą jis čia kalba. Juk tikriausiai žinai tas eiles, kuriose glūdi tai, ką kalbu?

HERMOGENAS. Žinoma.

SOKRATAS. Tad kurį vardą, kaip manai, Homėras laiko teisingesniu [vardu] vaikui — „Astianaktą“ ar „Skamandrijų“?

c | ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οὐκ ἔχω λέγειν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὧδε δὴ σκόπει. εἴ τις ἔροιτό σε πότερον οἴει ὀρθότερον καλεῖν τὰ ὀνόματα τοὺς φρονιμωτέρους ἢ τοὺς ἀφρονεστέρους;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Δῆλον δὴ ὅτι τοὺς φρονιμωτέρους, φαίην ἄν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πότερον οὖν αἱ γυναῖκες ἐν ταῖς πόλεσιν φρονιμώτεραί σοι δοκοῦσιν εἶναι ἢ οἱ ἄνδρες, ὡς τὸ ὅλον εἰπεῖν γένος;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οἱ ἄνδρες.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν οἶσθα ὅτι Ὅμηρος τὸ παιδίον τὸ τοῦ Ἕκτορος ὑπὸ τῶν Τρώων φησὶν καλεῖσθαι Ἀστυά-
d νακτα, | Σκαμάνδριον δὲ δῆλον ὅτι ὑπὸ τῶν γυναικῶν, ἐπειδὴ οἵ γε ἄνδρες αὐτὸν Ἀστυάνακτα ἐκάλουν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔοικέ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν καὶ Ὅμηρος τοὺς Τρῶας σοφωτέρους ἡγεῖτο ἢ τὰς γυναῖκας αὐτῶν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οἶμαι ἔγωγε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τὸν «Ἀστυάνακτα» ἄρα ὀρθότερον ᾤετο κεῖσθαι τῷ παιδὶ ἢ τὸν «Σκαμάνδριον»;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Σκοπῶμεν δὴ διὰ τί ποτε. ἢ αὐτὸς ἡμῖν κάλλιστα ὑφηγεῖται τὸ διότι; φησὶν γάρ

e | οἶος γάρ σφιν ἔρυτο πόλιν καὶ τείχεα μακρά.

διὰ ταῦτα δή, ὡς ἔοικεν, ὀρθῶς ἔχει καλεῖν τὸν τοῦ σωτῆρος ὑὸν Ἀστυάνακτα τούτου ὃ ἔσῳζεν ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ὥς φησιν Ὅμηρος.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Φαίνεταί μοι.

| HERMOGENAS. Negaliu pasakyti. *c*

SOKRATAS. Nagi žiūrėk šitaip. Jei tavęs paklaustų, kaip manai, kas teisingiau vadina vardais — protingesnieji ar neprotingesnieji?

HERMOGENAS. Sakyčiau — aišku, kad protingesnieji.

SOKRATAS. Ar tau miestuose atrodo protingesnės moterys, ar vyrai, jei kalbame apie visą giminę?

HERMOGENAS. Vyrai.

SOKRATAS. O argi nežinai, jog Homėras sako, kad trojėnai Hektoro sūnelį vadina Astianaktu, | o Skamand- *d*
riju, aišku, moterys, jei jau vyrai pavadino jį Astianaktu?

HERMOGENAS. Ko gero.

SOKRATAS. Argi ir Homėras nelaikė išmintingesniais trojėnų negu jų moterų?

HERMOGENAS. Manyčiau, kad taip.

SOKRATAS. Tad ir „Astianaktą" manė esant vaikui teisingesnį [vardą], negu „Skamandrijų"?

HERMOGENAS. Atrodo.

SOKRATAS. Nagi, žiūrėkime kodėl. Ar jis mūsų kuo gražiausiai nenuveda prie paaiškinimo? Juk sako:

| „Nes vienas jis gynė jų miestą ir sienas ilgąsias"[16], *e*
todėl, kaip atrodo, ir teisinga vadinti išgelbėtojo sūnų Astianaktu, valdovu to miesto[17], kurį pasak Homėro išgelbėjo jo tėvas.

HERMOGENAS. Ir man atrodo.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί δή ποτε; οὐ γάρ πω οὐδ' αὐτὸς ἔγωγε μανθάνω· ὦ Ἑρμόγενες, σὺ δὲ μανθάνεις;

* ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγε.

393 ‖ ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἀλλ' ἆρα, ὠγαθέ, καὶ τῷ Ἕκτορι αὐτὸς ἔθετο τὸ ὄνομα Ὅμηρος;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τί δή;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὅτι μοι δοκεῖ καὶ τοῦτο παραπλήσιόν τι
εἶναι τῷ Ἀστυάνακτι, καὶ ἔοικεν Ἑλληνικοῖς ταῦτα τὰ
* ὀνόματα. ὁ γὰρ «ἄναξ» καὶ ὁ «ἕκτωρ» σχεδόν τι ταὐτὸν
σημαίνει, βασιλικὰ ἀμφότερα εἶναι τὰ ὀνόματα· οὗ γὰρ
ἄν τις «ἄναξ» ᾖ, καὶ «ἕκτωρ» δήπου ἐστὶν τούτου· δῆλον
b γὰρ ὅτι κρατεῖ | τε αὐτοῦ καὶ κέκτηται καὶ ἔχει αὐτό. ἢ
οὐδέν σοι δοκῶ λέγειν, ἀλλὰ λανθάνω καὶ ἐμαυτὸν οἰό-
μενός τινος ὥσπερ ἴχνους ἐφάπτεσθαι τῆς Ὁμήρου δόξης
περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Μὰ Δί' οὐ σύ γε, ὡς ἐμοὶ δοκεῖς, ἀλλὰ ἴσως τοῦ ἐφάπτῃ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Δίκαιόν γέ τοί ἐστιν, ὡς ἐμοὶ φαίνεται,
τὸν λέοντος ἔκγονον λέοντα καλεῖν καὶ τὸν ἵππου ἔκγονον
ἵππον. οὔ τι λέγω ἐὰν ὥσπερ τέρας γένηται ἐξ ἵππου
c ἄλλο τι ἢ ἵππος, ἀλλ' οὗ ἂν ᾖ τοῦ γένους ἔκγονον τὴν |
φύσιν, τοῦτο λέγω· ἐὰν βοὸς ἔκγονον φύσει ἵππος παρὰ
φύσιν τέκῃ μόσχον, οὐ πῶλον κλητέον ἀλλὰ μόσχον· οὐδ'
ἂν ἐξ ἀνθρώπου οἶμαι μὴ τὸ ἀνθρώπου ἔκγονον γένηται,
[ἀλλ' ὃ ἂν] τὸ ἔκγονον ἄνθρωπος κλητέος· καὶ τὰ δένδ-
ρα ὡσαύτως καὶ τἆλλα ἅπαντα· ἢ οὐ συνδοκεῖ;

SOKRATAS. Kas gi čia? Mat aš visiškai nieko nesuprantu. O tu, Hermogenai, supranti?

HERMOGENAS. Vardan Dzeuso, ir aš ne!

|| SOKRATAS. Bet argi ir Hektorui, gerasai, ne pats 393
Homėras suteikė vardą?

HERMOGENAS. Kaip tai?

SOKRATAS. Nagi man atrodo, kad ir šitas [vardas] labai artimas Astianaktui ir kad šie vardai panašūs į helėniškus. Mat *anax* (valdovas) ir *hektōr* (turėtojas) reiškia beveik tą patį: abu vardai karališki, nes kokio dalyko kas būtų „valdovas“, to dalyko yra ir „turėtojas“. Juk aišku, kad jis tą
dalyką valdo, | yra įsigijęs ir turi (*ekhei*). Ar tau atrodo, *b*
kad aš ne tik nieko dora nekalbu, bet ir pats pasilieku nežinioje, manydamas užčiuopęs nelyginant kokį pėdsaką, paliktą Homėro nuomonės apie vardų teisingumą?

HERMOGENAS. Vardan Dzeuso, man regis, toli gražu ne [pasilieki nežinioje], bet turbūt šį tą užčiuopei.

SOKRATAS. Juk liūto palikuonį, kaip man regis, teisėta vadinti liūtu, o arklio palikuonį — arkliu. Kalbu ne apie tai, kuomet iš arklio randasi koks nors išgama — visai kas kita negu arklys; ne, aš kalbu apie tokį palikuonį, kuris
prigimtimi priklausys savo gimdytojo | giminei. Jeigu *c*
arklys, toks būdamas iš prigimties, prieš prigimtį atsives buliaus palikuonį, veršiuką, tai [palikuonį] dera vadinti ne kumeliuku, o veršiuku. Lygiai kaip nemanau, jog iš žmogaus gimus ne žmogaus palikuoniui, palikuonis vadintinas žmogumi. Visai taip pat ir dėl medžių bei visų kitų dalykų. Ar tau atrodo kitaip?

Ερμογενησ. Συνδοκεῖ.

Σωκρατησ. Καλῶς λέγεις· φύλαττε γάρ με μή πῃ
παρακρούσωμαί σε. κατὰ γὰρ τὸν αὐτὸν λόγον κἂν ἐκ
d βασιλέως γίγνηταί τι ἔκγονον, βασιλεὺς κλητέος·| εἰ δὲ
ἐν ἑτέραις συλλαβαῖς ἢ ἐν ἑτέραις τὸ αὐτὸ σημαίνει, οὐ-
δὲν πρᾶγμα· οὐδ' εἰ πρόσκειταί τι γράμμα ἢ ἀφῄρηται,
οὐδὲν οὐδὲ τοῦτο, ἕως ἂν ἐγκρατὴς ᾖ ἡ οὐσία τοῦ πράγ-
ματος δηλουμένη ἐν τῷ ὀνόματι.

Ερμογενησ. Πῶς τοῦτο λέγεις;

Σωκρατησ. Οὐδὲν ποικίλον, ἀλλ' ὥσπερ τῶν στοιχεί-
ων οἶσθα ὅτι ὀνόματα λέγομεν ἀλλ' οὐκ αὐτὰ τὰ στοι-
χεῖα, πλὴν τεττάρων, τοῦ Ε καὶ τοῦ Υ καὶ τοῦ Ο καὶ τοῦ
e Ω· τοῖς δ' ἄλλοις φωνήεσί τε καὶ ἀφώνοις οἶσθα| ὅτι περι-
τιθέντες ἄλλα γράμματα λέγομεν, ὀνόματα ποιοῦντες·
ἀλλ' ἕως ἂν αὐτοῦ δηλουμένην τὴν δύναμιν ἐντιθῶμεν,
ὀρθῶς ἔχει ἐκεῖνο τὸ ὄνομα καλεῖν ὃ αὐτὸ ἡμῖν δηλώσει.
οἷον τὸ «βῆτα»· ὁρᾷς ὅτι τοῦ ἦτα καὶ τοῦ ταῦ καὶ τοῦ ἄλφα
προστεθέντων οὐδὲν ἐλύπησεν, ὥστε μὴ οὐχὶ τὴν ἐκείνου
τοῦ στοιχείου φύσιν δηλῶσαι ὅλῳ τῷ ὀνόματι οὗ ἐβούλετο
ὁ νομοθέτης· οὕτως ἠπιστήθη καλῶς θέσθαι τοῖς γράμ-
μασι τὰ ὀνόματα.

Ερμογενησ. Ἀληθῆ μοι δοκεῖς λέγειν.

Σωκρατησ. Οὐκοῦν καὶ περὶ βασιλέως ὁ αὐτὸς λόγος;
394 || ἔσται γάρ ποτε ἐκ βασιλέως βασιλεύς, καὶ ἐξ ἀγαθοῦ
ἀγαθός, καὶ ἐκ καλοῦ καλός, καὶ τἆλλα πάντα οὕτως, ἐξ
ἑκάστου γένους ἕτερον τοιοῦτον ἔκγονον, ἐὰν μὴ τέρας
γίγνηται· κλητέον δὴ ταὐτὰ ὀνόματα. ποικίλλειν δὲ ἔξεσ-
τι ταῖς συλλαβαῖς, ὥστε δόξαι ἂν τῷ ἰδιωτικῶς ἔχοντι

HERMOGENAS. Taip ir atrodo.

SOKRATAS. Gerai sakai, bet sergėk mane, kad kur nors tavęs neišvesčiau iš kelio. Pagal tą patį samprotavimą (*logos*) ir tuomet, kai karaliui gimsta koks nors palikuonis, jį dera vadinti karaliumi; | nieko tokio, jei tas pat išreiškiama vie- d
nais ar kitais skiemenimis. Nieko ir tuomet, jei koks rašmuo ir pridedamas ar atimamas, kol vardą tvirtai valdo jame atsiskleidžianti daikto esmė.

HERMOGENAS. Ką turi omeny?

SOKRATAS. Nieko įmantraus — žinai gi, kad lygiai taip sakome ir raidžių (*stoikheion*) vardus, bet ne pačias raides, išskyrus keturias: *e*, *y*, *o*, ir *ō*. O kitas [raides] — tiek balses, tiek priebalses — kaip žinai, | sakome apdė- e
dami jas kitais rašmenimis (*gramma*) ir taip padarydami vardus[18]. Tačiau kol [vardan] įdedame atsiskleidžiančią tos [raidės] galią, tol teisinga tuo vardu vadinti tai, ką jis mums atskleidžia. Pavyzdžiui, *bēta*: matai, kad *ēta* ir *tau*, ir *alpha* pridėjimas nė kiek nepakenkė visam vardui atskleisti prigimtį tos raidės, kurios norėjo papročių steigėjas — taip gražiai jis mokėjo rašmenims suteikti vardus.

HERMOGENAS. Tiesą kalbi, man regis.

SOKRATAS. Argi ne tas pats samprotavimas (*logos*) [galioja] ir karaliui? || Mat iš karaliaus galiausiai bus karalius, 394
iš gero — geras, o iš gražaus — gražus, taip pat ir visa kita: iš kiekvienos giminės [gimsta] kitas toks palikuonis, išskyrus atvejus, kai gimsta išgama; tad tais pačiais vardais ir dera vadinti. Bet galima ir papuošti skiemenimis — taip,

ἕτερα εἶναι ἀλλήλων τὰ αὐτὰ ὄντα· ὥσπερ ἡμῖν τὰ τῶν ἰατρῶν φάρμακα χρώμασιν καὶ ὀσμαῖς πεποικιλμένα ἄλλα
b φαίνεται τὰ αὐτὰ ὄντα, τῷ δέ γε ἰατρῷ, ἅτε τὴν | δύναμιν τῶν φαρμάκων σκοπουμένῳ, τὰ αὐτὰ φαίνεται, καὶ οὐκ ἐκπλήττεται ὑπὸ τῶν προσόντων. οὕτω δὲ ἴσως καὶ ὁ ἐπιστάμενος περὶ ὀνομάτων τὴν δύναμιν αὐτῶν σκοπεῖ, καὶ οὐκ ἐκπλήττεται εἴ τι πρόσκειται γράμμα ἢ μετάκειται ἢ ἀφῄρηται, ἢ καὶ ἐν ἄλλοις παντάπασιν γράμμασίν ἐστιν ἡ τοῦ ὀνόματος δύναμις. ὥσπερ ὃ νυνδὴ ἐλέγομεν, «Ἀστυάναξ» τε καὶ «Ἕκτωρ» οὐδὲν τῶν αὐτῶν γραμμάτων
c ἔχει πλὴν τοῦ ταῦ, ἀλλ' ὅμως | ταὐτὸν σημαίνει. καὶ «Ἀρχέπολίς» γε τῶν μὲν γραμμάτων τί ἐπικοινωνεῖ; δηλοῖ δὲ ὅμως τὸ αὐτό· καὶ ἄλλα πολλά ἐστιν ἃ οὐδὲν ἀλλ' ἢ βασιλέα σημαίνει· καὶ ἄλλα γε αὖ στρατηγόν, οἷον «Ἆγις» καὶ «Πολέμαρχος» καὶ «Εὐπόλεμος». καὶ ἰατρικά γε ἕτερα, «Ἰατροκλῆς» καὶ «Ἀκεσίμβροτος»· καὶ ἕτερα ἂν ἴσως συχνὰ εὕροιμεν ταῖς μὲν συλλαβαῖς καὶ τοῖς γράμμασι διαφωνοῦντα, τῇ δὲ δυνάμει ταὐτὸν φθεγγόμενα. φαίνεται οὕτως ἢ οὔ;

d ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ μὲν | οὖν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τοῖς μὲν δὴ κατὰ φύσιν γιγνομένοις τὰ αὐτὰ ἀποδοτέον ὀνόματα.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί δὲ τοῖς παρὰ φύσιν, οἳ ἂν ἐν τέρατος εἴδει γένωνται; οἷον ὅταν ἐξ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ θεοσεβοῦς ἀσεβὴς γένηται, ἆρ' οὐχ ὥσπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, κἂν ἵππος βοὸς ἔκγονον τέκῃ, οὐ τοῦ τεκόντος δήπου ἔδει τὴν ἐπωνυμίαν ἔχειν, ἀλλὰ τοῦ γένους οὗ εἴη;

kad kokiam nors mėgėjui jie pasirodytų esą skirtingi, būdami tie patys. Lygiai taip ir mums spalvingai papuošti ir iškvėpinti gydytojų vaistai atrodo kiti, o yra tie patys, bet gydytojui, | paisančiam vaistų galios, atrodo tie patys, nes b
priedėliai jo nesuklaidina. Turbūt šitaip ir išsimokslinęs vardų atžvilgiu paiso jų galios, ir jo nesuklaidina, jei koks rašmuo pridėtas ar pakeistas, ar atimtas, arba vardo galia glūdi ir visiškai kituose rašmenyse. Kaip neseniai kalbėjome, „Astianaktas" ir „Hektoras", išskyrus *tau*, jokių tų pačių rašmenų neturi, tačiau vis tiek | reiškia tą patį. Arba c
kokių bendrų rašmenų [su jais] turi „Archepolis"[19]? O atskleidžia vis tiek tą patį. Yra ir daugybė kitų [vardų], reiškiančių ne ką kita, kaip karalių, o dar kitų — karvedį, kaip „Agis", „Polemarchas" ir „Eupolemas"[20]. Ir gydytojų [vardų yra] skirtingų, kaip „Jatroklis" ir „Akesimbrotas"[21], ir gausybę kitų turbūt atrastume, kurie skiemenų ir rašmenų skambėjimu skiriasi, o [savo] galia taria tą patį. Atrodo [tau] šitaip, ar ne?

Hermogenas. Žinoma, | taip. d

Sokratas. Tad atsirandantiems pagal prigimtį dalykams dera suteikti tuos pačius vardus?

Hermogenas. Be abejo.

Sokratas. O [atsirandantiems] prieš prigimtį, kurie atsiranda išsigimėlio pavidalu? Pavyzdžiui, jei iš gero ir dievus gerbiančio vyro gimtų nepamaldus, visai kaip anksčiau minėtais atvejais, kai arklys atsiveda buliaus palikuonį, [palikuonis] turėtų turėti ne pavadinimą to, kuris pagimdė, bet tos giminės, kuriai priklausytų?

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

e ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ τῷ ἐκ | τοῦ εὐσεβοῦς ἄρα γενομένῳ ἀσεβεῖ τὸ τοῦ γένους ὄνομα ἀποδοτέον.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔστι ταῦτα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐ «Θεόφιλον», ὡς ἔοικεν, οὐδὲ «Μνησίθεον» οὐδὲ τῶν τοιούτων οὐδέν· ἀλλ᾽ ὅτι τἀναντία τούτοις σημαίνει, ἐάνπερ τῆς ὀρθότητος τυγχάνῃ τὰ ὀνόματα.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Παντός γε μᾶλλον, ὦ Σώκρατες.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὥσπερ γε καὶ ὁ «Ὀρέστης», ὦ Ἑρμόγενες, κινδυνεύει ὀρθῶς ἔχειν, εἴτε τις τύχη ἔθετο αὐτῷ τὸ ὄνομα εἴτε καὶ ποιητής τις, τὸ θηριῶδες τῆς φύσεως καὶ
* τὸ ἄγριον αὐτοῦ καὶ τὸ ὀρεινὸν ἐνδεικνύμενος τῷ ὀνόματι.

395 ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Φαίνεται ‖ οὕτως, ὦ Σώκρατες.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἔοικεν δέ γε καὶ τῷ πατρὶ αὐτοῦ κατὰ φύσιν τὸ ὄνομα εἶναι.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Κινδυνεύει γὰρ τοιοῦτός τις εἶναι ὁ «Ἀγαμέμνων», οἷος ἂ δόξειεν αὐτῷ διαπονεῖσθαι καὶ καρτερεῖν τέλος ἐπιτιθεὶς τοῖς δόξασι δι᾽ ἀρετήν. σημεῖον δὲ αὐτοῦ
* ἡ ἐν Τροίᾳ μονὴ τοῦ πλήθους τε καὶ καρτερία. ὅτι οὖν ἀγαστὸς κατὰ τὴν ἐπιμονὴν οὗτος ὁ ἀνὴρ ἐνσημαίνει τὸ
b ὄνομα ὁ | «Ἀγαμέμνων». ἴσως δὲ καὶ ὁ «Ἀτρεὺς» ὀρθῶς ἔχει. ὅ τε γὰρ τοῦ Χρυσίππου αὐτῷ φόνος καὶ ἃ πρὸς τὸν Θυέστην ὡς ὠμὰ διεπράττετο, πάντα ταῦτα ζημιώδη καὶ ἀτηρὰ πρὸς ἀρετήν. ἡ οὖν τοῦ ὀνόματος ἐπωνυμία σμικρὸν παρακλίνει καὶ ἐπικεκάλυπται, ὥστε μὴ πᾶσι

Hermogenas. Na, žinoma.

Sokratas. Tad ir iš | pamaldaus gimus nepamal- e
džiam, jam suteiktinas [pastarosios] giminės vardas.

Hermogenas. Taip ir yra.

Sokratas. O ne „Teofilis", kaip regis, nei „Mnėsi-
tėjas"[22], nei joks kitas panašus [vardas], bet reiškiantis prie-
šingus šiems dalykus, jei tik vardams kartais būdingas koks
teisingumas.

Hermogenas. Visų greičiausia taip, Sokratai.

Sokratas. Visai kaip, Hermogenai, bijau, kad ir
„Orestas"[23] yra teisingas — ar koks atsitiktinumas būtų
jam šį vardą suteikęs, ar koks poetas, vardu nurodydamas
jo prigimties žvėriškumą, laukiniškumą ir kalnietiškumą
(*oreinon*).

Hermogenas. Atrodo, || kad taip, Sokratai. 395

Sokratas. Panašu, kad ir jo tėvui vardas priklauso
pagal prigimtį.

Hermogenas. Atrodo.

Sokratas. Mat „Agamemnonas" greičiausiai yra kas
nors toks, kuris, ką nors nusprendęs, atkakliai ir nebijoda-
mas vargo, pasiekia užsibrėžtą tikslą dorybės dėka. [Šito]
ženklas — labai ilgas jo laikymasis ir atkaklumas Trojoje.
Tad vardas *Agamemnōn* išreiškia, kad šitas vyras | „nuos- b
tabus atsilaikymu" (*agastos kata tēn epimonēn*). Turbūt tei-
singai vadinasi ir „Atrėjas". Mat Chrisipo nužudymas ir
nuožmus jo elgesys su Tijestu — visa tai žalinga ir pra-
žūtinga dorybei (*atēra pros aretēn*). Vardo pavadinimas
truputį pakreiptas ir pridengtas, kad ne visiems atskleistų

δηλοῦν τὴν φύσιν τοῦ ἀνδρός· τοῖς δ' ἐπαΐουσι περὶ ὀνο-
μάτων ἱκανῶς δηλοῖ ὃ βούλεται ὁ «Ἀτρεύς». καὶ γὰρ κατὰ
c τὸ ἀτειρὲς καὶ κατὰ τὸ | ἄτρεστον καὶ κατὰ τὸ ἀτηρὸν
πανταχῇ ὀρθῶς αὐτῷ τὸ ὄνομα κεῖται. δοκεῖ δέ μοι καὶ
τῷ Πέλοπι τὸ ὄνομα ἐμμέτρως κεῖσθαι· σημαίνει γὰρ
τοῦτο τὸ ὄνομα τὸν τὰ ἐγγὺς ὁρῶντα [ἄξιον εἶναι ταύτης
τῆς ἐπωνυμίας].

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πῶς δή;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οἷόν που καὶ κατ' ἐκείνου λέγεται τοῦ
ἀνδρὸς ἐν τῷ τοῦ Μυρτίλου φόνῳ οὐδὲν οἵου τε γενέσθαι
προνοηθῆναι οὐδὲ προϊδεῖν τῶν πόρρω τῶν εἰς τὸ πᾶν γέ-
νος, ὅσης αὐτὸ δυστυχίας ἐνεπίμπλη, τὸ ἐγγὺς μόνον
d ὁρῶν καὶ | τὸ παραχρῆμα — τοῦτο δ' ἐστὶ «πέλας» —
ἡνίκα προεθυμεῖτο λαβεῖν παντὶ τρόπῳ τὸν τῆς Ἱππο-
δαμείας γάμον. τῷ δὲ Ταντάλῳ καὶ πᾶς ἂν ἡγήσαιτο
τοὔνομα ὀρθῶς καὶ κατὰ φύσιν τεθῆναι εἰ ἀληθῆ τὰ περὶ
αὐτὸν λεγόμενα.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τὰ ποῖα ταῦτα;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἅ τέ που ἔτι ζῶντι δυστυχήματα ἐγένετο
πολλὰ καὶ δεινά, ὧν καὶ τέλος ἡ πατρὶς αὐτοῦ ὅλη ἀνε-
τράπετο, καὶ τελευτήσαντι ἐν Ἅιδου ἡ ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς
e* τοῦ λίθου ταντάλεια | θαυμαστὴ ὡς σύμφωνος τῷ ὀνόμα-
τι· καὶ ἀτεχνῶς ἔοικεν, ὥσπερ ἂν εἴ τις βουλόμενος ταλάν-
τατον ὀνομάσαι ἀποκρυπτόμενος ὀνομάσειε καὶ εἴποι
ἀντ' ἐκείνου «Τάνταλον», τοιοῦτόν τι καὶ τούτῳ τὸ ὄνομα
ἔοικεν ἐκπορίσαι ἡ τύχη τῆς φήμης. φαίνεται δὲ καὶ τῷ
396 πατρὶ αὐτοῦ λεγομένῳ τῷ Διὶ παγκάλως τὸ ὄνομα || κεῖσ-
θαι· ἔστι δὲ οὐ ῥᾴδιον κατανοῆσαι. ἀτεχνῶς γάρ ἐστιν

vyro prigimtį, tačiau įsiklausantiems į vardus užtektinai atskleidžia, ką nori pasakyti „Atrėjas". Mat šitas vardas jam teisingai dera visais atžvilgiais — ir dėl jo užsispyrimo (*ateires*), ir dėl | bebaimiškumo (*atreston*), ir dėl pra- *c*
žūtingumo (*atēron*). Man atrodo, kad ir Pelopui vardas priklauso pagrįstai, kadangi šis vardas reiškia trumparegį.

HERMOGENAS. Kaip tai?

SOKRATAS. Mat kažkur apie aną vyrą sakoma, kad žudydamas Mirtilą jis visiškai nepajėgė nei pamąstyti į priekį, nei numatyti dalykų, kurie vėliau [ištiks] visą giminę — kokių negandų ji perteko, — o regėjo vien tai,
kas arti ir | čia pat (tai ir yra *pelas*, „prie pat"), geisdamas *d*
bet kokiu būdu laimėti į žmonas Hipodamiją. O Tantalui, jei tiesa, kas apie jį kalbama, kiekvienas manytų vardą esant suteiktą teisingai bei pagal prigimtį.

HERMOGENAS. O kokie gi dalykai [kalbami]?

SOKRATAS. Nagi jį dar gyvą ištikę daug ir kažkokių baisių nelaimių, galiausiai visa jo tėvynė buvusi suniokota,
o akmens „siūbavimas" (*tantaleia*) | virš jo galvos po mir- *e*
ties Hade sudaro stebėtiną sąskambį jo vardui. Atrodo, tarytum paprasčiausiai kažkas, norėdamas jį įvardyti „labiausiai kenčiančiu" (*talantaton*), įvardijo paslėpdamas ir vietoj ano pasakydamas *Tantalon.* Turbūt tokį vardą gando atsitiktinumas jam ir priskyrė. Rodos, kad ir Dzeusui,
kuris, kaip kalbama, yra jo tėvas, vardas labai gražiai || glun- 396
da, tačiau tai nelengva perprasti. Mat Dzeuso vardas yra

οἷον λόγος τὸ τοῦ Διὸς ὄνομα, διελόντες δὲ αὐτὸ διχῇ οἱ
μὲν τῷ ἑτέρῳ μέρει, οἱ δὲ τῷ ἑτέρῳ χρώμεθα — οἱ μὲν
γὰρ «Ζῆνα», οἱ δὲ «Δία» καλοῦσιν — συντιθέμενα δ' εἰς
ἓν δηλοῖ τὴν φύσιν τοῦ θεοῦ, ὃ δὴ προσήκειν φαμὲν ὀνό-
ματι οἵῳ τε εἶναι ἀπεργάζεσθαι. οὐ γάρ ἔστιν ἡμῖν καὶ
τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ὅστις ἐστὶν αἴτιος μᾶλλον τοῦ ζῆν ἢ ὁ
ἄρχων τε καὶ βασιλεὺς τῶν πάντων. συμβαίνει οὖν ὀρθῶς
b | ὀνομάζεσθαι οὗτος ὁ θεὸς εἶναι, δι' ὃν ζῆν ἀεὶ πᾶσι τοῖς
ζῶσιν ὑπάρχει· διείληπται δὲ δίχα, ὥσπερ λέγω, ἓν ὂν τὸ
* ὄνομα, τῷ «Διὶ» καὶ τῷ «Ζηνί». τοῦτον δὲ Κρόνου ὑὸν εἶναι
ὑβριστικὸν μὲν ἄν τις δόξειεν εἶναι ἀκούσαντι ἐξαίφνης,
εὔλογον δὲ μεγάλης τινὸς διανοίας ἔκγονον εἶναι τὸν Δία·
* κόρον γὰρ σημαίνει οὐ παῖδα <οὐδὲ πλησμονήν>, ἀλλὰ
τὸ καθαρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκήρατον τοῦ νοῦ. ἔστι δὲ οὗτος
Οὐρανοῦ ὑός, ὡς λόγος· ἡ δὲ αὖ ἐς τὸ ἄνω ὄψις καλῶς ἔχει
c τοῦτο τὸ ὄνομα καλεῖσθαι, | «οὐρανία», ὁρῶσα τὰ ἄνω,
ὅθεν δὴ καί φασιν, ὦ Ἑρμόγενες, τὸν καθαρὸν νοῦν πα-
ραγίγνεσθαι οἱ μετεωρολόγοι, καὶ τῷ οὐρανῷ ὀρθῶς τὸ
ὄνομα κεῖσθαι· εἰ δ' ἐμεμνήμην τὴν Ἡσιόδου γενεαλο-
γίαν, τίνας ἔτι τοὺς ἀνωτέρω προγόνους λέγει τούτων,
οὐκ ἂν ἐπαυόμην διεξιὼν ὡς ὀρθῶς αὐτοῖς τὰ ὀνόματα
κεῖται, ἕως ἀπεπειράθην τῆς σοφίας ταυτησὶ τί ποιήσει,
εἰ ἄρα ἀπερεῖ ἢ οὔ, ἣ ἐμοὶ ἐξαίφνης νῦν οὑτωσὶ προσπέ-
d πτωκεν ἄρτι οὐκ οἶδ' | ὁπόθεν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Καὶ μὲν δή, ὦ Σώκρατες, ἀτεχνῶς γέ μοι
δοκεῖς ὥσπερ οἱ ἐνθουσιῶντες ἐξαίφνης χρησμῳδεῖν.

tiesiog nelyginant koks teiginys (*logos*), o jį perskirdami
į dvi dalis, vieni vartojame vieną, kiti — kitą dalį: juk vieni
vadina jį *Zēna*, o kiti — *Dia*; tuo tarpu sudėtos į viena, [šios
dalys] atskleidžia dievo prigimtį — tai, kaip sakėme, vardas
ir turi būti pajėgus atlikti. Juk nėra tokio, kuris tiek mūsų,
tiek visų kitų atžvilgiu būtų gyvenimo (*zēn*) priežastinin-
kas[24] labiau negu visa ko Valdovas ir Karalius. Tad išeina,
kad šis dievas teisingai | įvardijamas kaip tas, per (*dia*) *b*
kurį amžinai įgyja gyvenimą (*zēn*) visi gyvieji. O kaip
sakiau, [šitas] vardas, būdamas vienas, yra padalytas į dvi da-
lis, į *Dia* ir *Zēna*[25]. Kam nors, netikėtai išgirdusiam, gali
pasirodyti papiktinantis dalykas, kad jis esąs Krono sūnus[26],
tuo tarpu dailiau būtų kalbėti, kad Dzeusas esąs kažin
kokios didžios minties palikuonis: mat *koron* reiškia ne
„berniuką“ ir ne „persisotinimą“, bet [Krono] proto „tyrumą
ir nepalytėtumą“ (*katharon kai akēraton tou nou*). O jis, kaip
sklinda kalbos, yra Dangaus (*Ouranos*) sūnus — vėlgi,
„žvilgsnį viršun“ gražu vadinti šiuo vardu: | „dangiškuoju“ *c*
(*ourania*), arba „reginčiu tai, kas viršuj“ (*horōsa ta anō*)[27],
iš kur, kaip sako padangių reiškinių tyrinėtojai, ir įgyja-
mas tyras protas, tad vardas teisingai suteiktas ir Dangui.
Prisiminęs Hėsiodo kilmės aprašymą, apie kokius dar anks-
tesnius šių [dievų] protėvius jis kalba, nesiliaučiau per juos
ėjęs, nagrinėdamas, kaip teisingai jiems suteikti vardai, kol
neišmėginčiau, ko verta, ir ar mane apleis, ar ne štai šita
išmintis, dabar ką tik staiga užgriuvusi nežinia | iš kur. *d*

HERMOGENAS. Ir išties, Sokratai, staiga man pasirodė,
jog giedi ištaras kaip dievo apsėstieji.

Σωκρατης. Καὶ αἰτιῶμαί γε, ὦ Ἑρμόγενες, μάλιστα
αὐτὴν ἀπὸ Εὐθύφρονος τοῦ Προσπαλτίου προσπεπτω-
κέναι μοι· ἕωθεν γὰρ πολλὰ αὐτῷ συνῆ καὶ παρεῖχον τὰ
ὦτα. κινδυνεύει οὖν ἐνθουσιῶν οὐ μόνον τὰ ὦτά μου ἐμ-
πλῆσαι τῆς δαιμονίας σοφίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς ἐπει-
λῆφθαι. δοκεῖ οὖν μοι χρῆναι οὑτωσὶ ἡμᾶς ποιῆσαι· τὸ
e μὲν | τήμερον εἶναι χρήσασθαι αὐτῇ καὶ τὰ λοιπὰ περὶ
τῶν ὀνομάτων ἐπισκέψασθαι, αὔριον δέ, ἂν καὶ ὑμῖν
συνδοκῇ, ἀποδιοπομπησόμεθά τε αὐτὴν καὶ καθαρού-
μεθα ἐξευρόντες ὅστις τὰ τοιαῦτα δεινὸς καθαίρειν, εἴτε
397 τῶν ἱερέων τις || εἴτε τῶν σοφιστῶν.

Ερμογενης. Ἀλλ᾽ ἐγὼ μὲν συγχωρῶ· πάνυ γὰρ ἂν
ἡδέως τὰ ἐπίλοιπα περὶ τῶν ὀνομάτων ἀκούσαιμι.

Σωκρατης. Ἀλλὰ χρὴ οὕτω ποιεῖν. πόθεν οὖν βούλει
ἀρξώμεθα διασκοποῦντες, ἐπειδήπερ εἰς τύπον τινὰ ἐμ-
βεβήκαμεν, ἵνα εἰδῶμεν εἰ ἄρα ἡμῖν ἐπιμαρτυρήσει αὐτὰ
τὰ ὀνόματα μὴ πάνυ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου οὕτως ἕκαστα
b κεῖσθαι, ἀλλ᾽ ἔχειν τινὰ ὀρθότητα; τὰ μὲν οὖν | τῶν ἡρώ-
ων καὶ ἀνθρώπων λεγόμενα ὀνόματα ἴσως ἂν ἡμᾶς ἐξα-
πατήσειεν· πολλὰ μὲν γὰρ αὐτῶν κεῖται κατὰ προγόνων
ἐπωνυμίας, οὐδὲν προσῆκον ἐνίοις, ὥσπερ κατ᾽ ἀρχὰς ἐλέ-
γομεν, πολλὰ δὲ ὥσπερ εὐχόμενοι τίθενται, οἷον «Εὐ-
τυχίδην» καὶ «Σωσίαν» καὶ «Θεόφιλον» καὶ ἄλλα πολλά.
τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα δοκεῖ μοι χρῆναι ἐᾶν· εἰκὸς δὲ μά-
λιστα ἡμᾶς εὑρεῖν τὰ ὀρθῶς κείμενα περὶ τὰ ἀεὶ ὄντα καὶ
πεφυκότα. ἐσπουδάσθαι γὰρ ἐνταῦθα μάλιστα πρέπει
c τὴν | θέσιν τῶν ὀνομάτων· ἴσως δ᾽ ἔνια αὐτῶν καὶ ὑπὸ
θειοτέρας δυνάμεως ἢ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐτέθη.

SOKRATAS. Manau, Hermogenai, kad čia kalčiausias
Eutifronas Prospaltietis, nuo kurio ji bus mane užgriu-
vus[28], nes rytą ilgai su juo bendravau ir jo klausiausi. Tad
bijau, kad, dievui apsėdus, ne tik mano ausys prisipildė
dieviškos išminties, bet apėmė ir sielą. Man regis, mums
reikia padaryti štai kaip: tebūnie | šiandien galima ja, [ta *e*
išmintimi] naudotis ir peržiūrėti likusius dalykus apie var-
dus, o rytoj, jeigu ir jums taip pat pasirodys, šventai išgin-
sime ją lauk[29] ir apsivalysime, suradę ką nors, kas įgudęs
apvalyti nuo tokių dalykų — ar ką iš žynių, || ar iš sofistų. 397

HERMOGENAS. Aš sutinku, nes apie vardus visai mielai
išgirsčiau ir likusius dalykus.

SOKRATAS. Taip reikia ir padaryti. Tad nuo kur nori, kad
pradėtume peržiūrinėti? Juk jau užtikome tam tikrą bruožą
(*typos*), kurio dėka žinome, jog patys vardai galbūt mums pa-
liudys, jog kiekvienas jų šitaip laikosi ne visiškai savaime[30],
bet juose esama tam tikro teisingumo. Kalbose minimi | did- *b*
vyrių ir žmonių vardai gali mus ir apgauti, kadangi daugybė
jų pareina nuo protėvių įvardijimų, kai kuriems ir visiškai
nederamai, kaip kad pradžioje kalbėjome, o daug [vardų] su-
teikiama nelyginant palinkėjimai, pavyzdžiui, „Eutichidas“
(„Tas, kuriam gerai sekasi“), „Sosijas“ („Sveikuolis“), „Teofi-
lis“ („Dievų mylimas“) ir daugel kitų. Tad tokius, man regis,
reikia praleisti; tikėtina, kad teisingiausiai besilaikančius [var-
dus] atrasime apie amžinai esančius ir prigimtinius dalykus.
Mat dera, kad | teikiant vardus čia būtų pasistengta labiausiai; *c*
galbūt kai kurie jų suteikti ir dieviškesnės negu žmonių galios.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Δοκεῖς μοι καλῶς λέγειν, ὦ Σώκρατες.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἆρ᾽ οὖν οὐ δίκαιον ἀπὸ τῶν θεῶν ἄρχεσθαι, σκοπουμένους πῇ ποτε αὐτὸ τοῦτο τὸ ὄνομα οἱ «θεοὶ» ὀρθῶς ἐκλήθησαν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Εἰκός γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τοιόνδε τοίνυν ἔγωγε ὑποπτεύω· φαίνονταί μοι οἱ πρῶτοι τῶν ἀνθρώπων τῶν περὶ τὴν Ἑλλάδα
d* τούτους μόνους θεοὺς ἡγεῖσθαι οὕσπερ νῦν πολλοὶ τῶν | βαρβάρων, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ γῆν καὶ ἄστρα καὶ οὐρανόν· ἅτε οὖν αὐτὰ ὁρῶντες πάντα ἀεὶ ἰόντα δρόμῳ καὶ θέοντα, ἀπὸ ταύτης τῆς φύσεως τῆς τοῦ θεῖν «θεοὺς» αὐτοὺς ἐπονομάσαι· ὕστερον δὲ κατανοοῦντες τοὺς ἄλλους πάντας ἤδη τούτῳ τῷ ὀνόματι προσαγορεύειν. ἔοικέ τι ὃ λέγω τῷ ἀληθεῖ ἢ οὐδέν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ μὲν οὖν ἔοικεν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί οὖν ἂν μετὰ τοῦτο σκοποῖμεν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Δῆλον δὴ ὅτι δαίμονάς τε καὶ ἥρωας καὶ
e* ἀνθρώπους | [δαίμονας].

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ ὡς ἀληθῶς, ὦ Ἑρμόγενες, τί ἄν ποτε νοοῖ τὸ ὄνομα οἱ «δαίμονες»; σκέψαι ἄν τί σοι δόξω εἰπεῖν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Λέγε μόνον.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οἶσθα οὖν τίνας φησὶν Ἡσίοδος εἶναι τοὺς δαίμονας;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οὐκ ἐννοῶ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐδὲ ὅτι χρυσοῦν γένος τὸ πρῶτόν φησιν γενέσθαι τῶν ἀνθρώπων;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οἶδα τοῦτό γε.

HERMOGENAS. Man atrodo, gražiai kalbi, Sokratai.

SOKRATAS. Tad ar ne teisėta pradėti dievais, žiūrint, kuo būdu pačiu vardu „dievai" jie teisingai pavadinti?

HERMOGENAS. Ko gero.

SOKRATAS. Ką gi, tuomet įtariu štai ką: man regis, pirmieji iš Heladėje apsigyvenusių žmonių tikėjo vien tuos dievus, kuriuos dabar [garbina] daugelis | barbarų: Saulę, *d*
Mėnulį, Žemę, Žvaigždes ir Dangų. Tad regėdami visus juos amžinai judant bėgte ir skuodžiant, pagal šią skuodimo (*thein*) prigimtį įvardijo juos *theous* („dievais")[31]. O vėliau, suvokę visus kitus dievus, į juos jau kreipėsi šituo vardu. Ar tai, ką kalbu, nors kiek panašu į tikra, ar nė kiek?

HERMOGENAS. Visiškai panašu.

SOKRATAS. O ką gi mums žiūrėti po šio dalyko?

HERMOGENAS. Nagi aišku, kad dievenius[32], didvyrius ir žmones |. *e*

SOKRATAS. Ir išties, Hermogenai, ką gi galėtų reikšti vardas „dieveniai"? Pažiūrėk, ar tau nepasirodys, jog aš šį tą [tikra] sakau.

HERMOGENAS. Kalbėk tiktai.

SOKRATAS. Taigi, ar žinai, ką Hėsiodas sako esant dieveniais?

HERMOGENAS. Ne, neateina į galvą.

SOKRATAS. [Nežinai] nė kad sako, jog iš žmonių pirmiausia radosi aukso giminė?

HERMOGENAS. Šitą tai žinau.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Λέγει τοίνυν περὶ αὐτοῦ —

Αὐτὰρ ἐπειδὴ τοῦτο γένος κατὰ μοῖρ' ἐκάλυψεν,
398 * || οἱ μὲν δαίμονες ἁγνοὶ ὑποχθόνιοι καλέονται,
ἐσθλοί, ἀλεξίκακοι, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τί οὖν δή;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὅτι οἶμαι ἐγὼ λέγειν αὐτὸν τὸ χρυσοῦν γένος οὐκ ἐκ χρυσοῦ πεφυκὸς ἀλλ' ἀγαθόν τε καὶ καλόν. τεκμήριον δέ μοί ἐστιν ὅτι καὶ ἡμᾶς φησιν σιδηροῦν εἶναι γένος.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν καὶ τῶν νῦν οἴει ἂν φάναι αὐτὸν
b εἴ τις ἀγαθός ἐστιν | ἐκείνου τοῦ χρυσοῦ γένους εἶναι;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Εἰκός γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οἱ δ' ἀγαθοὶ ἄλλο τι ἢ φρόνιμοι;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Φρόνιμοι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τοῦτο τοίνυν παντὸς μᾶλλον λέγει, ὡς
* ἐμοὶ δοκεῖ, τοὺς δαίμονας· ὅτι φρόνιμοι καὶ δαήμονες ἦσαν, «δαίμονας» αὐτοὺς ὠνόμασεν· καὶ ἔν γε τῇ ἀρχαίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ φωνῇ αὐτὸ συμβαίνει τὸ ὄνομα. λέγει οὖν καλῶς καὶ οὗτος καὶ ἄλλοι ποιηταὶ πολλοὶ ὅσοι λέγουσιν ὡς, ἐπειδάν τις ἀγαθὸς ὢν τελευτήσῃ, μεγάλην μοῖραν καὶ
c τιμὴν ἔχει καὶ γίγνεται δαίμων κατὰ | τὴν τῆς φρονήσεως
* ἐπωνυμίαν. ταύτῃ οὖν τίθεμαι καὶ ἐγὼ [τὸν δαήμονα] πάντ' ἄνδρα ὃς ἂν ἀγαθὸς ᾖ, δαιμόνιον εἶναι καὶ ζῶντα καὶ τελευτήσαντα, καὶ ὀρθῶς «δαίμονα» καλεῖσθαι.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Καὶ ἐγώ μοι δοκῶ, ὦ Σώκρατες, τούτου πάνυ σοι σύμψηφος εἶναι. ὁ δὲ δὴ «ἥρως» τί ἂν εἴη;

SOKRATAS. Taigi [Hėsiodas] apie ją kalba:
„O kadangi giminę šitą paslėpė po savimi lemtis,
|| Šventaisiais požemių dieveniais jie vadinami, 398
Dori, nubloškiantys pikta mariųjų žmonių sargai.“[33]

HERMOGENAS. Tai ką gi?

SOKRATAS. Ogi, manau, jis turi omeny ne tai, kad aukso giminė gimusi iš aukso, bet kad ji gera ir graži. Šito požymis man yra tai, jog mus jisai sako esant plieno giminę.

HERMOGENAS. Tiesą kalbi.

SOKRATAS. Ar nemanai, kad ir apie kokį nors iš dabartinių [žmonių], jei kuris yra geras, jis pasakytų, kad | tas b
priklausąs anai aukso giminei?

HERMOGENAS. Panašu, kad taip.

SOKRATAS. O ar gerieji kas kita negu protingieji?

HERMOGENAS. Protingieji.

SOKRATAS. Tad šitai, manding, jis užvis labiau ir sako apie dievenius: kadangi jie protingi ir patyrę (*daēmones*), įvardijo juos *daimonas* („dieveniais“); pats šitas vardas pasitaiko ir mūsų pirmykštėje tarmėje[34]. Tad gražiai kalba ir šitas, ir daugelis kitų poetų, sakančių, kad jei kas nors miršta geras būdamas, įgyja didingą lemtį ir garbę bei tampa „dievenis“ — pagal | pavadinimą, kuriuo įvardijamas protingu- c
mas. Tad ir aš taip pat kiekvieną vyrą, jei tik jis geras, laikau esant nelyginant dievenį tiek jam tebesant gyvam, tiek mirus, ir manau, kad toks teisingai vadinamas „dieveniu“.

HERMOGENAS. Man atrodo, kad ir aš, Sokratai, dėl šio dalyko atiduodu savo balsą taip, kaip ir tu. O kas gi galėtų būti „didvyris“ (*hērōs*)?

Σωκρατης. Τοῦτο δὲ οὐ πάνυ χαλεπὸν ἐννοῆσαι. σμι-
κρὸν γὰρ παρῆκται αὐτῶν τὸ ὄνομα, δηλοῦν τὴν ἐκ τοῦ
ἔρωτος γένεσιν.

Ερμογενης. Πῶς λέγεις;

Σωκρατης. Οὐκ οἶσθα ὅτι ἡμίθεοι οἱ ἥρωες;

Ερμογενης. Τί οὖν;

d | Σωκρατης. Πάντες δήπου γεγόνασιν ἐρασθέντος ἢ
θεοῦ θνητῆς ἢ θνητοῦ θεᾶς. ἐὰν οὖν σκοπῇς καὶ τοῦτο κα-
τὰ τὴν Ἀττικὴν τὴν παλαιὰν φωνήν, μᾶλλον εἴσῃ· δηλώ-
σει γάρ σοι ὅτι παρὰ τὸ τοῦ ἔρωτος ὄνομα, ὅθεν γεγόνα-
* σιν οἱ ἥρωες, σμικρὸν παρηγμένον ἐστὶν [ὀνόματος χάριν].
καὶ ἤτοι τοῦτο λέγει τοὺς ἥρωας, ἢ ὅτι σοφοὶ ἦσαν καὶ
ῥήτορες [καὶ] δεινοὶ καὶ διαλεκτικοί, ἐρωτᾶν ἱκανοὶ ὄν-
* τες· τὸ γὰρ «εἴρειν» λέγειν ἐστίν. ὅπερ οὖν ἄρτι ἐλέγομεν,
e ἐν τῇ Ἀττικῇ φωνῇ λεγόμενοι οἱ ἥρωες | ῥήτορές τινες καὶ
ἐρωτητικοὶ συμβαίνουσιν, ὥστε ῥητόρων καὶ σοφιστῶν
γένος γίγνεται τὸ ἡρωϊκὸν φῦλον. ἀλλὰ οὐ τοῦτο χαλεπόν
ἐστιν ἐννοῆσαι, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ τῶν ἀνθρώπων, διὰ τί
* ποτε «ἄνθρωποι» καλοῦνται· σὺ ἔχεις εἰπεῖν;

Ερμογενης. Πόθεν, ὠγαθέ, ἔχω; οὐδ' εἴ τι οἷός τ' ἂν
εἴην εὑρεῖν, οὐ συντείνω διὰ τὸ ἡγεῖσθαι σὲ μᾶλλον εὑ-
ρήσειν ἢ ἐμαυτόν.

399 ‖ Σωκρατης. Τῇ τοῦ Εὐθύφρονος ἐπιπνοίᾳ πιστεύεις,
ὡς ἔοικας.

Ερμογενης. Δῆλα δή.

Σωκρατης. Ὀρθῶς γε σὺ πιστεύων· ὡς καὶ νῦν γέ μοι

SOKRATAS. Tai suprasti visiškai nesunku. Mat jų vardas iškreiptas tik truputį, o atskleidžia jis kilmę iš aistros (*erōs*).

HERMOGENAS. Ką turi omeny, taip kalbėdamas?

SOKRATAS. Ar nežinai, kad didvyriai yra pusdieviai?

HERMOGENAS. Tai ką?

| SOKRATAS. Ogi visi jie gimė arba kai dievą apėmė d
aistra mariajai, arba deivę — [aistra] mariajam. O jei ir šitai nagrinėsi remdamasis senovine Atikos tarme, dar veikiau išvysi: mat [ji] tau atskleis, kad [didvyrių vardas] truputį nukrypsta į šalį nuo aistros, iš kurios didvyriai yra gimę, vardo. Ir arba [vardas] apie didvyrius kalba šį dalyką, arba [sako], kad jie buvo išminčiai, baisiai įgudę kalbėtojai (*rhētores*) ir pokalbininkai (*dialektikoi*), nes yra pajėgūs klausinėti (*erōtan*), nes „teiravimasis" (*eirein*) yra kalbėjimas. Tad, kaip ką tik minėjome, Atikos tarme kalbant, didvyriai (*hērōes*) | pasirodo esą kažkokie kalbėtojai (*rhētores*) ir e
klausinėtojai (*erōtētikoi*), tad net kalbėtojų ir sofistų giminė tampa didvyrių paderme[35]. Tačiau tai perprasti nesunku, kur kas sunkiau [perprasti] žmonių [vardą], kodėl gi jie vadinasi „žmonės" (*anthrōpoi*); ar tu gali pasakyti?

HERMOGENAS. Iš kur gi, gerasai, galėsiu? Net jei būčiau pajėgus ką nors atrasti, netgi tuomet nesiveržčiau, nes manau, kad veikiau jau atrasi tu negu aš pats.

|| SOKRATAS. Panašu, kad pasitiki Eutifrono įkvėpimu. 399

HERMOGENAS. Tai aišku!

SOKRATAS. Na ir teisingai darai pasitikėdamas. Štai

φαίνομαι κομψῶς ἐννενοηκέναι, καὶ κινδυνεύσω, ἐὰν μὴ
εὐλαβῶμαι, ἔτι τήμερον σοφώτερος τοῦ δέοντος γενέσθαι.
σκόπει δὴ ὃ λέγω. πρῶτον μὲν γὰρ τὸ τοιόνδε δεῖ ἐννοῆ-
σαι περὶ ὀνομάτων, ὅτι πολλάκις ἐπεμβάλλομεν γράμ-
ματα, τὰ δ' ἐξαιροῦμεν, παρ' ὃ βουλόμεθα ὀνομάζοντες,
καὶ τὰς ὀξύτητας μεταβάλλομεν. οἷον «Διὶ φίλος» — τοῦτο
b ἵνα ἀντὶ ῥήματος ὄνομα ἡμῖν γένηται, | τό τε ἕτερον αὐτό-
θεν ἰῶτα ἐξείλομεν καὶ ἀντὶ ὀξείας τῆς μέσης συλλαβῆς
βαρεῖαν ἐφθεγξάμεθα. ἄλλων δὲ τοὐναντίον ἐμβάλλομεν
* γράμματα, τὰ δὲ βαρύτερα <ὀξύτερα> φθεγγόμεθα.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τούτων τοίνυν ἓν καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων
ὄνομα πέπονθεν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. ἐκ γὰρ ῥήματος ὄνομα
γέγονεν, ἑνὸς γράμματος τοῦ ἄλφα ἐξαιρεθέντος καὶ
βαρυτέρας τῆς τελευτῆς γενομένης.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πῶς λέγεις;

c | ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὧδε. σημαίνει τοῦτο τὸ ὄνομα ὁ «ἄνθρω-
πος» ὅτι τὰ μὲν ἄλλα θηρία ὧν ὁρᾷ οὐδὲν ἐπισκοπεῖ οὐδὲ
ἀναλογίζεται οὐδὲ ἀναθρεῖ, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἅμα ἑώρακεν
— τοῦτο δ' ἐστὶ [τὸ] «ὄπωπε» — καὶ ἀναθρεῖ καὶ λογί-
ζεται τοῦτο ὃ ὄπωπεν. ἐντεῦθεν δὴ μόνον τῶν θηρίων
ὀρθῶς ὁ ἄνθρωπος «ἄνθρωπος» ὠνομάσθη, ἀναθρῶν ἃ
ὄπωπε.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τί οὖν τὸ μετὰ τοῦτο; ἔρωμαί σε ὃ ἡδέως
ἂν πυθοίμην;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πάνυ γε.

d ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ὥσπερ τοίνυν μοι | δοκεῖ τούτοις ἑξῆς

kad ir dabar manausi apsukriai sugalvojęs ir bijau, kad, jeigu nesisergėsiu, dar šiandien tapsiu išmintingesnis negu reikia. Žiūrėk, ką kalbu. Juk apie vardus pirmiausia reikia suprasti tokį dalyką: įvardydami tai, ką norime [įvardyti], dažnai įterpiame rašmenis, o kitus išmetame ir keičiame kirčius. Pavyzdžiui, kad ir *Dii philos* („mielas Dzeusui"), idant vietoj junginio mums rastųsi vardas (*Diphilos*), | atėmėme iš jo vieną *iōta* ir vietoj skardaus b
vidurinio skiemens ištarėme sunkų. Kitiems [žodžiams], atvirkščiai, rašmenis įterpiame, o sunkesnius skiemenis tariame skardžiau[36].

HERMOGENAS. Tiesą sakai.

SOKRATAS. Tad vieną šitokių dalykų, kaip man regis, bus patyręs ir žmonių vardas. Mat iš junginio jis tapo vardu, atėmus vieną rašmenį — *alpha* ir [žodžio] pabaigai tapus sunkesnei.

HERMOGENAS. Ką turi omeny?

| SOKRATAS. Štai ką. Šis vardas — „žmogus" — reiš- c
kia, kad kiti žvėrys to, ką regi, nė kiek nestebi, nei nelygina, nei negvildena (*anathrei*), o žmogus ir regi — taigi yra išvydęs (*opōpe*), — ir gvildena (*anathrei*) bei svarsto tai, ką išvydęs (*opōpe*). Todėl iš žvėrių vien žmogus buvo teisingai įvardytas *anthrōpos* — „tas, kuris gvildena ką išvydęs" (*anathrōn ha opōpe*).

HERMOGENAS. Na, o kas toliau? Ar paklausti tavęs to, ką mielai išgirsčiau?

SOKRATAS. Be abejo.

HERMOGENAS. Ogi, man | regis, vienas reikalas laukia d

εἶναί τι χρῆμα. «ψυχὴν» γάρ που καὶ «σῶμα» καλοῦμεν
τοῦ ἀνθρώπου.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πειρώμεθα δὴ καὶ ταῦτα διελεῖν ὥσπερ
τὰ ἔμπροσθεν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ψυχὴν λέγεις ἐπισκέψασθαι ὡς εἰκότως
τούτου τοῦ ὀνόματος τυγχάνει, ἔπειτ᾽ αὖ τὸ σῶμα;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὡς μὲν τοίνυν ἐκ τοῦ παραχρῆμα λέγειν,
οἶμαί τι τοιοῦτον νοεῖν τοὺς τὴν ψυχὴν ὀνομάσαντας, ὡς
τοῦτο ἄρα, ὅταν παρῇ τῷ σώματι, αἴτιόν ἐστι τοῦ ζῆν
e αὐτῷ, τὴν τοῦ ἀναπνεῖν | δύναμιν παρέχον καὶ ἀναψῦχον,
ἅμα δὲ ἐκλείποντος τοῦ ἀναψύχοντος τὸ σῶμα ἀπόλλυταί
τε καὶ τελευτᾷ· ὅθεν δή μοι δοκοῦσιν αὐτὸ «ψυχὴν» κα-
λέσαι. εἰ δὲ βούλει — ἔχε ἠρέμα· δοκῶ γάρ μοί τι καθο-
400 ρᾶν πιθανώτερον τούτου τοῖς ἀμφὶ Εὐθύφρονα. || τούτου
μὲν γάρ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, καταφρονήσαιεν ἂν καὶ ἡγήσαιντο
φορτικὸν εἶναι· τόδε δὲ σκόπει ἐὰν ἄρα καὶ σοὶ ἀρέσῃ.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Λέγε μόνον.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τὴν φύσιν παντὸς τοῦ σώματος, ὥστε καὶ
ζῆν καὶ περιιέναι, τί σοι δοκεῖ ἔχειν τε καὶ ὀχεῖν ἄλλο ἢ
ψυχή;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οὐδὲν ἄλλο.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί δέ; καὶ τὴν τῶν ἄλλων ἁπάντων φύσιν
οὐ πιστεύεις Ἀναξαγόρᾳ νοῦν καὶ ψυχὴν εἶναι τὴν δια-
κοσμοῦσαν καὶ ἔχουσαν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔγωγε.

b ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καλῶς ἄρα ἂν τὸ ὄνομα τοῦτο ἔχοι τῇ | δυ-

eilės po minėtų dalykų. Kalbame juk apie žmogaus „sielą“ ir „kūną“?

Sokratas. Kaipgi ne?

Hermogenas. Tad pamėginkime ir šiuos dalykus perskirti kaip ankstesnius.

Sokratas. Sakai, pažiūrėti sielą, kaip tinkamai jai kliuvęs šis vardas, o paskui savo ruožtu — kūną?

Hermogenas. Taip.

Sokratas. Jei jau man taip netikėtai teko kalbėti, tai
manau, kad sielą įvardijusieji mąstė maždaug taip: šis da-
lykas, būdamas kūne, esti jo gyvenimo priežastis, teik-
damas | galią kvėpuoti ir gaivindamas (*anapsykhon*), antra e
vertus, pristigęs gaivintojo, kūnas žūva ir miršta. Tad
todėl, man regis, jie ir pavadino tai „siela“ (*psykhē*). O jei
nori... Palauk, man regis, užmačiau šį tą Eutifrono ša-
lininkams įtikinamesnio, negu minėtasis dalykas. || Juk 400
pastarąjį, man atrodo, jie paniekintų ir manytų esant
gruboką; ogi šitas, žiūrėk, gal ir tau patiks.

Hermogenas. Kalbėk tiktai.

Sokratas. Kaip tau atrodo, kas kitas, jei ne siela (*psykhē*), laiko ir nešioja kiekvieno kūno prigimtį taip, kad jis ir gyvena, ir šen bei ten juda?

Hermogenas. Niekas kitas.

Sokratas. Na ką? O gal netiki Anaksagoru, kad būtent protas (*nous*) ir siela (*psykhē*) tvarko bei laiko ir visų kitų dalykų prigimtį?

Hermogenas. Tikiu, o kaipgi.

Sokratas. Tad būtų dailu šitą | galią, kuri nešioja ir laiko b

νάμει ταύτῃ ἣ φύσιν ὀχεῖ καὶ ἔχει «φυσέχην» ἐπονομάζειν. ἔξεστι δὲ καὶ «ψυχὴν» κομψευόμενον λέγειν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ μὲν οὖν, καὶ δοκεῖ γέ μοι τοῦτο ἐκείνου τεχνικώτερον εἶναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ γὰρ ἔστιν· γελοῖον μέντοι φαίνεται ὡς ἀληθῶς ὀνομαζόμενον ὡς ἐτέθη.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἀλλὰ δὴ τὸ μετὰ τοῦτο πῶς φῶμεν ἔχειν;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τὸ σῶμα λέγεις;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πολλαχῇ μοι δοκεῖ τοῦτό γε· ἂν μὲν καὶ σμικρόν τις παρακλίνῃ, καὶ πάνυ. καὶ γὰρ σῆμά τινές
c φασιν | αὐτὸ εἶναι τῆς ψυχῆς, ὡς τεθαμμένης ἐν τῷ νῦν παρόντι· καὶ διότι αὖ τούτῳ σημαίνει ἃ ἂν σημαίνῃ ἡ ψυχή, καὶ ταύτῃ «σῆμα» ὀρθῶς καλεῖσθαι. δοκοῦσι μέντοι μοι μάλιστα θέσθαι οἱ ἀμφὶ Ὀρφέα τοῦτο τὸ ὄνομα, ὡς δίκην διδούσης τῆς ψυχῆς ὧν δὴ ἕνεκα δίδωσιν, τοῦτον δὲ περίβολον ἔχειν, ἵνα σῴζηται, δεσμωτηρίου εἰκόνα· εἶναι οὖν τῆς ψυχῆς τοῦτο, ὥσπερ αὐτὸ ὀνομάζεται, ἕως ἂν ἐκτείσῃ τὰ ὀφειλόμενα, [τὸ] «σῶμα», καὶ οὐδὲν δεῖν παράγειν οὐδ' ἓν γράμμα.

d ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ταῦτα μέν | μοι δοκεῖ ἱκανῶς, ὦ Σώκρατες, εἰρῆσθαι· περὶ δὲ τῶν θεῶν τῶν ὀνομάτων, οἷον καὶ περὶ τοῦ «Διὸς» νυνδὴ ἔλεγες, ἔχοιμεν ἄν που κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπισκέψασθαι κατὰ τίνα ποτὲ ὀρθότητα αὐτῶν τὰ ὀνόματα κεῖται;

prigimtį (*physin okhei kai ekhei*), įvardyti vardu *physekhē* („prigimčialaikė“). O pagrakštinus galima sakyti ir *psykhē*.

HERMOGENAS. Nagi išties, ir man regis šitą [aiškinimą] būsiant nagingesnį už aną.

SOKRATAS. Toks ir yra. Tačiau kai įvardiji tikruoju vardu, kuris ir suteiktas, atrodo juokingai.

HERMOGENAS. Na, o kaipgi yra dėl kito dalyko?

SOKRATAS. Turi omeny kūną (*sōma*)?

HERMOGENAS. Taip.

SOKRATAS. Šitai, man regis, [galima aiškinti] daugeriopai, o jei kas [vardą] bent truputį pakreiptų, tai ir išvis [įvairiai]. Mat kai kurie sako, kad [kūnas] | yra sielos „ant- *c*
kapis“ (*sēma*), po kuriuo ji dabartinėje esamybėje palaidota. Negana to, kadangi juo siela „duoda ženklą“ (*sēmainei*) apie tai, apie ką nori duoti ženklą, jis teisingai dar vadinamas *sēma* („ženklu“). Man regis, šį vardą [*sōma*] veikiausiai bus suteikę Orfėjo šalininkai, manydami sielą atliekant bausmę už tai, už ką jai dera tą bausmę atlikti, o [kūną] turint per aptvarą, [nelyginant kokį] kalėjimo atvaizdą, idant [jame] išsigelbėtų (*sōizētai*). Tad kūnas (*sōma*), kaip jis ir įvardytas, ir yra sielai šitas dalykas — „prieglobstis“ (*sōma*), — kol [siela] neatsiteis už skolas, ir nereikia ničnieko pakeisti, nė vieno rašmens.

HERMOGENAS. Apie tai, | ko gero, Sokratai, pasakyta *d*
užtektinai. O ar galėtume tuo pačiu būdu peržiūrėti dievų vardus, kaip neseniai kalbėjai apie Dzeuso [vardą], ir pažiūrėti, pagal kokį teisingumą laikosi jų vardai?

Σωκρατης. Ναὶ μὰ Δία ἡμεῖς γε, ὦ Ἑρμόγενες, εἴπερ
* γε νοῦν ἔχομεν, ἕνα μὲν τὸν κάλλιστον τρόπον, ὅτι περὶ
θεῶν οὐδὲν ἴσμεν, οὔτε περὶ αὐτῶν οὔτε περὶ τῶν ὀνομά-
των, ἅττα ποτὲ ἑαυτοὺς καλοῦσιν· δῆλον γὰρ ὅτι ἐκεῖνοί
e γε τἀληθῆ καλοῦσι. δεύτερος δ' αὖ τρόπος | ὀρθότητος,
ὥσπερ ἐν ταῖς εὐχαῖς νόμος ἐστὶν ἡμῖν εὔχεσθαι, οἵτινές
τε καὶ ὁπόθεν χαίρουσιν ὀνομαζόμενοι, ταῦτα καὶ ἡμᾶς
401 αὐτοὺς καλεῖν, ὡς ἄλλο μηδὲν ‖ εἰδότας· καλῶς γὰρ δὴ
* ἔμοιγε δοκεῖ νενομίσθαι. βούλει οὖν σκοπῶμεν ὥσπερ
προειπόντες τοῖς θεοῖς ὅτι περὶ αὐτῶν οὐδὲν ἡμεῖς σκε-
ψόμεθα — οὐ γὰρ ἀξιοῦμεν οἷοί τ' ἂν εἶναι σκοπεῖν —
ἀλλὰ περὶ τῶν ἀνθρώπων, ἥν ποτέ τινα δόξαν ἔχοντες
ἐτίθεντο αὐτοῖς τὰ ὀνόματα· τοῦτο γὰρ ἀνεμέσητον.

Ερμογενης. Ἀλλά μοι δοκεῖς, ὦ Σώκρατες, μετρίως
λέγειν, καὶ οὕτω ποιῶμεν.

b | Σωκρατης. Ἄλλο τι οὖν ἀφ' Ἑστίας ἀρχώμεθα κα-
τὰ τὸν νόμον;

Ερμογενης. Δίκαιον γοῦν.

Σωκρατης. Τί οὖν ἄν τις φαίη διανοούμενον τὸν ὀνο-
μάσαντα Ἑστίαν ὀνομάσαι;

Ερμογενης. Οὐ μὰ τὸν Δία οὐδὲ τοῦτο οἶμαι ῥᾴδιον
εἶναι.

Σωκρατης. Κινδυνεύουσι γοῦν, ὠγαθὲ Ἑρμόγενες, οἱ
πρῶτοι τὰ ὀνόματα τιθέμενοι οὐ φαῦλοι εἶναι ἀλλὰ με-
* τεωρολόγοι τινὲς καὶ ἀδολέσχαι εἶναι.

Ερμογενης. Τί δή;

Σωκρατης. Καταφαίνεταί μοι ἡ θέσις τῶν ὀνομάτων
* τοιούτων τινῶν ἀνθρώπων εἶναι, καὶ ἐάν τις τὰ ξενικὰ

SOKRATAS. Vardan Dzeuso, Hermogenai, jei tik turime proto, [laikykimės] puikiausio būdo: [sakykime,] kad apie dievus nieko nežinome, nei apie juos, nei apie vardus, kuriais galbūt jie patys save vadina, nes aišku, kad jie vadina tikraisiais. Vėlgi antras teisingumo | būdas toks: kaip mal- *e*
dose turime paprotį melsdamiesi kreiptis [į dievus vardais], kokiais ir pagal ką įvardijami jie džiaugiasi, tokiais [vardais] mes juos ir vadiname, lyg nieko kito || nė nežinotume. Man 401
regis, tai gražus paprotys. Tad jei nori, nagrinėsime tarsi būtume dievams iš anksto pasakę, jog jų nenagrinėsime visiškai, kadangi nemanome esą pajėgūs [juos] nagrinėti, bet [paisysime] žmonių nuomonės, kokios kada laikydamiesi jie suteikė [dievams] vardus. Šitai juk neprisišaukia keršto[37].

HERMOGENAS. Man regis, Sokratai, nuosaikiai kalbi. Šitaip ir padarykime.

| SOKRATAS. Tad ar nepradėjus mums pagal paprotį *b*
nuo Hestijos?

HERMOGENAS. Tai būtų teisinga.

SOKRATAS. Taigi kaip būtų galima pasakyti, ką mąstydamas vardytojas įvardijo Hestiją?

HERMOGENAS. Ne, vardan Dzeuso, manau kad ir tai nėra lengva.

SOKRATAS. Bijau, gerasis Hermogenai, kad pirmi vardų teikėjai buvo ne šiaip sau, bet kažkokie padangių tyrinėtojai bei postringautojai.

HERMOGENAS. Kaip tai?

SOKRATAS. Man aiškėja, kad vardų teikimas — šitokių žmonių [darbas], ir, jeigu kas nors imtų žiūrinėti svetimuo-

c ὀνόματα | ἀνασκοπῇ, οὐχ ἧττον ἀνευρίσκεται ὃ ἕκαστον
βούλεται. οἷον καὶ ἐν τούτῳ ὃ ἡμεῖς «οὐσίαν» καλοῦμεν,
* εἰσὶν οἳ «ἐσσίαν» καλοῦσιν, οἳ δ᾽ αὖ «ὠσίαν». πρῶτον μὲν
οὖν κατὰ τὸ ἕτερον ὄνομα τούτων ἡ τῶν πραγμάτων
οὐσία «Ἑστία» καλεῖσθαι ἔχει λόγον, καὶ ὅτι γε αὖ ἡμεῖς
* τὸ τῆς οὐσίας μετέχον «ἔστιν» φαμέν, καὶ κατὰ τοῦτο
ὀρθῶς ἂν καλοῖτο «Ἑστία»· ἐοίκαμεν γὰρ καὶ ἡμεῖς τὸ
παλαιὸν «ἐσσίαν» καλεῖν τὴν οὐσίαν. ἔτι δὲ καὶ κατὰ τὰς
d θυσίας ἄν τις ἐννοήσας ἡγήσαιτο | οὕτω νοεῖν ταῦτα τοὺς
τιθεμένους· τὸ γὰρ πρὸ πάντων θεῶν τῇ Ἑστίᾳ πρώτῃ
προθύειν εἰκὸς ἐκείνους οἵτινες τὴν πάντων οὐσίαν
* «ἐσσίαν» ἐπωνόμασαν. ὅσοι δ᾽ αὖ «ὠσίαν», σχεδόν τι αὖ
οὗτοι καθ᾽ Ἡράκλειτον ἂν ἡγοῖντο τὰ ὄντα ἰέναι τε
πάντα καὶ μένειν οὐδέν· τὸ οὖν αἴτιον καὶ τὸ ἀρχηγὸν
αὐτῶν εἶναι τὸ ὠθοῦν, ὅθεν δὴ καλῶς ἔχειν αὐτὸ «ὠσίαν»
ὠνομάσθαι. καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταύτῃ ὡς παρὰ μηδὲν
e εἰδότων εἰρήσθω· | μετὰ δ᾽ Ἑστίαν δίκαιον Ῥέαν καὶ
Κρόνον ἐπισκέψασθαι. καίτοι τό γε τοῦ Κρόνου ὄνομα
ἤδη διήλθομεν. ἴσως μέντοι οὐδὲν λέγω.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τί δή, ὦ Σώκρατες;
ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὠγαθέ, ἐννενόηκά τι σμῆνος σοφίας.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ποῖον δὴ τοῦτο;
402 ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Γελοῖον μὲν πάνυ εἰπεῖν, οἶμαι ‖ μέντοι
τινὰ πιθανότητα ἔχον.
ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τίνα ταύτην;
ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τὸν Ἡράκλειτόν μοι δοκῶ καθορᾶν πα-

sius[38] | vardus, neblogiau atrastų, ką kiekvienas reiškia. Pa- c
vyzdžiui, yra tokių, kurie ir „esmę“, mūsų vadinamą *ou-*
sia, vadina *essia*, o kiti vėlgi *ōsia*. Tad pirmiausia pagal
antrąjį iš šių vardų yra pagrindo Hestija (*Hestia*) vadinti
daiktų esmę (*ousia*). Maža to, dar ir dėl to, kad apie turin-
tį dalį buvime (*ousia*) mes sakome, kad jis „esti“ (*estin*),
teisinga būtų [esmę] vadinti „Hestija“ (*Hestia*)[39]. Panašu,
kad senovėje ir mes „esmę“ (*ousia*) vadinome *essia*. Be
to, kas nors ir iš aukojimų suvokęs galėtų pamanyti, | jog d
suteikusieji [vardus] šitaip mąstė apie tuos dalykus, nes
tikėtina, kad visų dalykų esmę įvardijusieji *essia* Hestijai
aukos pirmai, anksčiau už visus dievus. Vėlgi panašiausia,
kad tie kurie [dalykų esmę įvardijo] *ōsia*, sekdami Hėrak-
leitu mano, jog visos būtybės judančios ir niekas nesilai-
ką vietoje, tad jų priežastis ir pirmtakas esąs „postūmis“
(*ōthoun*), ir pagal tai jis dailiai pavadintas *ōsia* („esme“).
Tiek apie šiuos dalykus mūsų, kaip nieko nežinančių, ir
tebus pasakyta. | O po Hestijos teisinga žiūrėti Rėjos ir e
Krono. Bet Krono vardą jau praėjome... Tačiau čia tur-
būt aš kalbu niekus.

HERMOGENAS. Kaip tai, Sokratai?

SOKRATAS. Gerasai, suvokiau savy esant kažkokį iš-
minties spiečių.

HERMOGENAS. Kokį dar spiečių?

SOKRATAS. Visai juokingą, jei pasakysiu, tačiau || ma- 402
nau, kad jame esama tam tikro įtikinamumo.

HERMOGENAS. Būtent kokio?

SOKRATAS. Man regis, išvydau, jog Hėrakleitas kalba

λαί᾽ ἄττα σοφὰ λέγοντα, ἀτεχνῶς τὰ ἐπὶ Κρόνου καὶ Ῥέας, ἃ καὶ Ὅμηρος ἔλεγεν.

Ερμογενης. Πῶς τοῦτο λέγεις;

Σωκρατης. Λέγει που Ἡράκλειτος ὅτι πάντα χωρεῖ καὶ οὐδὲν μένει, καὶ ποταμοῦ ῥοῇ ἀπεικάζων τὰ ὄντα λέγει ὡς «δὶς ἐς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίης».

Ερμογενης. Ἔστι ταῦτα.

b Σωκρατης. Τί οὖν; δοκεῖ σοι | ἀλλοιότερον Ἡρακλείτου νοεῖν ὁ τιθέμενος τοῖς τῶν ἄλλων θεῶν προγόνοις «Ῥέαν» τε καὶ «Κρόνον»; ἆρα οἴει ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου αὐτὸν ἀμφοτέροις ῥευμάτων ὀνόματα θέσθαι; ὥσπερ αὖ Ὅμηρος «Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσίν» φησιν «καὶ μητέρα Τηθύν·» οἶμαι δὲ καὶ Ἡσίοδος. λέγει δέ που καὶ Ὀρφεὺς ὅτι

Ὠκεανὸς πρῶτος καλλίρροος ἦρξε γάμοιο,
c | ὅς ῥα κασιγνήτην ὁμομήτορα Τηθὺν ὄπυιεν.

ταῦτ᾽ οὖν σκόπει ὅτι καὶ ἀλλήλοις συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὰ τοῦ Ἡρακλείτου πάντα τείνει.

Ερμογενης. Φαίνῃ τί μοι λέγειν, ὦ Σώκρατες· τὸ μέντοι τῆς Τηθύος οὐκ ἐννοῶ ὄνομα τί βούλεται.

Σωκρατης. Ἀλλὰ μὴν τοῦτό γε ὀλίγου αὐτὸ λέγει ὅτι πηγῆς ὄνομα ἐπικεκρυμμένον ἐστίν. τὸ γὰρ διαττώμενον
d καὶ τὸ ἠθούμενον | πηγῆς ἀπείκασμά ἐστιν· ἐκ δὲ τούτων ἀμφοτέρων τῶν ὀνομάτων ἡ «Τηθὺς» τὸ ὄνομα σύγκειται.

Ερμογενης. Τοῦτο μέν, ὦ Σώκρατες, κομψόν.

Σωκρατης. Τί δ᾽ οὐ μέλλει; ἀλλὰ τί τὸ μετὰ τοῦτο; τὸν μὲν Δία εἴπομεν.

Ερμογενης. Ναί.

kažkokią senovinę išmintį, tiesiog dar iš Krono bei Rėjos laikų, kurią kalbėjo ir Homėras.

HERMOGENAS. Apie ką tu kalbi?

SOKRATAS. Kalba gi Hėrakleitas kažkur, kad viskas juda ir niekas nesilaiko vietoje, ir prilygindamas esamybę upės tėkmei, teigia, jog „dusyk į tą pačią upę neįžengtum“[40].

HERMOGENAS. Taip ir yra.

SOKRATAS. Tad ką? Ar tau atrodo, | kad tas, kuris ki- *b*
tų dievų protėviais pastatė „Rėją“ ir „Kroną“, mąstė kitaip negu Hėrakleitas? Negi manai, kad jiems abiems tėkmių vardai buvo suteikti atsitiktinai[41]? O ir Homėras sako: „Dievų kilmė — Okeanas, o motina — Tėtija“[42]. Manau, kad ir Hėsiodas [apie tai šneka]. Kažkur ir Orfėjas kalba, kad

„Pirmas vedybas pradėjo gražus tėkmėmis Okeanas,
| Vedė Tėtiją jisai, sesę iš tos pačios motinos“. *c*

Taigi, žiūrėk, šie dalykai ir tarpusavy gerai dera, ir visi krypsta į Hėrakleito ištarų pusę.

HERMOGENAS. Man atrodo, kažką rimta kalbi, Sokratai. Tačiau ką reiškia Tėtijos vardas, nesuvokiu.

SOKRATAS. Betgi jis kone pats tai kalba — kad yra paslėptas šaltinio vardas. Juk „košimasis ir sunkimasis“ (*diattōmenon kai ēthoumenon*) | vaizduoja šaltinį, o iš šitų *d*
abiejų vardų susidaro ir vardas *Tēthys* („Tėtija“).

HERMOGENAS. Čia tai tu grakščiai, Sokratai.

SOKRATAS. Kaipgi ne. Bet kas toliau? Dzeusą jau minėjome.

HERMOGENAS. Taip.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τοὺς ἀδελφοὺς δὴ αὐτοῦ λέγωμεν, τόν τε Ποσειδῶ καὶ τὸν Πλούτωνα καὶ τὸ ἕτερον ὄνομα ὃ ὀνομάζουσιν αὐτόν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τὸ μὲν τοίνυν τοῦ Ποσειδῶνός μοι φαίνε-
e * ται ὠνομάσθαι ὑπὸ τοῦ πρώτου ὀνομάσαντος, ὅτι | αὐτὸν
βαδίζοντα ἐπέσχεν ἡ τῆς θαλάττης φύσις καὶ οὐκέτι
εἴασεν προελθεῖν, ἀλλ' ὥσπερ δεσμὸς τῶν ποδῶν αὐτῷ
ἐγένετο. τὸν οὖν ἄρχοντα τῆς δυνάμεως ταύτης θεὸν
ὠνόμασεν «Ποσειδῶνα», ὡς «ποσίδεσμον» ὄντα· τὸ δὲ Ε
ἔγκειται ἴσως εὐπρεπείας ἕνεκα. τάχα δὲ οὐκ ἂν τοῦτο
λέγοι, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ σῖγμα δύο λάβδα τὸ πρῶτον ἐλέγετο,
403 ὡς πολλὰ ‖ εἰδότος τοῦ θεοῦ. ἴσως δὲ ἀπὸ τοῦ σείειν «ὁ
σείων» ὠνόμασται· πρόσκειται δὲ τὸ πεῖ καὶ τὸ δέλτα. τὸ
δὲ Πλούτωνος, τοῦτο μὲν κατὰ τὴν τοῦ πλούτου δόσιν,
ὅτι ἐκ τῆς γῆς κάτωθεν ἀνίεται ὁ πλοῦτος, ἐπωνομάσθη·
ὁ δὲ «Ἅιδης», οἱ πολλοὶ μέν μοι δοκοῦσιν ὑπολαμβάνειν
* τὸ ἀιδὲς προσειρῆσθαι τῷ ὀνόματι τούτῳ, καὶ φοβούμενοι
τὸ ὄνομα «Πλούτωνα» καλοῦσιν αὐτόν.

b ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Σοὶ δὲ πῶς φαίνεται, | ὦ Σώκρατες;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πολλαχῇ ἔμοιγε δοκοῦσιν ἄνθρωποι διη-
μαρτηκέναι περὶ τούτου τοῦ θεοῦ τῆς δυνάμεως καὶ φο-
* βεῖσθαι αὐτὸν οὐκ ἄξιον <ὄν>. ὅτι τε γάρ, ἐπειδὰν ἅπαξ
τις ἡμῶν ἀποθάνῃ, ἀεὶ ἐκεῖ ἐστιν, φοβοῦνται, καὶ ὅτι ἡ
ψυχὴ γυμνὴ τοῦ σώματος παρ' ἐκεῖνον ἀπέρχεται, καὶ
τοῦτο πεφόβηνται· τὰ δ' ἐμοὶ δοκεῖ πάντα ἐς ταὐτόν τι
συντείνειν, καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ θεοῦ καὶ τὸ ὄνομα.

SOKRATAS. Tai pakalbėkime apie jo brolius Poseidoną ir Plutoną bei kitą vardą, kuriuo šis įvardijamas[43].

HERMOGENAS. Be abejo.

SOKRATAS. Taigi, man atrodo, kad „Poseidono" [vardu] pirmas vardytojas įvardijo todėl, kad | jį žygiuojantį e
jūros prigimtis sulaikė ir nebeleido eiti pirmyn, bet tapo jam kojų pančiais. Tad šią galybę valdantį dievą jis pavadino „Poseidonu" (*Poseidōn*), kadangi yra *posidesmos* („kojas supančiojantis"). Tuo tarpu *e* turbūt buvo įterpta tam, kad gražiau derėtų. O galbūt [vardytojas] bus kalbėjęs ne taip, bet iš pradžių vietoj *sigma* buvo sakoma dvi *labda*, tuo norint pasakyti, kad dievas yra *polla* || *eidōs* („daug ži- 403
nąs"). Gali būti, kad jis įvardytas ir nuo „purtyti" (*seiein*) — „purtantysis" (*ho seiōn*), o *pei* ir *delta* pridėtos. O Plutono (*Ploutōn*) [vardu] tai įvardyta pagal turto (*ploutos*) davimą[44], nes turtas iš žemės kyla iš apačios aukštyn. Toliau — Hadas (*Haidēs*): man regis, daugelis supranta taip, kad šiuo vardu pavadinama „neregimybė" (*aides*), ir, bijodami vardo, vadina jį „Plutonu".

HERMOGENAS. O tau kaip regis, | Sokratai? b

SOKRATAS. Man dingojasi, jog žmonės didžiai klysta dėl šio dievo galios ir jo bijosi, tuo tarpu [bijoti] neverta. Mat jie bijo, kad jei jau kuris mūsų miršta, tai amžinai esti tenai, ir kad siela nuvyksta pas jį nuoga, netekusi kūno, ir to jie įsibaiminę; o man regis, kad visa kas — ir dievo valdžia, ir vardas — linksta į tą patį.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πῶς δή;

c ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἐγώ σοι ἐρῶ ἅ γέ μοι φαίνεται. εἰπὲ | γάρ μοι, δεσμὸς ζῴῳ ὁτῳοῦν ὥστε μένειν ὁπουοῦν, πότερος ἰσχυρότερός ἐστιν, ἀνάγκη ἢ ἐπιθυμία;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πολὺ διαφέρει, ὦ Σώκρατες, ἡ ἐπιθυμία.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οἴει οὖν τὸν Ἅιδην οὐκ ἂν πολλοὺς ἐκφεύγειν, εἰ μὴ τῷ ἰσχυροτάτῳ δεσμῷ ἔδει τοὺς ἐκεῖσε ἰόντας;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Δῆλα δή.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἐπιθυμίᾳ ἄρα τινὶ αὐτούς, ὡς ἔοικε, δεῖ, εἴπερ τῷ μεγίστῳ δεσμῷ δεῖ, καὶ οὐκ ἀνάγκῃ.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν ἐπιθυμίαι αὖ πολλαί εἰσιν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

d | ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τῇ μεγίστῃ ἄρα ἐπιθυμίᾳ τῶν ἐπιθυμιῶν δεῖ αὐτούς, εἴπερ μέλλει τῷ μεγίστῳ δεσμῷ κατέχειν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἔστιν οὖν τις μείζων ἐπιθυμία ἢ ὅταν τίς τῳ συνὼν οἴηται δι' ἐκεῖνον ἔσεσθαι ἀμείνων ἀνήρ;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Μὰ Δί' οὐδ' ὁπωστιοῦν, ὦ Σώκρατες.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Διὰ ταῦτα ἄρα φῶμεν, ὦ Ἑρμόγενες, οὐδένα δεῦρο ἐθελῆσαι ἀπελθεῖν τῶν ἐκεῖθεν, οὐδὲ αὐτὰς τὰς Σειρῆνας, ἀλλὰ κατακεκηλῆσθαι ἐκείνας τε καὶ τοὺς
e ἄλλους | πάντας· οὕτω καλούς τινας, ὡς ἔοικεν, ἐπίσταται λόγους λέγειν ὁ Ἅιδης, καὶ ἔστιν, ὥς γ' ἐκ τοῦ λόγου τού-
* του, ὁ θεὸς οὗτος τέλεος σοφιστής τε καὶ μέγας εὐεργέτης τῶν παρ' αὐτῷ, ὅς γε καὶ τοῖς ἐνθάδε τοσαῦτα ἀγαθὰ

HERMOGENAS. Kaip tai?

SOKRATAS. Aš tau pasakysiu, kaip man atrodo. Sakyk | man: kurie saitai, verčiantys kokį nors gyvūną liktis ku- c rioje nors vietoje, stipresni — būtinybės ar noro?

HERMOGENAS. Noro, Sokratai, kur kas labiau.

SOKRATAS. Tad ar manai, kad daugelis nebūtų iš Hado pabėgę, jei jis nebūtų pačiais stipriausiais saitais sukaustęs ten nuėjusiųjų?

HERMOGENAS. Aišku.

SOKRATAS. Tad atrodo, kad jei kausto juos pačiais didžiausiais saitais, tai kausto noru, o ne būtinybe.

HERMOGENAS. Regisi.

SOKRATAS. O argi norų savo ruožtu nėra daug?

HERMOGENAS. Taip.

| SOKRATAS. Tad jei nori juos laikyti didžiausiuose d saituose, saisto juos didžiausiu noru iš [visų] norų.

HERMOGENAS. Taip.

SOKRATAS. Taigi, o ar yra koks didesnis noras už tą, kai kas nors su kuo kitu bendraudamas, manosi pastarojo dėka būsiąs geresnis vyras?

HERMOGENAS. Vardan Dzeuso, tikrai nėra, Sokratai.

SOKRATAS. Todėl tad ir sakykime, Hermogenai, kad niekas iš ten esančiųjų čionai ateiti nenori, netgi pačios Seirėnės[45]. Ir jos, ir visi kiti | buvo [jo] apžavėti: matyt, to- e kias gražias kalbas Hadas moka kalbėti, ir, kaip [aiškėja] iš šios kalbos, šitas dievas yra tobulas sofistas ir didis esančių pas jį geradarys; jis gi ir esantiems čia siunčia tieka gėrybių. Ten aplink jį jų yra tiek daug, kad pagal tai įgijo

ἀνίησιν· οὕτω πολλὰ αὐτῷ τὰ περιόντα ἐκεῖ ἐστιν, καὶ τὸν «Πλούτωνα» ἀπὸ τούτου ἔσχε τὸ ὄνομα. καὶ τὸ αὖ μὴ ἐθέλειν συνεῖναι τοῖς ἀνθρώποις ἔχουσι τὰ σώματα, ἀλλὰ τότε συγγίγνεσθαι, ἐπειδὰν ἡ ψυχὴ καθαρὰ ᾖ πάντων
404 τῶν || περὶ τὸ σῶμα κακῶν καὶ ἐπιθυμιῶν, οὐ φιλοσόφου
* δοκεῖ σοι εἶναι καὶ εὖ ἐντεθυμημένου ὅτι οὕτω μὲν ἂν κατέχοι αὐτοὺς δήσας τῇ περὶ ἀρετὴν ἐπιθυμίᾳ, ἔχοντας δὲ τὴν τοῦ σώματος πτοίησιν καὶ μανίαν οὐδ᾽ ἂν ὁ Κρόνος δύναιτο ὁ πατὴρ συγκατέχειν αὐτῷ ἐν τοῖς δεσμοῖς δήσας τοῖς αὐτοῦ λεγομένοις;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Κινδυνεύεις τὶ λέγειν, ὦ Σώκρατες.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ τό γε ὄνομα ὁ «Ἅιδης», ὦ Ἑρμόγενες,
b | πολλοῦ δεῖ ἀπὸ τοῦ ἀιδοῦς ἐπωνομάσθαι, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ πάντα τὰ καλὰ εἰδέναι, ἀπὸ τούτου ὑπὸ τοῦ νομοθέτου «Ἅιδης» ἐκλήθη.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Εἶεν· τί δὲ Δήμητρά τε καὶ Ἥραν καὶ Ἀπόλλω καὶ Ἀθηνᾶν καὶ Ἥφαιστον καὶ Ἄρη καὶ τοὺς ἄλλους θεούς, πῶς λέγομεν;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Δημήτηρ μὲν φαίνεται κατὰ τὴν δόσιν τῆς ἐδωδῆς διδοῦσα ὡς μήτηρ «Δημήτηρ» κεκλῆσθαι,
c Ἥρα δὲ ἐρατή τις, | ὥσπερ οὖν καὶ λέγεται ὁ Ζεὺς αὐτῆς ἐρασθεὶς ἔχειν. ἴσως δὲ μετεωρολογῶν ὁ νομοθέτης τὸν ἀέρα «Ἥραν» ὠνόμασεν ἐπικρυπτόμενος, θεὶς τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τελευτήν· γνοίης δ᾽ ἄν, εἰ πολλάκις λέγοις τὸ τῆς Ἥρας ὄνομα. «Φερρέφαττα» δέ· πολλοὶ μὲν καὶ τοῦτο φοβοῦνται τὸ ὄνομα καὶ τὸν «Ἀπόλλω», ὑπὸ ἀπειρίας, ὡς ἔοικεν, ὀνομάτων ὀρθότητος. καὶ γὰρ μεταβάλλοντες σκοποῦνται τὴν «Φερσεφόνην», καὶ δεινὸν αὐτοῖς φαίνεται· τὸ δὲ

„Turtingojo“ (*Ploutōn* — „Plutono“) vardą. Ir, vėl, nenorėjimas bendrauti su kūnus turinčiais žmonėmis, [norint] susitikti su jais, kai siela bus tyra nuo visų || kūną 404
lydinčių blogybių bei norų, argi tau neatrodo būdingas filosofui ir giliai apsvarsčiusiam, jog šitaip galėtų [žmones] laikyti sukaustęs dorybės noru? Tuo tarpu tebesančių kūno jaudinimų ir šėlo valdžioje nevaliotų prie savęs išlaikyti nė tėvas Kronas, net sukaustęs juos savo grandinėmis, apie kurias kalba padavimai[46].

HERMOGENAS. Bijau, kad kalbi [tiesą], Sokratai.

SOKRATAS. Ir vardu „Hadas“, Hermogenai, | įvardy- b
tas toli gražu ne nuo „neregimybės“ (*aides*), bet kur kas veikiau nuo visa ko gražaus pažinimo (*eidenai*); pagal tai papročių steigėjo ir buvo pavadintas „Hadu“ (*Haidēs*).

HERMOGENAS. Tebūnie. O kaip kalbėsime apie Dėmėtrą, Hėrą, Apoloną, Atėnę, Hėfaistą, Arėją ir kitus dievus?

SOKRATAS. Atrodo, Dėmėtra, kadangi teikia maistą, duodama kaip motina (*didousa hōs mētēr*), ir pavadinta „Dėmėtra“ (*Dēmētēr*), o Hėra (*Hēra*) — „meilingoji “(*eratē*): | kaip kalbama, ją pamilęs (*erastheis*) paėmė Dzeu- c
sas. O gal papročių steigėjas, tyrinėdamas padangių dalykus, „Hėra“ (*Hēra*) įvardijo orą (*aēr*), [žodžio] pradžią nukėlęs į galą; atpažintum, jeigu daug sykių kartotum Hėros vardą. Toliau — „Ferefata“: daugelis ir šito vardo bijosi, ir „Apolono“, tikriausiai dėl to, kad nepatyrė vardų teisingumo. Mat jie žiūri, pakeisdami [šį vardą] į „Fersefonę“

d μηνύει σοφὴν εἶναι | τὴν θεόν. ἅτε γὰρ φερομένων τῶν
πραγμάτων τὸ ἐφαπτόμενον καὶ ἐπαφῶν καὶ δυνάμενον
ἐπακολουθεῖν σοφία ἂν εἴη. «Φερέπαφα» οὖν διὰ τὴν
σοφίαν καὶ τὴν ἐπαφὴν τοῦ φερομένου ἡ θεὸς ἂν ὀρθῶς
καλοῖτο, ἢ τοιοῦτόν τι — δι' ὅπερ καὶ σύνεστιν αὐτῇ ὁ
῞Αιδης σοφὸς ὤν, διότι τοιαύτη ἐστίν — νῦν δὲ αὐτῆς ἐκ-
κλίνουσι τὸ ὄνομα εὐστομίαν περὶ πλείονος ποιούμενοι
τῆς ἀληθείας, ὥστε «Φερρέφατταν» αὐτὴν καλεῖν. ταὐ-
e τὸν δὲ καὶ περὶ τὸν | 'Απόλλω, ὅπερ λέγω, πολλοὶ πεφό-
βηνται περὶ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, ὥς τι δεινὸν μηνύοντος· ἢ
οὐκ ᾔσθησαι;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ μὲν οὖν, καὶ ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τὸ δέ γ' ἐστίν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, κάλλιστα κείμενον πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πῶς δή;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. 'Εγὼ πειράσομαι φράσαι ὅ γέ μοι φαί-
405 νεται· οὐ γὰρ ἔστιν ‖ ὅτι ἂν μᾶλλον ὄνομα ἥρμοσεν ἓν ὂν
τέτταρσι δυνάμεσι ταῖς τοῦ θεοῦ, ὥστε πασῶν ἐφάπτεσ-
θαι καὶ δηλοῦν τρόπον τινὰ μουσικήν τε καὶ μαντικὴν
καὶ ἰατρικὴν καὶ τοξικήν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Λέγε δή· ἄτοπον γάρ τί μοι λέγεις τὸ ὄνομα εἶναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Εὐάρμοστον μὲν οὖν, ἅτε μουσικοῦ ὄντος
τοῦ θεοῦ. πρῶτον μὲν γὰρ ἡ κάθαρσις καὶ οἱ καθαρμοὶ
καὶ κατὰ τὴν ἰατρικὴν καὶ κατὰ τὴν μαντικὴν καὶ αἱ τοῖς
b ἰατρικοῖς φαρμάκοις καὶ αἱ τοῖς μαντικοῖς | περιθειώσεις
τε καὶ τὰ λουτρὰ τὰ ἐν τοῖς τοιούτοις καὶ αἱ περιρράνσεις,

(*Phersephonē*), ir jiems jis atrodo baisus[47]; tuo tarpu jis te-
nurodo, kad deivė yra | išmintinga (*sophē*). Juk daiktams d
lakiojant ir blaškantis, išmintis būtų juos pačiumpantis,
palytintis ir gebantis paskui juos sekti dalykas. Taigi dei-
vė už savo išmintį (*sophia*) ir „lekiančio palytėjimą“[48]
(*epaphēn tou pheromenou*) teisingai būtų vadinama *Phe-
repapha*, ar kažkaip panašiai; todėl, kad tokia yra, Hadas,
išmintingas būdamas, su ja ir gyvena. Dabar gi, lengvą ta-
rimą vertinant labiau negu tiesą, jos vardas iškraipomas
taip, kad ji vadinama „Ferefata“. Tas pat, sakau tau, yra ir
| Apolonui; daugelis baidosi dievo vardo, tarytum jis nu- e
rodytų ką baisaus. Ar nesi pastebėjęs?

HERMOGENAS. Na žinoma, taip, tiesą kalbi.

SOKRATAS. Tuo tarpu [vardas], kaip man regisi, kuo gražiausiai dera dievo galiai.

HERMOGENAS. Kaip tai?

SOKRATAS. Pamėginsiu perteikti tai, kas man atrodo:
mat neįmanoma, || kad vienas vardas, galėtų dar labiau 405
tikti keturioms dievo galioms taip, kad visas palytėtų ir
tam tikru būdu atskleistų mūziškąją, pranašiškąją, gydy-
tojo bei lankininko [galias].

HERMOGENAS. Nagi, paaiškink, nes kol kas man sakai kažkokį labai jau keistą vardą čia būsiant.

SOKRATAS. Tačiau darniai suderintą, kadangi ir dievas
— mūziškasis. Juk, visų pirma, ir apsivalymas, ir apvalo-
mosios apeigos, atliekamos tiek gydant, tiek pranašaujant,
ir smilkymai — tiek gydomaisiais vaistais, tiek pranaša-
vimuose | vartojamomis [priemonėmis], taip pat tuose b

πάντα ἕν τι ταῦτα δύναιτ' ἄν, καθαρὸν παρέχειν τὸν ἄνθρωπον καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχήν· ἢ οὔ;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν ὁ καθαίρων θεὸς καὶ ὁ ἀπολούων τε καὶ ἀπολύων τῶν τοιούτων κακῶν οὗτος ἂν εἴη;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Κατὰ μὲν τοίνυν τὰς ἀπολύσεις τε καὶ
c ἀπολούσεις, ὡς ἰατρὸς ὢν τῶν τοιούτων, | «Ἀπολούων» ἂν ὀρθῶς καλοῖτο· κατὰ δὲ τὴν μαντικὴν καὶ τὸ ἀληθές τε καὶ τὸ ἁπλοῦν — ταὐτὸν γάρ ἐστιν — ὥσπερ οὖν οἱ Θετταλοὶ καλοῦσιν αὐτόν, ὀρθότατ' ἂν καλοῖτο· «Ἄπλουν» γάρ φασι πάντες Θετταλοὶ τοῦτον τὸν θεόν. διὰ δὲ τὸ ἀεὶ βολῶν ἐγκρατὴς εἶναι τοξικῇ «Ἀειβάλλων» ἐστίν. κατὰ δὲ τὴν μουσικὴν δεῖ ὑπολαβεῖν ὥσπερ τὸν
* «ἀκόλουθόν» τε καὶ τὴν «ἄκοιτιν» ὅτι τὸ ἄλφα σημαίνει πολλαχοῦ τὸ ὁμοῦ, καὶ ἐνταῦθα τὴν ὁμοῦ πόλησιν καὶ περὶ τὸν οὐρανόν, οὓς δὴ «πόλους» καλοῦσιν, καὶ [τὴν]
d περὶ τὴν ἐν τῇ ᾠδῇ ἁρμονίαν, ἣ δὴ συμφωνία | καλεῖται, ὅτι ταῦτα πάντα, ὥς φασιν οἱ κομψοὶ περὶ μουσικὴν καὶ ἀστρονομίαν, ἁρμονίᾳ τινὶ πολεῖ ἅμα πάντα· ἐπιστατεῖ δὲ οὗτος ὁ θεὸς τῇ ἁρμονίᾳ ὁμοπολῶν αὐτὰ πάντα καὶ κατὰ θεοὺς καὶ κατ' ἀνθρώπους· ὥσπερ οὖν τὸν ὁμοκέλευθον καὶ ὁμόκοιτιν «ἀκόλουθον» καὶ «ἄκοιτιν» ἐκαλέσαμεν, μεταβαλόντες ἀντὶ τοῦ «ὁμο-» «ἀ-», οὕτω καὶ «Ἀπόλλωνα» ἐκαλέσαμεν ὃς ἦν «Ὁμοπολῶν», ἕτερον
e λάβδα ἐμβαλόντες, ὅτι | ὁμώνυμον ἐγίγνετο τῷ χαλεπῷ

dalykuose vartojami apsiplovimai bei pašlakstymai — juk visa tai veikiausiai skirta vienam [tikslui]: padaryti žmogų tyrą ir kūnu, ir siela. Ar ne?

HERMOGENAS. Tikrai taip.

SOKRATAS. Tad argi šitas apvalantysis dievas nebus ir nuplaunantis (*apolouōn*) bei išvaduojantis (*apoluōn*) nuo šitokių blogybių?

HERMOGENAS. Tikrai taip.

SOKRATAS. Tad pagal savuosius išvadavimus (*apolyseis*) ir nuplovimus (*apolouseis*), kaip nuo šitokių [blogybių] gydantis gydytojas, [Apolonas] | teisingai būtų vadinamas „Nuplaunančiuoju" (*Apolouōn*). O pagal pranašavimo [meną] ir [pagal jam būdingą] tikrumą (*to alēthes*) bei atvirumą (*to haploun*) (nes tai yra tas pat) jis teisingiausiai būtų vadinamas taip, kaip tesaliečiai jį ir vadina, nes visi tesaliečiai šitą dievą šaukia *Aploun*. O kadangi, nuolat pataikydamas (*aei bolōn*), pasižymi šaudymo iš lanko [menu], jis yra *Aeiballōn* („Nuolatos kliudantis"). Savo ruožtu, turint omeny mūziškąjį [Apolono meną], reikia suprasti, kad *alpha* daug kur reiškia „bendrai" (*homou*), kaip kad [žodžiuose] *akolouthos* („pakeleivis") ir *akoitis* („sugulovė"), o čia [ji reiškia] „sukimą drauge" (*homou polēsis*) — tiek danguje, vadinamąsias „ašis" (*polous*), tiek dermę dainoje, kuri vadinama | sąskambiu, nes visi šie dalykai, kaip sako išmanantieji muzikos (*mousikē*) ir astronomijos grakštybes, drauge sukasi (*polei hama*) tam tikroje dermėje. O šis dievas yra dermės prievaizdas, visus juos bendrai sukdamas (*homopolōn*) ir dievų, ir žmonių tarpe. Taigi, lygiai kaip „bendrakeleivį" (*homokeleuthos*) ir „bendragulovę" (*ho-*

ὀνόματι. ὅπερ καὶ νῦν ὑποπτεύοντές τινες διὰ τὸ μὴ
ὀρθῶς σκοπεῖσθαι τὴν δύναμιν τοῦ ὀνόματος φοβοῦνται
αὐτὸ ὡς σημαῖνον φθοράν τινα· τὸ δὲ [πολύ], ὥσπερ ἄρτι
406 ἐλέγετο, πασῶν ἐφαπτόμενον ‖ κεῖται τῶν τοῦ θεοῦ
δυνάμεων, ἁπλοῦ, ἀεὶ βάλλοντος, ἀπολούοντος, ὁμοπο-
λοῦντος. τὰς δὲ «Μούσας» τε καὶ ὅλως τὴν μουσικὴν ἀπὸ
τοῦ μῶσθαι, ὡς ἔοικεν, καὶ τῆς ζητήσεώς τε καὶ φιλο-
σοφίας τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπωνόμασεν. Λητὼ δὲ ἀπὸ τῆς
πρᾳότητος τῆς θεοῦ, κατὰ τὸ ἐθελήμονα εἶναι ὧν ἄν τις
δέηται. ἴσως δὲ ὡς οἱ ξένοι καλοῦσιν — πολλοὶ γὰρ
«Ληθὼ» καλοῦσιν — ἔοικεν οὖν πρὸς τὸ μὴ τραχὺ τοῦ
* ἤθους ἀλλ' ἥμερόν τε καὶ λεῖον «Λεηθὼ» κεκλῆσθαι ὑπὸ
b* | τῶν τοῦτο καλούντων. «Ἄρτεμις» δὲ <διὰ> τὸ ἀρτε-
μὲς φαίνεται καὶ τὸ κόσμιον, διὰ τὴν τῆς παρθενίας
ἐπιθυμίαν· ἴσως δὲ ἀρετῆς ἵστορα τὴν θεὸν ἐκάλεσεν ὁ
καλέσας, τάχα δ' ἂν καὶ ὡς τὸν ἄροτον μισησάσης τὸν
ἀνδρὸς ἐν γυναικί· ἢ διὰ τούτων τι ἢ διὰ πάντα ταῦτα τὸ
ὄνομα τοῦτο ὁ τιθέμενος ἔθετο τῇ θεῷ.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τί δὲ ὁ «Διόνυσός» τε καὶ ἡ «Ἀφροδίτη»;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Μεγάλα, ὦ παῖ Ἱππονίκου, ἐρωτᾷς. ἀλλὰ
ἔστι γὰρ καὶ σπουδαίως εἰρημένος ὁ τρόπος τῶν ὀνομά-

mokoitis), vietoj *homo-* („bendra-") pakeitę *a-* („su"), pavadi-
nome *akolouthos* („pakeleivis") ir *akoitis* („sugulovė"), lygiai
taip „Apolonu" (*Apollōn*) pavadinome tą, kuris buvo *Homo-
polōn* („Bendrai sukantis"), įterpdami antrą *labda*, mat | jis e
buvo tapęs bendravardžiu slogiam vardui (*Apolōn* — „Pražu-
dantis"). Šitai įtardami, kai kurie ir dabar dar, neteisingai
įžiūrėdami vardo galią, jo baiminasi, tarsi [šis vardas (*Apollōn*)]
reikštų kokią pražūtį. Tuo tarpu [vardas], kaip ką tik buvo
kalbama, rymo || paliesdamas visas dievo galias: „atvirumą" 406
(*haplous*), „nuolatinį kliudymą" (*aei ballōn*), „nuplovimą"
(*apolouōn*) ir „bendrą sukimą" (*homopolōn*). O Mūzos (*Mou-
sai*) ir apskritai mūziškasis [menas] (*mousikē*), kaip regis, šiuo
vardu įvardyti nuo „atkaklaus siekimo" (*mōsthai*) ir ieškojimo
bei išminties meilės. O Lėto (*Lētō*) [taip įvardyta] nuo deivės
švelnumo, kadangi „noriai"[49] [įvykdo] ko tik kas prašytų. O
gal [jos vardas] toks, kaip vadina svetimieji, nes daugelis ją
vadina *Lēthō*. Atrodo, šiuo vardu | vadinančių ji pavadinta b
Lēthō dėl to, kad yra ne šiurkštaus, o malonaus ir glotnaus
būdo (*leion ēthos*). „Artemidė" (*Artemis*), regis būsianti „svei-
ka ir nepalytėta" (*artemes*) bei „kukli" dėl noro išsaugoti mer-
gystę (*parthenia*). O gal pavadinusysis deivę pavadino „do-
rybės žinove" (*aretēs histōr*), arba, galimas daiktas, [suteikė
jai vardą] ir kaip „nekenčiančiai arimo" (*aroton misēsasēs*), ku-
riuo vyras aria moterį; teikiantysis [vardus] deivei šį vardą
suteikė arba dėl vieno kurio iš šių dalykų, arba dėl visų.

HERMOGENAS. Na, o ką apie „Dionisą" ir „Afroditę"?

SOKRATAS. Didelių dalykų klausi, Hiponiko sūnau.
Tačiau šių dievų vardus galima aiškinti ir rimtu | būdu, c

c των τούτοις | τοῖς θεοῖς καὶ παιδικῶς. τὸν μὲν οὖν σπου-
δαῖον ἄλλους τινὰς ἐρώτα, τὸν δὲ παιδικὸν οὐδὲν κωλύει
διελθεῖν· φιλοπαίσμονες γὰρ καὶ οἱ θεοί. ὅ τε γὰρ Διό-
* νυσος εἴη ἂν ὁ διδοὺς τὸν οἶνον «Διδοίνυσος» ἐν παιδιᾷ
* καλούμενος, οἶνος δ', ὅτι οἴεσθαι νοῦν ἔχειν ποιεῖ τῶν
πινόντων τοὺς πολλοὺς οὐκ ἔχοντας, «οἰόνους» δικαιότατ'
ἂν καλοῖτο. περὶ δὲ Ἀφροδίτης οὐκ ἄξιον Ἡσιόδῳ ἀν-
τιλέγειν, ἀλλὰ συγχωρεῖν ὅτι διὰ τὴν <ἐκ> τοῦ ἀφροῦ
d γένεσιν | «Ἀφροδίτη» ἐκλήθη.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἀλλὰ μὴν οὐδ' Ἀθηνᾶς Ἀθηναῖός γ' ὤν, ὦ Σώκρατες, ἐπιλήσῃ, οὐδ' Ἡφαίστου τε καὶ Ἄρεως.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐδὲ εἰκός γε.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οὐ γάρ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν τὸ μὲν ἕτερον ὄνομα αὐτῆς οὐ χαλεπὸν εἰπεῖν δι' ὃ κεῖται.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τὸ ποῖον;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. «Παλλάδα» που αὐτὴν καλοῦμεν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τοῦτο μὲν τοίνυν ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς ὅπλοις
e ὀρχήσεως | ἡγούμενοι τεθῆναι ὀρθῶς ἄν, ὡς ἐγᾦμαι, ἡγοί-
μεθα· τὸ γάρ που ἢ αὑτὸν ἤ τι ἄλλο μετεωρίζειν ἢ ἀπὸ
407 τῆς γῆς ἢ ἐν ταῖς χερσὶν || «πάλλειν» τε καὶ «πάλλεσθαι»
καὶ ὀρχεῖν καὶ ὀρχεῖσθαι καλοῦμεν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. «Παλλάδα» μὲν τοίνυν ταύτῃ.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Καὶ ὀρθῶς γε. ἀλλὰ δὴ τὸ ἕτερον πῶς λέγεις;

ir žaismingu. Taigi rimtojo [būdo] paklauski kitų, o žaismingojo išdėstyti niekas netrukdo, nes žaidimus mėgsta ir dievai. Mat Dionisas, davusysis vyną (*didous oinon*), žaidžiant būtų vadinamas *Didoinysos*, o vynas (*oinos*), verčiantis daugelį geriančiųjų manyti turint protą (*oiesthai noun*), kai jie toli gražu jo neturi, teisėčiausiai būtų vadinamas *oionous*. O dėl Afroditės Hėsiodui prieštarauti neverta, bet [dera] sutikti, kad *Aphroditē* taip pavadinta dėl | gimimo iš putos (*aphros*)[50]. d

HERMOGENAS. Betgi, atėnietis būdamas, nepamirši nei Atėnės, Sokratai, nei Hėfaisto bei Arėjo.

SOKRATAS. Nė nedera.

HERMOGENAS. Na, ne.

SOKRATAS. Kad ir kaip būtų, nesunku pasakyti, dėl ko suteiktas antras jos vardas.

HERMOGENAS. Koksai gi?

SOKRATAS. Vadiname ją kartais „Palade“.

HERMOGENAS. O kaipgi.

SOKRATAS. Man regis, teisingai manytume, tardami šitą [vardą] būsiant suteiktą pagal | šokį su ginklais; mat e arba savo paties, arba ko kito pakylėjimą — tiek [apskritai] nuo žemės, tiek rankose — || vadiname „švaistymu“ (*pallein*) ir „švaistymusi“ (*pallesthai*), arba, [kitaip tariant], šokdinimu bei šokimu. 407

HERMOGENAS. Žinoma.

SOKRATAS. Taigi „Paladė“ (*Pallas*) [pavadinta] pagal tai.

HERMOGENAS. Ir teisingai. Tačiau kaipgi kalbėsi apie antrąjį [vardą]?

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τὸ τῆς Ἀθηνᾶς;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τοῦτο ἐμβριθέστερον, ὦ φίλε. ἐοίκασι δὴ καὶ οἱ παλαιοὶ τὴν Ἀθηνᾶν νομίζειν ὥσπερ οἱ νῦν περὶ
b * Ὁμήρου δεινοί. καὶ γὰρ τούτων οἱ | πολλοὶ ἐξηγούμενοι τὸν ποιητήν φασι τὴν Ἀθηνᾶν αὐτὸν νοῦν τε καὶ διάνοιαν πεποιηκέναι, καὶ ὁ τὰ ὀνόματα ποιῶν ἔοικε τοιοῦτόν τι περὶ αὐτῆς διανοεῖσθαι, ἔτι δὲ μειζόνως λέγων θεοῦ
* νόησιν ὡσπερεὶ λέγει ὅτι «ἁ θεονόα» ἐστὶν αὕτη, τῷ ἄλφα ξενικῶς ἀντὶ τοῦ ἦτα χρησάμενος καὶ τὸ ἰῶτα καὶ τὸ σῖγμα ἀφελών. ἴσως δὲ οὐδὲ ταύτῃ, ἀλλ᾽ ὡς τὰ θεῖα νοούσης αὐτῆς διαφερόντως τῶν ἄλλων «Θεονόην» ἐκάλεσεν. οὐδὲν δὲ ἀπέχει καὶ τὴν ἐν τῷ ἤθει νόησιν ὡς
c οὖσαν τὴν θεὸν ταύτην «Ἠθονόην» μὲν | βούλεσθαι προσειπεῖν· παραγαγὼν δὲ ἢ αὐτὸς ἤ τινες ὕστερον ἐπὶ τὸ κάλλιον ὡς ᾤοντο, «Ἀθηνάαν» ἐκάλεσαν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τί δὲ δὴ τὸν Ἥφαιστον, πῇ λέγεις;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἦ τὸν γενναῖον τὸν «φάεος ἵστορα» ἐρωτᾷς;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔοικα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν οὗτος μὲν παντὶ δῆλος «Φαῖστος» ὤν, τὸ ἦτα προσελκυσάμενος;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Κινδυνεύει, ἐὰν μή πῄ σοι, ὡς ἔοικεν, ἔτι ἄλλῃ δόξῃ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἀλλ᾽ ἵνα μὴ δόξῃ, τὸν Ἄρη ἐρώτα.

SOKRATAS. Apie „Atėnės“?

HERMOGENAS. Taip.

SOKRATAS. Šitai kebliau, mielasai. Bet atrodo, kad ir senoliai Atėnę laikė per tą patį, kaip tie, kurie dabar nepaprastai įgudę į Homėro [kūrinius]. Mat ir dauguma | pastarųjų b aiškindami poetą sako, jog jisai sukūręs Atėnę (*Athēna*) [vaizduodamas] protą (*nous*) bei mąstymą (*dianoia*), ir kuriantysis vardus, panašu, kažką tokio apie ją mąstė vadindamas ją dar didingiau, „dievo mąstymu“ (*theou noēsis*), nelyginant sakytų ją esant *ha theonoa* („Dievamąstę“), vietoj *ēta* svetimu būdu vartodamas *alpha* ir pašalindamas *iōta* bei *sigma*. O gal ir ne pagal tai, bet pavadino ją *Theonoē* („Dievamąstė“), kaip mąstančią dieviškus dalykus (*theia noousēs*) — kitaip negu kiti. Niekas netrukdo ir [manyti], kadangi mąstymas yra būdingas jos būdui (*ēthei noēsin*), kad šitą deivę jis norėjo | pavadinti *Ēthonoēn*, bet arba pats, arba kas nors vė- c liau pakeitę taip, kaip atrodė būsiant gražiau, pavadino „Atėne“ (*Athēnaan*).

HERMOGENAS. Na, o apie Hėfaistą (*Hēphaistos*) kaip kalbi, ką?

SOKRATAS. Ar klausi apie kilnųjį „šviesos žinovą“ (*phaeos histora*)?

HERMOGENAS. Panašu.

SOKRATAS. Tad argi kiekvienam nėra aišku, kad jis yra „Faistas“ (*Phaistos*), kaip priedą prisitraukęs *ēta*?

HERMOGENAS. Bijau, kad taip, jei tik tau, kaip reikėtų laukti, nepasirodys dar kaip kitaip.

SOKRATAS. Tačiau, kad nepasirodytų, klausk apie Arėją.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἐρωτῶ.

d ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν, εἰ μὲν βούλει, κατὰ | τὸ ἄρρεν τε καὶ κατὰ τὸ ἀνδρεῖον «Ἄρης» ἂν εἴη· εἰ δ' αὖ κατὰ τὸ σκληρόν τε καὶ ἀμετάστροφον, ὃ δὴ «ἄρρατον» καλεῖται, καὶ ταύτῃ ἂν πανταχῇ πολεμικῷ θεῷ πρέποι «Ἄρη» καλεῖσθαι.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἐκ μὲν οὖν τῶν θεῶν πρὸς θεῶν ἀπαλλαγῶμεν, ὡς ἐγὼ δέδοικα περὶ αὐτῶν διαλέγεσθαι· περὶ
* δὲ ἄλλων ὧντινων βούλει πρόβαλλέ μοι, «ὄφρα ἴδηαι οἷοι» Εὐθύφρονος «ἵπποι».

e ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἀλλὰ | ποιήσω ταῦτα, ἔτι γε ἓν ἐρόμενός σε περὶ Ἑρμοῦ, ἐπειδή με καὶ οὔ φησιν Κρατύλος Ἑρμογένη εἶναι. πειρώμεθα οὖν τὸν «Ἑρμῆν» σκέψασθαι τί καὶ νοεῖ τὸ ὄνομα, ἵνα καὶ εἰδῶμεν εἰ τὶ ὅδε λέγει.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἀλλὰ μὴν τοῦτό γε ἔοικε περὶ λόγον τι
* εἶναι ὁ «Ἑρμῆς», τὸ γὰρ ἑρμηνέα εἶναι καὶ τὸ ἄγγελον
408 καὶ τὸ κλοπικόν τε καὶ τὸ ἀπατηλὸν ‖ ἐν λόγοις καὶ τὸ ἀγοραστικόν, περὶ λόγου δύναμίν ἐστιν πᾶσα αὕτη ἡ πραγματεία· ὅπερ οὖν καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐλέγομεν, τὸ «εἴρειν» λόγου χρεία ἐστί, τὸ δέ, οἷον καὶ Ὅμηρος πολλαχοῦ λέγει, «ἐμήσατό» φησιν, τοῦτο δὲ μηχανήσασθαί ἐστιν. ἐξ ἀμφοτέρων οὖν τούτων τὸν τὸ λέγειν τε καὶ τὸν
* λόγον μησάμενον — τὸ δὲ λέγειν δή ἐστιν εἴρειν — τοῦτον τὸν θεὸν ὡσπερεὶ ἐπιτάττει ἡμῖν ὁ νομοθέτης· «Ὦ
b ἄνθρωποι, ὃς | τὸ εἴρειν ἐμήσατο, δικαίως ἂν καλοῖτο ὑπὸ ὑμῶν Εἰρέμης»· νῦν δὲ ἡμεῖς, ὡς οἰόμεθα, καλλωπίζοντες

HERMOGENAS. Klausiu.

SOKRATAS. Taigi, jei nori, „Arėjas" (*Arēs*) tebūnie pagal | „patiną" (*arren*) ir pagal „vyriškumą" (*andreion*), o d
galgi savo ruožtu — pagal griežtumą ir neapsukamumą (o tai vadinama „neapgręžiamumu" (*arraton*); ir pagal tai visokeriopai karingam dievui tiktų vadintis „Arėju" (*Arēs*).

HERMOGENAS. Na, žinoma.

SOKRATAS. Taigi — dėl dievų! — nuo dievų pasitraukime, nes bijau apie juos kalbėtis. O apie kitus dalykus, kokius tik nori, pirmyn — „tam, kad išvystumei, kokie žirgai" Eutifrono[51].

HERMOGENAS. Tikrai | taip padarysiu, bet dar tavęs e
paklausiu tik vieno dalyko — apie Hermį, kadangi Kratilas sako, kad nesu Hermogenas. Tad pamėginkime pažiūrėti „Hermį", ką gi šis vardas reiškia, idant drauge išvystume, ar anas ką nors dora kalba.

SOKRATAS. Betgi rodos, kad šitas [vardas], „Hermis", tai kažkas apie kalbą: ir tai, kad jis yra vertėjas (*hermēneus*)
ir pasiuntinys, ir vagis bei apgavikas || kalbomis, ir prekeivis 408
— visas šis verslas susijęs su kalbos galia. Taigi, kaip neseniai minėjome, *eirein* („sakyti") yra vartoti kalbą, o kartais, kaip kad ir Homėras daug kur kalba, sakoma *emēsato* („pramanė"), tai reiškia „gudriai sugalvoti". Tad iš abiejų šių [žodžių] [sukūręs vardą] pramaniusiam kalbėjimą ir kalbą dievui (o „kalbėti" juk yra *eirein*), papročių steigėjas tarytumei liepia mums: „Žmonės, tas, kuris | pramanė saky- b
mą (*eirein emēsato*), teisėtai būtų jūsų vadinamas *Eiremēs*". Mes gi dabar, manydamiesi pagražiną jo vardą, vadiname

τὸ ὄνομα «Ἑρμῆν» καλοῦμεν. [καὶ ἥ γε Ἶρις ἀπὸ τοῦ
* εἴρειν ἔοικεν κεκλημένη, ὅτι ἄγγελος ἦν.]

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Νὴ τὸν Δία, εὖ ἄρα μοι δοκεῖ Κρατύλος
λέγειν τὸ ἐμὲ μὴ εἶναι Ἑρμογένη· οὔκουν εὐμήχανός γέ
εἰμι λόγου.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ τό γε τὸν Πᾶνα τοῦ Ἑρμοῦ εἶναι ὑὸν
διφυῆ ἔχει τὸ εἰκός, ὦ ἑταῖρε.

c ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πῶς | δή;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οἶσθα ὅτι ὁ λόγος τὸ πᾶν σημαίνει καὶ
κυκλεῖ καὶ πολεῖ ἀεί, καὶ ἔστι διπλοῦς, ἀληθής τε καὶ
ψευδής.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν τὸ μὲν ἀληθὲς αὐτοῦ λεῖον καὶ
θεῖον καὶ ἄνω οἰκοῦν ἐν τοῖς θεοῖς, τὸ δὲ ψεῦδος κάτω ἐν
τοῖς πολλοῖς τῶν ἀνθρώπων καὶ τραχὺ καὶ τραγικόν·
ἐνταῦθα γὰρ πλεῖστοι οἱ μῦθοί τε καὶ τὰ ψεύδη ἐστίν,
περὶ τὸν τραγικὸν βίον.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὀρθῶς ἄρ' <ἂν> ὁ πᾶν μηνύων καὶ ἀεὶ
d πολῶν «Πὰν | αἰπόλος» εἴη, διφυὴς Ἑρμοῦ ὑός, τὰ μὲν
ἄνωθεν λεῖος, τὰ δὲ κάτωθεν τραχὺς καὶ τραγοειδής. καὶ
ἔστιν ἤτοι λόγος ἢ λόγου ἀδελφὸς ὁ Πάν, εἴπερ Ἑρμοῦ
ὑός ἐστιν· ἀδελφῷ δὲ ἐοικέναι ἀδελφὸν οὐδὲν θαυμαστόν.
ἀλλ' ὅπερ ἐγὼ ἔλεγον, ὦ μακάριε, ἀπαλλαγῶμεν ἐκ
τῶν θεῶν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τῶν γε τοιούτων, ὦ Σώκρατες, εἰ βούλει.
* περὶ δὲ τῶν τοιῶνδε τί σε κωλύει διελθεῖν, οἷον ἡλίου τε

jį „Hermiu“ (*Hermēs*)[52]. [[Atrodo, kad ir Iridė (*Iris*) pavadinta nuo *eirein* („sakyti“), būdama pasiuntinė.]][53]

HERMOGENAS. Vardan Dzeuso, tuomet man regis, kad Kratilas gerai kalba, sakydamas, jog nesu Hermogenas („Hermio pagimdytas“), nesu įsigudrinęs kalbėti.

SOKRATAS. Tikėtina ir tai, kad Panas (*Pan*), Hermio sūnus, turi dvejopą gymį.

HERMOGENAS. Kaip | tai? *c*

SOKRATAS. Juk žinai, kad kalba viską (*pan*) žymi ir amžinai kraipo bei suka[54], ir esti dvejopa, tikra bei melaginga.

HERMOGENAS. Na, žinoma.

SOKRATAS. Taigi, jos[55] tikroji [dalis] glotni ir dieviška, ir gyvena aukštybėse tarp dievų, o melas [gyvena] žemai, tarp daugelio žmonių, ir yra grubus (*trakhu*) bei ožiškas (*tragikon*). Čia, susijusių su ožišku gyvenimu, esama daugybės sakmių bei melagysčių[56].

HERMOGENAS. Na, žinoma.

SOKRATAS. Vadinasi, tai, kas viską (*pan*) nurodo ir amžinai suka (*aei polōn*), teisingai būtų [vadinama] *Pan*
| *aipolos* („Panu ožkaganiu“)[57], dvejopo gymio Hermio sū- *d*
numi, iš viršaus glotniu, o iš apačios grubiu ir turinčiu ožio pavidalą. O juk Panas, būdamas Hermio sūnus, ir yra kalba arba kalbos brolis; o kad brolis brolį primena, nieko nuostabaus. Tačiau, kaip kalbėjau, palaimintasai, traukimės nuo dievų.

HERMOGENAS. Jei nori, Sokratai, nuo šitokių [dievų pasitraukime]. Bet kas tau trukdo išnagrinėti tokius, kaip

καὶ σελήνης καὶ ἄστρων καὶ γῆς καὶ αἰθέρος καὶ ἀέρος
e καὶ πυρὸς καὶ | ὕδατος καὶ ὡρῶν καὶ ἐνιαυτοῦ;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Συχνὰ μέν μοι προστάττεις, ὅμως δέ, εἴπερ σοι κεχαρισμένον ἔσται, ἐθέλω.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Καὶ μὴν χαριῇ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί δὴ οὖν πρῶτον βούλει; ἢ ὥσπερ εἶπες τὸν ἥλιον διέλθωμεν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἔοικε τοίνυν κατάδηλον γενόμενον ἂν
409 μᾶλλον εἰ τῷ Δωρικῷ τις ὀνόματι || χρῷτο — «ἅλιον» γὰρ καλοῦσιν οἱ Δωριῆς — «ἅλιος» οὖν εἴη μὲν ἂν κατὰ τὸ ἁλίζειν εἰς ταὐτὸν τοὺς ἀνθρώπους ἐπειδὰν ἀνατείλῃ, εἴη δ' ἂν καὶ τῷ περὶ τὴν γῆν ἀεὶ εἱλεῖν ἰών, ἐοίκοι δ' ἂν καὶ ὅτι ποικίλλει ἰὼν τὰ γιγνόμενα ἐκ τῆς γῆς· τὸ δὲ ποικίλλειν καὶ αἰολεῖν ταὐτόν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τί δὲ ἡ «σελήνη»;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα φαίνεται τὸν Ἀναξαγόραν πιέζειν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τί δή;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἔοικε δηλοῦντι παλαιότερον ὃ ἐκεῖνος
b νεωστὶ ἔλεγεν, ὅτι ἡ σελήνη ἀπὸ τοῦ ἡλίου | ἔχει τὸ φῶς.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πῶς δή;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τὸ μέν που «σέλας» καὶ τὸ «φῶς» ταὐτόν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Νέον δέ που καὶ ἕνον ἀεί ἐστι περὶ τὴν

Saulė, Mėnulis ir Žvaigždės, Žemė ir Gaisas (*aithēr*), Oras bei Ugnis ir | Vanduo, taip pat Metų Laikai beigi Metai? *e*

SOKRATAS. Gausiai gi man prisakei, bet, jei tave tai pamalonins, sutinku.

HERMOGENAS. Tikrai pamaloninsi.

SOKRATAS. Tai ko ten pirmiausia nori? Ar, kaip sakei, mums išnagrinėti Saulę (*hēlios*)?

HERMOGENAS. Žinoma.

SOKRATAS. Taigi, panašu, kad labiau paaiškėja tuomet, kai kas nors vartoja dorišką || vardą; mat [Saulę] 409
dorėnai vadina *halios*, o *halios* būtų pagal tai, kad [Saulė] patekėjusi suburia (*halizein*) žmones į daiktą; galėtų vadintis ir nuo to, kad amžinai eidama suka (*heilein iōn*) Žemę. Taip pat panašu, [jog Saulė taip pavadinta] ir dėl to, kad eidama papuošia tai, kas randasi iš Žemės, o „puošti“ ir „dabinti“ (*aiolein*) yra tas pat.

HERMOGENAS. Na, o kaip „Mėnulis“?

SOKRATAS. Man regis, šitas vardas Anaksagorui slogus.

HERMOGENAS. Kaip tai?

SOKRATAS. Panašu, kad [šis vardas] jau seniau atskleidė tai, ką anas kalbėjo visai neseniai — kad Mėnulis šviesą
| gauna iš Saulės. *b*

HERMOGENAS. Kaip tai?

SOKRATAS. „Spindesys“ (*selas*) ir „šviesa“ (*phōs*), ko gero, tas pat.

HERMOGENAS. Taip.

SOKRATAS. Jei tiesa tai, ką kalba anaksagorininkai,

σελήνην τοῦτο τὸ φῶς, εἴπερ ἀληθῆ οἱ Ἀναξαγόρειοι λέγουσιν· κύκλῳ γάρ που ἀεὶ αὐτὴν περιιὼν νέον ἀεὶ ἐπιβάλλει, ἕνον δὲ ὑπάρχει τὸ τοῦ προτέρου μηνός.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. «Σελαναίαν» δέ γε καλοῦσιν αὐτὴν πολλοί.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὅτι δὲ σέλας νέον καὶ ἕνον ἔχει ἀεί, «Σε-
c * λαεννεοάεια» μὲν | δικαιότατ' ἂν τῶν ὀνομάτων καλοῖτο,
συγκεκροτημένον δὲ «Σελαναία» κέκληται.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Διθυραμβῶδές γε τοῦτο τοὔνομα, ὦ Σώκρατες. ἀλλὰ τὸν μῆνα καὶ τὰ ἄστρα πῶς λέγεις;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὁ μὲν «μεὶς» ἀπὸ τοῦ μειοῦσθαι εἴη ἂν «μείης» ὀρθῶς κεκλημένος, τὰ δ' «ἄστρα» ἔοικε τῆς ἀστραπῆς ἐπωνυμίαν ἔχειν. ἡ δὲ «ἀστραπή», ὅτι τὰ ὦπα ἀναστρέφει, «ἀναστρωπὴ» ἂν εἴη, νῦν δὲ «ἀστραπὴ» καλλωπισθεῖσα κέκληται.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τί δὲ τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ;

d ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τὸ «πῦρ» | ἀπορῶ· καὶ κινδυνεύει ἤτοι ἡ
τοῦ Εὐθύφρονός με μοῦσα ἐπιλελοιπέναι, ἢ τοῦτό τι παγχάλεπον εἶναι. σκέψαι οὖν ἣν εἰσάγω μηχανὴν ἐπὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ἃ ἂν ἀπορῶ.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τίνα δή;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἐγώ σοι ἐρῶ. ἀπόκριναι γάρ μοι· ἔχοις ἂν
* εἰπεῖν πῦρ κατὰ τίνα τρόπον καλεῖται;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Σκέψαι δὴ ὃ ἐγὼ ὑποπτεύω περὶ αὐτοῦ. ἐν-

tai Mėnulio (*Selēnē*) šviesa turbūt visuomet yra ir nauja (*neon*), ir sena (*henon*), nes [Saulė], amžinai ratu apie jį eidama, amžinai prideda naują [šviesą], o senoji [šviesa] jam tebepriklauso nuo ankstesnio mėnesio.

HERMOGENAS. Be abejo.

SOKRATAS. O daugelis vadina jį ir *Selanaia*.

HERMOGENAS. Žinoma.

SOKRATAS. Kadangi jis „amžinai turi naują ir seną spindesį" (*selas neon kai henon ekhei aei*), teisėčiausiai | iš c [visų] vardų jis būtų vadinamas *Selaenneoaeia*, tuo tarpu sutraukus pavadintas *Selanaia*.

HERMOGENAS. Šis vardas gan ditirambiškas, Sokratai. Tačiau ką pasakysi apie „Mėnesį" (*meis*) ir „Žvaigždes"?

SOKRATAS. „Mėnuo" (*meis*) pagal „mažėjimą" (*meiousthai*) teisingai būtų vadinamas *meiēs*, o „Žvaigždės" (*astra*) greičiausiai turi „žaibo" (*astrapē*) pavadinimą. O „žaibas", kadangi žlibina akis (*ōpa anastrephei*), turėtų būti *anastrōpē*, o dabar pagražintas vadinasi *astrapē*.

HERMOGENAS. O kaip ugnis ir vanduo?

SOKRATAS. Dėl „ugnies" | išeities nerandu ir bijau, d kad arba Eutifrono mūza mane paliko, arba kad tai itin sunkus [vardas]. Tad žiūrėk, kokią gudrybę įvedu visiems tiems dalykams, dėl kurių nerandu išeities.

HERMOGENAS. Na, ir kokią?

SOKRATAS. Tuoj pasakysiu. Atsakyk man: gal galėtumei pasakyti, kokiu būdu pavadinta ugnis?

HERMOGENAS. Ne, dėl Dzeuso, toli gražu.

SOKRATAS. Tad žiūrėk, ką įtariu dėl [šito žodžio]. Mat

νοῶ γὰρ ὅτι πολλὰ οἱ Ἕλληνες ὀνόματα ἄλλως τε καὶ οἱ ὑπὸ
e |τοῖς βαρβάροις οἰκοῦντες παρὰ τῶν βαρβάρων εἰλήφασιν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τί οὖν δή;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Εἴ τις ζητοῖ ταῦτα κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν
φωνὴν ὡς εἰκότως κεῖται, ἀλλὰ μὴ κατ' ἐκείνην ἐξ ἧς τὸ
ὄνομα τυγχάνει ὄν, οἶσθα ὅτι ἀποροῖ ἄν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Εἰκότως γε.

410 || ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὅρα τοίνυν καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα τὸ «πῦρ»
μή τι βαρβαρικὸν ᾖ. τοῦτο γὰρ οὔτε ῥᾴδιον προσάψαι ἐσ-
τὶν Ἑλληνικῇ φωνῇ, φανεροί τ' εἰσὶν οὕτως αὐτὸ καλοῦν-
τες Φρύγες σμικρόν τι παρακλίνοντες· καὶ τό γε «ὕδωρ»
καὶ τὰς «κύνας» καὶ ἄλλα πολλά.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔστι ταῦτα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐ τοίνυν δεῖ ταῦτα προσβιάζεσθαι,
ἐπεὶ ἔχοι γ' ἄν τις εἰπεῖν περὶ αὐτῶν. τὸ μὲν οὖν πῦρ καὶ
b τὸ ὕδωρ ταύτῃ ἀπωθοῦμαι· | ὁ δὲ δὴ ἀὴρ ἆρά γε, ὦ Ἑρ-
μόγενες, ὅτι αἴρει τὰ ἀπὸ τῆς γῆς, «ἀὴρ» κέκληται; ἢ ὅτι
ἀεὶ ῥεῖ; ἢ ὅτι πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ γίγνεται ῥέοντος; οἱ γὰρ
ποιηταί που τὰ πνεύματα «ἀήτας» καλοῦσιν· ἴσως οὖν
λέγει, ὥσπερ ἂν εἰ εἴποι πνευματόρρουν, «ἀητόρρουν»
* [ὅθεν δὴ βούλεται αὐτὸν οὕτως εἰπεῖν, ὅτι ἐστὶν ἀήρ]. τὸν
δὲ αἰθέρα τῇδέ πῃ ὑπολαμβάνω, ὅτι ἀεὶ θεῖ περὶ τὸν
ἀέρα ῥέων «ἀειθεὴρ» δικαίως ἂν καλοῖτο. γῆ δὲ μᾶλλον
c σημαίνει ὃ βούλεται ἐάν τις «γαῖαν» | ὀνομάσῃ· γαῖα γὰρ
γεννήτειρα ἂν εἴη ὀρθῶς κεκλημένη, ὥς φησιν Ὅμηρος·
τὸ γὰρ «γεγάασιν» γεγεννῆσθαι λέγει. εἶεν· τί οὖν ἡμῖν
ἦν τὸ μετὰ τοῦτο;

man dingojasi, kad ir šiaip helėnai, ir gyvenantieji | barba- *e*
rų valdžioje perėmė daug vardų iš barbarų.

HERMOGENAS. Tai ką?

SOKRATAS. Jei kas nors tyrinėtų šitų [vardų] tikėti-
numą helėnų tarmės atžvilgiu, bet ne tos, iš kurios vardas
sykiais būna kilęs, tai supranti, kad išeities gali ir nerasti.

HERMOGENAS. Taip, veikiausiai.

|| SOKRATAS. Tuomet pažvelk, ar ir šitas vardas — „ug- 410
nis“ nėra koks barbariškas. Juk jį net susieti su helėniška
tarme nelengva, o gerai žinoma, kad šitaip [ugnį] vadina
frigai, truputį ką ne ką pakeisdami. Tas pat ir dėl „van-
dens“, „šunų“ ir daugelio kitų.

HERMOGENAS. Taip ir bus.

SOKRATAS. Tad nereikia šitų [vardų] prievartauti, nes
apie juos nesunkiai atsirastų kas pasakyti. Taigi, ugnį bei
vandenį šitaip ir nustumsime į šoną. | O argi oras, Hermo- *b*
genai, pavadintas *aēr* („oru“) ne dėl to, kad pakelia (*airei*)
dalykus nuo žemės? Arba kad „amžinai teka“ (*aei rhei*)?
Arba kad jam tekant atsiranda vėjas? Mat poetai vėjus
kartais vadina *aētai* („gūsiais“), tad, galbūt norėdami pasa-
kyti *pneumatorrous* („vėjo srautas“), sako *aētorrous* („gūsio
srautas“). O Gaisą (*aithēr*) suprantu kažkaip taip, kad jis,
kadangi amžinai bėgdamas (*aei thei*) apteka orą (*aera
reōn*), teisėtai turėtų būti vadinamas *aeitheēr*. O Žemė
(*gē*) labiau išreiškia tai, ką ji žymi, jei kas ją įvardija | *gaia*: *c*
mat *gaia*, laikantis Homėro, teisingai būtų pavadinta „gim-
dytoja“ (*gennēteira*), nes *gegennēsthai* („gimti“) jis sako
gegaasin. Tebūnie taip. Ką gi turėjome po šito?

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ὧραι, ὦ Σώκρατες, καὶ ἐνιαυτὸς καὶ ἔτος.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Αἱ μὲν δὴ ὧραι Ἀττικιστὶ ὡς τὸ παλαιὸν
* ῥητέον, εἴπερ βούλει τὸ εἰκὸς εἰδέναι· ὧραι γάρ εἰσι διὰ
τὸ ὁρίζειν χειμῶνάς τε καὶ θέρη καὶ πνεύματα καὶ τοὺς
* καρποὺς τοὺς ἐκ τῆς γῆς· ὁρίζουσαι δὲ δικαίως ἂν «ὅραι»
d καλοῖντο. ἐνιαυτὸς δὲ | καὶ ἔτος κινδυνεύει ἕν τι εἶναι. τὸ
γὰρ τὰ φυόμενα καὶ τὰ γιγνόμενα ἐν μέρει ἕκαστον προάγον εἰς φῶς καὶ αὐτὸ ἐν αὑτῷ ἐξετάζον, τοῦτο, ὥσπερ ἐν τοῖς πρόσθεν τὸ τοῦ Διὸς ὄνομα δίχα διῃρημένον οἱ μὲν Ζῆνα, οἱ δὲ Δία ἐκάλουν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα οἱ μὲν «ἐνιαυτόν», ὅτι ἐν ἑαυτῷ, οἱ δὲ «ἔτος», ὅτι ἐτάζει· ὁ δὲ ὅλος λόγος ἐστὶν τὸ «ἐν ἑαυτῷ ἐτάζον» τοῦτο προσαγορεύεσθαι ἓν ὂν δίχα, ὥστε δύο ὀνόματα γεγονέναι, «ἐνιαυτόν» τε
e καὶ «ἔτος», ἐξ ἑνὸς | λόγου.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἀλλὰ δῆτα, ὦ Σώκρατες, πολὺ ἐπιδίδως.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πόρρω ἤδη οἶμαι φαίνομαι σοφίας ἐλαύνειν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τάχα μᾶλλον φήσεις.

411 || ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἀλλὰ μετὰ τοῦτο τὸ εἶδος ἔγωγε ἡδέως ἂν θεασαίμην ταῦτα τὰ καλὰ ὀνόματα τίνι ποτὲ ὀρθότητι κεῖται, τὰ περὶ τὴν ἀρετήν, οἷον «φρόνησίς» τε καὶ «σύνεσις» καὶ «δικαιοσύνη» καὶ τἆλλα τὰ τοιαῦτα πάντα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἐγείρεις μέν, ὦ ἑταῖρε, οὐ φαῦλον γένος ὀνομάτων· ὅμως δὲ ἐπειδήπερ τὴν λεοντῆν ἐνδέδυκα, οὐκ ἀποδειλιατέον ἀλλ' ἐπισκεπτέον, ὡς ἔοικε, φρόνησιν καὶ

Hermogenas. Metų laikus, Sokratai, ir metus — *eniautos* bei *etos.*

Sokratas. „Metų laikus“ (*hōrai*) reikia tarti senoviškai atikiškai, jei nori sužinoti, kaip tikriausiai yra. Mat *horai* yra todėl, kad riboja (*horizei*) žiemas ir vasaras, vėjus ir žemės derlių, o ribodami (*horizousai*) jie teisėtai būtų vadinami *horai.* O dėl „metų“ — *eniautos* | ir *etos,* — d
manau, jog tai kažkoks vienas dalykas. Mat lygiai kaip anksčiau minėjome, kad, suskaidę Dzeuso vardą į dvi dalis, vieni vadina jį *Zēna,* kiti — *Dia,* taip ir čia: tai, kas gemančius ir atsirandančius dalykus kiekvieną savo ruožtu išveda į šviesą ir kiekvieną atskleidžia savyje pačiame, vieni [vadina] *eniautos,* kadangi [daro tai] „pats savyje“ (*en heautōi*), o kiti — *etos,* kadangi „skleidžia“ (*etazei*). O visas teiginys yra „savyje pačiame skleidžiantis“ (*en heautōi etazon*), ir, nors jis yra vienas, išsakomas dvejopai, tad iš vieno teiginio atsiranda du vardai — *eniautos* ir | *etos.* e

Hermogenas. Bet išties, Sokratai, tu nemaža pasiekei.

Sokratas. Turbūt tau atrodau toli pažengęs išmintimi.

Hermogenas. Tai jau tikrai.

Sokratas. Palauk, tuojau dar ne taip sakysi.

|| Hermogenas. Tačiau po šio pavidalo aš mielai iš- 411
vysčiau, kas per teisingumas būdingas gražiems vardams, susijusiems su dorybe, kaip kad „nuovoka“, „supratimas“ bei „polinkis į teisingumą“ ir visi kiti tokie [vardai].

Sokratas. Kiršini, bičiuli, nemenką vardų giminę. Tačiau, jei jau užsimečiau liūto kailį, nedera bailiai trauktis[58], bet, kaip regis, dera svarstyti „nuovoką“, „supratimą“,

σύνεσιν καὶ γνώμην καὶ ἐπιστήμην καὶ τἆλλα δὴ ἃ φὴς
b πάντα ταῦτα τὰ καλὰ | ὀνόματα.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ μὲν οὖν οὐ δεῖ ἡμᾶς προαποστῆναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ μήν, νὴ τὸν κύνα, δοκῶ γέ μοι οὐ κα-
κῶς μαντεύεσθαι, ὃ καὶ νυνδὴ ἐνενόησα, ὅτι οἱ πάνυ πα-
λαιοὶ ἄνθρωποι οἱ τιθέμενοι τὰ ὀνόματα παντὸς μᾶλλον,
ὥσπερ καὶ τῶν νῦν οἱ πολλοὶ τῶν σοφῶν ὑπὸ τοῦ πυκνὰ
περιστρέφεσθαι ζητοῦντες ὅπῃ ἔχει τὰ ὄντα εἰλιγγιῶσιν,
κἄπειτα αὐτοῖς φαίνεται περιφέρεσθαι τὰ πράγματα καὶ
c πάντως | φέρεσθαι. αἰτιῶνται δὴ οὐ τὸ ἔνδον τὸ παρὰ σφί-
σιν πάθος αἴτιον εἶναι ταύτης τῆς δόξης, ἀλλὰ αὐτὰ τὰ
πράγματα οὕτω πεφυκέναι, οὐδὲν αὐτῶν μόνιμον εἶναι
οὐδὲ βέβαιον, ἀλλὰ ῥεῖν καὶ φέρεσθαι καὶ μεστὰ εἶναι
πάσης φορᾶς καὶ γενέσεως ἀεί. λέγω δὴ ἐννοήσας πρὸς
πάντα τὰ νυνδὴ ὀνόματα.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πῶς δὴ τοῦτο, ὦ Σώκρατες;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐ κατενόησας ἴσως τὰ ἄρτι λεγόμενα ὅτι
παντάπασιν ὡς φερομένοις τε καὶ ῥέουσι καὶ γιγνομένοις
τοῖς πράγμασι τὰ ὀνόματα ἐπίκειται.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οὐ πάνυ ἐνεθυμήθην.

d | ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ μὴν πρῶτον μὲν τοῦτο ὃ πρῶτον εἴ-
πομεν παντάπασιν ὡς ἐπὶ τοιούτων ἐστίν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τὸ ποῖον;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἡ «φρόνησις»· φορᾶς γάρ ἐστι καὶ ῥοῦ
νόησις. εἴη δ' ἂν καὶ ὄνησιν ὑπολαβεῖν φορᾶς· ἀλλ' οὖν
περί γε τὸ φέρεσθαί ἐστιν. εἰ δὲ βούλει, ἡ «γνώμη»
παντάπασιν δηλοῖ γονῆς σκέψιν καὶ νώμησιν· τὸ γὰρ
«νωμᾶν» καὶ τὸ «σκοπεῖν» ταὐτόν. εἰ δὲ βούλει, αὐτὸ ἡ

„pažiūrą", „mokėjimą" bei kitus, kuriuos sakai esant gražius | vardus. *b*

HERMOGENAS. Na, žinoma, atsitraukti mums nedera.

SOKRATAS. Ir išties, prisiekiu šunimi, man atrodo, jog neblogai pranašauju — kad ir tai, ką neseniai perpratau: vardus suteikusieji senovės žmonės, visų greičiausiai kaip ir dauguma dabartinių išminčių, nuo dažno sukiojimosi betyrinėdami, kaip laikosi esamybė, apsvaigsta, o paskui jiems rodosi, kad daiktai eina ratu ir visaip | *c* lekia. O kaip šitokios nuomonės kaltininką ne jų pačių viduje glūdintį kęsmą kaltina, bet [tvirtina] tokią esant pačių daiktų prigimtį, neva nieko tarp jų nesą išliekančio ir pastovaus, bet, atseit, jie teką ir lekią, amžinai kupini visokio lakiojimo ir rasties. Kalbu taip suvokęs iš visų tų vardų, apie kuriuos dabar čia [kalbėjome].

HERMOGENAS. Kaip tai šitaip, Sokratai?

SOKRATAS. Galbūt nesuvokei iš ką tik kalbėtų dalykų, jog vardai daiktams laikosi taip, tarsi pastarieji visokeriopai lakstytų, tekėtų bei rastųsi.

HERMOGENAS. Ne, anaiptol šito nepastebėjau.

| SOKRATAS. Ir tas pirmas vardas, kurį pirmą pasakė- *d* me, visais atžvilgiais [nustatytas] pagal tai.

HERMOGENAS. Koksai gi?

SOKRATAS. „Nuovoka" (*phronēsis*), nes ji yra lakstymo ir tėkmės mąstymas (*phoras kai rhou noēsis*). O galima būtų ją suprasti ir kaip „lakstymo naudą" (*phoras onēsis*) — šiaip ar taip, ji susijusi su lakstymu. O „pažiūra" (*gnōmē*), jei nori, visokeriopai atskleidžia „gimties žiūrą ir stebėjimą" (*gonēs nō-*

«νόησις» τοῦ νέου ἐστὶν ἕσις, τὸ δὲ νέα εἶναι τὰ ὄντα
e σημαίνει γιγνόμενα ἀεὶ εἶναι· τούτου οὖν ἐφίεσθαι τὴν |
ψυχὴν μηνύει τὸ ὄνομα ὁ θέμενος τὴν «νεόεσιν». οὐ γὰρ
«νόησις» τὸ ἀρχαῖον ἐκαλεῖτο, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ ἦτα εἶ ἔδει
λέγειν δύο, «νοέεσιν». «σωφροσύνη» δὲ σωτηρία οὗ νυνδὴ
412 ἐσκέμμεθα, φρονήσεως.‖ καὶ μὴν ἥ γε ἐπιστήμη μηνύει
ὡς φερομένοις τοῖς πράγμασιν ἑπομένης τῆς ψυχῆς τῆς
ἀξίας λόγου, καὶ οὔτε ἀπολειπομένης οὔτε προθεούσης·
* διὸ δὴ ἐμβάλλοντας δεῖ τὸ ├«ℏεπιστήμην» αὐτὴν ὀνομά-
ζειν. «σύνεσις» δ' αὖ οὕτω μὲν δόξειεν ἂν ὥσπερ συλλο-
γισμὸς εἶναι, ὅταν δὲ συνιέναι λέγῃ, ταὐτὸν παντάπασιν
τῷ ἐπίστασθαι συμβαίνει λεγόμενον· συμπορεύεσθαι γὰρ
b λέγει τὴν ψυχὴν τοῖς | πράγμασι τὸ «συνιέναι». ἀλλὰ μὴν
ἥ γε «σοφία» φορᾶς ἐφάπτεσθαι σημαίνει. σκοτωδέσ-
τερον δὲ τοῦτο καὶ ξενικώτερον· ἀλλὰ δεῖ ἐκ τῶν ποιητῶν
ἀναμιμνῄσκεσθαι ὅτι πολλαχοῦ λέγουσιν περὶ ὅτου ἂν
τύχωσιν τῶν ἀρχομένων ταχὺ προϊέναι «ἐσύθη» φασίν.
Λακωνικῷ δὲ ἀνδρὶ τῶν εὐδοκίμων καὶ ὄνομα ἦν «Σοῦς»·
τὴν γὰρ ταχεῖαν ὁρμὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι τοῦτο καλοῦσιν.
ταύτης οὖν τῆς φορᾶς ἐπαφὴν σημαίνει ἡ σοφία, ὡς φε-
c ρομένων τῶν ὄντων. καὶ μὴν τό γε «ἀγαθόν», | τοῦτο τῆς
φύσεως πάσης τῷ ἀγαστῷ βούλεται τὸ ὄνομα ἐπικεῖσθαι.
ἐπειδὴ γὰρ πορεύεται τὰ ὄντα, ἔνι μὲν ἄρ' αὐτοῖς τάχος,
ἔνι δὲ βραδυτής. ἔστιν οὖν οὐ πᾶν τὸ ταχὺ ἀλλὰ τὶ αὐτοῦ
* ἀγαστόν. τοῦ θοοῦ δὴ τῷ ἀγαστῷ αὕτη ἡ ἐπωνυμία ἐσ-
τίν, «τἀγαθόν».

mēsin), nes „stebėti“ (*nōman*) ir „žiūrėti“ yra tas pat. Pats
„mąstymas“ (*noēsis*), jei nori, yra „naujo siekimas“ (*neou hesis*),
o tai, kad būtybės naujos, reiškia, kad jos yra amžinai besiran-
dančios. Taigi, kad siela | šito siekia, suteikusysis vardą *neoe-* e
sis ir nurodo. Mat pirmapradiškai „mąstymas“ vadinosi ne
noēsis, bet vietoj *ēta* reikėjo sakyti du *ei* — *noeesis*. „Sveika
nuovoka“ (*sōphrosynē*) yra to, ką neseniai peržiūrėjome, „nuo-
vokos“, išlaikymas (*sōtēria phronēseōs*). || Na, o „mokėjimas“ 412
(*epistēmē*) nurodo, kad daiktams lakstant [bet kuri] kalbos
verta siela jais seka (*hepomenē*) ir nei atsilieka, nei užbėga prie-
kin; todėl, įterpus *h*, reikia jį vadinti *hepistēmē*. Savo ruožtu
„supratimas“ (*synesis*) atrodytų tarsi koks išprotavimas (*syllo-
gismos*): kai tik kalbama ką nors „suprantant“ (*synienai*), visais
atžvilgiais kalbama apie tą pat, kaip ir „mokėjimas“ (*epistast-
hai*), nes „suprasti“ (*synienai*) teigia sielą keliaujant | kartu b
su daiktais. O „išmintis“ (*sophia*) reiškia „prisilytėti prie laks-
tymo“. Šis [vardas] tamsesnis ir svetimesnis, tačiau reikia prisi-
minti iš poetų, kad jie daug kur, kai pasitaiko kalbėti apie ką
nors, kas greitai pradeda judėti priekin, sako *esythē* („leidosi“).
Vienas žymiųjų lakoniečių vyrų ir vardą turėjo *Sous*[59], nes
lakedaimoniečiai taip vadina greitą veržimąsi. Taigi išmintis
(*sophia*) žymi šio lakstymo užčiuopimą (*epaphē*), [leisdama
suprasti,] jog būtybės visaip blaškosi. Ir net „gėris“ (*agathon*)
— šis | vardas pageidauja priklausyti nuostabiausiam (*agastos*) c
dalykui iš visos prigimties. Kadangi būtybės keliauja, jose glū-
di greitis bei lėtumas. Ir tuomet nuostabu ne visa, kas grei-
ta, bet kai kas iš to. Tad šis pavadinimas — „gėris“ (*tagathon*)
— suteiktas tam, kas „nuostabu bėgimu“ (*thoou agaston*).

«Δικαιοσύνη» δέ, ὅτι μὲν ἐπὶ τῇ τοῦ δικαίου συνέ-
σει τοῦτο κεῖται τὸ ὄνομα, ῥᾴδιον συμβαλεῖν· αὐτὸ δὲ
τὸ «δίκαιον» χαλεπόν. καὶ γὰρ δὴ καὶ ἔοικε μέχρι μέν του
ὁμολογεῖσθαι παρὰ πολλῶν, ἔπειτα δὲ ἀμφισβητεῖσθαι.
d | ὅσοι γὰρ ἡγοῦνται τὸ πᾶν εἶναι ἐν πορείᾳ, τὸ μὲν πο-
λὺ αὐτοῦ ὑπολαμβάνουσιν τοιοῦτόν τι εἶναι οἷον οὐδὲν
ἄλλο ἢ χωρεῖν, διὰ δὲ τούτου παντὸς εἶναί τι διεξιόν, δι'
οὗ πάντα τὰ γιγνόμενα γίγνεσθαι· εἶναι δὲ τάχιστον τοῦ-
το καὶ λεπτότατον. οὐ γὰρ ἂν δύνασθαι ἄλλως διὰ τοῦ
ὄντος ἰέναι παντός, εἰ μὴ λεπτότατόν τε ἦν ὥστε αὐτὸ
μηδὲν στέγειν, καὶ τάχιστον ὥστε χρῆσθαι ὥσπερ ἑσ-
τῶσι τοῖς ἄλλοις. ἐπεὶ δ' οὖν ἐπιτροπεύει τὰ ἄλλα πάντα
e διαϊόν, τοῦτο τὸ | ὄνομα ἐκλήθη ὀρθῶς «δίκαιον», εὐσ-
τομίας ἕνεκα τὴν τοῦ κάππα δύναμιν προσλαβόν. μέχρι
μὲν οὖν ἐνταῦθα, ὃ νυνδὴ ἐλέγομεν, παρὰ πολλῶν ὁμο-
413 λογεῖται τοῦτο εἶναι τὸ δίκαιον· || ἐγὼ δέ, ὦ Ἑρμόγενες,
ἅτε λιπαρὴς ὢν περὶ αὐτοῦ, ταῦτα μὲν πάντα διαπέπυσ-
* μαι ἐν ἀπορρήτοις, ὅτι ταὐτό ἐστι τὸ δίκαιον καὶ τὸ αἴ-
τιον — δι' ὃ γὰρ γίγνεται, τοῦτ' ἔστι τὸ αἴτιον — καὶ
* «Δία» καλεῖν ἔφη τις τοῦτο ὀρθῶς ἔχειν διὰ ταῦτα.
ἐπειδὰν δ' ἠρέμα αὐτοὺς ἐπανερωτῶ ἀκούσας ταῦτα
μηδὲν ἧττον· «Τί οὖν ποτ' ἔστιν, ὦ ἄριστε, δίκαιον, εἰ
τοῦτο οὕτως ἔχει;» δοκῶ τε ἤδη μακρότερα τοῦ προ-
σήκοντος ἐρωτᾶν καὶ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα ἅλλεσθαι.
b * ἱκανῶς | γάρ μέ φασι πεπύσθαι [ἀκηκοέναι] καὶ ἐπιχει-
ροῦσιν, βουλόμενοι ἀποπιμπλάναι με, ἄλλος ἄλλα ἤδη
λέγειν, καὶ οὐκέτι συμφωνοῦσιν. ὁ μὲν γάρ τίς φησιν τοῦ-
το εἶναι δίκαιον, τὸν ἥλιον· τοῦτον γὰρ μόνον διαϊόντα

„Polinkį į teisingumą“ (*dikaiosynē*) suprasti lengviau,
kadangi šis vardas suteiktas pagal „teisingumo supratimą“
(*dikaiou synesis*), o patį „teisingumą“ (*dikaion*) — sunku. Ir
atrodo, yra būtent taip, kad dauguma iki tam tikro laipsnio
[dėl jo] sutaria, o vėliau prasideda kivirčai. | Juk tie, kurie d
mano visa ką keliaujant, priima ir tai, kad didžioji [visa ko]
dalis yra kažkoks toks dalykas, kuris nepajėgia nieko kita,
kaip tik užleisti vietą. Taip pat esąs ir tam tikras per viską
kiaurai praeinantis dalykas, per kurį besirandą visi atsiran-
dantieji; jis esąs greičiausias bei skvarbiausias. Antraip, jeigu
nebūtų skvarbiausias — toks, kad net jo sulaikyti niekas
nepajėgtų, bei greičiausias — kad su kitais dalykais elgtųsi
nelyginant jie būtų stovintys, jis nė nepajėgtų eiti kiaurai
per kiekvieną būtybę. Tad kadangi visa kita valdo pereidamas
kiaurai (*diaion*), | jis teisingai buvo pavadintas šiuo vardu — e
dikaion („teisingumas“), skambumo dėlei prisiėmusiu *kappa*
galią. Taigi iki šios vietos daugelis sutaria, kad teisingumas
yra tai, ką dabar čia kalbėjome, || o kadangi aš, Hermogenai, 413
atkakliai juo domiuosi, išgirdau slapčia kalbant visus šituos
dalykus: teisingumas (*dikaion*) ir priežastis yra tas pat, nes
priežastis yra tai, per ką (*dia*) kas nors randasi; kažkas sakė,
kad per tai ir Dzeusą (*Dia*) šitaip vadinti teisinga. O kai aš,
tai išgirdęs, palengva vėl imu jų klausinėti ne menkesnio da-
lyko: „Jei šitaip yra, kilnusai, tai kas gi tuomet apskritai yra
teisingumas?“, [jiems] atrodo, kad klausinėju daugiau, negu
dera, ir kad peršoku griovį[60]. Jie sako, | kad aš jau užtektinai b
išgirdęs, ir tuomet jau imasi, norėdami mane pasotinti, vie-
nas viena, kitas kita kalbėti ir nebesutaria. Mat vienas kuris

καὶ κάοντα ἐπιτροπεύειν τὰ ὄντα. ἐπειδὰν οὖν τῳ λέγω αὐτὸ ἄσμενος ὡς καλόν τι ἀκηκοώς, καταγελᾷ μου οὗτος ἀκούσας καὶ ἐρωτᾷ εἰ οὐδὲν δίκαιον οἶμαι εἶναι ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἐπειδὰν ὁ ἥλιος δύῃ. λιπαροῦντος οὖν ἐμοῦ ὅτι
c αὖ ἐκεῖνος | λέγει αὐτό, τὸ πῦρ φησιν· τοῦτο δὲ οὐ ῥᾴδιόν ἐστιν εἰδέναι. ὁ δὲ οὐκ αὐτὸ τὸ πῦρ φησιν, ἀλλ᾽ αὐτὸ τὸ θερμὸν τὸ ἐν τῷ πυρὶ ἐνόν. ὁ δὲ τούτων μὲν πάντων καταγελᾶν φησιν, εἶναι δὲ τὸ δίκαιον ὃ λέγει Ἀναξαγόρας, νοῦν εἶναι τοῦτο· αὐτοκράτορα γὰρ αὐτὸν ὄντα καὶ οὐδενὶ μεμειγμένον πάντα φησὶν αὐτὸν κοσμεῖν τὰ πράγματα διὰ πάντων ἰόντα. ἐνταῦθα δὴ ἐγώ, ὦ φίλε, πολὺ ἐν πλείονι ἀπορίᾳ εἰμὶ ἢ πρὶν ἐπιχειρῆσαι μανθάνειν περὶ
d τοῦ δικαίου ὅτι ποτ᾽ ἔστιν. | ἀλλ᾽ οὖν οὗπερ ἕνεκα ἐσκοποῦμεν, τό γε ὄνομα τοῦτο φαίνεται αὐτῷ διὰ ταῦτα κεῖσθαι.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Φαίνῃ μοι, ὦ Σώκρατες, ταῦτα μὲν ἀκηκοέναι του καὶ οὐκ αὐτοσχεδιάζειν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί δὲ τἆλλα;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οὐ πάνυ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἄκουε δή· ἴσως γὰρ ἂν σε καὶ τὰ ἐπίλοιπα ἐξαπατήσαιμι ὡς οὐκ ἀκηκοὼς λέγω. μετὰ γὰρ δικαιοσύνην τί ἡμῖν λείπεται; ἀνδρείαν οἶμαι οὔπω διήλθομεν.
*e** ἀδικία μὲν γὰρ δῆλον ὅτι ἐστὶν ὄντος ἐμπόδισμα τοῦ | διαϊόντος, ἀνδρεία δὲ σημαίνει ὡς ἐν μάχῃ ἐπονομαζομένης τῆς ἀνδρείας — μάχην δ᾽ εἶναι ἐν τῷ ὄντι, εἴπερ ῥεῖ, οὐκ ἄλλο τι ἢ τὴν ἐναντίαν ῥοήν — ἐὰν οὖν τις ἐξέλῃ

sako, kad teisingumas (*dikaion*) yra tai, kas ir Saulė, kadangi ji vienintelė kiaurai pereidama ir degindama (*diaionta kai kaonta*) valdo esamybę. O kai šitai kam nors sakau, džiaugdamasis gražų dalyką išgirdęs, šis išklausęs mane išjuokia ir klausia, ar kartais aš nemanąs, jog Saulei nusileidus tarp žmonių jau nebėra jokio teisingumo. Tada, man prikibus, kad pasakytų, ką jis pats | apie tai kalba, sako, kad [teisingu- *c*
mas yra] ugnis, o tai suprasti ne lengviau. Kitas sako, kad [teisingumas yra] ne pati ugnis, bet pats ugnyje glūdintis karštis. Dar kitas sako juokiąsis iš jų visų, o teisingumas esąs tai, ką juo vadina Anaksagoras; tai esąs protas: jis vienvaldis ir su niekuo nesumišęs tvarko visus daiktus, kiaurai per visa ką eidamas. Tad čia aš, bičiuli, esu atsidūręs daug didesnėje bekelėje, negu buvau prieš imdamasis mokytis teisingumo, kas jis apskritai yra. | Tačiau grįžtant prie dalyko, kurio dėlei ėmė- *d*
me žiūrėti, [— polinkio į teisingumą —] šitas vardas atrodo priklausąs jam dėl minėtų sumetimų.

HERMOGENAS. Atrodai man, Sokratai, iš kažko šituos dalykus girdėjęs, o ne dabar čia vietoje juos išgalvojęs.

SOKRATAS. O kaip dėl kitko?

HERMOGENAS. Vargu bau.

SOKRATAS. Tai klausyk toliau — gal pajėgsiu tave ir dėl likusių dalykų apgauti, kad kalbu iš nieko jų negirdėjęs. Kas gi mums lieka po polinkio į teisingumą? Manau, kad dar neaptarėme narsumo (*andreia*). Mat aišku, kad neteisybė (*adikia*) yra kiaurai einančiosios būtybės | sulaikymas. O narsu- *e*
mas (juk narsumu kas nors įvardijamas mūšyje) reiškia, kad, esamybėje vykstant kovai, [kuri vyksta,] jei tik [esamybė] teka,

τὸ δέλτα τοῦ ὀνόματος τῆς ἀνδρείας, αὐτὸ μηνύει τὸ
ἔργον τὸ ὄνομα ἡ «ἀνρεία». δῆλον οὖν ὅτι οὐ πάσῃ ῥοῇ ἡ
ἐναντία ῥοὴ ἀνδρεία ἐστίν, ἀλλὰ τῇ παρὰ τὸ δίκαιον
414 ῥεούσῃ· ‖ οὐ γὰρ ἂν ἐπῃνεῖτο ἡ ἀνδρεία. καὶ τὸ «ἄρρεν»
καὶ ὁ «ἀνὴρ» ἐπὶ παραπλησίῳ τινὶ τούτῳ ἐστί, τῇ ἄνω
ῥοῇ. «γυνὴ» δὲ γονή μοι φαίνεται βούλεσθαι εἶναι. τὸ δὲ
«θῆλυ» ἀπὸ τῆς θηλῆς τι φαίνεται ἐπωνομάσθαι· ἡ δὲ
«θηλὴ» ἆρά γε, ὦ Ἑρμόγενες, ὅτι τεθηλέναι ποιεῖ ὥσπερ
τὰ ἀρδόμενα;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔοικέν γε, ὦ Σώκρατες.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ μὴν αὐτό γε τὸ «θάλλειν» τὴν αὔξην
μοι δοκεῖ ἀπεικάζειν τὴν τῶν νέων, ὅτι ταχεῖα καὶ ἐξαιφ-
b νιδία γίγνεται. οἷόνπερ οὖν | μεμίμηται τῷ ὀνόματι, συν-
αρμόσας ἀπὸ τοῦ θεῖν καὶ ἅλλεσθαι τὸ ὄνομα. ἀλλ᾽ οὐ
γὰρ ἐπισκοπεῖς με ὥσπερ ἐκτὸς δρόμου φερόμενον ἐπει-
* δὰν λείου ἐπιλάβωμαι· λοιπὰ δὲ ἡμῖν ἔτι συχνὰ τῶν δο-
κούντων σπουδαίων εἶναι.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὧν γ᾽ ἔστιν ἓν καὶ «τέχνην» ἰδεῖν ὅτι πο-
τὲ βούλεται εἶναι.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν τοῦτό γε ἕξιν νοῦ σημαίνει, τὸ
c μὲν ταῦ ἀφελόντι, ἐμβαλόντι δὲ οὗ μεταξὺ τοῦ χεῖ καὶ |
* τοῦ νῦ <καὶ τοῦ νῦ> καὶ τοῦ ἦτα;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Καὶ μάλα γε γλίσχρως, ὦ Σώκρατες.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὦ μακάριε, οὐκ οἶσθ᾽ ὅτι τὰ πρῶτα ὀνό-

[narsumas] yra ne kas kita, kaip priešinga tėkmė (*enantia roē*); tad, iš narsumo (*andreia*) vardo pašalinus *delta*, vardas *anreia* į tą dalyką ir nurodo. Aišku, „narsumas" yra ne kiekvienai tėkmei priešinga tėkmė, bet vien tai, kuri teka prieš teisingumą, ‖ antraip narsumas nebūtų giriamas. O ir „patinas" 414
(*arren*) bei „vyras" (*anēr*) [pavadinti] pagal kažką labai panašaus — „tėkmę aukštyn" (*anō roē*). O „moteris" (*gynē*), man regis, linkusi reikšti „gimdymą" (*gonē*). O „patelė" (*thēly*), man regis, pavadinta nuo „spenelio" (*thēlē*) — o argi „spenelis" ne todėl, Hermogenai, kad [pienas] padaro ištarpusius (*tethēlenai*), nelyginant palaistytus?

HERMOGENAS. Atrodo, kad taip, Sokratai.

SOKRATAS. O ir pats „ištarpimas" (*thallein*), man regis, vaizduoja jauniklių augimą — kad jie greitai ir staiga atsiranda. [Vardo sudarytojas], | suderindamas jį iš „bė- *b*
gimo" (*thein*) ir „šuolio" (*hallesthai*), šiuo vardu tai ir pamėgdžiojo. Bet ar nepastebi, kad kai tik man pakliūva kas lengvesnio, aš tarytum išklystu iš nužymėto kelio; mums dar gausiai liko [vardų], kurie atrodo ganėtinai rimti.

HERMOGENAS. Tiesą kalbi.

SOKRATAS. Vienas jų — „amatas" (*tekhnē*); dera pažiūrėti, ką jis linkęs reikšti.

HERMOGENAS. Be abejo.

SOKRATAS. Argi šis [vardas], atėmus *tau*, o tarp *khei* ir | *ny* bei tarp *ny* ir *ēta* įterpus *o* [=*ekhonoē*], reiškia ne *c*
„proto turėjimą" (*hexin nou*)?

HERMOGENAS. Kad labai jau varganai, Sokratai.

SOKRATAS. Palaimingasai, negi nežinai, kad pirmieji

ματα τεθέντα κατακέχωσται ἤδη ὑπὸ τῶν βουλομένων τραγῳδεῖν αὐτά, περιτιθέντων γράμματα καὶ ἐξαιρούντων εὐστομίας ἕνεκα καὶ πανταχῇ στρεφόντων, καὶ ὑπὸ καλλωπισμοῦ καὶ ὑπὸ χρόνου. ἐπεὶ ἐν τῷ «κατόπτρῳ» οὐ δοκεῖ [σοι] ἄτοπον εἶναι τὸ ἐμβεβλῆσθαι τὸ ῥῶ; ἀλλὰ
d τοιαῦτα οἶμαι ποιοῦσιν οἱ τῆς μὲν ἀληθείας | οὐδὲν φροντίζοντες, τὸ δὲ στόμα πλάττοντες, ὥστ' ἐπεμβάλλοντες πολλὰ ἐπὶ τὰ πρῶτα ὀνόματα τελευτῶντες ποιοῦσιν μηδ' ἂν ἕνα ἀνθρώπων συνεῖναι ὅτι ποτὲ βούλεται τὸ ὄνομα· ὥσπερ καὶ τὴν Σφίγγα ἀντὶ «φικὸς» «σφίγγα» καλοῦσιν, καὶ ἄλλα πολλά.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ταῦτα μὲν ἔστιν οὕτως, ὦ Σώκρατες.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Εἰ δ' αὖ τις ἐάσει καὶ ἐντιθέναι καὶ ἐξαιρεῖν ἅττ' ἂν βούληταί τις εἰς τὰ ὀνόματα, πολλὴ εὐπορία ἔσται καὶ πᾶν ἂν παντί τις ὄνομα πράγματι προσαρμόσειεν.

e | ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἀληθῆ μέντοι. ἀλλὰ τὸ μέτριον οἶμαι δεῖ φυλάττειν καὶ τὸ εἰκὸς σὲ τὸν σοφὸν ἐπιστάτην.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Βουλοίμην ἄν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ ἐγώ σοι συμβούλομαι, ὦ Ἑρμόγενες.
415 ἀλλὰ μὴ λίαν, ὦ δαιμόνιε, ‖ ἀκριβολογοῦ,

«μή μ' ἀπογυιώσῃς μένεος».

ἔρχομαι γὰρ ἐπὶ τὴν κορυφὴν ὧν εἴρηκα, ἐπειδὰν μετὰ τέχνην μηχανὴν ἐπισκεψώμεθα. «μηχανὴ» γάρ μοι δοκεῖ τοῦ ἄνειν ἐπὶ πολὺ σημεῖον εἶναι· τὸ γὰρ «μῆκός» πως τὸ πολὺ σημαίνει· ἐξ ἀμφοῖν οὖν τούτοιν σύγκειται, «μήκους» τε καὶ τοῦ «ἄνειν», τὸ ὄνομα ἡ «μηχανή». ἀλλ', ὅπερ

nustatyti vardai jau palaidoti po rašmenų apnašomis; tuos rašmenis skambumo dėlei pridėdavo ir pašalindavo bei visokeriopai juos kraipydavo norintieji šiuos [vardus] deklamuoti tragedijose, taip pat ir puošyba bei laikas. Štai kad ir [žodyje] *katoptron* („veidrodis") ar neatrodo esąs ne vietoje įterpta *rhō*? Tačiau manau, jog šitai daro tie, kurie nė kiek nesirūpina | tiesa, o tik kraipo burną [leisdami gar- d
sus], tad daug ką prie pirmųjų vardų pridėdami galiausiai padaro taip, kad nė vienas žmogus nebegali suprasti, ką gi vardas apskritai reiškia. Pavyzdžiui, kad ir Sfinksą vietoj *Phix*[61] jie vadina *Sphinx*, ir daugelį kitų dalykų [panašiai].

HERMOGENAS. Tas tai šitaip, Sokratai.

SOKRATAS. Vėlgi, jei kas nors leis ką tik kas nori varduose įterpinėti ir išmetinėti, tai kam nors bus bepigu ir kiekvienam daiktui priderinti kiekvieną vardą.

| HERMOGENAS. Tiesą kalbi. e

SOKRATAS. Taigi kad tiesą. Bet manau, kad tau, išmintingam prievaizdui, reikia sergėti saiką ir tikėtinumą.

HERMOGENAS. Norėčiau tai daryti.

SOKRATAS. Ir aš drauge su tavimi to noriu, Hermogenai. Tačiau, dieviškasai, || nereikalauk iš mano kalbos pernelyg 415
didelio tikslumo, „idant man tu jėgų nepakirstum"[62]. Mat artėju prie [viso] to, ką sakiau, viršūnės, kadangi po „amato" nagrinėsime „gudrybę". „Gudrybė" (*mēkhanē*), man regis, yra „didelių pasiekimų" (*anein epi poly*) ženklas, nes *mēkos* („dydis") tam tikra prasme reiškia „daug" (*poly*). Tad iš abiejų šitų dalykų, *mēkos* („dydis") ir *anein* („pasiekti"), susideda var-

νυνδὴ εἶπον, ἐπὶ τὴν κορυφὴν δεῖ τῶν εἰρημένων ἐλθεῖν·
«ἀρετὴ» γὰρ καὶ «κακία» ὅτι βούλεται τὰ ὀνόματα ζητη-
b τέα. τὸ μὲν οὖν | ἕτερον οὔπω καθορῶ, τὸ δ' ἕτερον δοκεῖ
μοι κατάδηλον εἶναι. συμφωνεῖ γὰρ τοῖς ἔμπροσθεν πᾶ-
σιν. ἅτε γὰρ ἰόντων τῶν πραγμάτων, πᾶν τὸ κακῶς ἰὸν
«κακία» ἂν εἴη· τοῦτο δὲ ὅταν ἐν ψυχῇ ᾖ, τὸ κακῶς ἰέναι
ἐπὶ τὰ πράγματα, μάλιστα τὴν τοῦ ὅλου ἐπωνυμίαν ἔχει
τῆς κακίας. τὸ δὲ κακῶς ἰέναι ὅτι ποτ' ἔστιν, δοκεῖ μοι
δηλοῦν καὶ ἐν τῇ «δειλίᾳ», ὃ οὔπω διήλθομεν ἀλλ' ὑπερ-
c έβημεν, δέον αὐτὸ μετὰ τὴν | ἀνδρείαν σκέψασθαι· δο-
κοῦμεν δέ μοι καὶ ἄλλα πολλὰ ὑπερβεβηκέναι. ἡ δ' οὖν
δειλία τῆς ψυχῆς σημαίνει δεσμὸν εἶναι ἰσχυρόν· τὸ γὰρ
«λίαν» ἰσχύς τίς ἐστιν. δεσμὸς οὖν ὁ λίαν καὶ ὁ μέγιστος
τῆς ψυχῆς ἡ δειλία ἂν εἴη· ὥσπερ γε καὶ ἡ ἀπορία κακόν,
καὶ πᾶν, ὡς ἔοικεν, ὅτι ἂν ἐμποδὼν ᾖ τῷ ἰέναι καὶ πο-
ρεύεσθαι. τοῦτ' οὖν φαίνεται τὸ κακῶς ἰέναι δηλοῦν, τὸ
ἰσχομένως τε καὶ ἐμποδιζομένως πορεύεσθαι, ὃ δὴ ψυχὴ
* ὅταν ἔχῃ, κακίας μεστὴ γίγνεται. εἰ δ' ἐπὶ τοιούτοις ἡ
«κακία» ἐστὶν τοὔνομα, τοὐναντίον τούτου ἡ «ἀρετὴ» ἂν
d εἴη, σημαῖνον πρῶτον μὲν εὐπορίαν, | ἔπειτα δὲ λελυμένην
τὴν ῥοὴν τῆς ἀγαθῆς ψυχῆς εἶναι ἀεί, ὥστε τὸ ἀσχέτως
καὶ τὸ ἀκωλύτως ἀεὶ ῥέον ἐπωνυμίαν εἴληφεν, ὡς ἔοικε,
τοῦτο τοὔνομα, ὀρθῶς μὲν ἔχει «ἀειρείτην» καλεῖν, [ἴσως
δὲ αἱρετὴν λέγει, ὡς οὔσης ταύτης τῆς ἕξεως αἱρετωτά-
* της,] συγκεκρότηται δὲ καὶ καλεῖται «ἀρετή». καὶ ἴσως
με αὖ φήσεις πλάττειν· ἐγὼ δέ φημι, εἴπερ ὃ ἔμπροσθεν
e εἶπον ὀρθῶς ἔχει, ἡ «κακία», καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα τὴν |
«ἀρετὴν» ὀρθῶς ἔχειν.

das *mēkhanē* („gudrybė"). Tačiau, kaip ką tik sakiau, reikia artėti prie kalbėtų dalykų viršūnės — dera ieškoti, ką reiškia vardai „dorybė" (*aretē*) ir „blogybė" (*kakia*). Pirmo dar | ne- b perprantu, o antras man atrodo visiškai aiškus. Mat jis darniu sąskambiu atliepia visiems anksčiau [kalbėtiems] dalykams. Juk daiktams judant, visa, kas blogai juda, (*kakōs ion*) būtų „blogybė" (*kakia*); o kai šis dalykas — blogas judėjimas prie daiktų — įvyksta sieloje, jis visų pirma įgyja pavadinimą pagal blogybės visumą. O kad [„blogybė"] yra blogas judėjimas, man atrodo, atsiskleidžia ir „bailume" (*deilia*), kurio nepraėjome, bet peržengėme; jį reikėjo peržiūrėti | po „nar- c sumo". Man regis, būsime peržengę ir daugelį kitų dalykų. Taigi bailumas (*deilia*) reiškia, kad siela stipriai sukaustyta, nes *lian* („itin") yra kažkas stipraus. Tad bailumas (*deilia*) turėtų būti itin smarkus ir didis sielos sukaustymas (*desmos lian*), lygiai kaip blogis yra ir „išeities nebuvimas" (*aporia*), ir visa, kas tik trukdytų judėti ir vykti. Rodos, „blogas judėjimas" (*kakōs ienai*) šitai ir atskleidžia — sulaikomą ir trukdomą vykimą: kai jis atsitinka sieloje, ji prisipildo blogybės. Jeigu šitokių dalykų vardas yra „blogybė", tai „dorybė" turėtų būti to priešingybė ir reikšti pirma vykimo lengvumą, | o paskui d — kad geros sielos tėkmė visuomet yra palaida, tad panašu, kad ji bus gavusi „nesulaikomai ir netrukdomai amžinai tekančio" (*askhetōs kai akōlytōs aei rheon*) pavadinimą, o šitas vardas, kurį teisinga vadinti ir *aeireitē*, yra sutrauktas ir vadinamas *aretē* („dorybė"). Galbūt vėl sakysi, kad aš viską sukūriau. Bet aš sakau, kad jeigu teisinga tai, ką sakiau anksčiau apie „blogybę", tai teisingas ir | šitas vardas — „dorybė". e

416 ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τὸ δὲ δὴ «κακόν», δι᾽ οὗ ‖ πολλὰ τῶν ἔμπροσθεν εἴρηκας, τί ἂν νοοῖ τοὔνομα;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἄτοπόν τι νὴ Δία ἔμοιγε δοκεῖ καὶ χαλεπὸν συμβαλεῖν. ἐπάγω οὖν καὶ τούτῳ ἐκείνην τὴν μηχανήν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ποίαν ταύτην;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τὴν τοῦ βαρβαρικόν τι καὶ τοῦτο φάναι εἶναι.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Καὶ ἔοικάς γε ὀρθῶς λέγοντι. ἀλλ᾽ εἰ δοκεῖ, ταῦτα μὲν ἐῶμεν, τὸ δὲ «καλὸν» καὶ [τὸ] «αἰσχρὸν» πειρώμεθα ἰδεῖν πῇ εὐλόγως ἔχει.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τὸ μὲν τοίνυν «αἰσχρὸν» καὶ δὴ κατά-
b δηλόν μοι φαίνεται ὃ νοεῖ· καὶ τοῦτο γὰρ | τοῖς ἔμπροσθεν ὁμολογεῖται. τὸ γὰρ ἐμποδίζον καὶ ἴσχον τῆς ῥοῆς τὰ ὄντα λοιδορεῖν μοι φαίνεται διὰ παντὸς ὁ τὰ ὀνόματα τιθείς, καὶ νῦν τῷ ἀεὶ ἴσχοντι τὸν ῥοῦν τοῦτο τὸ ὄνομα ἔθετο <τὸ> «ἀεισχοροῦν»· νῦν δὲ συγκροτήσαντες «αἰσχρὸν» καλοῦσιν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τί δὲ τὸ «καλόν»;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τοῦτο χαλεπώτερον κατανοῆσαι. καίτοι λέγει γε αὐτό· ἁρμονίᾳ μόνον καὶ μήκει τοῦ οὗ παρῆκται.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πῶς δή;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τῆς διανοίας τις ἔοικεν ἐπωνυμία εἶναι τοῦτο τὸ ὄνομα.

c ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πῶς λέγεις; |

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Φέρε, τί οἴει σὺ εἶναι τὸ αἴτιον κληθῆναι ἑκάστῳ τῶν ὄντων; ἆρ᾽ οὐκ ἐκεῖνο τὸ τὰ ὀνόματα θέμενον;

HERMOGENAS. Na, o „blogis", kurį || minėdamas sakei 416 daugelį iš anksčiau [kalbėtų] dalykų, — ką šis vardas galėtų reikšti?

SOKRATAS. Vardan Dzeuso, man jis atrodo keistas ir pernelyg sunkus suprasti. Tad ir jam pritaikysiu aną gudrybę.

HERMOGENAS. Kokią gi?

SOKRATAS. Pasakyti, kad ir šitas [vardas] kažkoks barbariškas.

HERMOGENAS. Panašu, kad kalbi teisingai. Tačiau jei tau taip regis, šitai palikime, o pamėginkime išvysti, kokie iškalbingi yra „grožis" ir „bjaurumas".

SOKRATAS. Na, dėl „bjaurumo" man atrodo visiškai aišku, ką jis reiškia, ir tai | atitinka anksčiau [kalbėtus] da- *b* lykus. Mat man regis, kad visa kam vardus teikiantysis plūsta tai, kas trukdo ir sulaiko būtybes nuo tėkmės, tad ir dabar „amžinai sulaikančiam tėkmę" (*aei iskhon ton rhoun*) suteikė vardą *aeiskhoroun* ; nūnai sutraukę vadiname tai *aiskhron* („bjaurumas").

HERMOGENAS. Na, o kaip „grožis"?

SOKRATAS. Tai suvokti sunkiau. Nors, beje, jis pats tai pasako: iškreipta vien tik dermė ir *o* ilgumas.

HERMOGENAS. Kaip tai?

SOKRATAS. Panašu, kad šis vardas yra kažkoks mąstymo pavadinimas.

HERMOGENAS. Ką turi omeny? | *c*

SOKRATAS. Nagi sakyk man: ką tu manai esant kiekvienos iš būtybių pavadinimo priežastimi? Argi ne tai, kas vardus suteikė?

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάντως που.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν διάνοια ἂν εἴη τοῦτο ἤτοι θεῶν ἢ ἀνθρώπων ἢ ἀμφότερα;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν τὸ καλέσαν τὰ πράγματα καὶ τὸ
* καλοῦν ταὐτόν ἐστιν τοῦτο, διάνοια;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν καὶ ὅσα μὲν ἂν νοῦς τε καὶ διάνοια ἐργάσηται, ταῦτά ἐστι τὰ ἐπαινετά, ἃ δὲ μή, ψεκτά;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

d | ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τὸ οὖν ἰατρικὸν ἰατρικὰ ἐργάζεται καὶ
τὸ τεκτονικὸν τεκτονικά; ἢ πῶς λέγεις;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οὕτως ἔγωγε.

* ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ τὸ καλοῦν ἄρα καλά;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Δεῖ γέ τοι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἔστι δέ γε τοῦτο, ὥς φαμεν, διάνοια;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὀρθῶς ἄρα φρονήσεως αὕτη ἡ ἐπωνυμία ἐστὶν τὸ «καλὸν» τῆς τὰ τοιαῦτα ἀπεργαζομένης, ἃ δὴ καλὰ φάσκοντες εἶναι ἀσπαζόμεθα.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Φαίνεται.

e ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί οὖν ἔτι ἡμῖν λοιπὸν τῶν | τοιούτων;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ταῦτα τὰ περὶ τὸ ἀγαθόν τε καὶ καλόν,
417 συμφέροντά τε καὶ λυσιτελοῦντα || καὶ ὠφέλιμα καὶ κερ-
δαλέα καὶ τἀναντία τούτων.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν τὸ μὲν «συμφέρον» ἤδη που κἂν

HERMOGENAS. Būtent tai.

SOKRATAS. O juk tai turėtų būti mąstymas — arba dievų, arba žmonių, arba abejų?

HERMOGENAS. Taip.

SOKRATAS. Vadinasi, tai, kas daiktus pavadino (*kalesan*), ir vadina (*kaloun*), yra tas pat — mąstymas?

HERMOGENAS. Atrodo.

SOKRATAS. Taigi tie dalykai, kuriuos padirbdins protas ir mąstymas, taip pat yra girtini, o kuriuos ne jie — peiktini?

HERMOGENAS. Žinoma.

| SOKRATAS. Toliau: gydymas daro gydymo darbus, *d*
o dailidystė — [dailidės darbus]? Ar kaip sakai?

HERMOGENAS. Aš tai šitaip.

SOKRATAS. O vadinamas (*kaloun*) tuomet — gražius (*kala*)?

HERMOGENAS. Taip jau privalu.

SOKRATAS. O [grožis], kaip sakėme, yra mąstymas?

HERMOGENAS. Be abejo.

SOKRATAS. Tad šitas pavadinimas — „grožis" (*kalon*) — teisingai priklauso nuovokai, kuri daro tokius dalykus, kuriuos, sakydami esant gražius, mes mėgstame.

HERMOGENAS. Atrodo, kad taip.

SOKRATAS. Kas dar mums liko iš tų | dalykų? *e*

HERMOGENAS. Tai, kas susiję su gėriu ir grožiu: „tinkama", „tikslinga", || „naudinga", „pelninga" ir priešingi 417
šiems dalykai.

SOKRATAS. Negi jau „tinkamumo" (*sympheron*) nerasi,

σὺ εὕροις ἐκ τῶν πρότερον ἐπισκοπῶν· τῆς γὰρ ἐπισ-
τήμης ἀδελφόν τι φαίνεται. οὐδὲν γὰρ ἄλλο δηλοῖ ἢ τὴν
ἅμα φορὰν τῆς ψυχῆς μετὰ τῶν πραγμάτων, καὶ τὰ ὑπὸ
τοῦ τοιούτου πραττόμενα «συμφέροντά» τε καὶ «σύμ-
φορα» κεκλῆσθαι ἀπὸ τοῦ συμπεριφέρεσθαι ἔοικε, τὸ δέ
γε «κερδαλέον» ἀπὸ τοῦ κέρδους. «κέρδος» δὲ νῦ ἀντὶ
b τοῦ δέλτα | ἀποδιδόντι ἐς τὸ ὄνομα δηλοῖ ὃ βούλεται· τὸ
γὰρ ἀγαθὸν κατ’ ἄλλον τρόπον ὀνομάζει. ὅτι γὰρ κε-
ράννυται ἐς πάντα διεξιόν, ταύτην αὐτοῦ τὴν δύναμιν
ἐπονομάζων ἔθετο τοὔνομα· δέλτα <δ’> ἐνθεὶς ἀντὶ τοῦ
νῦ «κέρδος» ἐφθέγξατο.

Ερμογενης. «Λυσιτελοῦν» δὲ τί δή;
Σωκρατης. Ἔοικεν, ὦ Ἑρμόγενες, οὐχὶ καθάπερ οἱ
κάπηλοι αὐτῷ χρῶνται, ἐὰν τὸ ἀνάλωμα ἀπολύῃ, οὐ ταύ-
c τῃ λέγειν μοι δοκεῖ τὸ «λυσιτελοῦν», ἀλλ’ | ὅτι τάχιστον
ὂν τοῦ ὄντος ἵστασθαι οὐκ ἐᾷ τὰ πράγματα, οὐδὲ τέλος
λαβοῦσαν τὴν φορὰν τοῦ φέρεσθαι στῆναί τε καὶ παύ-
σασθαι, ἀλλ’ ἀεὶ λύει αὐτῆς ἄν τι ἐπιχειρῇ τέλος ἐγγίγ-
νεσθαι, καὶ παρέχει ἄπαυστον καὶ ἀθάνατον αὐτήν, ταύ-
τῃ μοι δοκεῖ ἐπιφημίσαι τὸ ἀγαθὸν λυσιτελοῦν· τὸ γὰρ
τῆς φορᾶς λύον τὸ τέλος «λυσιτελοῦν» καλέσαι. «ὠφέ-
λιμον» δὲ ξενικὸν τοὔνομα, ᾧ καὶ Ὅμηρος πολλαχοῦ
* κέχρηται, τῷ «ὀφέλλειν»· ἔστι δὲ τοῦτο τοῦ αὔξην ποιεῖν
ἐπωνυμία.

d | Ερμογενης. Τὰ δὲ δὴ τούτων ἐναντία πῶς ἔχει ἡμῖν;
Σωκρατης. Ὅσα μὲν ἀπόφησιν αὐτῶν, ὥς γέ μοι
δοκεῖ, οὐδὲν δεῖ ταῦτα διεξιέναι.

pasižiūrėdamas į anksčiau [aptartus] dalykus? Juk jis atrodo esąs kažkoks „mokėjimo“ (*epistēmē*) brolis. Mat jis neatskleidžia nieko kito, kaip sielos lėkimą kartu (*hama phora*) su daiktais, o tokioje būsenoje daromi dalykai, regis, pavadinti *sympheronta* („tinkami“) ir *symphora* („sėkmė“) pagal „lakiojimą aplinkui drauge“ (*sympeferesthai*), tuo tarpu „pelningumas“ (*kerdaleon*) — pagal „pelną“ (*kerdos*). Varde pakeitus | *delta* į *ny* [=*kernos*], jis atskleidžia, ką b
kerdos reiškia — kitu būdu įvardija gėrį. Mat kadangi [gėris], kiaurai pereidamas, į visa ką išsilieja (*kerannytai*), šitą jo galią įvardydamas suteikė jam vardą, o vietoj *ny* įterpęs *delta* ėmė tarti *kerdos*.

HERMOGENAS. Na, o kas yra *lysiteloun* („tikslingumas“)?

SOKRATAS. Panašu, Hermogenai, kad „tikslingumas“ sako ne tai, kaip juo naudojasi prekeiviai, [įvardydami] išlaidų padengimą, bet | būdamas iš esamybės greičiausias, c
neleidžia daiktams sustoti nei pasiekusiam tikslą lėkimui [neleidžia] nustoti ir liautis lėkus, tačiau visuomet, jei tik [lėkimui] iškyla kokia nors baigmė (*telos*), ją atitolina (*lyei*) ir paverčia jį nepaliaujamu bei nemariu; pagal tai, man regis, pritaikė gėriui „tikslingumo“ (*lysiteloun*) vardą ir tai, kas paleidžia lėkimą į tikslą, tikslą atitolindamas (*lyon to telos*)[63], pavadino „tikslingumu“ (*lysiteloun*). O „naudingumas“ (*ōphelimon*) — svetimas vardas, kurį daugely vietų yra vartojęs ir Homėras, [sakydamas] *ophellein*; tai įvardija gausinimą.

| HERMOGENAS. O kaipgi laikosi šiems priešingi dalykai? d

SOKRATAS. Man regis, tų, kurie yra šitų [pirmųjų] paneigimas, nagrinėti anaiptol nereikia.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ποῖα ταῦτα;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. «Ἀσύμφορον» καὶ «ἀνωφελὲς» καὶ «ἀλυσιτελὲς» καὶ «ἀκερδές».

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἀλλὰ «βλαβερόν» γε καὶ «ζημιῶδες».

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ τὸ μέν γε «βλαβερὸν» τὸ βλάπτον τὸν
e ῥοῦν | εἶναι λέγει· τὸ δὲ «βλάπτον» αὖ σημαίνει βουλόμενον ἅπτειν· τὸ δὲ «ἅπτειν» καὶ δεῖν ταὐτόν ἐστι, τοῦτο δὲ πανταχοῦ ψέγει. τὸ βουλόμενον οὖν ἅπτειν ῥοῦν ὀρθότατα μὲν ἂν εἴη «βουλαπτεροῦν», καλλωπισθὲν δὲ καλεῖσθαί μοι φαίνεται «βλαβερόν».

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ποικίλα γέ σοι, ὦ Σώκρατες, ἐκβαίνει τὰ ὀνόματα. καὶ γὰρ νῦν μοι ἔδοξας ὥσπερ τοῦ τῆς Ἀθηνάας νόμου προαύλιον στομαυλῆσαι, τοῦτο τὸ ὄνομα προ-
418 ειπὼν τὸ || «βουλαπτεροῦν».

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκ ἐγώ, ὦ Ἑρμόγενες, αἴτιος, ἀλλ᾽ οἱ θέμενοι τὸ ὄνομα.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἀληθῆ λέγεις· ἀλλὰ δὴ τὸ «ζημιῶδες» τί ἂν εἴη;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί δ᾽ ἂν εἴη ποτὲ «ζημιῶδες»; θέασαι, ὦ Ἑρμόγενες, ὡς ἐγὼ ἀληθῆ λέγω λέγων ὅτι προστιθέντες γράμματα καὶ ἐξαιροῦντες σφόδρα ἀλλοιοῦσι τὰς τῶν ὀνομάτων διανοίας, οὕτως ὥστε σμικρὰ πάνυ παραστρέ-
b φοντες ἐνίοτε τἀναντία ποιεῖν σημαίνειν. οἷον | καὶ ἐν τῷ

Hermogenas. Kokių?

Sokratas. „Netinkamo“, „nenaudingo“, „netikslingo“ ir „nepelningo“.

Hermogenas. Tiesą kalbi.

Sokratas. Bet [peržiūrėkime] „kenksmingą“ ir „žalingą“.

Hermogenas. Gerai.

Sokratas. Taigi „kenksmingumą“ (*blaberon*) juk galima vadinti „kenkiančiu tėkmei“ | (*blapton ton rhoun*), e
o „kenkiantis“ (*blapton*) vėlgi reiškia „norintį sulaikyti“ (*boulomenon haptein*). Tuo tarpu „sulaikyti“ (*haptein*) ir „suvaržyti“ yra tas pat, o pastarasis visur kur smerkiamas. Tad „norintis sulaikyti tėkmę“ (*boulomenon haptein rhoun*) teisingiausiai būtų [vadinamas] *boulapteroun*, o pagražintas, man regis, vadinamas *blaberon* („kenksmingumas“).

Hermogenas. Na ir margi vardai tau išeina, Sokratai. Štai ir dabar man pasirodė, kad tu, ištardamas šitą vardą — *boulapteroun*, — lūpomis nelyginant dūdele sugrojai
šventosios Atėnės giesmės || įžangą. 418

Sokratas. Ne aš kaltas, Hermogenai, bet suteikusieji šį vardą.

Hermogenas. Tiesą kalbi. Na, o „žalingumas“ — kas gi tai būtų?

Sokratas. Kas galėtų būti „žalingumas“ (*zēmiōdes*)? Pažvelk, Hermogenai, kaip teisingai aš kalbu, sakydamas, kad įterpiantieji ir išmetantieji rašmenis taip smarkiai keičia vardų prasmes (*dianoia*), kad kartais net visiškai mažai pakreipdami priverčia reikšti priešingus dalykus. Pavyz-

«δέοντι»· ἐνενόησα γὰρ αὐτὸ καὶ ἀνεμνήσθην ἄρτι ἀπὸ τοῦδε ὃ ἔμελλόν σοι ἐρεῖν ὅτι ἡ μὲν νέα φωνὴ ἡμῖν ἡ καλὴ
* αὕτη καὶ τοὐναντίον περιέτρεψε μηνύειν τὸ «δέον» καὶ τὸ «ζημιῶδες», ἀφανίζουσα ὅτι νοεῖ, ἡ δὲ παλαιὰ ἀμφότερον δηλοῖ ὃ βούλεται τοὔνομα.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πῶς λέγεις;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἐγώ σοι ἐρῶ. οἶσθα ὅτι οἱ παλαιοὶ οἱ ἡμέτεροι τῷ ἰῶτα καὶ τῷ δέλτα εὖ μάλα ἐχρῶντο, καὶ οὐχ ἥκισ-
c τα αἱ | γυναῖκες, αἵπερ μάλιστα τὴν ἀρχαίαν φωνὴν σῴζουσι. νῦν δὲ ἀντὶ μὲν τοῦ ἰῶτα ἢ εἶ ἢ ἦτα μεταστρέφουσιν, ἀντὶ δὲ τοῦ δέλτα ζῆτα, ὡς δὴ μεγαλοπρεπέστερα ὄντα.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πῶς δή;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οἷον οἱ μὲν ἀρχαιότατοι «ἱμέραν» τὴν ἡμέραν ἐκάλουν, οἱ δὲ «ἑμέραν», οἱ δὲ νῦν «ἡμέραν».

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔστι ταῦτα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οἶσθα οὖν ὅτι μόνον τούτων δηλοῖ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τὴν διάνοιαν τοῦ θεμένου; ὅτι γὰρ ἀσμένοις
d τοῖς ἀνθρώποις καὶ ἱμείρουσιν ἐκ τοῦ | σκότους τὸ φῶς ἐγίγνετο, ταύτῃ ὠνόμασαν «ἱμέραν».

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Νῦν δέ γε τετραγῳδημένον οὐδ᾽ ἂν κατανοήσαις ὅτι βούλεται ἡ «ἡμέρα». καίτοι τινὲς οἴονται, ὡς δὴ ἡ ἡμέρα ἥμερα ποιεῖ, διὰ ταῦτα ὠνομάσθαι αὐτὴν οὕτως.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Δοκεῖ μοι.

* ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ τό γε «ζυγὸν» οἶσθα ὅτι «δυογὸν» οἱ παλαιοὶ ἐκάλουν.

džiui, | kad ir [žodyje] „reikmė" (*deon*), nes jis man ką tik atėjo į galvą, ir jį prisiminiau pagal tai, ką baudžiausi tau pasakyti: kad šitoji gražioji naujoji mūsų tarmė taip apsuko „reikmę" (*deon*) ir „kenksmingumą" (*zēmiōdes*), kad nurodytų priešingus dalykus, užtemdydama jų reikšmę, tuo tarpu senoji [tarmė] atskleidžia, ką abu vardai reiškia. b

HERMOGENAS. Ką turi omeny?

SOKRATAS. Tuoj tau pasakysiu. Žinai gi, kad mūsų senoliai labai mielai vartojo *iōta* ir *delta*, o ypač gausiai — | moterys, labiausiai išlaikančios pirmykštę tarmę. O dabar vietoj *iōta* įstatoma arba *ei*, arba *ēta*, o vietoj *delta* — *zēta*; atseit, jos iškilmingiau skambančios. c

HERMOGENAS. Kaipgi?

SOKRATAS. Na, pavyzdžiui, patys pirmykščiai dieną vadino *himera*, vėlesnieji — *hemera*, o dabartiniai — *hēmera*.

HERMOGENAS. Taip ir yra.

SOKRATAS. O ar žinai, kad iš jų tik pirmykštis vardas atskleidžia [vardą] nustačiusiojo mintį? Mat žmonės džiaugėsi ir troško (*himeirein*) iš | tamsybės besirandančios šviesos ir pagal tai įvardijo [ją] *himera* („diena"). d

HERMOGENAS. Atrodo, kad taip.

SOKRATAS. O dabar, kai [vardas] pritaikytas giedoti tragedijose, nė nesuprastum, ką „diena" (*hēmera*) reiškia. Nors kai kurie ir mano, kad diena (*hēmera*) šitaip įvardyta dėl to, kad daro dalykus „jaukius" (*hēmera*).

HERMOGENAS. Man regis.

SOKRATAS. Gal žinai ir tai, kad senoliai „jungą" (*zygon*) vadino *dyogon* („dvikinkiu")?

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ τὸ μέν γε «ζυγὸν» οὐδὲν δηλοῖ, τὸ δὲ
e τοῖν δυοῖν ἕνεκα τῆς δέσεως ἐς τὴν ἀγωγὴν | ἐπωνόμασται
* «δυογὸν» δικαίως· νῦν δὲ «ζυγόν». καὶ ἄλλα πάμπολλα
οὕτως ἔχει.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Κατὰ ταὐτὰ τοίνυν πρῶτον μὲν τὸ «δέον» οὕτω λεγόμενον τοὐναντίον σημαίνει πᾶσι τοῖς περὶ τὸ ἀγαθὸν ὀνόμασιν· ἀγαθοῦ γὰρ ἰδέα οὖσα τὸ δέον φαίνεται δεσμὸς εἶναι καὶ κώλυμα φορᾶς, ὥσπερ ἀδελφὸν ὂν τοῦ βλαβεροῦ.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Καὶ μάλα, ὦ Σώκρατες, οὕτω φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἀλλ' οὐκ ἐὰν τῷ ἀρχαίῳ ὀνόματι χρῇ, ὃ
419 πολὺ μᾶλλον εἰκός ἐστιν ὀρθῶς κεῖσθαι ἢ τὸ || νῦν, ἀλλ'
ὁμολογήσει τοῖς πρόσθεν ἀγαθοῖς, ἐὰν ἀντὶ τοῦ εἶ τὸ ἰῶ-
τα ἀποδιδῷς, ὥσπερ τὸ παλαιόν· διιὸν γὰρ αὖ σημαίνει,
ἀλλ' οὐ δέον, τἀγαθόν, ὅπερ δὴ ἐπαινεῖ. καὶ οὕτω οὐκ
ἐναντιοῦται αὐτὸς αὑτῷ ὁ τὰ ὀνόματα τιθέμενος, ἀλλὰ
«δέον» καὶ «ὠφέλιμον» καὶ «λυσιτελοῦν» καὶ «κερδαλέ-
ον» καὶ «ἀγαθὸν» καὶ «συμφέρον» καὶ «εὔπορον» τὸ αὐ-
τὸ φαίνεται, ἑτέροις ὀνόμασι σημαῖνον τὸ διακοσμοῦν καὶ
* διιὸν πανταχοῦ ἐγκεκωμιασμένον, τὸ δὲ ἴσχον καὶ δοῦν
b ψεγόμενον. | καὶ δὴ καὶ τὸ «ζημιῶδες», ἐὰν κατὰ τὴν ἀρ-
χαίαν φωνὴν ἀποδῷς ἀντὶ τοῦ ζῆτα δέλτα, φανεῖταί σοι
κεῖσθαι τὸ ὄνομα ἐπὶ τῷ δοῦντι τὸ ἰόν, ἐπονομασθὲν
«δημιῶδες».

HERMOGENAS. Na, žinoma.

SOKRATAS. Ir *zygon* („jungas“) nieko neatskleidžia,
tuo tarpu dviejų jungimo į kinkinį (*dyoin ... agōgēn*) dėka | e
dyogon įvardytas visiškai teisėtai; dabar gi [sakoma] *zygon*.
Taip pat ir didelė daugybė kitų dalykų.

HERMOGENAS. Atrodo.

SOKRATAS. Taigi pagal tuos pačius [dėsnius] ir „reikmė“ (*deon*), dabar šitaip sakoma, iš pirmo žvilgsnio reiškia priešingą dalyką, negu visi su gėriu susiję vardai; šiaipjau būdama gėrio pavidalas (*idea*), „reikmė“ (*deon*) atrodo esanti lėkimui saitas (*desmos*) ir kliuvinys, nelyginant būtų kenksmingumo sesuo.

HERMOGENAS. Kaip tik taip ir atrodo, Sokratai.

SOKRATAS. Tačiau ne[atrodys], jei vartosi pirmykštį
vardą, kurį kur kas labiau tikėtina būsiant teisingą negu || 419
dabartinį; [šis vardas] sutars su anksčiau [aptartais] gerais
dalykais, jei vietoj *ei* įterpsi *iōta*, kaip [buvo] senovėje, nes
tuomet jis reikš ne „suvaržantį“ (*deon*<*deō* „suvaržyti“), bet
„pereinantį kiaurai“ (*diion*), taigi gėrį, kurį [vardą nustačiusysis] giria. Ir šitaip nustačiusysis vardus neprieštarauja pats
sau; priešingai, „reikmė“, „naudingumas“, „tikslingumas“,
„pelningumas“, „gėris“, „tinkamumas“ ir „praeinamumas“
pasirodo skirtingais vardais žymį tą patį dalyką, ir tvarkantis bei pereinantis kiaurai [pradas] visur kur pašlovintas, tuo tarpu sulaikantis ir suvaržantis — smerkiamas. | b
O ir „žalingumas“ jeigu pagal pirmykštę tarmę vietoj *zēta*
įstatysi *delta*, paaiškės, priklausąs „einantį suvaržančiam“
(*deon ion*), kuris įvardytas *dēmiōdes*.

Ερμογενης. Τί δὲ δὴ «ἡδονὴ» καὶ «λύπη» καὶ «ἐπιθυμία» καὶ τὰ τοιαῦτα, ὦ Σώκρατες;

Σωκρατης. Οὐ πάνυ χαλεπά μοι φαίνεται, ὦ Ἑρμόγενες. ἥ τε γὰρ «ἡδονή», ἡ πρὸς τὴν ὄνησιν ἔοικε τείνουσα πρᾶξις τοῦτο ἔχειν τὸ ὄνομα — τὸ δέλτα δὲ ἔγκειται, ὥστε «ἡδονὴ» ἀντὶ «ἡονῆς» καλεῖται — ἥ τε «λύπη» ἀπὸ
c τῆς | διαλύσεως τοῦ σώματος ἔοικεν ἐπωνομάσθαι ἣν ἐν τούτῳ τῷ πάθει ἴσχει τὸ σῶμα. καὶ ἥ γε «ἀνία» τὸ ἐμποδίζον τοῦ ἰέναι. ἡ δὲ «ἀλγηδὼν» ξενικόν τι φαίνεταί μοι ἀπὸ τοῦ ἀλγεινοῦ ὠνομασμένον. «ὀδύνη» δὲ ἀπὸ τῆς
* ἐνδύσεως τῆς λύπης κεκλημένη ἔοικεν. «ἀχθηδὼν» δὲ καὶ παντὶ δῆλον ἀπεικασμένον τὸ ὄνομα τῷ τῆς φορᾶς βάρει. «χαρὰ» δὲ τῇ διαχύσει καὶ εὐπορίᾳ τῆς ῥοῆς τῆς
d* ψυχῆς ἔοικε κεκλημένῃ. «τέρψις» δὲ | ἀπὸ τοῦ τερπνοῦ· τὸ δὲ «τερπνὸν» ἀπὸ τῆς διὰ τῆς ψυχῆς ἕρψεως πνοῇ ἀπεικασθὲν κέκληται, ἐν δίκῃ μὲν ἂν «ἕρπνουν» καλούμενον, ὑπὸ χρόνου δὲ «τερπνὸν» παρηγμένον. «εὐφροσύνη» δὲ οὐδὲν προσδεῖται τοῦ διότι ῥηθῆναι· παντὶ γὰρ δῆλον ὅτι ἀπὸ τοῦ εὖ τοῖς πράγμασι τὴν ψυχὴν συμφέρεσθαι τοῦτο ἔλαβε τὸ ὄνομα, «εὐφεροσύνην» τό γε δίκαιον· ὅμως δὲ αὐτὸ καλοῦμεν «εὐφροσύνην». οὐδ' «ἐπιθυμία» χαλεπόν·
e τῇ γὰρ ἐπὶ τὸν θυμὸν ἰούσῃ | δυνάμει δῆλον ὅτι τοῦτο ἐκλήθη τὸ ὄνομα. «θυμὸς» δὲ ἀπὸ τῆς θύσεως καὶ ζέσεως τῆς ψυχῆς ἔχοι ἂν τοῦτο τὸ ὄνομα. ἀλλὰ μὴν «ἵμερός» γε τῷ μάλιστα ἕλκοντι τὴν ψυχὴν ῥῷ ἐπωνομάσθη· ὅτι γὰρ
420 ἱέμενος ῥεῖ καὶ ἐφιέμενος || τῶν πραγμάτων, καὶ οὕτω δὴ ἐπισπᾷ σφόδρα τὴν ψυχὴν διὰ τὴν ἕσιν τῆς ῥοῆς, ἀπὸ ταύτης οὖν πάσης τῆς δυνάμεως «ἵμερος» ἐκλήθη. καὶ μὴν

HERMOGENAS. Na, o kaip „malonumas", „skausmas", „noras" ir kiti tokie dalykai, Sokratai?

SOKRATAS. Neatrodo jie man, Hermogenai, itin sunkūs. Mat šitą vardą — „malonumas" (*hēdonē*), — atrodo, yra gavusi veikla, nukreipta į naudą (*hē onēsis*), o *delta* — įterpta, tad vietoj *hēonē* ji vadinama *hēdonē* („malonumas). „Skausmas" (*lypē*) panašu kad bus įvardytas nuo kūno | „irimo" c (*dialysis*), kuris šitame kęsme (*pathos*) kūną apima. O „rūpestis" (*ania*) — sulaikantis ėjimą (*an* priv. + *ienai*). „Skaudulys" (*algēdōn*) man atrodo kažkoks svetimas, įvardytas nuo „skaudaus" (*algeinos*). „Sielvartas" (*odynē*) atrodo lyg būtų pavadintas nuo įsivilkimo (*endysis*) į skausmą. O dėl „slogumo" (*akhthēdōn*), tai kiekvienam aišku, kad vardas panėšėja į „lakstymo sunkumą"[64]. „Džiaugsmas" (*khara*) atrodo tarsi pavadintas pagal sielos tėkmės išsiliejimą (*diakhysei rhoēs*) ir judrumą. O „pasitenkinimas" (*terpsis*) — | nuo „smagumo" d (*terpnon*), o „smagumas", prilygintas dvelksmui (*pnoē*), pavadintas nuo [jo] „šliaužimo" (*herpsis*) per sielą, pagal teisybę vadintinas *herpnoun*, bet laiko iškreiptas į *terpnon*. O apie „linksmumą" (*euphrosynē*) nieko sakyti nė nereikia, nes kiekvienam aišku, kad šį vardą jis gavo nuo gero (*eu*) sielos judėjimo (*sympheresthai*) drauge su daiktais, o teisingas [vardas] — *eupherosynē*. Nesunkus nė „noras" (*epithymia*), nes aišku, kad šis vardas buvo suteiktas narsą užpuolančiai | (*epi thymon* e *iousēi*) galiai. O „narsas" (*thymos*) šį vardą turėtų būti gavęs nuo sielos kunkuliavimo (*thysis*) ir užvirimo. Tuo tarpu „geismas" (*himeros*) įvardytas pagal labiausiai sielą tempiančią tėkmę, nes teka nekantriai verždamasis prie daiktų ir jųjų gviešda-

«πόθος» αὖ καλεῖται σημαίνων οὐ τοῦ παρόντος εἶναι
* [ἱμέρου τε καὶ ῥεύματος] ἀλλὰ τοῦ ἄλλοθί που ὄντος καὶ
ἀπόντος, ὅθεν «πόθος» ἐπωνόμασται ὃς τότε, ὅταν παρῇ
οὗ τις ἐφίετο, «ἵμερος» ἐκαλεῖτο· ἀπογενομένου δὲ ὁ αὐ-
* τὸς οὗτος «πόθος» ἐκλήθη. «ἔρως» δέ, ὅτι ἐσρεῖ ἔξωθεν
b καὶ οὐκ οἰκεία ἐστὶν ἡ ῥοὴ αὕτη τῷ ἔχοντι | ἀλλ᾽ ἐπείσακ-
τος διὰ τῶν ὀμμάτων, διὰ ταῦτα ἀπὸ τοῦ ἐσρεῖν «ἔσρος»
τό γε παλαιὸν ἐκαλεῖτο — τῷ γὰρ οὖ ἀντὶ τοῦ ὦ ἐχρώ-
μεθα — νῦν δ᾽ «ἔρως» κέκληται διὰ τὴν τοῦ ὦ ἀντὶ τοῦ
* οὖ μεταλλαγήν. ἀλλὰ τί ἔτι οὐ λέγεις ὅτι σκοπῶμεν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. «Δόξα» καὶ τὰ τοιαῦτα πῇ σοι φαίνεται;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. «Δόξα» δὴ ἤτοι τῇ διώξει ἐπωνόμασται,
ἣν ἡ ψυχὴ διώκουσα τὸ εἰδέναι ὅπῃ ἔχει τὰ πράγματα
πορεύεται, ἢ τῇ ἀπὸ τοῦ τόξου βολῇ. ἔοικε δὲ τούτῳ μᾶλ-
c λον. ἡ γοῦν «οἴησις» τούτῳ συμφωνεῖ. «οἶσιν» γὰρ | τῆς
ψυχῆς ἐπὶ πᾶν πρᾶγμα, οἷόν ἐστιν ἕκαστον τῶν ὄντων,
δηλούσῃ προσέοικεν, ὥσπερ γε καὶ ἡ «βουλή» πως τὴν
βολήν, καὶ τὸ «βούλεσθαι» τὸ ἐφίεσθαι σημαίνει καὶ τὸ
* «βουλεύεσθαι»· πάντα ταῦτα δόξῃ ἑπόμεν᾽ ἄττα φαίνε-
ται τῆς βολῆς ἀπεικάσματα, ὥσπερ αὖ καὶ τοὐναντίον ἡ
«ἀβουλία» ἀτυχία δοκεῖ εἶναι, ὡς οὐ βαλόντος οὐδὲ τυ-
χόντος οὗ τ᾽ ἔβαλλε καὶ ὃ ἐβούλετο καὶ περὶ οὗ ἐβουλεύ-
ετο καὶ οὗ ἐφίετο.

masis || (*hiemenos rhei kai ephiemenos*), ir šitaip savuoju tėkmės 420
siekimu (*hesis rhoēs*) sielą smarkiai paskui save velka, tad pagal visą šią galią buvo pavadintas *himeros*. „Troškimas" (*pothos*) savo ruožtu šitaip vadinamas dėl to, kad reiškia, jog jis yra ne šalia, bet kažkur kitur esamo (*allothi pou ontos*) ir čia nesamo (*apontos*) [troškimas], todėl ir įvardytas *pothos* („troškimu"), kuris tuomet, kai kieno norimas dalykas būva šalia, vadinamas „geismu" (*himeros*), o [norimam dalykui] atsitolinus, tas pat vadinama „troškimu" (*pothos*). O „aistra", kadangi „įteka iš išorės" (*esrei exōthen*) ir ši tėkmė nėra būdinga ją turinčiajam,
| bet įneštinė, pagal „įtėkmę" (*esrein*) senoviškai vadinosi *esros* b
([anuomet] vietoj *ō* vartojome *o*), o dabar, pakeitus *ō* vietoj *o*, vadinama *erōs*. Tačiau kodėl nesakai, ką dar mums pažiūrėti?

HERMOGENAS. Kaip tau atrodo „nuomonė" (*doxa*) ir panašūs dalykai?

SOKRATAS. „Nuomonė" įvardyta arba pagal „vaikymąsi" (*diōxis*), į kurį leidžiasi siela, besivaikanti pažinti, kaip laikosi daiktai, arba „šaudymą iš lanko" (*toxon*). Veikiau pagal pastarąjį. Ėgi ir „vaizdinimosi" (*oiēsis*) skambesys su juo dera. Mat panašu, | kad [vaizdinimasis] atskleidžia sielos metimąsi (*oisis*) c
prie bet kurio daikto, tai yra prie kiekvienos iš būtybių; taip ir „valia" (*boulē*) kažin kokiu būdu reiškia „šūvį" (*bolē*) ir „norą (*boulesthai*) pasiekti", ir „svarstymą taikantis" (*bouleuesthai*); visi šie „nuomone" (*doxa*) sekantys dalykai atrodo esą kažkokios „šūvio" panašybės, kaip savo ruožtu jų priešybė, „valios nebuvimas" (*aboulia*), atrodo būsiąs „nepataikymas" (*atykhia*); tai tarsi kas nors nešautų ir nepataikytų, į ką šovė (*eballe*), ko norėjo (*ebouleto*), apie ką svarstė (*ebouleueto*) ir ko siekė.

d | ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ταῦτα ἤδη μοι δοκεῖς, ὦ Σώκρατες, πυκνότερα ἐπάγειν.

* ΣΩΚΡΑΤΗΣ. <Εἰς> τέλος γὰρ ἤδη θέω. «ἀνάγκην» δ' οὖν ἔτι βούλομαι διαπερᾶναι, ὅτι τούτοις ἑξῆς ἐστι, καὶ τὸ «ἑκούσιον». τὸ μὲν οὖν «ἑκούσιον», τὸ εἶκον καὶ μὴ ἀντιτυποῦν ἀλλ', ὥσπερ λέγω, εἶκον τῷ ἰόντι δεδηλωμένον ἂν εἴη τούτῳ τῷ ὀνόματι, τῷ κατὰ τὴν βούλησιν γιγνομένῳ· τὸ δὲ «ἀναγκαῖον» καὶ ἀντίτυπον, παρὰ τὴν βούλησιν ὄν, τὸ περὶ τὴν ἁμαρτίαν ἂν εἴη καὶ ἀμαθίαν,
e ἀπείκασται δὲ τῇ κατὰ τὰ | ἄγκη πορείᾳ, ὅτι δύσπορα καὶ τραχέα καὶ λάσια ὄντα ἴσχει τοῦ ἰέναι. ἐντεῦθεν οὖν ἴσως ἐκλήθη «ἀναγκαῖον», τῇ διὰ τοῦ ἄγκους ἀπεικασθὲν πορείᾳ. ἕως δὲ πάρεστιν ἡ ῥώμη, μὴ ἀνιῶμεν αὐτήν· ἀλλὰ καὶ σὺ μὴ ἀνίει, ἀλλὰ ἐρώτα.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἐρωτῶ δὴ τὰ μέγιστα καὶ τὰ κάλλισ-
421 τα, || τήν τε «ἀλήθειαν» καὶ τὸ «ψεῦδος» καὶ τὸ «ὂν» καὶ αὐτὸ τοῦτο περὶ ὧν νῦν ὁ λόγος ἡμῖν ἐστιν, «ὄνομα», δι' ὅτι τὸ ὄνομα ἔχει.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Μαίεσθαι οὖν καλεῖς τι;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔγωγε, τό γε ζητεῖν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἔοικε τοίνυν ἐκ λόγου ὀνόματι συγκεκροτημένῳ, λέγοντος ὅτι τοῦτ' ἔστιν ὄν, οὗ τυγχάνει ζήτημα <ὄν>, [τὸ] «ὄνομα». μᾶλλον δὲ ἂν αὐτὸ γνοίης ἐν ᾧ λέγομεν τὸ «ὀνομαστόν»· ἐνταῦθα γὰρ σαφῶς λέγει τοῦ-
b * το εἶναι ὂν οὗ μάσμα ἐστίν. ἡ δ' | «ἀλήθεια» κατὰ ταὐτὰ

| HERMOGENAS. Na, čia tai jau tu, Sokratai, man regis, d
tirštini.

SOKRATAS. Mat jau bėgu prie galo[65]. Tad dar noriu pražygiuoti „būtinybę" (*anankē*), nes ji yra iš eilės po šių dalykų, ir tai, kas [atliekama] „savo noru" (*hekousion*). Taigi, — apie „savo noru": šiuo vardu veikiausiai bus atskleidžiama tai, kas „nusileidžia" (*eikon*) ir ne tik toli gražu nesipriešina, bet, kaip sakau, „nusileidžia judėjimui" (*eikon ionti*), vykstančiam pagal valiojimą (*boulēsis*). Tuo tarpu „būtinas" (*anankaion*) ir besipriešinantis dalykas, būdamas priešingas valiai, turėtų būti susijęs su klaida ir nemokšiškumu, o [vardu] atvaizduotas tarsi | kelionė siaurais tarpekliais (*ankē*), kadangi jie trukdo e
eiti, būdami sunkiai praeinami, kauburiuoti ir apžėlę. Tad veikiausiai pagal tai ir pavadintas „būtinu" (*anankaion*), kad panėši į kelionę tarpekliais (*ankē*). Tačiau kol dar manyje tebėra jėgos, nepaleiskime jos, bet ir tu [jos] nepaleisk, o klausk.

HERMOGENAS. Tad klausiu didingiausių ir gražiausių
dalykų: || „tiesos" ir „melo", ir „būtybės", ir paties to dalyko, 421
apie kurį dabar kalbamės, — „vardo"; ko dėka jie yra gavę vardus?

SOKRATAS. Ar vadini ką nors [žodžiu] „naršyti" (*maiesthai*)?

HERMOGENAS. Na žinoma — ieškojimą.

SOKRATAS. Taigi „vardas" (*onoma*) panašus į vardą, kuris išėjo sutraukus teiginį, skelbiantį, jog tai yra būtybė (*on*), kurios kaip tik ieškoma. Greičiau galėtumei tai pažinti tame, ką mes vadiname „įvardytinu" (*onomaston*), nes čia aiškiai kalbama, jog tai yra „būtybė, kurios naršo-

* τοῖς ἄλλοις ἔοικε [συγκεκροτῆσθαι]· ἡ γὰρ θεία τοῦ ὄν-
τος φορὰ ἔοικε προσειρῆσθαι τούτῳ τῷ ῥήματι, τῇ «ἀλη-
θείᾳ», ὡς θεία οὖσα ἄλη. τὸ <δὲ> «ψεῦδος» τοὐναντίον
τῇ φορᾷ· πάλιν γὰρ αὖ λοιδορούμενον ἥκει τὸ ἰσχόμενον
καὶ τὸ ἀναγκαζόμενον ἡσυχάζειν, ἀπείκασται δὲ τοῖς
καθεύδουσι· τὸ ψεῖ δὲ προσγενόμενον ἐπικρύπτει τὴν
βούλησιν τοῦ ὀνόματος. τὸ δὲ «ὂν» καὶ ἡ «οὐσία» ὁμολο-
γεῖ τῷ ἀληθεῖ, τὸ ἰῶτα ἀπολαβόν· ἰὸν γὰρ σημαίνει, καὶ
c τὸ «οὐκ ὂν» αὖ, ὥς τινες καὶ | ὀνομάζουσιν αὐτό, «οὐκ ἰόν».

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ταῦτα μέν μοι δοκεῖς, ὦ Σώκρατες, ἀνδρείως πάνυ διακεκροτηκέναι· εἰ δέ τίς σε ἔροιτο τοῦτο τὸ «ἰὸν» καὶ τὸ «ῥέον» καὶ τὸ «δοῦν», τίνα ἔχει ὀρθότητα ταῦτα τὰ ὀνόματα —

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. «Τί ἂν αὐτῷ ἀποκριναίμεθα;» λέγεις; ἦ γάρ;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἓν μὲν τοίνυν ἄρτι που ἐπορισάμεθα ὥστε δοκεῖν τὶ λέγειν ἀποκρινόμενοι.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τὸ ποῖον τοῦτο;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Φάναι, ὃ ἂν μὴ γιγνώσκωμεν, βαρβαρι-
d κόν τι τοῦτ᾽ εἶναι. εἴη μὲν οὖν ἴσως ἄν τι | τῇ ἀληθείᾳ καὶ
τοιοῦτον αὐτῶν, εἴη δὲ κἂν ὑπὸ παλαιότητος τὰ πρῶτα
* τῶν ὀνομάτων ἀνεύρετα εἶναι· διὰ γὰρ τὸ πανταχῇ στρέ-
* φεσθαι τὰ ὀνόματα, οὐδὲν θαυμαστὸν ἂν εἴη εἰ ἡ παλαιὰ
φωνὴ πρὸς τὴν νυνὶ βαρβαρικῆς μηδὲν διαφέρει.

ma“ (*on hou masma estin*). O | „tiesa“ (*alētheia*) tuo pa- b
čiu atžvilgiu primena kitus [vardus], nes panašu, kad šiuo
junginiu, *alētheia*, pavadintas dieviškas esamybės lėkimas:
esą tai „dieviška klajonė“ (*alē theia*). Na, o „melas“ (*pseudos*)
— lėkimo priešybė, nes ir vėl peikiamas dalykas, kuris
sulaikomas ir priverčiamas būti rimtyje, prilyginamas mie-
gantiesiems (*katheudousi*), o kaip priedas atsiradęs *psei* tik
užslepia vardo reikšmę. O „būtybė“ (*on*) ir „būtis“ (*ousia*)
sutaria su „tiesa“, tik yra netekę *iōta*, nes reiškia „einantį“
(*ion*), o „nesantis“ (*ouk on*) — „neinantį“ (*ouk ion*), kaip
kai kurie | jį ir vadina. c

HERMOGENAS. Man regis, šituos perskrodei visiškai narsiai, Sokratai; o jeigu kas nors tavęs paklaustų „einančio“, „tekančio“ ir „varžančio“, koks teisingumas priklauso šitiems vardams...

SOKRATAS. „...ką mes jam atsakytume?“ — šitai turi omeny? Ar ne?

HERMOGENAS. Be abejo, šitai.

SOKRATAS. Na, vienu dalyku tai mes bene būsime ką tik pasirūpinę, idant atsakydami neatrodytume nieko [doro] nesaką.

HERMOGENAS. Kokiu gi?

SOKRATAS. Tą vardą, kurio nepažintume, pasakyti
esant barbarišką. Gal kuris iš jų | tikrai gali būti toks, o d
gal pirminiai vardai nesurandami ir dėl senumo; kadangi
vardai buvo visokeriopai kraipomi, nebūtų nieko nuos-
tabaus, jei senovinė tarmė, palyginti su dabartine, niekuo
nesiskiria nuo barbariškos.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Καὶ οὐδέν γε ἀπὸ τρόπου λέγεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Λέγω γὰρ οὖν εἰκότα. οὐ μέντοι μοι δοκεῖ
προφάσεις ἀγὼν δέχεσθαι, ἀλλὰ προθυμητέον ταῦτα
διασκέψασθαι. ἐνθυμηθῶμεν δέ, εἴ τις ἀεί, δι᾽ ὧν ἂν λέ-
e γηται τὸ | ὄνομα, ἐκεῖνα ἀνερήσεται τὰ ῥήματα, καὶ αὖ-
θις αὖ δι᾽ ὧν ἂν τὰ ῥήματα λεχθῇ, ἐκεῖνα πεύσεται, καὶ
τοῦτο μὴ παύσεται ποιῶν, ἆρ᾽ οὐκ ἀνάγκη τελευτῶντα
ἀπειπεῖν τὸν ἀποκρινόμενον;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

422 ‖ ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πότε οὖν ἀπειπὼν ὁ ἀπαγορεύων δι-
καίως παύοιτο ἄν; ἆρ᾽ οὐκ ἐπειδὰν ἐπ᾽ ἐκείνοις γένηται
τοῖς ὀνόμασιν, ἃ ὡσπερεὶ στοιχεῖα τῶν ἄλλων ἐστὶ καὶ
λόγων καὶ ὀνομάτων; ταῦτα γάρ που οὐκέτι δίκαιον φα-
νῆναι ἐξ ἄλλων ὀνομάτων συγκείμενα, ἂν οὕτως ἔχῃ. οἷον
νυνδὴ τὸ «ἀγαθὸν» ἔφαμεν ἐκ τοῦ ἀγαστοῦ καὶ ἐκ τοῦ
θοοῦ συγκεῖσθαι, τὸ δὲ «θοὸν» ἴσως φαῖμεν ἂν ἐξ ἑτέ-
b ρων, ἐκεῖνα δὲ ἐξ ἄλλων· ἀλλ᾽ ἐάν ποτέ | γε λάβωμεν ὃ
οὐκέτι ἔκ τινων ἑτέρων σύγκειται ὀνομάτων, δικαίως ἂν
φαῖμεν ἐπὶ στοιχείῳ τε ἤδη εἶναι καὶ οὐκέτι τοῦτο ἡμᾶς
δεῖν εἰς ἄλλα ὀνόματα ἀναφέρειν.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔμοιγε δοκεῖς ὀρθῶς λέγειν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἆρ᾽ οὖν καὶ νῦν ἅ γ᾽ ἐρωτᾷς τὰ ὀνόματα
στοιχεῖα ὄντα τυγχάνει, καὶ δεῖ αὐτῶν ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ
ἤδη τὴν ὀρθότητα ἐπισκέψασθαι ἥτις ἐστίν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Εἰκός γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Εἰκὸς δῆτα, ὦ Ἑρμόγενες· πάντα γοῦν
c φαίνεται τὰ ἔμπροσθεν εἰς ταῦτα | ἀνεληλυθέναι. εἰ δὲ
τοῦτο οὕτως ἔχει, ὥς μοι δοκεῖ ἔχειν, δεῦρο αὖ συνεπίσ-

HERMOGENAS. Toli gražu nenusikalbi.

SOKRATAS. Kalbu juk tai, kas tikėtina. Tačiau man regis, lemiamos grumtynės nepriima atsikalbinėjimų, o pageidautina tučtuojau tai peržiūrėti. Įsimąstykime: jei kas nors nuolat klausinės apie tuos junginius, kurių dėka pasakomas | vardas, ir vėlgi savo ruožtu teirausis tų dalykų, kurių e
dėka pasakomi junginiai, ir nesiliaus tai daręs, tai argi galiausiai neištiks būtinybė atsisakyti duoti atsakymą?

HERMOGENAS. Ko gero.

|| SOKRATAS. O kada atsisakantysis teisėtai liautųsi, atsi- 422
sakydamas [atsakinėti toliau]? Argi ne tada, kai atsidurtų pas tuos vardus, kurie yra nelyginant kitų — tiek kalbų, tiek vardų — pradmenys[66]? Mat jei jie tokie yra, juos, ko gero, jau nebebus teisėta aiškinti kaip susidedančius iš kitų vardų. Pavyzdžiui, ką tik sakėme, kad „gėris“ (*agathon*) susideda iš „stebėtino“ (*agaston*) ir „bėgimo“ (*thoos*), „bėgimą“ galbūt sakytume [susidedant] dar iš kitų, o anuos — iš trečių; tačiau jeigu kada | paimtume tai, kas iš kokių nors kitų vardų jau b
nebesusideda, teisėtai sakytumėmės jau esą prie pradmens ir kad mums jau nebėra reikalo jį suvesti į kitus vardus.

HERMOGENAS. Atrodai man teisingai kalbąs.

SOKRATAS. Tad gal ir tie vardai, apie kuriuos dabar klausi, kartais yra pradmenys, ir jų teisingumo, koksai jis yra, jau reikia žiūrėti kokiu nors kitu būdu?

HERMOGENAS. Tikėtina.

SOKRATAS. Taigi, kad tikėtina, Hermogenai; visi [vardai], apie kuriuos [kalbėjome] anksčiau, į šiuos dalykus | sueina. c
O jeigu yra taip, kaip man atrodo esą, tai vėl eikš čionai

κεψαι μετ' ἐμοῦ μή τι παραληρήσω λέγων οἵαν δεῖ τὴν τῶν πρώτων ὀνομάτων ὀρθότητα εἶναι.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Λέγε μόνον, ὡς ὅσον γε δυνάμεως παρ' ἐμοί ἐστιν συνεπισκέψομαι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὅτι μὲν τοίνυν μία γέ τις ἡ ὀρθότης παντὸς ὀνόματος καὶ πρώτου καὶ ὑστάτου, καὶ οὐδὲν διαφέρει τῷ ὄνομα εἶναι οὐδὲν αὐτῶν, οἶμαι καὶ σοὶ συνδοκεῖ.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

*d** ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἀλλὰ μὴν ὧν γε νῦν | διεληλύθαμεν τῶν ὀνομάτων ἡ ὀρθότης τοιαύτη τις ἐβούλετο εἶναι, οἵα δηλοῦν οἷον ἕκαστόν ἐστι τῶν ὄντων.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τοῦτο μὲν ἄρα οὐδὲν ἧττον καὶ τὰ πρῶτα δεῖ ἔχειν καὶ τὰ ὕστερα, εἴπερ ὀνόματα ἔσται.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἀλλὰ τὰ μὲν ὕστερα, ὡς ἔοικε, διὰ τῶν προτέρων οἷά τε ἦν τοῦτο ἀπεργάζεσθαι.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Εἶεν· τὰ δὲ δὴ πρῶτα, οἷς οὔπω ἕτερα ὑπόκειται, τίνι τρόπῳ κατὰ τὸ δυνατὸν ὅτι μάλιστα φα-
e νερὰ ἡμῖν ποιήσει τὰ | ὄντα, εἴπερ μέλλει ὀνόματα εἶναι; ἀπόκριναι δέ μοι τόδε· εἰ φωνὴν μὴ εἴχομεν μηδὲ γλῶτταν, ἐβουλόμεθα δὲ δηλοῦν ἀλλήλοις τὰ πράγματα, ἆρ' οὐκ ἄν, ὥσπερ νῦν οἱ ἐνεοί, ἐπεχειροῦμεν ἂν σημαίνειν ταῖς χερσὶ καὶ κεφαλῇ καὶ τῷ ἄλλῳ σώματι;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πῶς γὰρ ἂν ἄλλως, ὦ Σώκρατες;

423 ‖ ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Εἰ μέν γ' οἶμαι τὸ ἄνω καὶ τὸ κοῦφον ἐ-

ir kartu su manimi žiūrėk, kad neimčiau ko nors kliedėti, kalbėdamas, koks turi būti pirmųjų vardų teisingumas.

HERMOGENAS. Kalbėk tiktai, o aš, kiek tik įstengiu, žiūriu drauge su tavimi.

SOKRATAS. Taigi manau, jog ir tau taip pat atrodo: yra vienas tam tikras kiekvieno vardo — ir pirmo, ir paskutinio — teisingumas, ir nė vienas savo kaip vardo būtimi nesiskiria nė nuo vieno kito.

HERMOGENAS. Be abejo.

SOKRATAS. Tačiau tų vardų, kuriuos ką | tik praėjo- *d*
me, teisingumas buvo linkęs būti kažkoks toks — būtent pajėgus atskleisti, kokia yra kiekviena iš būtybių.

HERMOGENAS. Kaipgi kitaip?

SOKRATAS. O jį ne mažiau turi turėti ir pirmi, ir paskutiniai [vardai], jei tik jie bus vardai.

HERMOGENAS. Na, žinoma.

SOKRATAS. Tačiau vėlesni [vardai], kaip regis, pajėgūs tai įvykdyti tik per pirmuosius.

HERMOGENAS. Atrodo.

SOKRATAS. Tebūnie taip. Na, o pirmi [vardai], už kurių jau nebeglūdi jokie kiti, — kokiu būdu jie mums, jeigu jau yra vardai, kiek galėdami labiau | iškels būtybes *e*
į šviesą? Pasakyk man štai ką: jeigu neturėtume nei balso, nei liežuvio, o norėtume vieni kitiems atskleisti daiktus, tai argi tuomet nesiimtume duoti ženklų rankomis, galva ir visu kūnu, kaip kad dabar [daro] nebyliai?

HERMOGENAS. O kaip gi kitaip, Sokratai?

|| SOKRATAS. Manau, kad norėdami atskleisti viršų ir 423

βουλόμεθα δηλοῦν, ᾔρομεν ἂν πρὸς τὸν οὐρανὸν τὴν χεῖρα, μιμούμενοι αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ πράγματος· εἰ δὲ τὰ κάτω καὶ τὰ βαρέα, πρὸς τὴν γῆν. καὶ εἰ ἵππον θέοντα ἤ τι ἄλλο τῶν ζῴων ἐβουλόμεθα δηλοῦν, οἶσθα ὅτι ὡς ὁμοιότατ' ἂν τὰ ἡμέτερα αὐτῶν σώματα καὶ σχήματα ἐποιοῦμεν ἐκείνοις.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἀνάγκη μοι δοκεῖ ὡς λέγεις ἔχειν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὕτω γὰρ ἂν οἶμαι δήλωμά του [σώματος]
b ἐγίγνετο, μιμησαμένου, ὡς ἔοικε, τοῦ σώματος | ἐκεῖνο ὃ ἐβούλετο δηλῶσαι.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἐπειδὴ δὲ φωνῇ τε καὶ γλώττῃ καὶ στόματι βουλόμεθα δηλοῦν, ἆρ' οὐ τότε ἑκάστου δήλωμα ἡμῖν ἔσται τὸ ἀπὸ τούτων γιγνόμενον, ὅταν μίμημα γένηται διὰ τούτων περὶ ὁτιοῦν;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἀνάγκη μοι δοκεῖ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὄνομ' ἄρ' ἐστίν, ὡς ἔοικε, μίμημα φωνῇ ἐκείνου ὃ μιμεῖται, καὶ ὀνομάζει ὁ μιμούμενος τῇ φωνῇ ὃ ἂν μιμῆται.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Δοκεῖ μοι.

c | ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Μὰ Δί' ἀλλ' οὐκ ἐμοί πω δοκεῖ καλῶς λέγεσθαι, ὦ ἑταῖρε.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τί δή;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τοὺς τὰ πρόβατα μιμουμένους τούτους καὶ τοὺς ἀλεκτρυόνας καὶ τὰ ἄλλα ζῷα ἀναγκαζοίμεθ' ἂν ὁμολογεῖν ὀνομάζειν ταῦτα ἅπερ μιμοῦνται.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἀληθῆ λέγεις.

lengvumą, keltume ranką dangop, mėgdžiodami pačią daikto prigimtį, o [norėdami atskleisti] apačią ir sunkius dalykus — žemėn. Ir norėdami atskleisti bėgantį žirgą ar kitą kokį gyvūną, suprantama, savo pačių kūnus ir išvaizdą padarytume kuo panašesnę į tuos dalykus.

HERMOGENAS. Man regis, neišvengiamai yra taip, kaip tu kalbi.

SOKRATAS. Manau, kad tik šitaip ir galėtų įvykti kokio nors dalyko atskleidimas: kūnui pamėgdžiojant tai, | kas, *b*
kaip regis, norėta atskleisti.

HERMOGENAS. Taip.

SOKRATAS. O kai norime ką nors atskleisti balsu, liežuviu ir burna, argi tuomet kiekvienas dalykas šiomis priemonėmis mums bus atskleistas ne tuomet, kai jomis tas dalykas bus pamėgdžiotas?

HERMOGENAS. Man regis, neišvengiamai.

SOKRATAS. Tad vardas, panašu, yra pamėgdžiojimas balsu to, kas pamėgdžiojama, o mėgdžiojantysis balsu įvardija tai, ką mėgdžioja.

HERMOGENAS. Man regis.

| SOKRATAS. Vardan Dzeuso! Bet man kažkaip neat- *c*
rodo, kad čia dailiai kalbėta, bičiuli.

HERMOGENAS. Kaip tai?

SOKRATAS. Turbūt būtume priversti sutikti, kad mėgdžiojantieji avis, gaidžius ir kitus gyvūnus įvardija tai, ką mėgdžioja.

HERMOGENAS. Tiesą sakai.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καλῶς οὖν ἔχειν δοκεῖ σοι;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οὐκ ἔμοιγε. ἀλλὰ τίς ἄν, ὦ Σώκρατες, μίμησις εἴη τὸ ὄνομα;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πρῶτον μέν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐκ ἐὰν κα-
d θάπερ τῇ μουσικῇ μιμούμεθα τὰ πράγματα οὕτω | μιμώμεθα, καίτοι φωνῇ γε καὶ τότε μιμούμεθα· ἔπειτα οὐκ ἐὰν ἅπερ ἡ μουσικὴ μιμεῖται καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα, οὔ μοι δοκοῦμεν ὀνομάσειν. λέγω δέ τοι τοῦτο· ἔστι τοῖς πράγμασι φωνὴ καὶ σχῆμα ἑκάστῳ, καὶ χρῶμά γε πολλοῖς;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἔοικε τοίνυν οὐκ ἐάν τις ταῦτα μιμῆται, οὐδὲ περὶ ταύτας τὰς μιμήσεις ἡ τέχνη ἡ ὀνομαστικὴ εἶναι. αὗται μὲν γάρ εἰσιν ἡ μὲν μουσική, ἡ δὲ γραφική· ἦ γάρ;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

e | ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί δὲ δὴ τόδε; οὐ καὶ οὐσία δοκεῖ σοι εἶναι ἑκάστῳ, ὥσπερ καὶ χρῶμα καὶ ἃ νυνδὴ ἐλέγομεν; πρῶτον αὐτῷ τῷ χρώματι καὶ τῇ φωνῇ οὐκ ἔστιν οὐσία τις ἑκατέρῳ αὐτῶν καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ὅσα ἠξίωται ταύτης τῆς προσρήσεως, τοῦ εἶναι;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί οὖν; εἴ τις αὐτὸ τοῦτο μιμεῖσθαι δύναιτο ἑκάστου, τὴν οὐσίαν, γράμμασί τε καὶ συλλαβαῖς, ἆρ᾽ οὐκ ἂν δηλοῖ ἕκαστον ὃ ἔστιν; ἢ οὔ;

424 || ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ τί ἂν φαίης τὸν τοῦτο δυνάμενον,

SOKRATAS. O tau atrodo, jog čia dailiai išeina?

HERMOGENAS. Na ne, man [neatrodo]. Tačiau koksai gi pamėgdžiojimas, Sokratai, turėtų būti vardas?

SOKRATAS. Pirmiausia, kaip man regis, šitaip [t.y. vardais] mėgdžiojame ne tuomet, kai mėgdžiojame daiktus | nelyginant muzikoje, nors ir tuomet mėgdžiojame d
garsu; toliau, man regis, įvardijame ne tuomet, kai mėgdžiojame tai, ką mėgdžioja ir muzika. Teigiu štai ką: kiekvienas daiktas juk turi garsą ir išvaizdą, o daugelis — ir spalvą?

HERMOGENAS. Žinoma.

SOKRATAS. Tad panašu, kad įgūdis yra vardijamasis ne tuomet, kai kas nors mėgdžioja minėtus dalykus, ir jis susijęs ne su tokiais pamėgdžiojimais. Mat šių [įgūdžių] vienas yra muzikos, o kitas — tapybos. Argi ne taip?

HERMOGENAS. Taip.

| SOKRATAS. Na, ir ką gi? Ar tau neatrodo, kad kiek- e
vienas [daiktas], lygiai kaip spalvą ir kitką, ką dabar kalbėjome, turi ir esmę? Pirmiausia, argi ir pati spalva bei garsas neturi kiekvienas kažkokios savo esmės, ir visi kiti dalykai, kurie tik laikomi vertais šito įvardijimo — būti?

HERMOGENAS. Man regis.

SOKRATAS. Tai ką? Jeigu kas nors įstengtų rašmenimis ir skiemenimis pamėgdžioti patį šitą kiekvieno [daikto] dalyką — esmę, — tai argi neatskleistų kiekvieno [daikto], kas jis yra? Ar ne?

|| HERMOGENAS. Be abejo, taip. 424

SOKRATAS. Ir ką sakytum esantį pajėgų tai atlikti, kaip

ὥσπερ τοὺς προτέρους τὸν μὲν μουσικὸν ἔφησθα, τὸν δέ
[τινα] γραφικόν. τοῦτον δὲ τίνα;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Τοῦτο ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, ὅπερ
πάλαι ζητοῦμεν, οὗτος ἂν εἶναι ὁ ὀνομαστικός.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Εἰ ἄρα τοῦτο ἀληθές, ἤδη ἔοικεν ἐπισ-
κεπτέον περὶ ἐκείνων τῶν ὀνομάτων ὧν σὺ ἤρου, περὶ
«ῥοῆς» τε καὶ τοῦ «ἰέναι» καὶ «σχέσεως», εἰ τοῖς γράμμα-
σι καὶ ταῖς συλλαβαῖς τοῦ ὄντος ἐπιλαμβάνεται αὐτῶν
b ὥστε | ἀπομιμεῖσθαι τὴν οὐσίαν, εἴτε καὶ οὔ;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Φέρε δὴ ἴδωμεν πότερον ἄρα ταῦτα μόνα
ἐστὶ τῶν πρώτων ὀνομάτων ἢ καὶ ἄλλα πολλά.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οἶμαι ἔγωγε καὶ ἄλλα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Εἰκὸς γάρ. ἀλλὰ τίς ἂν εἴη ὁ τρόπος τῆς
διαιρέσεως ὅθεν ἄρχεται μιμεῖσθαι ὁ μιμούμενος; ἆρα
οὐκ ἐπείπερ συλλαβαῖς τε καὶ γράμμασιν ἡ μίμησις
τυγχάνει οὖσα τῆς οὐσίας, ὀρθότατόν ἐστι διελέσθαι τὰ
c στοιχεῖα πρῶτον, ὥσπερ οἱ ἐπιχειροῦντες | τοῖς ῥυθμοῖς
τῶν στοιχείων πρῶτον τὰς δυνάμεις διείλοντο, ἔπειτα
τῶν συλλαβῶν, καὶ οὕτως ἤδη ἔρχονται ἐπὶ τοὺς ῥυθμοὺς
σκεψόμενοι, πρότερον δ' οὔ;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἆρ' οὖν καὶ ἡμᾶς οὕτω δεῖ πρῶτον μὲν τὰ
φωνήεντα διελέσθαι, ἔπειτα τῶν ἑτέρων κατὰ εἴδη τά τε
ἄφωνα καὶ ἄφθογγα — οὑτωσὶ γάρ που λέγουσιν οἱ δει-
νοὶ περὶ τούτων — καὶ τὰ αὖ φωνήεντα μὲν οὔ, οὐ μέντοι
γε ἄφθογγα; καὶ αὐτῶν τῶν φωνηέντων ὅσα διάφορα
*d** εἴδη ἔχει ἀλλήλων; καὶ ἐπειδὰν | ταῦτα διελώμεθα τὰ ὄντα

kad pirmiau vieną sakei esant muzikantą, kitą — tapytoją? O šitas kas?

HERMOGENAS. Man regis, Sokratai, šitas bus tai, ko mudu seniai ieškome: jis bus vardytojas.

SOKRATAS. Jei tai tiesa, panašu, kad jau dera pažiūrėti ir tuos vardus, apie kuriuos tu klausei — „tėkmę", „ėjimą" ir „sulaikymą"; ar jis rašmenimis ir skiemenimis užgriebia jų būtį, kad | pamėgdžiotų jų esmę, ar galbūt ir ne? *b*

HERMOGENAS. Žinoma, [dera].

SOKRATAS. Nagi, pažvelkime, ar iš pirmųjų vardų yra vien šie, ar ir daugybė kitų.

HERMOGENAS. Man tai regis, kad yra ir kitų.

SOKRATAS. Tikėtina. Tačiau koks galėtų būti būdas išskirti, nuo kur mėgdžiotojas ima mėgdžioti? Argi, jei jau tai yra esmės pamėgdžiojimas skiemenimis ir rašmenimis, nebūtų teisingiausia pirmiausia išskirti raides (*stoikheia*), lygiai kaip besiimantieji | eilėdaros pėdų pirmiausia iš- *c* skirsto raidžių galias, paskui — skiemenų ir šitaip galiausiai nusigauna iki pėdų žiūrėjimo, bet ne anksčiau?

HERMOGENAS. Taip.

SOKRATAS. Tad ar nereikia ir mums šitaip — pirmiausia išskirti balsius, paskui iš kitų [garsų] pagal pavidalus [išskirti] bebalsius ir begarsius (juk kažkaip šitaip kalba įgudusieji į šituos dalykus), taip pat tuos, kurie nėra nei balsiai, nei begarsiai? Taip pat, kokius tarpusavyje skirtingus pavidalus turi patys balsiai? O kai | visas šias būtybes dai- *d*

* εὖ πάντα αὖ οἷς δεῖ ὀνόματα ἐπιθεῖναι, εἰ ἔστιν εἰς ἃ ἀναφέρεται πάντα ὥσπερ τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἔστιν ἰδεῖν αὐτά τε καὶ εἰ ἐν αὐτοῖς ἔνεστιν εἴδη κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὥσπερ ἐν τοῖς στοιχείοις· ταῦτα πάντα καλῶς διαθεασαμένους ἐπίστασθαι ἐπιφέρειν ἕκαστον κατὰ τὴν ὁμοιότητα, ἐάντε ἓν ἑνὶ δέῃ ἐπιφέρειν, ἐάντε συγκεραννύντα πολλὰ [ἑνί], ὥσπερ οἱ ζωγράφοι βουλόμενοι ἀφομοιοῦν ἐνίοτε μὲν ὄστρεον μόνον ἐπήνεγκαν, ἐνίοτε
e δὲ ὁτιοῦν ἄλλο | τῶν φαρμάκων, ἔστι δὲ ὅτε πολλὰ συγκεράσαντες, οἷον ὅταν ἀνδρείκελον σκευάζωσιν ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων — ὡς ἂν οἶμαι δοκῇ ἑκάστη ἡ εἰκὼν δεῖσθαι ἑκάστου φαρμάκου — οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς τὰ στοιχεῖα ἐπὶ τὰ πράγματα ἐποίσομεν, καὶ ἓν ἐπὶ ἕν, οὗ ἂν δοκῇ δεῖν, καὶ σύμπολλα, ποιοῦντες ὃ δὴ συλλαβὰς
425 καλοῦσιν, καὶ συλλαβὰς αὖ συντιθέντες, ‖ ἐξ ὧν τά τε ὀνόματα καὶ τὰ ῥήματα συντίθενται· καὶ πάλιν ἐκ τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων μέγα ἤδη τι καὶ καλὸν καὶ ὅλον συστήσομεν, ὥσπερ ἐκεῖ τὸ ζῷον τῇ γραφικῇ, ἐνταῦθα τὸν λόγον τῇ ὀνομαστικῇ ἢ ῥητορικῇ ἢ ἥτις ἐστὶν ἡ τέχνη. μᾶλλον δὲ οὐχ ἡμεῖς, ἀλλὰ λέγων ἐξηνέχθην. συνέθεσαν μὲν γὰρ οὕτως ᾗπερ σύγκειται οἱ παλαιοί· ἡμᾶς δὲ δεῖ, εἴπερ τεχνικῶς ἐπιστησόμεθα σκοπεῖσθαι
b αὐτὰ πάντα, οὕτω διελομένους, | εἴτε κατὰ τρόπον τά τε πρῶτα ὀνόματα κεῖται καὶ τὰ ὕστερα εἴτε μή, οὕτω θεᾶσθαι· ἄλλως δὲ συνείρειν μὴ φαῦλον ᾖ καὶ οὐ καθ' ὁδόν, ὦ φίλε Ἑρμόγενες.

liai išskirsime, savo ruožtu [dera išskirti] ir tas, kurioms
reikia suteikti vardus: ar yra kas nors, į ką būtų galima jas
visas sutraukti nelyginant į raides (=pradmenis), pagal ku-
rias būtų galima išvysti pačias [būtybes] ir [išvysti], ar ir
jose pavidalai glūdi tuo pačiu būdu, kaip ir raidėse (=prad-
menyse). Visa tai deramai peržvelgus [reikia] mokėti kiek-
vienam dalykui priskirti [raides] pagal panašumą — ar
reikėtų vienam priskirti vieną, ar sumaišius [priskirti] ke
lias, kaip kad tapytojai, norėdami perteikti panašumą, kar-
tais vartoja vien purpurą, kartais — kitą kurį | dažą (*phar-* e
makon), o būna, kad sumaišo ir keletą [dažų], pavyzdžiui,
ruošdami kūno spalvos dažus ar kokius kitus panašius —
manau, tokius dažus, kurių kiekvienas atvaizdas pasiro-
dytų esąs reikalingas; šitaip ir mes priskirsime daiktams
raides: ir vienam [daiktui] vieną [raidę], kurios pasirody-
tų esąs reikalingas, ir išsyk keletą, sudarydami tai, kas va-
dinama skiemenimis, ir vėlgi sudėdami skiemenis, || iš 425
kurių susideda vardai ir junginiai; o toliau iš vardų ir jun-
ginių savo ruožtu sustatysime jau kažką didelį, gražų ir
ištisą — kaip ten tapybos dėka [sudaromas] paveikslas,
taip čia [sudarysime] kalbą vardijimo, iškalbos ar dar ko-
kio įgūdžio dėka. Bet greičiau jau ne mes — aš čia bekal-
bėdamas tapau nuneštas. Mat taip, kaip yra, [ją] sudarė
senoliai, o mums, jei tik mokame įgudusiai visus tuos da-
lykus nagrinėti, reikia šitaip ir išskirstyti, žvelgiant, | ar b
tiek pirmi, tiek vėlesni vardai suteikti tam tikru būdu, ar
ne; kad tik antraip mūsų siejimas[67] nebūtų niekam tikęs
ir nevestų iš kelio, mielasis Hermogenai.

Ερμογενης. Ἴσως νὴ Δί', ὦ Σώκρατες.
Σωκρατης. Τί οὖν; σὺ πιστεύεις σαυτῷ οἷός τ' ἂν
εἶναι ταῦτα οὕτω διελέσθαι; ἐγὼ μὲν γὰρ οὔ.
Ερμογενης. Πολλοῦ ἄρα δέω ἔγωγε.
Σωκρατης. Ἐάσομεν οὖν, ἢ βούλει οὕτως ὅπως ἂν
δυνώμεθα, καὶ ἂν σμικρόν τι αὐτῶν οἷοί τ' ὦμεν κατιδεῖν,
c ἐπιχειρῶμεν, | προειπόντες, ὥσπερ ὀλίγον πρότερον τοῖς
θεοῖς, ὅτι οὐδὲν εἰδότες τῆς ἀληθείας τὰ τῶν ἀνθρώπων
δόγματα περὶ αὐτῶν εἰκάζομεν, οὕτω δὲ καὶ νῦν αὖ εἰ-
* πόντες [ἡμῖν] αὐτοῖς ἴωμεν, ὅτι εἰ μέν τεχνικῶς ἔδει αὐτὰ
διελέσθαι εἴτε ἄλλον ὀντινοῦν εἴτε ἡμᾶς, οὕτως ἔδει αὐτὰ
διαιρεῖσθαι, νῦν δὲ τὸ λεγόμενον κατὰ δύναμιν δεήσει
ἡμᾶς περὶ αὐτῶν πραγματεύεσθαι; δοκεῖ ταῦτα, ἢ πῶς
λέγεις;
Ερμογενης. Πάνυ μὲν οὖν σφόδρα ἔμοιγε δοκεῖ.
d Σωκρατης. Γελοῖα μὲν | οἶμαι φανεῖσθαι, ὦ Ἑρμόγε-
νες, γράμμασι καὶ συλλαβαῖς τὰ πράγματα μεμιμημένα
κατάδηλα γιγνόμενα· ὅμως δὲ ἀνάγκη. οὐ γὰρ ἔχομεν τού-
του βέλτιον εἰς ὅτι ἐπανενέγκωμεν περὶ ἀληθείας τῶν
* πρώτων ὀνομάτων, εἰ μὴ ἄρα βούλει, ὥσπερ οἱ τραγῳ-
δοποιοὶ ἐπειδάν τι ἀπορῶσιν ἐπὶ τὰς μηχανὰς κατα-
φεύγουσι θεοὺς αἴροντες, καὶ ἡμεῖς οὕτως εἰπόντες ἀπαλ-
λαγῶμεν, ὅτι τὰ πρῶτα ὀνόματα οἱ θεοὶ ἔθεσαν καὶ διὰ
e ταῦτα ὀρθῶς ἔχει. ἆρα καὶ | ἡμῖν κράτιστος οὗτος τῶν λό-
γων; ἢ ἐκεῖνος, ὅτι παρὰ βαρβάρων τινῶν αὐτὰ παρειλή-
φαμεν, εἰσὶ δὲ ἡμῶν ἀρχαιότεροι βάρβαροι; ἢ ὅτι ὑπὸ
426 παλαιότητος ἀδύνατον αὐτὰ || ἐπισκέψασθαι, ὥσπερ καὶ
τὰ βαρβαρικά; αὗται γὰρ ἂν πᾶσαι ἐκδύσεις εἶεν καὶ μά-

HERMOGENAS. Matyt taip, Sokratai, — prisiekiu Dzeusu.

SOKRATAS. Tai ką gi? Tu pasitiki savimi — jog esi pajėgus šiuos dalykus šitaip suskirstyti? Aš tai ne.

HERMOGENAS. Na ne, kur jau čia man.

SOKRATAS. Tad ar paliksime tai, ar nori, kad kiek galėdami, net jei pajėgtume tik truputį išvysti, vis tiek šito
imtumėmės, | prieš tai pasakę, kaip šiek tiek anksčiau [sa- c
kėme] dievams: nežinodami tiesos, lyginame tik žmonių įsitikinimus apie juos? Tad ir šįsyk tęstume, vėl sau patiems pasakę taip: jeigu reikėtų remiantis amatu [vardus] suskirstyti — arba kam nors kitam, arba mums, — juos reikėtų suskirstyti būtent šitaip; ir tuomet tai, ką čia dabar kalbame, mus pagal išgales įpareigos dėl šių dalykų stengtis? Ar taip tau regis, ar kaip sakai?

HERMOGENAS. Dar ir kaip man taip regis.

SOKRATAS. Manau, jog | turėtų atrodyti juokinga, d
Hermogenai, kad pamėgdžioti rašmenimis ir skiemenimis daiktai praskaidrėja; vis dėlto būtina [taip daryti]. Mat neturime už tai nieko geresnio, į ką galėtume sutraukti aiškindamiesi pirmųjų vardų tiesą, jei tik nenorime [elgtis] kaip tragedijų statytojai, kurie, pakliuvę į kokią padėtį be išeities, griebiasi gudrybių, iškeldami dievus[68]. Ir mes galėtume išsisukti, pasakę, kad pirmuosius vardus nustatė
dievai, todėl jie teisingi. O gal | mums šitas paaiškinimas e
ir galingiausias? O gal tas, kad perėmėme [vardus] iš kokių nors barbarų, o barbarai už mus pirmapradiškesni? Arba
kad [vardų] nebeįmanoma įžiūrėti || dėl senumo, kaip ir 426
barbariškų? Juk nenorinčiam paaiškinti pirmųjų vardų

λα κομψαὶ τῷ μὴ ἐθέλοντι λόγον διδόναι περὶ τῶν πρώ-
των ὀνομάτων ὡς ὀρθῶς κεῖται. καίτοι ὅτῳ τις τρόπῳ
τῶν πρώτων ὀνομάτων τὴν ὀρθότητα μὴ οἶδεν, ἀδύνατόν
που τῶν γε ὑστέρων εἰδέναι, ἃ ἐξ ἐκείνων ἀνάγκη δη-
λοῦσθαι ὧν τις πέρι μηδὲν οἶδεν· ἀλλὰ δῆλον ὅτι τὸν
φάσκοντα περὶ αὐτῶν τεχνικὸν εἶναι περὶ τῶν πρώτων
b ὀνομάτων μάλιστά τε καὶ | καθαρώτατα δεῖ ἔχειν ἀποδεῖ-
ξαι, ἢ εὖ εἰδέναι ὅτι τά γε ὕστερα ἤδη φλυαρήσει. ἢ σοὶ
ἄλλως δοκεῖ;

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Οὐδ᾽ ὁπωστιοῦν, ὦ Σώκρατες, ἄλλως.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἃ μὲν τοίνυν ἐγὼ ᾔσθημαι περὶ τῶν πρώ-
των ὀνομάτων πάνυ μοι δοκεῖ ὑβριστικὰ εἶναι καὶ γελοῖα.
τούτων οὖν σοι μεταδώσω, ἂν βούλῃ· σὺ δ᾽ ἄν τι ἔχῃς βέλ-
τιόν ποθεν λαβεῖν, πειρᾶσθαι καὶ ἐμοὶ μεταδιδόναι.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Ποιήσω ταῦτα. ἀλλὰ θαρρῶν λέγε.

c | ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πρῶτον μὲν τοίνυν τὸ ῥῶ ἔμοιγε φαίνε-
ται ὥσπερ ὄργανον εἶναι πάσης τῆς κινήσεως, ἣν οὐδ᾽
εἴπομεν δι᾽ ὅτι ἔχει τοῦτο τοὔνομα· ἀλλὰ γὰρ δῆλον ὅτι
* ἕσις βούλεται εἶναι· οὐ γὰρ ἦτα ἐχρώμεθα ἀλλὰ εἶ τὸ
παλαιόν. ἡ δὲ ἀρχὴ ἀπὸ τοῦ «κίειν» — ξενικὸν δὲ τοὔ-
νομα — τοῦτο δ᾽ ἐστὶν ἰέναι. εἰ οὖν τις τὸ παλαιὸν αὐτῆς
* εὕροι ὄνομα εἰς τὴν ἡμετέραν φωνὴν συμβαῖνον, «ἕσις»
ἂν ὀρθῶς καλοῖτο· νῦν δὲ ἀπό τε τοῦ ξενικοῦ τοῦ κίειν
καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ ἦτα μεταβολῆς καὶ τῆς τοῦ νῦ ἐνθέ-
d * σεως «κίνησις» κέκληται, ἔδει δὲ «κιείεσιν» | καλεῖσθαι
* ἢ «κίεσιν». ἡ δὲ στάσεις ἀπόφασις τοῦ ἰέναι βούλεται
* εἶναι, διὰ δὲ τὸν καλλωπισμὸν «στάσις» ὠνόμασται. τὸ

teisingumo šitie visi [paaiškinimai] galėtų padėti išsisukti, ir dar labai grakščiai. Vis dėlto, kad ir kokiu būdu kas nors nežinotų pirmųjų vardų teisingumo, neįmanoma žinoti nė paskesniųjų, kuriuos būtina išsiaiškinti pagal tuos, apie kuriuos jis nieko nežino. Tačiau aišku, kad tas, kuris sakosi esąs įgudęs [į paskesniuosius], arba privalo kuo labiausiai ir | kuo skaidriausiai galėti atskleisti pir- *b*
muosius vardus, arba gerai žinoti, jog [kalbėdamas apie] paskesniuosius jau pliurps niekus. Ar tau kitaip atrodo?

HERMOGENAS. Nieku būdu ne kitaip, Sokratai.

SOKRATAS. Ir vis dėlto tai, ką supratau apie pirmuosius vardus, man atrodo visiškai įžūlu ir juokinga. Tad pamėginsiu tuo su tavimi pasidalyti, jei tik nori; o tu, jei iš kur nors turėtumei paimti ką geresnio, bandyk pasidalyti ir su manimi.

HERMOGENAS. Taip ir padarysiu. O tu kalbėk drąsiai.

| SOKRATAS. Tad visų pirma *rhō* man atrodo esąs tary- *c*
tum įrankis kiekvienam judėjimui (*kinēsis*), bet pastarojo dar neminėjome, pagal ką yra šis vardas. Tačiau juk aišku, jog *kinēsis* turėtų būti „leidimasis“ (*hesis*), nes senovėje vartojome ne *ēta*, bet *ei*. O [žodžio] pradžia — nuo *kiein* („pėdinti“), svetimo vardo, reiškiančio „eiti“ (*ienai*). Tad jeigu kas atrastų senovinį [judėjimo] vardą, tai atitikmuo mūsų tarmėje teisingai būtų vadinamas *hesis* („leidimasis“). O dabar nuo svetimo „pėdinti“ (*kiein*) ir dėl *ēta* pokyčio bei *ny* įterpimo jis pavadintas „judėjimu“, tuo tarpu reikėjo vadinti | *kieiesis* *d*
arba *kiesis*. „Stovėjimas“ (*staesis*) turėtų būti ėjimo nuneigimas, tačiau dėl puošnumo įvardytas *stasis*. Taigi, kaip sakau,

δὲ οὖν ῥῶ τὸ στοιχεῖον, ὥσπερ λέγω, καλὸν ἔδοξεν
ὄργανον εἶναι τῆς κινήσεως τῷ τὰ ὀνόματα τιθεμένῳ
πρὸς τὸ ἀφομοιοῦν τῇ φορᾷ, πολλαχοῦ γοῦν χρῆται αὐ-
τῷ εἰς αὐτήν· πρῶτον μὲν ἐν αὐτῷ τῷ «ῥεῖν» καὶ «ῥοῇ»
e διὰ τούτου τοῦ γράμματος τὴν φορὰν μιμεῖται, | εἶτα ἐν
* τῷ «τρόμῳ», εἶτα ἐν τῷ «τρέχειν», ἔτι δὲ ἐν τοῖς τοιοῖσδε
ῥήμασιν οἷον «κρούειν», «θραύειν», «ἐρείκειν», «θρύπ-
τειν», «κερματίζειν», «ῥυμβεῖν», πάντα ταῦτα τὸ πολὺ
ἀπεικάζει διὰ τοῦ ῥῶ. ἑώ<ρα> γὰρ οἶμαι τὴν γλῶτταν
ἐν τούτῳ ἥκιστα μένουσαν, μάλιστα δὲ σειομένην· διὸ
φαίνεταί μοι τούτῳ πρὸς ταῦτα κατακεχρῆσθαι. τῷ δὲ αὖ
ἰῶτα πρὸς τὰ λεπτὰ πάντα, ἃ δὴ μάλιστα διὰ πάντων ἴοι
427 ἄν. διὰ ταῦτα τὸ ‖ «ἰέναι» καὶ τὸ «ἵεσθαι» διὰ τοῦ ἰῶτα
ἀπομιμεῖται, ὥσπερ γε διὰ τοῦ φεῖ καὶ τοῦ ψεῖ καὶ τοῦ
σῖγμα καὶ τοῦ ζῆτα, ὅτι πνευματώδη τὰ γράμματα, πάντα
τὰ τοιαῦτα μεμίμηται αὐτοῖς ὀνομάζων, οἷον τὸ «ψυχρὸν»
* καὶ τὸ «ζέον» καὶ τὸ «σείεσθαι» καὶ ὅλως σεισμόν. καὶ
ὅταν που τὸ φυσῶδες μιμῆται, πανταχοῦ ἐνταῦθα ὡς τὸ
πολὺ τὰ τοιαῦτα γράμματα ἐπιφέρειν φαίνεται ὁ τὰ ὀνό-
ματα τιθέμενος. τῆς δ' αὖ τοῦ δέλτα συμπιέσεως καὶ τοῦ
b ταῦ καὶ ἀπερείσεως τῆς γλώττης | τὴν δύναμιν χρήσιμον
φαίνεται ἡγήσασθαι πρὸς τὴν μίμησιν τοῦ «δεσμοῦ» καὶ
τῆς «στάσεως». ὅτι δὲ ὀλισθάνει μάλιστα ἐν τῷ λάβδα ἡ
γλῶττα κατιδών, ἀφομοιῶν ὠνόμασε τά τε «λεῖα» καὶ
αὐτὸ τὸ «ὀλισθάνειν» καὶ τὸ «λιπαρὸν» καὶ τὸ «κολ-
λῶδες» καὶ τἆλλα πάντα τὰ τοιαῦτα. ᾗ δὲ ὀλισθανούσης
τῆς γλώττης ἀντιλαμβάνεται ἡ τοῦ γάμμα δύναμις, τὸ
«γλίσχρον» ἀπεμιμήσατο καὶ «γλυκὺ» καὶ «γλοιῶδες».

raidė *rhō* teikiančiajam vardus pasirodė esąs gražus judėjimo
įrankis perteikti lėkimo panašybei, tad daug kur juo tam ir
naudojasi: pirmiausia šiuo rašmenimi lėkimą jis mėgdžioja
pačiuose „tekėti“ (*rhein*) ir „tėkmė“ (*rhoē*), | paskui „drebė- e
jime“ (*tromos*), paskui dar „bėgime“ (*trekhein*) ir dar tokiuose
veiksmažodžiuose (*rhēma*) kaip „trenkti“ (*krouein*), „sutriuš-
kinti“ (*thrauein*), „grūsti“ (*ereikein*), „suaižyti“ (*thryptein*),
„trupinti“ (*kermatizein*), „sūkuriuoti“ (*rhymbein*); visus šiuos
[judėjimus] jis daugiausia vaizduoja *rhō* dėka. Mat manau,
kad [teikiantysis vardus] išvydo, jog šį [garsą tardamas] liežuvis
mažiausiai išlieka rimtyje, o labiausiai kratosi; man atrodo,
kad šiuo [garsu] šitiems dalykams jisai todėl ir pasinaudojo.
O *iōta* [panaudojo] visiems skvarbiems dalykams, kurie užvis
labiau per viską eina (*ioi*) kiaurai. Todėl ir || „ėjimas“ (*ienai*) 427
bei „leidimasis“ (*hiesthai*) pamėgdžiojami *iōta* pagalba. Ly-
giai taip ir *phei*, *psei*, *sigma* bei *zēta* pagalba, kadangi šie rašme-
nys yra [tariami] gausiai iškvepiant, jis įvardydamas mėgdžioja
visokius tokius dalykus, kaip „šaltis“ (*psykhron*), „virimas“
(*zeon*), „kratymasis“ (*seiesthai*) ir apskritai „drebėjimas“ (*seis-
mon*). Ir kai tik kur mėgdžioja šnypštimą (*physōdes*), visur
ten vardų teikėjas, atrodo, daugiausia pritaiko tokius rašme-
nis. Savo ruožtu *delta* ir *tau* suspaudimo ir liežuvio įrėmimo
| galią jis veikiausiai laikė būsiant naudingą „sukaustymo“ b
(*desmos*) ir „stovėjimo“ (*stasis*) pamėgdžiojimui. O pastebė-
jęs, kad liežuvis labiausiai šliuožia [tariant] *labda*, perteikda-
mas panašumą [ja] įvardijo „glotnumą“ (*leion*), patį „šliuoži-
mą“ (*olisthanein*), „slidumą“ (*liparon*) ir „klampumą“ (*kollōdes*)
bei visus kitus tokius dalykus. O kadangi liežuvio slydimui

c τοῦ | δ' αὖ νῦ τὸ εἴσω αἰσθόμενος τῆς φωνῆς, τὸ «ἔνδον»
καὶ τὰ «ἐντὸς» ὠνόμασεν, ὡς ἀφομοιῶν τοῖς γράμμασι τὰ
ἔργα. τὸ δ' αὖ ἄλφα τῷ «μεγάλῳ» ἀπέδωκε, καὶ τῷ «μή-
κει» τὸ ἦτα, ὅτι μεγάλα τὰ γράμματα. εἰς δὲ τὸ «γογγύ-
λον» τοῦ οὖ δεόμενος σημείου, τοῦτο πλεῖστον αὐτῷ εἰς
τὸ ὄνομα ἐνεκέρασεν. καὶ τἆλλα οὕτω φαίνεται προσ-
βιβάζειν καὶ κατὰ γράμματα καὶ κατὰ συλλαβὰς ἑκάστῳ
τῶν ὄντων σημεῖόν τε καὶ ὄνομα ποιῶν ὁ νομοθέτης, ἐκ
δὲ τούτων τὰ λοιπὰ ἤδη αὐτοῖς τούτοις συντιθέναι ἀπο-
d μιμούμενος. αὕτη μοι φαίνεται, ὦ Ἑρμόγενες, | βούλεσ-
θαι εἶναι ἡ τῶν ὀνομάτων ὀρθότης, εἰ μή τι ἄλλο Κρα-
τύλος ὅδε λέγει.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. Καὶ μήν, ὦ Σώκρατες, πολλά γέ μοι
πολλάκις πράγματα παρέχει Κρατύλος, ὥσπερ κατ' ἀρ-
χὰς ἔλεγον, φάσκων μὲν εἶναι ὀρθότητα ὀνομάτων, ἥτις
δ' ἐστὶν οὐδὲν σαφὲς λέγων, ὥστε με μὴ δύνασθαι εἰδέναι
πότερον ἑκὼν ἢ ἄκων οὕτως ἀσαφῶς ἑκάστοτε περὶ
e αὐτῶν λέγει. νῦν οὖν μοι, ὦ Κρατύλε, ἐναντίον | Σωκρά-
τους εἰπὲ πότερον ἀρέσκει σοι ᾗ λέγει Σωκράτης περὶ
ὀνομάτων, ἢ ἔχεις πῃ ἄλλῃ κάλλιον λέγειν; καὶ εἰ ἔχεις,
λέγε, ἵνα ἤτοι μάθῃς παρὰ Σωκράτους ἢ διδάξῃς ἡμᾶς
ἀμφοτέρους.

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Τί δέ, ὦ Ἑρμόγενες; δοκεῖ σοι ῥᾴδιον εἶ-
ναι οὕτω ταχὺ μαθεῖν τε καὶ διδάξαι ὁτιοῦν πρᾶγμα, μὴ
ὅτι τοσοῦτον, ὃ δὴ δοκεῖ ἐν τοῖς [μεγίστοις] μέγιστον
εἶναι;

[tariant *labda*] priešinasi *gamma* galia, [jomis] pamėgdžiojo „lipnumą“ (*gliskhron*), „saldumą“ (*glyky*) ir „tąsumą“ (*gloiōdes*). Savo | ruožtu, pajutęs garso *ny* vidujiškumą, įvardijo *c*
[juo] „vidų“ (*endon*) ir „viduj“ (*entos*), rašmenimis tarytum perteikdamas darbų panašybę. Toliau *alpha* suteikė „didžiam“ (*megalos*), o *ēta* — „ilgiui“ (*mēkos*), nes tai dideli rašmenys. O kadangi „apvalumui“ (*goggylon*) paženklinti reikėjo *o*, jos daugiausia į jo vardą ir primaišė. Atrodo, kad kiekvienai iš būtybių kurdamas žymę ir vardą, papročių steigėjas ir kitus dalykus šitaip suskirstė pagal rašmenis bei skiemenis, o likusius jau sudarė iš šitų pamėgdžiodamas vien šitais pačiais [vardais]. Tad man atrodo, Hermogenai, | kad vardų teisin- *d*
gumas turėtų būti šitoks, jeigu tik štai Kratilas nekalba ko nors kito.

HERMOGENAS. Na ir daug keblumų, Sokratai, man dažnai teikia Kratilas. Nuo pat pradžių apie tai kalbėjau: jis sako, kad esama vardų teisingumo, o koks jis yra, nieko aiškaus nekalba, tad nė negaliu žinoti, ar savo noru, ar nenoromis šitaip neaiškiai kiekvieną syk apie juos kalba. Taigi dabar, Kratilai, Sokrato | akivaizdoje pasakyk man: *e*
ar tau patinka tai, kaip Sokratas kalba apie vardus, ar gal turi pasakyti ką kita, gražesnio? Ir jei turi, kalbėk, idant arba pats iš Sokrato išmoktum, arba mudu abudu pamokytum.

KRATILAS. Kaip tai, Hermogenai? Ar tu manai, kad lengva šitaip greitai išmokti ar išmokyti bet kokio daikto, ką ir kalbėti apie tą, kuris atrodo esąs iš jų didžiausias?

428 ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ. || Μὰ Δί', οὐκ ἔμοιγε. ἀλλὰ τὸ τοῦ Ἡσιόδου καλῶς μοι φαίνεται ἔχειν, τὸ εἰ καί τις σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ καταθείη, προὔργου εἶναι. εἰ οὖν καὶ σμικρόν τι οἷός τ' εἶ πλέον ποιῆσαι, μὴ ἀπόκαμνε ἀλλ' εὐεργέτει καὶ Σωκράτη τόνδε — δίκαιος δ' εἶ — καὶ ἐμέ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καὶ μὲν δὴ ἔγωγε καὶ αὐτός, ὦ Κρατύλε, οὐδὲν ἂν ἰσχυρισαίμην ὧν εἴρηκα, ᾗ δέ μοι ἐφαίνετο μεθ' Ἑρμογένους ἐπεσκεψάμην, ὥστε τούτου γε ἕνεκα θαρ-
b ρῶν λέγε, εἴ τι | ἔχεις βέλτιον, ὡς ἐμοῦ ἐνδεξομένου. εἰ μέντοι ἔχεις τι σὺ κάλλιον τούτων λέγειν, οὐκ ἂν θαυμάζοιμι· δοκεῖς γάρ μοι αὐτός τε ἐσκέφθαι τὰ τοιαῦτα καὶ παρ' ἄλλων μεμαθηκέναι. ἐὰν οὖν λέγῃς τι κάλλιον, ἕνα τῶν μαθητῶν περὶ ὀρθότητος ὀνομάτων καὶ ἐμὲ γράφου.

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἀλλὰ μὲν δή, ὦ Σώκρατες, ὥσπερ σὺ λέγεις, μεμέληκέν τέ μοι περὶ αὐτῶν καὶ ἴσως ἄν σε ποιησαίμην
c μαθητήν. φοβοῦμαι μέντοι μὴ τούτου πᾶν τοὐναντίον | ᾖ, ὅτι μοί πως ἐπέρχεται λέγειν πρὸς σὲ τὸ τοῦ Ἀχιλλέως, ὃ ἐκεῖνος ἐν Λιταῖς πρὸς τὸν Αἴαντα λέγει. φησὶ δὲ

Αἶαν Διογενὲς Τελαμώνιε, κοίρανε λαῶν,
πάντα τί μοι κατὰ θυμὸν ἐείσω μυθήσασθαι.

καὶ ἐμοὶ σύ, ὦ Σώκρατες, ἐπιεικῶς φαίνῃ κατὰ νοῦν χρησμῳδεῖν, εἴτε παρ' Εὐθύφρονος ἐπίπνους γενόμενος, εἴτε καὶ ἄλλη τις Μοῦσα πάλαι σε ἐνοῦσα ἐλελήθει.

d ΣΩΚΡΑΤΗΣ. | Ὠγαθὲ Κρατύλε, θαυμάζω καὶ αὐτὸς πάλαι τὴν ἐμαυτοῦ σοφίαν καὶ ἀπιστῶ. δοκεῖ οὖν μοι χρῆναι ἐπανασκέψασθαι τί καὶ λέγω. τὸ γὰρ ἐξαπατᾶσθαι αὐτὸν ὑφ' αὑτοῦ πάντων χαλεπώτατον· ὅταν γὰρ μηδὲ σμικρὸν

HERMOGENAS. || Vardan Dzeuso, ne[manau]. Tačiau 428
man atrodo, kad gražiai Hėsiodo pasakyta, jog jei kas nors ir maža prie mažo pridėtų[69], praverstų. Tad, jei esi pajėgus nors truputį pridėti, tai nepalaikyk sau už vargą ir padaryk gerą darbą ir Sokratui štai — juk esi teisingas — ir man.

SOKRATAS. Be to, ir aš pats, Kratilai, nebūčiau linkęs spirtis dėl jokių dalykų, kuriuos pasakiau, bet kaip man pasirodė, tiesiog patyrinėjau drauge su Hermogenu, tad dėl
šito, jei turi | ką geresnio, tai jau drąsiai kalbėk, o aš tatai b
priimsiu. O jeigu turėtumei pasakyti ką gražesnio už kalbėtus dalykus, nesistebėčiau, nes man regis, kad ir pats esi tuos dalykus žiūrėjęs, ir iš kitų mokęsis. Tad jei ką gražesnio kalbėsi, tai vienu iš mokinių, [besimokančių] apie vardų teisingumą, užrašyk ir mane.

KRATILAS. Išties, Sokratai, kaip sakai, [vardai] man yra parūpę, galbūt padaryčiau savo mokiniu ir tave. Bet bijau,
kad nenutiktų visiškai priešingas | dalykas, nes man kaž- c
kaip kyla noras prabilti į tave Achilo [žodžiais], kuriuos jis *Maldose* kalba Ajantui. O sako jis taip:

Kilęs iš Dzeuso Ajantai, sūnau Telamono, tautų valdove,
Regis, kad viską kalbėjai kaip mano širdis yra linkus[70], —

ir man tu, Sokratai, atrodai deramai beigi protingai laidąs pranašiškas ištaras, ar Eutifrono įkvėptas, o gal ir kokia kita Mūza seniai tavyje glūdėdama liko tau nepastebėta.

SOKRATAS. | Gerasis Kratilai, aš ir pats seniai stebiuosi d
savo išmintimi, ir ji nekelia man pasitikėjimo. Man regis, reikia dar sykį peržiūrėti, ką aš čia kalbu. Mat pačiam save apgauti esti visų slogiausia, nes kaipgi nebus baisu, kai

ἀποστατῇ ἀλλ' ἀεὶ παρῇ ὁ ἐξαπατήσων, πῶς οὐ δεινόν; δεῖ δή, ὡς ἔοικε, θαμὰ μεταστρέφεσθαι ἐπὶ τὰ προειρημένα, καὶ πειρᾶσθαι, τὸ ἐκείνου τοῦ ποιητοῦ, βλέπειν «ἅμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω». καὶ δὴ καὶ νυνὶ ἡμεῖς ἴδωμεν
e τί ἡμῖν εἴρηται. | ὀνόματος, φαμέν, ὀρθότης ἐστὶν αὕτη, ἥτις ἐνδείξεται οἷόν ἐστι τὸ πρᾶγμα· τοῦτο φῶμεν ἱκανῶς εἰρῆσθαι;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ πάνυ σφόδρα, ὦ Σώκρατες.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Διδασκαλίας ἄρα ἕνεκα τὰ ὀνόματα λέγεται;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν φῶμεν καὶ ταύτην τέχνην εἶναι καὶ δημιουργοὺς αὐτῆς;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τίνας;

429 ΚΡΑΤΥΛΟΣ. ‖ Οὕσπερ σὺ κατ' ἀρχὰς ἔλεγες, τοὺς νομοθέτας.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πότερον οὖν καὶ ταύτην φῶμεν τὴν τέχνην ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἐγγίγνεσθαι ὥσπερ καὶ τὰς ἄλλας ἢ μή; βούλομαι δὲ λέγειν τὸ τοιόνδε. ζωγράφοι εἰσίν που οἱ μὲν χείρους, οἱ δὲ ἀμείνους;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν οἱ μὲν ἀμείνους τὰ αὑτῶν ἔργα καλλίω παρέχονται, τὰ ζῷα, οἱ δὲ φαυλότερα; καὶ οἰκοδόμοι ὡσαύτως οἱ μὲν καλλίους τὰς οἰκίας ἐργάζονται, οἱ δὲ αἰσχίους;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ναί.

b | ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἆρ' οὖν καὶ νομοθέται οἱ μὲν καλλίω τὰ
* ἔργα αὑτῶν παρέχονται, οἱ δὲ αἰσχίω;

apgavikas nė trupučio neatstoja, o visuomet yra drauge? Panašu, kad reikia dažnai atsigręžti į anksčiau pasakytus dalykus ir bandyti, pasak minėtojo poeto [žodžių], žvelgti „išsyk pirmyn ir atgalios“[71]. Ėgi ir dabar pažiūrėkime, kas mūsų pasakyta. | Vardo teisingumas, sakėme, yra šitoks: e
parodantis, koksai yra daiktas. Ar sakysime, kad tuo užtektinai pasakyta?

Kratilas. Man regis, dar ir kaip [užtektinai], Sokratai.

Sokratas. O vardai sakomi mokymo dėlei?

Kratilas. Na, žinoma.

Sokratas. Argi nesakysime, kad yra ir toksai amatas (*tekhnē*), ir jo amatininkai?

Kratilas. Žinoma.

Sokratas. Kas jie?

Kratilas. || Ogi tie, apie kuriuos kalbėjai pradžioje — 429
papročių steigėjai.

Sokratas. Tad ar sakysime, kad ir šitas įgūdis (*tekhnē*) žmonėse atsiranda kaip ir kiti [įgūdžiai], ar ne? Noriu pasakyti štai ką. Juk tapytojai yra vieni prastesni, kiti geresni?

Kratilas. Be abejo.

Sokratas. Argi geresni daro ne gražesnius darbus, tai yra paveikslus, tuo tarpu kiti — prastesnius? Ir statybininkai taip pat — vieni stato gražesnius namus, kiti — bjauresnius?

Kratilas. Taip.

| Sokratas. Tad ir steigėjai vieni savo darbus padaro b
gražiau, kiti — bjauriau?

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Οὔ μοι δοκεῖ τοῦτο ἔτι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκ ἄρα δοκοῦσί σοι νόμοι οἱ μὲν βελτίους, οἱ δὲ φαυλότεροι εἶναι;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Οὐ δῆτα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐδὲ δὴ ὄνομα, ὡς ἔοικε, δοκεῖ σοι κεῖσθαι τὸ μὲν χεῖρον, τὸ δὲ ἄμεινον;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Οὐ δῆτα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πάντα ἄρα τὰ ὀνόματα ὀρθῶς κεῖται;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ὅσα γε ὀνόματά ἐστιν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί οὖν; ὃ καὶ ἄρτι ἐλέγετο, Ἑρμογένει τῷ-
c δε πότερον μηδὲ | ὄνομα τοῦτο κεῖσθαι φῶμεν, εἰ μή τι αὐτῷ Ἑρμοῦ γενέσεως προσήκει, ἢ κεῖσθαι μέν, οὐ μέντοι ὀρθῶς γε;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Οὐδὲ κεῖσθαι ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, ἀλλὰ δοκεῖν κεῖσθαι, εἶναι δὲ ἑτέρου τοῦτο τοὔνομα,
* οὗπερ καὶ ἡ φύσις ἡ τὸ ὄνομα δηλοῦσα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πότερον οὐδὲ ψεύδεται ὅταν τις φῇ Ἑρμογένη αὐτὸν εἶναι; μὴ γὰρ οὐδὲ τοῦτο αὖ ᾖ, τὸ τοῦτον φάναι Ἑρμογένη εἶναι, εἰ μὴ ἔστιν;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Πῶς λέγεις;

d ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἆρα ὅτι ψευδῆ λέγειν τὸ παράπαν οὐκ | ἔστιν, ἆρα τοῦτό σοι δύναται ὁ λόγος; συχνοὶ γάρ τινες οἱ λέγοντες, ὦ φίλε Κρατύλε, καὶ νῦν καὶ πάλαι.

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Πῶς γὰρ ἄν, ὦ Σώκρατες, λέγων γέ τις τοῦτο ὃ λέγει, μὴ τὸ ὂν λέγοι; ἢ οὐ τοῦτό ἐστιν τὸ ψευδῆ λέγειν, τὸ μὴ τὰ ὄντα λέγειν;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Κομψότερος μὲν ὁ λόγος ἢ κατ' ἐμὲ καὶ

KRATILAS. Man dar šitaip neatrodo.

SOKRATAS. Tai tau neatrodo ir kad papročiai yra vieni geresni, o kiti — prastesni?

KRATILAS. Anaiptol.

SOKRATAS. Panašu, kad ir vardas tau neatrodo esąs vienas blogesnis, o kitas geresnis?

KRATILAS. Toli gražu.

SOKRATAS. Taigi visi vardai laikosi teisingai?

KRATILAS. Kurie tik yra vardai.

SOKRATAS. O kaip dėl to, apie ką neseniai kalbėta: ar sakysime, kad Hermogenui nė | šis vardas nebepriklauso, *c*
jei jau kilmė iš Hermio jam visiškai nebūdinga, ar [sakysime], kad priklauso, tačiau neteisingai?

KRATILAS. Man atrodo, Sokratai, kad šitas vardas jam nepriklauso, o tik atrodo priklausąs, bet yra kito [žmogaus], kurio yra ir prigimtis, vardu atsiskleidžianti.

SOKRATAS. O kai kas nors sakys, kad jisai yra Hermogenas, argi tuomet netgi nė nemeluos? Mat savo ruožtu turėtų nebūti įmanoma net pasakyti, kad šitas [žmogus] yra Hermogenas, jeigu jau jis [juo] nėra?

KRATILAS. Ką turi omeny?

SOKRATAS. Argi tavo teiginys netolygus tam, jog | me- *d*
lo kalbėti visiškai neįmanoma? Betgi [melą] kalbančių knibždėte knibžda, mielas Kratilai, ir dabar, ir senovėje.

KRATILAS. Tačiau kaipgi, Sokratai, kas nors, kalbėdamas tai, ką kalba, galėtų kalbėti ne tai, kas yra (*mē to on*)? O gal sakyti melą yra ne tas pat, kaip kalbėti ne tai, kas yra?

SOKRATAS. Kalba pernelyg įmantri man ir mano am-

κατὰ τὴν ἐμὴν ἡλικίαν, ὦ ἑταῖρε. ὅμως μέντοι εἰπέ μοι
e τοσόνδε· πότερον λέγειν μὲν οὐ δοκεῖ σοι εἶναι ψευδῆ, | φάναι δέ;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Οὔ μοι δοκεῖ οὐδὲ φάναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐδὲ εἰπεῖν οὐδὲ προσειπεῖν; οἷον εἴ τις ἀπαντήσας σοι ἐπὶ ξενίας, λαβόμενος τῆς χειρὸς εἴποι· «Χαῖρε, ὦ ξένε Ἀθηναῖε, ὑὲ Σμικρίωνος Ἑρμόγενες», οὗτος λέξειεν ἂν ταῦτα ἢ φαίη ἂν ταῦτα ἢ εἴποι ἂν ταῦτα ἢ προσείποι ἂν οὕτω σὲ μὲν οὔ, Ἑρμογένη δὲ τόνδε; ἢ οὐδένα;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, ἄλλως ἂν οὗτος ταῦτα φθέγξασθαι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἀλλ' ἀγαπητὸν καὶ τοῦτο. πότερον γὰρ
430 ἀληθῆ ‖ ἂν φθέγξαιτο ταῦτα ὁ φθεγξάμενος ἢ ψευδῆ; ἢ τὸ μέν τι αὐτῶν ἀληθές, τὸ δὲ ψεῦδος; καὶ γὰρ ἂν καὶ τοῦτο ἐξαρκοῖ.

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ψοφεῖν ἔγωγ' ἂν φαίην τὸν τοιοῦτον, μάτην αὐτὸν ἑαυτὸν κινοῦντα, ὥσπερ ἂν εἴ τις χαλκίον κινήσειε κρούσας.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Φέρε δή, ἐάν πῃ διαλλαχθῶμεν, ὦ Κρατύλε· ἆρ' οὐκ ἄλλο μὲν ἂν φαίης τὸ ὄνομα εἶναι, ἄλλο δὲ ἐκεῖνο οὗ τὸ ὄνομά ἐστιν;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἔγωγε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν καὶ τὸ ὄνομα ὁμολογεῖς μίμημά
b τι εἶναι τοῦ | πράγματος;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Πάντων μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν καὶ τὰ ζωγραφήματα τρόπον τινὰ ἄλλον λέγεις μιμήματα εἶναι πραγμάτων τινῶν;

žiui, bičiuli. Bet vis dėlto pasakyk man štai ką: ar tau atrodo, kad kalbėti melo neįmanoma, | o pasakyti — [įmanoma]? e

KRATILAS. Man atrodo, kad nė pasakyti [neįmanoma].

SOKRATAS. Nei [melagingai] prabilti, nei kreiptis? Pavyzdžiui, jeigu kas nors tave sutikęs svetur, paėmęs už rankos prabiltų: „Džiaukis[72], svety atėnieti, Smikriono sūnau Hermogenai!" — tai ar šis [žmogus] šituos dalykus kalbėtų, ar juos pasakytų, ar jais prabiltų, ar šitaip kreiptųsi — ne į tave, o štai į šį Hermogeną? Ar į niekų?

KRATILAS. Man tai atrodo, Sokratai, kad tas [žmogus] bergždžiai šituos dalykus ištartų.

SOKRATAS. Galima pasitenkinti ir tuo. O ar šiuos dalykus || ištarusysis ištartų tiesą, ar melą? Ar gal dalis jų — 430
tiesa, o dalis — melas? Mat man pakaktų ir šito.

KRATILAS. Aš tai sakyčiau, kad toksai viso labo triukšmauja, veltui save patį judindamas, tarytumei kas trankydamas judintų varinį puodą.

SOKRATAS. Na, o jei truputį atsitrauktume į šoną, Kratilai: ar sakytumei, kad vardas yra vienas dalykas, o tai, kieno vardas jis yra, — kitas?

KRATILAS. Aš tai taip.

SOKRATAS. Tad sutinki ir dėl to, kad vardas yra tam tikras daikto | pamėgdžiojimas? b

KRATILAS. Užvis labiausiai [sutinku].

SOKRATAS. O argi nesakai, kad ir nutapyti paveikslai tam tikru kitu būdu yra kokių nors daiktų pamėgdžiojimai?

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Φέρε δή — ἴσως γὰρ ἐγὼ οὐ μανθάνω ἅττα ποτ᾽ ἔστιν ἃ λέγεις, σὺ δὲ τάχ᾽ ἂν ὀρθῶς λέγοις — ἔστι διανεῖμαι καὶ προσενεγκεῖν ταῦτα ἀμφότερα τὰ μιμήματα, τά τε ζωγραφήματα κἀκεῖνα τὰ ὀνόματα, τοῖς πράγμασιν ὧν μιμήματά ἐστιν, ἢ οὔ;

c | ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἔστιν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πρῶτον μὲν δὴ σκόπει τόδε. ἆρ᾽ ἄν τις τὴν μὲν τοῦ ἀνδρὸς εἰκόνα τῷ ἀνδρὶ ἀποδοίη, τὴν δὲ τῆς γυναικὸς τῇ γυναικί, καὶ τἆλλα οὕτως;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν καὶ τοὐναντίον τὴν μὲν τοῦ ἀνδρὸς τῇ γυναικί, τὴν δὲ τῆς γυναικὸς τῷ ἀνδρί;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἔστι καὶ ταῦτα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἆρ᾽ οὖν αὗται αἱ διανομαὶ ἀμφότεραι ὀρθαί, ἢ ἡ ἑτέρα;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἡ ἑτέρα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἣ ἂν ἑκάστῳ οἶμαι τὸ προσῆκόν τε καὶ τὸ ὅμοιον ἀποδιδῷ.

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἵνα τοίνυν μὴ μαχώμεθα ἐν τοῖς λόγοις
d ἐγώ | τε καὶ σὺ φίλοι ὄντες, ἀπόδεξαί μου ὃ λέγω. τὴν τοιαύτην γάρ, ὦ ἑταῖρε, καλῶ ἔγωγε διανομὴν ἐπ᾽ ἀμφοτέροις μὲν τοῖς μιμήμασιν, τοῖς τε ζῴοις καὶ τοῖς ὀνόμασιν, ὀρθήν, ἐπὶ δὲ τοῖς ὀνόμασι πρὸς τῷ ὀρθὴν καὶ ἀληθῆ· τὴν δ᾽ ἑτέραν, τὴν τοῦ ἀνομοίου δόσιν τε καὶ ἐπιφοράν, οὐκ ὀρθήν, καὶ ψευδῆ ὅταν ἐπ᾽ ὀνόμασιν ᾖ.

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἀλλ᾽ ὅπως μή, ὦ Σώκρατες, ἐν μὲν τοῖς

KRATILAS. Taip.

SOKRATAS. Nagi, sakyk man — mat galbūt nesuprantu, ką tu kalbi, o tu greičiausiai kalbi teisingai, — ar įmanoma abudu šiuos pamėgdžiojimus, anuos paveikslus bei vardus, paskirstyti ir priskirti daiktams, kurių pamėgdžiojimai jie yra, ar ne?

| KRATILAS. Įmanoma. *c*

SOKRATAS. Visų pirma pažiūrėk į štai ką. Ar kas nors vyro atvaizdą suteiktų vyrui, moters — moteriai, ir kitus taip pat?

KRATILAS. Na, žinoma.

SOKRATAS. Argi [negalėtų] ir priešingai: vyro [atvaizdą suteikti] moteriai, o moters — vyrui?

KRATILAS. Įmanoma ir šitai.

SOKRATAS. Tad ar abudu šie paskirstymai teisingi, ar tik pirmas?

KRATILAS. Tik pirmas.

SOKRATAS. Manau, tas, kuris suteikia tinkamą ir panašų [atvaizdą]?

KRATILAS. Man regis.

SOKRATAS. Tad idant mudu, draugai būdami, tarpusavy | kalbomis nekovotume, priimk iš manęs tai, ką kalbu. *d* Mat pirmąjį paskirstymą, bičiuli, abiejų pamėgdžiojimo būdų — paveikslų ir vardų — atveju aš vadinu teisingu, o vardų atveju — teisingą ir tikrą kieno nors atžvilgiu; tuo tarpu antrąjį [paskirstymą], nepanašaus dalyko suteikimą bei priskyrimą, [vadinu] neteisingu, o vardų atveju — ir melagingu.

KRATILAS. Tačiau, Sokratai, nors paveikslų atveju taip

e ζωγραφήμασιν ᾖ τοῦτο, τὸ μὴ ὀρθῶς διανέμειν, ἐπὶ δὲ | τοῖς ὀνόμασιν οὔ, ἀλλ' ἀναγκαῖον ᾖ ἀεὶ ὀρθῶς.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πῶς λέγεις; τί τοῦτο ἐκείνου διαφέρει; ἆρ' οὐκ ἔστι προσελθόντα ἀνδρί τῳ εἰπεῖν ὅτι «Τουτί ἐστι σὸν γράμμα», καὶ δεῖξαι αὐτῷ, ἂν μὲν τύχῃ, ἐκείνου εἰκόνα, ἂν δὲ τύχῃ, γυναικός; τὸ δὲ δεῖξαι λέγω εἰς τὴν τῶν ὀφθαλμῶν αἴσθησιν καταστῆσαι.

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί δέ; πάλιν αὐτῷ τούτῳ προσελθόντα εἰπεῖν ὅτι «Τουτί ἐστιν σὸν ὄνομα»; ἔστι δέ που καὶ τὸ ὄνομα μίμημα ὥσπερ τὸ ζωγράφημα. τοῦτο δὴ λέγω· ἆρ'
431 οὐκ ἂν εἴη αὐτῷ ‖ εἰπεῖν ὅτι «Τουτί ἐστι σὸν ὄνομα», καὶ μετὰ τοῦτο εἰς τὴν τῆς ἀκοῆς αὖ αἴσθησιν καταστῆσαι, ἂν μὲν τύχῃ, τὸ ἐκείνου μίμημα, εἰπόντα ὅτι ἀνήρ, ἂν δὲ τύχῃ, τὸ τοῦ θήλεος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, εἰπόντα ὅτι γυνή; οὐ δοκεῖ σοι τοῦτο οἷόν τ' εἶναι καὶ γίγνεσθαι ἐνίοτε;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἐθέλω σοι, ὦ Σώκρατες, συγχωρῆσαι καὶ ἔστω οὕτως.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καλῶς γε σὺ ποιῶν, ὦ φίλε, εἰ ἔστι τοῦτο οὕτως· οὐδὲν γὰρ δεῖ νῦν πάνυ διαμάχεσθαι περὶ αὐτοῦ.
b εἰ δ' οὖν ἔστι τοιαύτη | τις διανομὴ καὶ ἐνταῦθα, τὸ μὲν ἕτερον τούτων ἀληθεύειν βουλόμεθα καλεῖν, τὸ δ' ἕτερον ψεύδεσθαι. εἰ δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει, καὶ ἔστι μὴ ὀρθῶς διανέμειν τὰ ὀνόματα μηδὲ ἀποδιδόναι τὰ προσήκοντα ἑκάστῳ, ἀλλ' ἐνίοτε τὰ μὴ προσήκοντα, εἴη ἂν καὶ ῥήματα ταὐτὸν τοῦτο ποιεῖν. εἰ δὲ ῥήματα καὶ ὀνόματα ἔστιν οὕτω τιθέναι, ἀνάγκη καὶ λόγους· λόγοι γάρ που,

ir galėtų būti — juos neteisingai paskirstyti, — su | vardų at- e
veju — negalėtų, bet [jie] visuomet būtinai bus teisingi.

SOKRATAS. Kaip čia kalbi? Argi [vardas] kuo nors skiriasi nuo [paveikslo]? Argi neįmanoma priėjus prie kokio nors vyro pasakyti: „Štai tavo piešinys", ir parodyti jam, jei pasitaikytų jo, tai jo paveikslą, o jei papultų — moters? Sakydamas „parodyti" turiu omeny: leisti akių jusle pajusti.

KRATILAS. Na, žinoma.

SOKRATAS. Tai ką? O argi savo ruožtu [neįmanoma], prie to paties priėjus, pasakyti: „Štai tavo vardas"? Juk ir vardas, lygiai kaip paveikslas, yra pamėgdžiojimas. Turiu
omeny štai ką: argi nebūtų galima kam nors || pasakyti: 431
„Štai tavo vardas", — o paskui vėlgi priversti klausos jusle pajusti, jei pasitaikys, jo pamėgdžiojimą, pasakius, jog tai vyras, o jeigu paklius, moteriškosios žmonių giminės dalies [pamėgdžiojimą], sakant, kad jis moteris? Ar tau neatrodo, kad šitai įmanoma ir kartais nutinka?

KRATILAS. Norėčiau, Sokratai, su tavimi sutikti, todėl šitaip ir tebūnie.

SOKRATAS. Na ir puikiai darai, mielasai, jei kad šitai išties taip ir yra, nes dabar toli gražu neverta dėl to kovo-
ti. Tad jei ir čia įmanomas toks | paskirstymas, tai pirmąjį b
[vardą] būtume linkę vadinti sakančiu tiesą, o kitą — meluojančiu. O jei taip yra, ir įmanoma vardus paskirstyti neteisingai bei nesuteikti kiekvienam dalykui tinkančių vardų, bet kartais [suteikti] netinkančius, tai galima būtų ir su junginiais padaryti tą patį. O jeigu įmanoma šitaip suteikti junginius ir vardus, tai neišvengiamai [įmanoma

c ὡς ἐγῷμαι, ἡ τούτων σύνθεσίς ἐστιν· ἢ | πῶς λέγεις, ὦ Κρατύλε;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Οὕτω· καλῶς γάρ μοι δοκεῖς λέγειν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν εἰ γράμμασιν αὖ τὰ πρῶτα ὀνόματα ἀπεικάζομεν, ἔστιν ὥσπερ ἐν τοῖς ζωγραφήμασιν καὶ πάντα τὰ προσήκοντα χρώματά τε καὶ σχήματα ἀποδοῦναι, καὶ μὴ πάντα αὖ, ἀλλ' ἔνια ἐλλείπειν, ἔνια δὲ καὶ προστιθέναι, καὶ πλείω καὶ μείζω· ἢ οὐκ ἔστιν;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἔστιν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν ὁ μὲν ἀποδιδοὺς πάντα καλὰ τὰ γράμματά τε καὶ τὰς εἰκόνας ἀποδίδωσιν, ὁ δὲ ἢ προστιθεὶς ἢ ἀφαιρῶν γράμματα μὲν καὶ εἰκόνας ἐργάζεται καὶ οὗτος, ἀλλὰ πονηράς;

d | ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί δὲ ὁ διὰ τῶν συλλαβῶν τε καὶ γραμμάτων τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων ἀπομιμούμενος; ἆρα οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἂν μὲν πάντα ἀποδῷ τὰ προσήκοντα, καλὴ ἡ εἰκὼν ἔσται — τοῦτο δ' ἐστὶν ὄνομα — ἐὰν δὲ σμικρὰ ἐλλείπῃ ἢ προστιθῇ ἐνίοτε, εἰκὼν μὲν γενήσεται, καλὴ δὲ οὔ; ὥστε τὰ μὲν καλῶς εἰργασμένα ἔσται τῶν ὀνομάτων, τὰ δὲ κακῶς;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἴσως.

e | ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἴσως ἄρα ἔσται ὁ μὲν ἀγαθὸς δημιουργὸς ὀνομάτων, ὁ δὲ κακός;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν τούτῳ ὁ «νομοθέτης» ἦν ὄνομα.

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἴσως ἄρα νὴ Δί' ἔσται, ὥσπερ ἐν ταῖς ἄλ-

suteikti] ir teiginius; mat teiginiai, kaip aš manau, yra jų sudėjimas — ar | kaip kitaip tu kalbi, Kratilai? *c*

KRATILAS. Šitaip. Mat man atrodo, kad kalbi puikiai.

SOKRATAS. Tad vėlgi, jei pirmus vardus pavaizduojame rašmenimis, tai kaip ir paveiksluose [jiems] įmanoma suteikti ir visas tinkamas spalvas bei apybraižas, ir ne visas, bet [įmanoma] kai kurias praleisti, o kai kurias ir pridėti — ir daugiau, ir stipresnių. Ar neįmanoma?

KRATILAS. Įmanoma.

SOKRATAS. Tad puikiai suteikiantis visas žymes (*grammata*) ir atvaizdus perteikia [puikius], o pridėdinėjantis ir atiminėjantis žymes — irgi dirbdina atvaizdus, bet prastus?

| KRATILAS. Taip. *d*

SOKRATAS. Na, o kaip tas, kuris skiemenimis ir rašmenimis (*grammata*) mėgdžioja daiktų esmę? Argi ne pagal tą patį samprotavimą (*logos*), jei ir jis viską tinkamai perteiks, tai atvaizdas (tai yra vardas) bus puikus, o jeigu kartais truputį praleis arba pridės, tai atvaizdas rasis, bet ne puikus? Tad ir vardų vieni bus puikiai padirbdinti, o kiti blogai.

KRATILAS. Galbūt...

| SOKRATAS. Tai galbūt tuomet ir vienas vardų amatininkas bus geras, o kitas — blogas? *e*

KRATILAS. Taip.

SOKRATAS. O argi jo vardas buvo ne „steigėjas“?

KRATILAS. Taip.

SOKRATAS. Tad turbūt, vardan Dzeuso, kaip kituose

λαις τέχναις, καὶ νομοθέτης ὁ μὲν ἀγαθός, ὁ δὲ κακός,
ἐάνπερ τὰ ἔμπροσθεν ἐκεῖνα ὁμολογηθῇ ἡμῖν.

* ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἔστι ταῦτα. ἀλλ᾽ ὅρα, ὦ Σώκρατες, ὅταν
ταῦτα τὰ γράμματα, τό τε ἄλφα καὶ τὸ βῆτα καὶ ἕκαστον
τῶν στοιχείων, τοῖς ὀνόμασιν ἀποδιδῶμεν τῇ γραμμα-
432 τικῇ τέχνῃ, || ἐάν τι ἀφέλωμεν ἢ προσθῶμεν ἢ μεταθῶμέν
* τι, <οὐ> γέγραπται μὲν ἡμῖν τὸ ὄνομα, οὐ μέντοι ὀρθῶς,
ἀλλὰ τὸ παράπαν οὐδὲ γέγραπται, ἀλλ᾽ εὐθὺς ἕτερόν ἐσ-
τιν ἐάν τι τούτων πάθῃ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Μὴ γὰρ οὐ καλῶς σκοπῶμεν οὕτω σκο-
ποῦντες, ὦ Κρατύλε.

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Πῶς δή;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἴσως ὅσα ἔκ τινος ἀριθμοῦ ἀναγκαῖον
εἶναι ἢ μὴ εἶναι πάσχοι ἂν τοῦτο ὃ σὺ λέγεις, ὥσπερ καὶ
αὐτὰ τὰ δέκα ἢ ὅστις βούλει ἄλλος ἀριθμός, ἐὰν ἀφέλῃς
b τι ἢ προσθῇς, ἕτερος εὐθὺς | γέγονε· τοῦ δὲ ποιοῦ τινος
καὶ συμπάσης εἰκόνος μὴ οὐχ αὕτη <ᾖ> ἡ ὀρθότης, ἀλ-
λὰ τὸ ἐναντίον οὐδὲ τὸ παράπαν δέῃ πάντα ἀποδοῦναι
οἷόν ἐστιν ᾧ εἰκάζει, εἰ μέλλει εἰκὼν εἶναι. σκόπει δὲ εἰ
τὶ λέγω. ἆρ᾽ ἂν δύο πράγματα εἴη τοιάδε, οἷον Κρατύλος
καὶ Κρατύλου εἰκών, εἴ τις θεῶν μὴ μόνον τὸ σὸν χρῶμα
καὶ σχῆμα ἀπεικάσειεν ὥσπερ οἱ ζωγράφοι, ἀλλὰ καὶ τὰ
ἐντὸς πάντα τοιαῦτα ποιήσειεν οἷάπερ τὰ σά, καὶ μαλα-
c κότητας καὶ θερμότητας τὰς αὐτὰς | ἀποδοίη, καὶ κίνησιν
καὶ ψυχὴν καὶ φρόνησιν οἵαπερ ἡ παρὰ σοὶ ἐνθείη αὐτοῖς,
καὶ ἑνὶ λόγῳ πάντα ἅπερ σὺ ἔχεις, τοιαῦτα ἕτερα κατα-
στήσειεν πλησίον σου; πότερον Κρατύλος ἂν καὶ εἰκὼν
Κρατύλου τότ᾽ εἴη τὸ τοιοῦτον, ἢ δύο Κρατύλοι;

amatuose, taip ir steigėjas: vienas bus geras, o kitas blogas, jei jau mūsų sutarta dėl anų anksčiau [kalbėtų] dalykų?

KRATILAS. Tas tiesa. Bet pažvelk, Sokratai: jei rašybos įgūdžiu suteikę vardams šiuos rašmenis: *alpha, bēta* ir
kiekvieną iš raidžių, || kurią [raidę] atimtume arba pridė- 432
tume, arba pakeistume, vardas jau yra neparašytas, ne tik [neparašytas] teisingai, bet nė apskritai neparašytas, — ką nors iš minėtų dalykų patyręs, išsyk tampa kitas.

SOKRATAS. Kad tik nebūtų taip, jog ne visai dailiai žiūrime, šitaip žiūrėdami, Kratilai.

KRATILAS. Kaip tai?

SOKRATAS. Gal tie dalykai, kurių buvimo arba nebuvimo būtinybė priklauso nuo tam tikro kiekio, ir galėtų patirti tai, apie ką kalbi, taip kaip pati dešimtis ar kuris kitas skaičius, jeigu ką nors atimtum arba pridėtum, išsyk
taptų | kitas. O to, kas suvokiama per kokybę, ir apskritai *b*
kiekvieno atvaizdo teisingumas ne toksai, bet, priešingai, [atvaizdas] turėtų perteikti ne visiškai viską, koks yra vaizduojamasis, jei tik baudžiasi būti atvaizdas. Žiūrėk, ar aš ką doro sakau. Ar būtų du daiktai, Kratilas ir Kratilo atvaizdas, jeigu kuris dievų atvaizduotų ne tik tavo spalvą ir išvaizdą kaip tapytojai, bet ir tai, kas viduje, viską padarytų taip kaip tavo ir perteiktų tuos pačius švelnumus bei šil-
tumus | ir judėjimą, sielą bei nuovoką — tokius kaip tavo *c*
įdėtų ir tiems dalykams, vienu žodžiu, visus dalykus, kuriuos turi, kitus tokius pačius pastatytų šalia tavęs, — ar tuomet tai būtų Kratilas ir Kratilo atvaizdas, ar du Kratilai?

Κρατγλος. Δύο ἔμοιγε δοκοῦσιν, ὦ Σώκρατες, Κρα-
τύλοι.

Σωκρατης. Ὁρᾷς οὖν, ὦ φίλε, ὅτι ἄλλην χρὴ εἰκόνος
ὀρθότητα ζητεῖν καὶ ὧν νυνδὴ ἐλέγομεν, καὶ οὐκ ἀναγ-
d κάζειν, ἐάν τι ἀπῇ ἢ προσῇ, | μηκέτι αὐτὴν εἰκόνα εἶναι;
ἢ οὐκ αἰσθάνῃ ὅσου ἐνδέουσιν αἱ εἰκόνες τὰ αὐτὰ ἔχειν
ἐκείνοις ὧν εἰκόνες εἰσίν;

Κρατγλος. Ἔγωγε.

Σωκρατης. Γελοῖα γοῦν, ὦ Κρατύλε, ὑπὸ τῶν ὀνομά-
των πάθοι ἂν ἐκεῖνα ὧν ὀνόματά ἐστιν τὰ ὀνόματα, εἰ
πάντα πανταχῇ αὐτοῖς ὁμοιωθείη. διττὰ γὰρ ἄν που πάν-
* τα γένοιτο, καὶ οὐκ ἂν ἔχοι αὐτῶν εἰπεῖν οὐδέτερον ὁπό-
τερόν ἐστι τὸ μὲν αὐτό, τὸ δὲ ὄνομα.

Κρατγλος. Ἀληθῆ λέγεις.

Σωκρατης. Θαρρῶν τοίνυν, ὦ γενναῖε, ἔα καὶ ὄνομα
e τὸ μὲν εὖ | κεῖσθαι, τὸ δὲ μή, καὶ μὴ ἀνάγκαζε πάντ᾽ ἔχειν
τὰ γράμματα, ἵνα κομιδῇ ᾖ τοιοῦτον οἷόνπερ οὗ ὄνομά
ἐστιν, ἀλλ᾽ ἔα καὶ τὸ μὴ προσῆκον γράμμα ἐπιφέρειν. εἰ
δὲ γράμμα, καὶ ὄνομα ἐν λόγῳ· εἰ δὲ ὄνομα, καὶ λόγον ἐν
λόγῳ μὴ προσήκοντα τοῖς πράγμασιν ἐπιφέρεσθαι, καὶ
μηδὲν ἧττον ὀνομάζεσθαι τὸ πρᾶγμα καὶ λέγεσθαι, ἕως
ἂν ὁ τύπος ἐνῇ τοῦ πράγματος περὶ οὗ ἂν ὁ λόγος ᾖ, ὥσ-
433 περ ἐν τοῖς τῶν ‖ στοιχείων ὀνόμασιν, εἰ μέμνησαι ἃ νυν-
δὴ ἐγὼ καὶ Ἑρμογένης ἐλέγομεν.

Κρατγλος. Ἀλλὰ μέμνημαι.

Σωκρατης. Καλῶς τοίνυν. ὅταν γὰρ τοῦτο ἐνῇ, κἂν
μὴ πάντα τὰ προσήκοντα ἔχῃ, λέξεταί γε τὸ πρᾶγμα, κα-

Kratilas. Man atrodo, Sokratai, jog du Kratilai.

Sokratas. Tad ar matai, bičiuli, kad atvaizdui ir tam,
apie ką neseniai kalbėjome, reikia ieškoti kitokio teisingu-
mo, o jei ko nors jame nebus arba bus viršaus, neversti | jo d
nebebūti atvaizdu? Ar nejunti, kiek atvaizdams trūksta,
kad turėtų tą pat, ką ir dalykai, kurių atvaizdai jie yra?

Kratilas. Juntu.

Sokratas. Ėgi juokingus dalykus, Kratilai, patirtų tie, kurių yra vardai, jei [vardai] visur visais atžvilgiais į juos supanašėtų. Mat viskas taptų dviguba, ir apie nė vieną iš jų nebūtų galima pasakyti, kuris yra pats dalykas, o kuris — jo vardas.

Kratilas. Tiesą kalbi.

Sokratas. Tad išdrįsk sutikti, taurusai, kad ir vardas
vienas gali laikytis | gerai, o kitas — ne, ir neversk jį turėti e
visus rašmenis, idant jis būtų visiškai toks, kaip ir tas da-
lykas, kurio vardas jis yra, bet leisk jam priskirti ir kokį
netinkamą rašmenį. O jei rašmenį, tai ir vardą teiginyje;
o jei vardą, tai [leisk] daiktams kalboje priskirti ir netin-
kantį teiginį, ir [sutik], kad daiktas nė kiek ne mažiau bus
įvardytas ir kalbamas, jeigu tik [toje kalboje] glūdės daikto,
apie kurį kalbama, bruožas (*typos*) — visai kaip || raidžių 433
varduose, jei pameni, ką neseniai mudu su Hermogenu
kalbėjome.

Kratilas. O kaipgi, pamenu.

Sokratas. Tai ir puiku. Mat kol šitas [bruožas kalboje] bus, nors ir ne visas turinys tiktų, daiktas bus pasakytas:

λῶς ὅταν πάντα, κακῶς δὲ ὅταν ὀλίγα· λέγεσθαι δ᾽ οὖν, ὦ
μακάριε, ἐῶμεν, ἵνα μὴ ὄφλωμεν ὥσπερ οἱ ἐν Αἰγίνῃ
* νύκτωρ περιιόντες ὀψὲ ὁδοῦ, καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τὰ πράγματα
δόξωμεν αὖ τῇ ἀληθείᾳ οὕτω πως ἐληλυθέναι ὀψιαίτε-
b ρον | τοῦ δέοντος, ἢ ζήτει τινὰ ἄλλην ὀνόματος ὀρθότητα,
καὶ μὴ ὁμολόγει δήλωμα συλλαβαῖς καὶ γράμμασι πράγ-
ματος ὄνομα εἶναι. εἰ γὰρ ταῦτα ἀμφότερα ἐρεῖς, οὐχ οἷός
τ᾽ ἔσῃ συμφωνεῖν σαυτῷ.

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἀλλά μοι δοκεῖς γε, ὦ Σώκρατες, μετρίως λέγειν, καὶ οὕτω τίθεμαι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἐπειδὴ τοίνυν ταῦτα ἡμῖν συνδοκεῖ, μετὰ ταῦτα τάδε σκοπῶμεν· εἰ μέλλει φαμὲν καλῶς κεῖσθαι τὸ ὄνομα, τὰ προσήκοντα δεῖ αὐτὸ γράμματα ἔχειν;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ναί.

c ΣΩΚΡΑΤΗΣ. | Προσήκει δὲ τὰ ὅμοια τοῖς πράγμασιν;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τὰ μὲν ἄρα καλῶς κείμενα οὕτω κεῖται· εἰ δὲ μή τι καλῶς ἐτέθη, τὸ μὲν ἂν πολὺ ἴσως ἐκ προσηκόντων εἴη γραμμάτων καὶ ὁμοίων, εἴπερ ἔσται εἰκών, ἔχοι δ᾽ ἄν τι καὶ οὐ προσῆκον, δι᾽ ὃ οὐκ ἂν καλὸν εἴη οὐδὲ καλῶς εἰργασμένον τὸ ὄνομα. οὕτω φαμὲν ἢ ἄλλως;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Οὐδὲν δεῖ οἶμαι διαμάχεσθαι, ὦ Σώκρατες· ἐπεὶ οὐκ ἀρέσκει γέ με τὸ φάναι ὄνομα μὲν εἶναι, μὴ μέντοι καλῶς γε κεῖσθαι.

d | ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πότερον τοῦτο οὐκ ἀρέσκει σε, τὸ εἶναι
τὸ ὄνομα δήλωμα τοῦ πράγματος;

puikiai [pasakytas] tuomet, kai [tinkami bus] visi [sandai], o kai nedaugelis — blogai. Taigi sutikime, palaimingasai, kad [daiktas] vis dėlto pasakomas, idant nebūtumėme nubausti kaip aiginiečiai, vėlai naktį vaikštinėjantys keliu[73] — kad tiesai nepasirodytų, jog ir mes atvykome prie daiktų vėliau, | negu reikia. O jei ne, tuomet ieškok kokio nors *b*
kito vardo teisingumo, ir nesutik, kad vardas yra daikto atskleidimas skiemenimis bei rašmenimis. Mat jei sakysi abudu šiuos dalykus, tai nebegalėsi pats su savimi sutarti.

KRATILAS. Man atrodo, Sokratai, kad darniai kalbi, ir tebūnie taip.

SOKRATAS. Tad jeigu mums abiems šie dalykai atrodo vienodai, po jų žiūrėkime štai ko: sakykime, jeigu vardas dailiai guli, tai jis turi turėti tinkamus rašmenis?

KRATILAS. Taip.

SOKRATAS. | O tinka tie, kurie panašūs į daiktus? *c*

KRATILAS. Na, žinoma.

SOKRATAS. Tad dailiai gulintys šitaip ir guli. O jeigu koks [vardas] suteiktas nedailiai, tai didžiuma jo veikiausiai bus iš tinkamų ir panašių rašmenų, jei jau jis yra atvaizdas, tačiau turės kai ką ir netinkamo, dėl ko vardas ir nebus nei gražus, nei gražiai padirbdintas. Taip sakysime ar kaip kitaip?

KRATILAS. Manau, kad nėra jokio reikalo kivirčytis, Sokratai, nors man nepatinka sakyti, kad [kas nors] yra vardas, tačiau guli nedailiai.

| SOKRATAS. Ar tau nepatinka šitai, kad vardas yra *d*
daikto atskleidimas?

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἔμοιγε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἀλλὰ τὸ εἶναι τῶν ὀνομάτων τὰ μὲν ἐκ προτέρων συγκείμενα, τὰ δὲ πρῶτα, οὐ καλῶς σοι δοκεῖ λέγεσθαι;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἔμοιγε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἀλλὰ τὰ πρῶτα εἰ μέλλει δηλώματά τινων γίγνεσθαι, ἔχεις τινὰ καλλίω τρόπον τοῦ δηλώματα αὐτὰ γενέσθαι ἄλλον ἢ αὐτὰ ποιῆσαι ὅτι μάλιστα τοιαῦ-
e τα οἷα ἐκεῖνα | ἃ δεῖ δηλοῦν αὐτά; ἢ ὅδε μᾶλλόν σε ἀρέσκει ὁ τρόπος ὃν Ἑρμογένης λέγει καὶ ἄλλοι πολλοί, τὸ συνθήματα εἶναι τὰ ὀνόματα καὶ δηλοῦν τοῖς συνθεμένοις προειδόσι δὲ τὰ πράγματα, καὶ εἶναι ταύτην ὀρθότητα ὀνόματος, συνθήκην, διαφέρειν δὲ οὐδὲν ἐάντε τις συνθῆται ὥσπερ νῦν σύγκειται, ἐάντε καὶ τοὐναντίον ἐπὶ μὲν ᾧ νῦν σμικρόν, μέγα καλεῖν, ἐπὶ δὲ ᾧ μέγα, σμικρόν; πότερός σε ὁ τρόπος ἀρέσκει;

434 ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ὅλῳ καὶ ‖ παντὶ διαφέρει, ὦ Σώκρατες, τὸ ὁμοιώματι δηλοῦν ὅτι ἄν τις δηλοῖ ἀλλὰ μὴ τῷ ἐπιτυχόντι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Καλῶς λέγεις. οὐκοῦν εἴπερ ἔσται τὸ ὄνομα ὅμοιον τῷ πράγματι, ἀναγκαῖον πεφυκέναι τὰ στοιχεῖα ὅμοια τοῖς πράγμασιν, ἐξ ὧν τὰ πρῶτα ὀνόματά τις συνθήσει; ὧδε δὲ λέγω· ἆρά ποτ' ἄν τις συνέθηκεν ὃ νυνδὴ ἐλέγομεν ζωγράφημα ὅμοιόν τῳ τῶν ὄντων, εἰ μὴ
* φύσει ὑπῆρχε φάρμακα ὅμοια ὄντα, ἐξ ὧν συντίθεται τὰ
b | ζωγραφούμενα, ἐκείνοις ἃ μιμεῖται ἡ γραφική· ἢ ἀδύνατον;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἀδύνατον.

KRATILAS. Patinka.

SOKRATAS. Tačiau gal tai, kad kai kurie iš vardų susideda iš pirmesnių, o kai kurie [yra] pirmieji, tau atrodo, jog nedailiai kalbama?

KRATILAS. Man atrodo, dailiai.

SOKRATAS. Tačiau jeigu pirmieji [vardai] baudžiasi tapti ko nors atskleistimis, tai ar turi kokį kitą gražesnį būdą jiems tapti atskleistimis, negu padaryti juos kuo panašesnius į anuos dalykus, | kuriuos jiems reikia atskleisti? *e*
Ar tau labiau patinka tas būdas, apie kurį kalba Hermogenas ir daugelis kitų: vardai esą susitarimai ir atskleidžią daiktus susitarusiesiems juos iš anksto pažįstant, o vardo teisingumas toks ir yra — susitarimas, ir nesą jokio skirtumo, ar kas nors susitartų taip, kaip [vardai] laikosi ir dabar, ar ir priešingai — tai, kas dabar mažas, vadinti dideliu, o kas didelis, mažu? Kuris būdas tau patinka?

KRATILAS. Visais atžvilgiais ir || apskritai daug pranašiau, Sokratai, tai, ką kas ketintų atskleisti, atskleisti panašumu, o ne pripuolamu dalyku. 434

SOKRATAS. Dailiai kalbi. Bet jei vardas bus panašus į daiktą, tai būtina, kad ir pradmenys (=raidės), iš kurių kas nors sudės pirmuosius vardus, būtų užgimę panašūs į daiktus. Turiu omeny štai ką: ar kas nors galėtų sudaryti neseniai mūsų kalbėtą paveikslą, panašų į kurią nors būtybę, jeigu dažai, iš kurių susideda | tapomi paveikslai, nebūtų *b*
iš prigimties panašūs į tai, ką tapyba pamėgdžioja, ar tai būtų neįmanoma?

KRATILAS. Neįmanoma.

Σωκρατης. Οὐκοῦν ὡσαύτως καὶ ὀνόματα οὐκ ἄν ποτε ὅμοια γένοιτο οὐδενί, εἰ μὴ ὑπάρξει ἐκεῖνα πρῶτον ὁμοιότητά τινα ἔχοντα, ἐξ ὧν συντίθεται τὰ ὀνόματα, ἐκείνοις ὧν ἐστι τὰ ὀνόματα μιμήματα; ἔστι δέ, ἐξ ὧν συνθετέον, στοιχεῖα;

Κρατυλος. Ναί.

Σωκρατης. Ἤδη τοίνυν καὶ σὺ κοινώνη τοῦ λόγου οὗ-
c περ ἄρτι Ἑρμογένης. φέρε, καλῶς σοι | δοκοῦμεν λέγειν ὅτι τὸ ῥῶ τῇ φορᾷ καὶ κινήσει καὶ σκληρότητι προσέοικεν, ἢ οὐ καλῶς;

Κρατυλος. Καλῶς ἔμοιγε.

Σωκρατης. Τὸ δὲ λάβδα τῷ λείῳ καὶ μαλακῷ καὶ οἷς νυνδὴ ἐλέγομεν;

Κρατυλος. Ναί.

Σωκρατης. Οἶσθα οὖν ὅτι ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἡμεῖς μέν φαμεν «σκληρότης», Ἐρετριῆς δὲ «σκληροτήρ»;

Κρατυλος. Πάνυ γε.

Σωκρατης. Πότερον οὖν τό τε ῥῶ καὶ τὸ σῖγμα ἔοικεν ἀμφότερα τῷ αὐτῷ, καὶ δηλοῖ ἐκείνοις τε τὸ αὐτὸ τελευτῶντος τοῦ ῥῶ καὶ ἡμῖν τοῦ σῖγμα, ἢ τοῖς ἑτέροις ἡμῶν οὐ δηλοῖ;

d | Κρατυλος. Δηλοῖ μὲν οὖν ἀμφοτέροις.

Σωκρατης. Πότερον ᾗ ὅμοια τυγχάνει ὄντα τὸ ῥῶ καὶ τὸ σῖγμα, ἢ ᾗ μή;

Κρατυλος. Ἧι ὅμοια.

Σωκρατης. Ἦ οὖν ὅμοιά ἐστι πανταχῇ;

Κρατυλος. Πρός γε τὸ ἴσως φορὰν δηλοῦν.

SOKRATAS. O argi lygiai taip ir vardai niekada nesirastų į niekų panašūs, jeigu tiems dalykams, iš kurių vardai susideda, pirmiausia nebūtų būdinga turėti tam tikrą panašumą į tai, ko pamėgdžiojimai vardai yra? O tai, iš ko reikia sudaryti, juk yra raidės (=pradmenys)?

KRATILAS. Taip.

SOKRATAS. Tad ir tu jau įsijunk į tą kalbą, kurioje neseniai [dalyvavo] Hermogenas. Nagi, kaip tau atrodo, ar dailiai | kalbame, jog *rhō* pridera lėkimui, judėjimui ir kie- c
tumui, ar nedailiai?

KRATILAS. Man regis, dailiai.

SOKRATAS. O kad *labda* — glotnumui, švelnumui ir tam, ką neseniai kalbėjome?

KRATILAS. Taip.

SOKRATAS. Tad ar žinai, kad apie tą patį mes sakome *sklērotēs* („kietumas"), o eretrijiečiai — *sklērotēr* ?

KRATILAS. Na žinoma.

SOKRATAS. Tad, ar ir *rhō*, ir *sigma* abudu panėši į tą patį, ir [žodis] atskleidžia tą patį, jiems baigdamasis *rhō*, o mums — *sigma*, ar vieniems mūsų neatskleidžia?

| KRATILAS. Tai kad abiems atskleidžia. d

SOKRATAS. Ar todėl, kad *rhō* ir *sigma* šiuo atveju panašios, ar kad ne?

KRATILAS. Kad panašios.

SOKRATAS. Ar tuomet jos panašios visais atžvilgiais?

KRATILAS. Turbūt tik tuo atžvilgiu, kad atskleidžia lėkimą.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἦ καὶ τὸ λάβδα ἐγκείμενον; οὐ τὸ ἐναντίον δηλοῖ σκληρότητος;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἴσως γὰρ οὐκ ὀρθῶς ἔγκειται, ὦ Σώκρατες· ὥσπερ καὶ ἃ νυνδὴ σὺ πρὸς Ἑρμογένη ἔλεγες ἐξαιρῶν τε καὶ ἐντιθεὶς γράμματα οὗ δέοι, καὶ ὀρθῶς ἐδόκεις ἔμοιγε. καὶ νῦν ἴσως ἀντὶ τοῦ λάβδα ῥῶ δεῖ λέγειν.

e ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Εὖ λέγεις. τί οὖν; νῦν ὡς λέγομεν, | οὐδὲν μανθάνομεν ἀλλήλων, ἐπειδάν τις φῇ «σκληρόν», οὐδὲ οἶσθα σὺ νῦν ὅτι ἐγὼ λέγω;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἔγωγε, διά γε τὸ ἔθος, ὦ φίλτατε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἔθος δὲ λέγων οἴει τι διάφορον λέγειν συνθήκης; ἢ ἄλλο τι λέγεις τὸ ἔθος ἢ ὅτι ἐγώ, ὅταν τοῦτο φθέγγωμαι, διανοοῦμαι ἐκεῖνο, σὺ δὲ γιγνώσκεις ὅτι ἐκεῖνο διανοοῦμαι; οὐ τοῦτο λέγεις;

435 || ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐκοῦν εἰ γιγνώσκεις ἐμοῦ φθεγγομένου, δήλωμά σοι γίγνεται παρ᾽ ἐμοῦ;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἀπὸ τοῦ ἀνομοίου γε ἢ ὃ διανοούμενος φθέγγομαι, εἴπερ τὸ λάβδα ἀνόμοιόν ἐστι τῇ ᾗ φῂς σὺ σκληρότητι· εἰ δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει, τί ἄλλο ἢ αὐτὸς σαυτῷ συνέθου καί σοι γίγνεται ἡ ὀρθότης τοῦ ὀνόματος συνθήκη, ἐπειδή γε δηλοῖ καὶ τὰ ὅμοια καὶ τὰ ἀνόμοια γράμματα, ἔθους τε καὶ συνθήκης τυχόντα; εἰ δ᾽ ὅτι

b μάλιστα μή ἐστι τὸ ἔθος συνθήκη, | οὐκ ἂν καλῶς ἔτι ἔχοι λέγειν τὴν ὁμοιότητα δήλωμα εἶναι, ἀλλὰ τὸ ἔθος·

SOKRATAS. Ar ir vidury glūdinti *labda*? Argi ji atskleidžia ne kietumo priešybę?

KRATILAS. Juk galbūt ji glūdi neteisingai, Sokratai, kaip ir tai, ką tu neseniai sakei Hermogenui, kur reikia pašalindamas ir įterpdamas rašmenis, ir, man atrodė, teisingai. Galbūt ir dabar vietoj *labda* reikia sakyti *rhō*.

SOKRATAS. Gerai kalbi. Tad ką? Taip, kaip dabar kal-
bame, | vienas kito visiškai nesuprantame, jei kas pasakytų e
sklēron („kieta“), ir nė nepažįsti dabar, ką aš kalbu?

KRATILAS. Na ne, [suprantu], bet vis iš įpročio, mieliausiasai.

SOKRATAS. Kalbėdamas apie įprotį bene manaisi kalbąs apie ką nors skirtinga, negu susitarimas? Ar gal kalbėdamas apie įprotį turi omeny ką kita, negu aš: būtent, kad kuomet viena tariu, mąstau apie aną, o tu žinai, kad aš apie aną dalyką ir mąstau? Ar ne apie šitai kalbi?

|| KRATILAS. Apie tai. 435

SOKRATAS. Tad jeigu man tariant pažįsti, tai aš tau ir atskleidžiu?

KRATILAS. Taip.

SOKRATAS. O jeigu *labda*, kaip sakai, yra nepanaši į
kietumą, vadinasi, [atskleidžiu] per nepanašų į tai, ką mąs-
tydamas tariu. O jei šitaip, tai kas gi kita [įvyksta], jei ne
tai, kad tu pats sau įpranti ir vardo teisingumas tau tam-
pa susitarimu, kadangi atskleidžia juk ir panašūs, ir ne-
panašūs rašmenys, pasitaikę pagal įprotį ir susitarimą? O
jeigu įprotis anaiptol nėra susitarimas, tai | vis tiek nebebū- b
tų dailu kalbėti, jog atskleidžia panašumas, tačiau [reikėtų

ἐκεῖνο γάρ, ὡς ἔοικε, καὶ ὁμοίῳ καὶ ἀνομοίῳ δηλοῖ. ἐπειδὴ δὲ ταῦτα συγχωροῦμεν, ὦ Κρατύλε — τὴν γὰρ σιγήν σου συγχώρησιν θήσω — ἀναγκαῖόν που καὶ συνθήκην τι καὶ ἔθος συμβάλλεσθαι πρὸς δήλωσιν ὧν διανοούμενοι λέγομεν· ἐπεί, ὦ βέλτιστε, εἰ 'θέλεις ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν ἐλθεῖν, πόθεν οἴει ἕξειν ὀνόματα ὅμοια ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν ἀριθμῶν ἐπενεγκεῖν, ἐὰν μὴ ἐᾷς τι τὴν σὴν
c | ὁμολογίαν καὶ συνθήκην κῦρος ἔχειν τῶν ὀνομάτων ὀρθότητος πέρι; ἐμοὶ μὲν οὖν καὶ αὐτῷ ἀρέσκει μὲν κατὰ τὸ δυνατὸν ὅμοια εἶναι τὰ ὀνόματα τοῖς πράγμασιν· ἀλλὰ μὴ ὡς ἀληθῶς, τὸ τοῦ Ἑρμογένους, γλίσχρα ᾖ ἡ ὁλκὴ αὕτη τῆς ὁμοιότητος, ἀναγκαῖον δὲ ᾖ καὶ τῷ φορτικῷ τούτῳ προσχρῆσθαι, τῇ συνθήκῃ, εἰς ὀνομάτων ὀρθότητα. ἐπεὶ ἴσως κατά γε τὸ δυνατὸν κάλλιστ' ἂν λέγοιτο ὅταν ἢ πᾶσιν ἢ ὡς πλείστοις ὁμοίοις λέγηται, τοῦτο δ'
d ἐστὶ προσήκουσιν, αἴσχιστα δὲ τοὐναντίον. τόδε δέ | μοι ἔτι εἰπὲ μετὰ ταῦτα, τίνα ἡμῖν δύναμιν ἔχει τὰ ὀνόματα καὶ τί φῶμεν αὐτὰ καλὸν ἀπεργάζεσθαι;

Κρατυλος. Διδάσκειν ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, καὶ τοῦτο πάνυ ἁπλοῦν εἶναι, ὃς ἂν τὰ ὀνόματα ἐπίστηται, ἐπίστασθαι καὶ τὰ πράγματα.

Σωκρατης. Ἴσως γάρ, ὦ Κρατύλε, τὸ τοιόνδε λέγεις, ὡς ἐπειδάν τις εἰδῇ τὸ ὄνομα οἷόν ἐστιν — ἔστι δὲ οἷόνπερ τὸ πρᾶγμα — εἴσεται δὴ καὶ τὸ πρᾶγμα, ἐπείπερ
e ὅμοιον | τυγχάνει ὂν τῷ ὀνόματι, τέχνη δὲ μία ἄρ' ἐστὶν ἡ αὐτὴ πάντων τῶν ἀλλήλοις ὁμοίων. κατὰ τοῦτο δή μοι δοκεῖς λέγειν ὡς ὃς ἂν τὰ ὀνόματα εἰδῇ εἴσεται καὶ τὰ πράγματα.

sakyti], jog įprotis, nes jis, atrodo, atskleidžia ir panašumu, ir nepanašumu. O kadangi dėl šito sutinkame, Kratilai — mat tavo tylėjimą laikau sutikimu, — būtina, kad ir susitarimas bei įprotis kuo nors prisidėtų prie atskleidimo to, ką mąstydami kalbame. Mat jeigu nori grįžti prie skaičių, geriausiasai, tai kaip manai, iš kur gi jie turės panašius vardus pritaikyti kiekvienam skaičiui, jeigu nesutinki, kad tas tavasis | sutikimas ir susitarimas turėtų *c*
galios vardų teisingumui? Nagi man ir pačiam patinka, kad vardai būtų kiek įmanoma panašūs į daiktus, tačiau idant šitas panašumo pritempimas iš tikrųjų nebūtų, pasak Hermogeno, varganas, būtina vardų teisingumui dar naudotis ir šia grubesniąja priemone — susitarimu. Išties turbūt gražiausiai kaip įmanoma būtų kalbama tuomet, kai būtų kalbama arba visais, arba dauguma panašių [pradmenų], o bjauriausiai — priešingai. Tačiau | po šito pasa- *d*
kyk man dar štai ką: kokią galią mūsų atžvilgiu turi vardai ir ką gražaus sakome juos atliekant?

KRATILAS. Man regis, Sokratai, kad jie moko, ir tai visiškai paprasta: kas tik moka vardus, pažįsta ir daiktus.

SOKRATAS. Juk turbūt turi omeny tokį dalyką, Kratilai: kai tik kas nors pažins vardą, koks jis yra (o yra toks, koks ir daiktas), pažins ir daiktą, jei jau jis panašus | į var- *e*
dą, nes visiems vienas į kitą panašiems dalykams juk galioja vienas ir tas pats įgūdis. Tad man atrodo, kad šituo remdamasis ir kalbi, jog kas tik pažintų vardus, pažins ir daiktus.

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἀληθέστατα λέγεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἔχε δή, ἴδωμεν τίς ποτ᾽ ἂν εἴη ὁ τρόπος οὗτος τῆς διδασκαλίας τῶν ὄντων ὃν σὺ λέγεις νῦν, καὶ πότερον ἔστι μὲν καὶ ἄλλος, οὗτος μέντοι βελτίων, ἢ οὐδ᾽ ἔστιν ἄλλος ἢ οὗτος. ποτέρως οἴει;

436 ΚΡΑΤΥΛΟΣ. || Οὕτως ἔγωγε, οὐ πάνυ τι εἶναι ἄλλον, τοῦτον δὲ καὶ μόνον καὶ βέλτιστον.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πότερον δὲ καὶ εὕρεσιν τῶν ὄντων τὴν αὐτὴν ταύτην εἶναι, τὸν τὰ ὀνόματα εὑρόντα καὶ ἐκεῖνα ηὑρηκέναι ὧν ἐστι τὰ ὀνόματα· ἢ ζητεῖν μὲν καὶ εὑρίσκειν ἕτερον δεῖν τρόπον, μανθάνειν δὲ τοῦτον;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Πάντων μάλιστα καὶ ζητεῖν καὶ εὑρίσκειν τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦτον κατὰ ταὐτά.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Φέρε δὴ ἐννοήσωμεν, ὦ Κρατύλε, εἴ τις
b ζητῶν τὰ πράγματα ἀκολουθοῖ τοῖς ὀνόμασι, | σκοπῶν οἷον ἕκαστον βούλεται εἶναι, ἆρ᾽ ἐννοεῖς ὅτι οὐ σμικρὸς κίνδυνός ἐστιν ἐξαπατηθῆναι;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Πῶς;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Δῆλον ὅτι ὁ θέμενος πρῶτος τὰ ὀνόματα, οἷα ἡγεῖτο εἶναι τὰ πράγματα, τοιαῦτα ἐτίθετο καὶ τὰ ὀνόματα, ὥς φαμεν. ἦ γάρ;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Εἰ οὖν ἐκεῖνος μὴ ὀρθῶς ἡγεῖτο, ἔθετο δὲ οἷα ἡγεῖτο, τί οἴει ἡμᾶς τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ πείσεσθαι; ἄλλο τι ἢ ἐξαπατηθήσεσθαι;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἀλλὰ μὴ οὐχ οὕτως ἔχει, ὦ Σώκρατες,
c ἀλλ᾽ ἀναγκαῖον ᾖ εἰδότα | τίθεσθαι τὸν τιθέμενον τὰ ὀνόματα· εἰ δὲ μή, ὅπερ πάλαι ἐγὼ ἔλεγον, οὐδ᾽ ἂν ὀνόματα

KRATILAS. Pačią tikriausią tiesą kalbi.

SOKRATAS. Nagi, tuomet pažiūrėkime, koks gi tai būtų būtybių mokymo būdas, apie kurį dabar kalbi, ir ar yra kitas [būdas], tačiau šitas geresnis, ar nėra kito, kaip tik šitas. Kaip manai?

KRATILAS. || Aš tai šitaip: jokio kito apskritai nėra, o 436
šitas ir vienintelis, ir geriausias.

SOKRATAS. O ar šitaip būtybės ir atrandamos — atradusysis vardus atranda ir tai, ko vardai yra, — ar ieškoti ir rasti reikia skirtingu būdu, o mokytis — šiuo?

KRATILAS. Visų veikiausiai ir ieškoma bei randama šituo pačiu būdu ir tų pačių dalykų dėka.

SOKRATAS. Nagi, Kratilai, pamąstykime: ar nesuvoki, kad jei kas nors, ieškodamas daiktų, sektų vardais, | žiū- *b*
rėdamas, koks kiekvienas jų yra, būtų nemenkas pavojus apsigauti?

KRATILAS. Kaip?

SOKRATAS. Aišku, kad pirmas vardų teikėjas, kokius manė esant daiktus, tokius, kaip sakėme, suteikė ir vardus. Ar ne?

KRATILAS. Taip.

SOKRATAS. Tad jeigu jis neteisingai manė, o suteikė tokius, kaip manė, kaip tau regis, kas bus, jei mes juo patikėsime ir seksime? Argi kas kita, nekaip apsigavimas?

KRATILAS. Tačiau yra ne taip, Sokratai; būtina, kad teikiantysis vardus | juos teiktų pažindamas, o jei ne, tai, *c*
kaip seniai kalbėjau, tai nebus nė vardai. O štai tau di-

εἴη. μέγιστον δέ σοι ἔστω τεκμήριον ὅτι οὐκ ἔσφαλται
τῆς ἀληθείας ὁ τιθέμενος· οὐ γὰρ ἄν ποτε οὕτω σύμφωνα
ἦν αὐτῷ ἅπαντα. ἢ οὐκ ἐνενόεις αὐτὸς λέγων ὡς πάντα
κατὰ ταὐτὸν καὶ ἐπὶ ταὐτὸν ἐγίγνετο τὰ ὀνόματα;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἀλλὰ τοῦτο μέν, ὠγαθὲ Κρατύλε, οὐδέν
ἐστιν ἀπολόγημα. εἰ γὰρ τὸ πρῶτον σφαλεὶς ὁ τιθέμενος
d τἆλλα ἤδη πρὸς τοῦτ' ἐβιάζετο καὶ | αὑτῷ συμφωνεῖν ἠ-
νάγκαζεν, οὐδὲν ἄτοπον, ὥσπερ τῶν διαγραμμάτων ἐνίοτε
τοῦ πρώτου σμικροῦ καὶ ἀδήλου ψεύδους γενομένου, τὰ
λοιπὰ πάμπολλα ἤδη ὄντα ἑπόμενα ὁμολογεῖν ἀλλήλοις.
δεῖ δὴ περὶ τῆς ἀρχῆς παντὸς πράγματος παντὶ ἀνδρὶ τὸν
πολὺν λόγον εἶναι καὶ τὴν πολλὴν σκέψιν εἴτε ὀρθῶς εἴτε
μὴ ὑπόκειται· ἐκείνης δὲ ἐξετασθείσης ἱκανῶς, τὰ λοιπὰ
e φαίνεσθαι ἐκείνῃ ἑπόμενα. οὐ μέντοι ἀλλὰ | θαυμάζοιμ'
ἂν εἰ καὶ τὰ ὀνόματα συμφωνεῖ αὐτὰ αὑτοῖς. πάλιν γὰρ
ἐπισκεψώμεθα ἃ τὸ πρότερον διήλθομεν. ὡς τοῦ παντὸς
ἰόντος τε καὶ φερομένου καὶ ῥέοντός φαμεν σημαίνειν ἡμῖν
τὴν οὐσίαν τὰ ὀνόματα. ἄλλο τι οὕτω σοι δοκεῖ δηλοῦν;

437 ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Πάνυ σφόδρα, καὶ ὀρθῶς γε || σημαίνει.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Σκοπῶμεν δὴ ἐξ αὐτῶν ἀναλαβόντες πρῶ-
τον μὲν τοῦτο τὸ ὄνομα, τὴν «ἐπιστήμην», ὡς ἀμφίβολόν
[ἐστι], καὶ μᾶλλον ἔοικε σημαίνοντι ὅτι ἵστησιν ἡμῶν ἐπὶ
τοῖς πράγμασι τὴν ψυχὴν ἢ ὅτι συμπεριφέρεται, καὶ ὀρ-
θότερόν ἐστιν ὥσπερ νῦν αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν λέγειν μᾶλλον
* ἢ ἐμβάλλοντας τὸ ├«*h*επιστήμην», ἀλλὰ τὴν ἐμβολὴν
* ποιήσασθαι ἀντὶ τῆς ἐν τῷ εἶ ἐν τῷ ἰῶτα. ἔπειτα τὸ «βέ-
βαιον», ὅτι βάσεώς τινός ἐστιν καὶ στάσεως μίμημα ἀλλ'
b οὐ φορᾶς. | ἔπειτα ἡ «ἱστορία» αὐτό που σημαίνει ὅτι ἵσ-

džiausias įrodymas, kad teikiantysis nenuklydo nuo tiesos, antraip viskas jam nebūtų išėję taip darnu. Argi pats to nesupratai — tu, kuris kalbėjai, kad visi vardai radosi pagal tą patį dalyką ir į tą patį dalyką krypsta?

SOKRATAS. Tačiau tai, gerasis Kratilai, nėra joks išteisinimas. Mat jeigu teikėjas, suklydęs pačioje pradžioje, kitus dalykus jau jėga sulygiavo į [pirmąjį] ir | privertė su d
juo derėti, nieko čia keisto, kaip kad kartais brėžiniuose atsiradus pirmam menkam ir nežymiam netikslumui, daugybė likusių dalykų seka paskui jį, vienas kitą tarpusavy atitikdami. Tad kiekvienam vyrui dera pateikti sau itin išsamią apyskaitą ir itin nuodugniai žiūrėti į kiekvieno daikto pradžią — ar laikosi teisingai, ar ne; o ją pakankamai ištyrus, likusieji dalykai pasirodys paskui ją seką. Bet vis dėlto | stebėčiausi, jei ir vardai tarpusavyje derėtų. Vėl e
peržiūrėkime tai, ką pirma praėjome. Sakėme, kad vardai žymi visa ko esmę taip, tarytumei [viskas] eitų, lėktų ir tekėtų. Ar tau atrodo, kad šitaip jie atskleidžia ką kita?

KRATILAS. Na ne; žinoma, kad tai, ir žymi || teisingai. 437

SOKRATAS. Tai žiūrėkime, pirmiausia vėl iš jų pasiėmę šitą vardą — „mokėjimas" (*epistēmē*): koks jis dvilypis ir veikiau jau panėši į reiškiantį tai, jog mūsų siela stovi prie daiktų (*histēsi epi pragmasi*), negu kad lakioja aplinkui, ir teisingiau šio [žodžio] pradžią sakyti taip, kaip dabar, negu įterpus *h* [sakyti] *hepistēmē*, bet užuot [įterpus] prieš *e*, įterpti prieš *iōta [=ephiistēmē]*. Toliau, — „tvirtumas" (*bebaion*) pagal tai, kad jis yra kažkokio pagrindo (*basis*) ir stovėjimo, bet ne lėkimo pamėgdžiojimas. | Paskui — „ty- b

τησι τὸν ῥοῦν. καὶ τὸ «πιστὸν» ἱστὰν παντάπασι σημαίνει. ἔπειτα δὲ ἡ «μνήμη» παντί που μηνύει ὅτι μονή ἐστιν ἐν τῇ ψυχῇ ἀλλ' οὐ φορά. εἰ δὲ βούλει, ἡ «ἁμαρτία» καὶ ἡ «συμφορά», εἰ κατὰ τὸ ὄνομά τις ἀκολουθήσει, φανεῖται ταὐτὸν τῇ «συνέσει» ταύτῃ καὶ «ἐπιστήμῃ» καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι τοῖς περὶ τὰ σπουδαῖα ὀνόμασιν. ἔτι τοίνυν ἡ «ἀμαθία» καὶ ἡ «ἀκολασία» παραπλησία τούτοις φαί-
c νεται· ἡ μὲν γὰρ τοῦ ἅμα θεῷ ἰόντος | πορεία φαίνεται, ἡ «ἀμαθία», ἡ δ' «ἀκολασία» παντάπασιν ἀκολουθία τοῖς πράγμασι φαίνεται. καὶ οὕτως, ἃ νομίζομεν ἐπὶ τοῖς κακίστοις ὀνόματα εἶναι, ὁμοιότατ' ἂν φαίνοιτο τοῖς ἐπὶ τοῖς καλλίστοις. οἶμαι δὲ καὶ ἄλλα πόλλ' ἄν τις εὕροι εἰ πραγματεύοιτο, ἐξ ὧν οἰηθείη ἂν αὖ πάλιν τὸν τὰ ὀνόματα τιθέμενον οὐχὶ ἰόντα οὐδὲ φερόμενα ἀλλὰ μένοντα τὰ πράγματα σημαίνειν.

d ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἀλλ', ὦ Σώκρατες, ὁρᾷς ὅτι τὰ πολλὰ | ἐκείνως ἐσήμαινεν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τί οὖν τοῦτο, ὦ Κρατύλε; ὥσπερ ψήφους διαριθμησόμεθα τὰ ὀνόματα, καὶ ἐν τούτῳ ἔσται ἡ ὀρθότης; ὁπότερα ἂν πλείω φαίνηται τὰ ὀνόματα σημαίνοντα, ταῦτα δὴ ἔσται τἀληθῆ;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Οὔκουν εἰκός γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐδ' ὁπωστιοῦν, ὦ φίλε. καὶ ταῦτα μέν γε αὐτοῦ ἐάσωμεν,

rinėjimas" (*historia*); jis gal žymi tai, kad sustabdo tėkmę (*histēsi ton rhoun*). O „patikimas" (*piston*) visais atžvilgiais žymi „sustojusį" (*histan*). Toliau „atmintis" (*mnēmē*) kiekvienam tubūt nurodo, kad yra „laikymasis" (*monē*) sieloje, bet ne lėkimas. O jei nori, „klaida" (*hamartia*) ir „nelaimė" (*symphora*), jei kas sektų paskui vardą, pasirodytų tas pat, kas ir „supratimas" (*synesis*) bei „mokėjimas" (*epistēmē*) ir visi kiti rimtus dalykus liečiantys vardai. Į juos nepaprastai panašūs atrodo „nemokšiškumas" ir „nežabotumas", nes „nemokšiškumas" (*amathia*) atrodo esąs kelionė | „einant *c*
kartu su dievu" (*hama theōi iontos*), o „nežabotumas" (*akolasia*) visais atžvilgiais atrodo esąs „sekimas daiktais" (*akolouthia tois pragmasi*). O šitaip [vardai], kuriuos laikome vienų iš blogiausių dalykų vardais, gali pasirodyti esą panašiausi į skirtuosius gražiausiems dalykams. Manau, kad kas nors, pasiryžęs pasidarbuoti, atrastų ir daugybę kitų [vardų], iš kurių vėlgi savo ruožtu galima būtų manyti, jog teikiantysis vardus žymi ne einančius bei lekiančius, bet išliekančius daiktus.

KRATILAS. Tačiau, Sokratai, matai gi, kad daugelis *d*
[vardų] | žymi anaip.

SOKRATAS. Na tai kas, Kratilai? Ar suskaičiuosime vardus tarytum balsavimo akmenukus, ir čia ir bus jų teisingumas? Kai pasirodys, kurį dalyką reiškia daugiau vardų, tie [vardai] ir bus tikri?

KRATILAS. Na ne, menkai tikėtina.

SOKRATAS. Nieku būdu, mielasai. Ir palikime šiuos dalykus čia,

VERSIO A

τάδε δε ἐπισκεψώμεθα, εἰ ἡμῖν καὶ τῇδε ὁμολογεῖς
e εἴτε καὶ οὔ. | φέρε, τοὺς τὰ ὀνόματα ἐν ταῖς πόλεσι τιθεμένους ἑκάστοτε, ἔν τε ταῖς Ἑλληνικαῖς καὶ βαρβαρικαῖς, οὐκ ἀρτίως ὡμολογοῦμεν νομοθέτας εἶναι καὶ τὴν τέχνην τὴν τοῦτο δυναμένην νομοθετικήν;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Πάνυ γε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Λέγε δή, οἱ πρῶτοι νομοθέται τὰ πρῶτα ὀνόματα πότερον γιγνώσκοντες τὰ πράγματα, οἷς ἐτίθεντο, ἐτίθεντο ἢ ἀγνοοῦντες;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Οἶμαι μὲν ἐγώ, ὦ Σώκρατες, γιγνώσκοντες.

438 ||ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Οὐ γάρ που, ὦ ἑταῖρε Κρατύλε, ἀγνοοῦντές γε.

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Οὔ μοι δοκεῖ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τίνα οὖν τρόπον φῶμεν αὐτοὺς εἰδότας θέσθαι ἢ νομοθέτας εἶναι, πρὶν καὶ ὁτιοῦν ὄνομα κεῖσθαί τε καὶ ἐκείνους εἰδέναι, εἴπερ μὴ ἔστι τὰ πράγματα μαθεῖν ἀλλ' ἢ ἐκ τῶν ὀνομάτων;

VERSIO B

ἐπανέλθωμεν δὲ πάλιν ὅθεν δεῦρο μετέβημεν. ἄρτι γὰρ ἐν τοῖς πρόσθεν, εἰ μέμνησαι, τὸν τιθέμενον τὰ ὀνόματα ἀναγκαῖον ἔφησθα εἶναι εἰδότα τίθεσθαι οἷς ἐτίθετο. πότερον οὖν ἔτι σοι δοκεῖ οὕτως ἢ οὔ;

[VERSIJA A][74]

o žiūrėkime, ar ir šičia sutinki su mumis, ar ne. | Na- e
gi, pasakyk, argi neseniai nesutarėme, kad kiekvienąsyk nustatantieji vardus tiek helėnų, tiek barbarų miestuose yra papročių steigėjai, o menas, įstengiantis tai atlikti — papročių steigimo menas?

KRATILAS. Žinoma.

SOKRATAS. O sakyk, ar pirmieji papročių steigėjai pirmuosius vardus suteikė pažindami tuos daiktus, kuriems teikė [vardus], ar nežinodami?

KRATILAS. Aš manau, Sokratai, kad pažindami.

|| SOKRATAS. Tik jau ne nežinodami, bičiuli Kratilai. 438

KRATILAS. Man neatrodo.

SOKRATAS. Tad kaip turėtume sakyti, kokiu būdu jie pažindami suteikė [vardus] arba buvo steigėjai pirmiau, negu buvojo bet koks vardas ir jie galėjo [jį] pažinti, jeigu daiktų neįmanoma išmokti kitaip, tik iš vardų?

[VERSIJA B]

o patys vėl grįžkime prie to, iš kur nuklydome čionai. Mat ką tik [kalbėtuose] dalykuose, jei pameni, sakei, kad vardų teikėjas būtinai turi teikti pažindamas tuos dalykus, kuriems teikia [vardus]. Tad ar tau vis dar šitaip tebeatrodo, ar ne?

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἔτι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἦ καὶ τὸν τὰ πρῶτα τιθέμενον εἰδότα φῂς τίθεσθαι;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Εἰδότα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἐκ ποίων οὖν ὀνομάτων ἢ μεμαθηκὼς ἢ
b ηὑρηκὼς ἦν τὰ πράγματα, | εἴπερ τά γε πρῶτα μήπω ἔκειτο, μαθεῖν δ' αὖ φαμεν τὰ πράγματα καὶ εὑρεῖν ἀδύνατον εἶναι ἄλλως ἢ τὰ ὀνόματα μαθόντας ἢ αὐτοὺς ἐξευρόντας οἷά ἐστι;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Οἶμαι μὲν ἐγὼ τὸν ἀληθέστατον λόγον
c περὶ | τούτων εἶναι, ὦ Σώκρατες, μείζω τινὰ δύναμιν εἶναι ἢ ἀνθρωπείαν τὴν θεμένην τὰ πρῶτα ὀνόματα τοῖς πράγμασιν, ὥστε ἀναγκαῖον εἶναι αὐτὰ ὀρθῶς ἔχειν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Εἶτα οἴει ἐναντία ἂν ἐτίθετο αὐτὸς αὑτῷ ὁ θείς, ὢν δαίμων τις ἢ θεός; ἢ οὐδέν σοι ἐδοκοῦμεν ἄρτι λέγειν;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἀλλὰ μὴ οὐκ ἦν τούτων τὰ ἕτερα ὀνόματα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πότερα, ὦ ἄριστε, τὰ ἐπὶ τὴν στάσιν ἄγοντα ἢ τὰ ἐπὶ τὴν φοράν; οὐ γάρ που κατὰ τὸ ἄρτι λεχθὲν πλήθει κριθήσεται.

d ΚΡΑΤΥΛΟΣ. | Οὔτοι δὴ δίκαιόν γε, ὦ Σώκρατες.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὀνομάτων οὖν στασιασάντων, καὶ τῶν μὲν φασκόντων ἑαυτὰ εἶναι τὰ ὅμοια τῇ ἀληθείᾳ, τῶν δ' ἑαυτά, τίνι ἔτι διακρινοῦμεν, ἢ ἐπὶ τί ἐλθόντες; οὐ γάρ που ἐπὶ ὀνόματά γε ἕτερα ἄλλα τούτων· οὐ γὰρ ἔστιν, ἀλλὰ δῆλον ὅτι ἄλλ' ἄττα ζητητέα πλὴν ὀνομάτων, ἃ ἡμῖν ἐμφανιεῖ ἄνευ ὀνομάτων ὁπότερα τούτων ἐστὶ τἀληθῆ,

KRATILAS. Vis dar.

SOKRATAS. Ar sakai, kad ir pirmųjų [vardų] teikėjas suteikė juos pažindamas?

KRATILAS. Pažindamas.

SOKRATAS. Tad iš kokių vardų jis buvo daiktus išmokęs arba atradęs, | jei pirmieji [vardai] dar nebuvo suteik- b
ti, o savo ruožtu sakėme, kad daiktus išmokti arba atrasti neįmanoma kitaip, kaip tik arba mokantis vardus, arba patiems atrandant, kokie [vardai] yra?

KRATILAS. Manau, kad tikriausias šių dalykų paaiškinimas, | Sokratai, yra tas, kad pirmuosius vardus daiktams c
suteikusi galia didesnė už žmogišką, todėl būtina, kad jie būtų teisingi.

SOKRATAS. Ar todėl manai, kad suteikusysis, būdamas koks nors dievenis (*daimōn*) ar dievas (*theos*), būtų galėjęs juos suteikti pats sau prieštaraudamas? Ar tau pasirodė, kad mes ką tik kalbėjome niekus?

KRATILAS. Tačiau tie kiti vardai buvo [suteikti] ne jų.

SOKRATAS. Kurie, kilnusai? Ar vedantys prie stovėjimo, ar prie lėkimo? Juk laikydamiesi to, kas ką tik pasakyta, gal nespręsime pagal daugumą.

KRATILAS. | Tai nė nebūtų teisėta, Sokratai. d

SOKRATAS. Tad kai vardai varžosi tarpusavyje, ir vieni sako, kad jie panašūs į tiesą, o kiti — kad jie, pagal ką jų bylą išspręsime ir į ką kreipdamiesi? Juk ne į kitus gi, skirtingus jų vardus, nes tai neįmanoma, tačiau aišku, kad dera ieškoti nebe vardų, o kažko kito, kas mums ir be vardų išryškins, kurie jų yra tikri, tai yra parodys | būtybių tiesą. e

e δείξαντα δῆλον ὅτι τὴν | ἀλήθειαν τῶν ὄντων.

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Δοκεῖ μοι οὕτω.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἔστιν ἄρα, ὡς ἔοικεν, ὦ Κρατύλε, δυνατὸν μαθεῖν ἄνευ ὀνομάτων τὰ ὄντα, εἴπερ ταῦτα οὕτως ἔχει.

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Διὰ τίνος ἄλλου οὖν ἔτι προσδοκᾷς ἂν ταῦτα μαθεῖν; ἆρα δι' ἄλλου του ἢ οὗπερ εἰκός τε καὶ δικαιότατον, δι' ἀλλήλων γε, εἴ πῃ συγγενῆ ἐστιν, καὶ αὐτὰ δι' αὑτῶν; τὸ γάρ που ἕτερον ἐκείνων καὶ ἀλλοῖον ἕτερον ἄν τι καὶ ἀλλοῖον σημαίνοι ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνα.

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἀληθῆ μοι φαίνῃ λέγειν.

439 || ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἔχε δὴ πρὸς Διός· τὰ δὲ ὀνόματα οὐ πολλάκις μέντοι ὡμολογήσαμεν τὰ καλῶς κείμενα ἐοικότα εἶναι ἐκείνοις ὧν ὀνόματα κεῖται, καὶ εἶναι εἰκόνας τῶν πραγμάτων;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ναί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Εἰ οὖν ἔστι μὲν ὅτι μάλιστα δι' ὀνομάτων τὰ πράγματα μανθάνειν, ἔστι δὲ καὶ δι' αὑτῶν, ποτέρα ἂν εἴη καλλίων καὶ σαφεστέρα ἡ μάθησις; ἐκ τῆς εἰκόνος μανθάνειν αὐτήν τε αὑτὴν εἰ καλῶς εἴκασται, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἧς ἦν εἰκών, ἢ ἐκ τῆς ἀληθείας αὐτήν τε αὑτὴν
b καὶ τὴν | εἰκόνα αὐτῆς εἰ πρεπόντως εἴργασται;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἐκ τῆς ἀληθείας μοι δοκεῖ ἀνάγκη εἶναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ὅντινα μὲν τοίνυν τρόπον δεῖ μανθάνειν ἢ εὑρίσκειν τὰ ὄντα, μεῖζον ἴσως ἐστὶν ἐγνωκέναι ἢ κατ' ἐμὲ καὶ σέ· ἀγαπητὸν δὲ καὶ τοῦτο ὁμολογήσασθαι, ὅτι

KRATILAS. Man taip atrodo.

SOKRATAS. Tad panašu, Kratilai, kad jei jau šitaip, tai įmanoma išmokti būtybes ir be vardų.

KRATILAS. Atrodo.

SOKRATAS. Tad ko gi kito padedamas manaisi galįs jas išmokti? Ar ko kito negu to, ko dėka [jas išmokti] tikėtina bei teisėčiausia — vienas per kitas, jei jau yra kaip nors giminiškos, ir jas per jas pačias? Mat kas nors skirtingas ir kitoks negu jos, ką nors skirtingo bei kitokio ir žymės, o ne jas.

KRATILAS. Man atrodo, kalbi tiesą.

|| SOKRATAS. Tai ir klausyk, dėl Dzeuso. O argi mes 439
nesame daugybę sykių dėl vardų sutarę, kad dailiai besilaikantys [vardai] panašūs į tuos dalykus, kurių vardai jie yra, ir yra daiktų atvaizdai?

KRATILAS. Taip.

SOKRATAS. Tad jei įmanoma daiktus visiškai išmokti per vardus, o įmanoma ir per pačius daiktus, tai kuris mokymasis būtų dailesnis ir saugesnis? Ar iš atvaizdo mokytis jį patį, ar jis gražiai atvaizduoja, o taip pat tikrovę, kurios atvaizdas jis yra, ar iš tikrovės [mokytis] ją pačią ir | b
jos atvaizdą, ar jis deramai padirbdintas?

KRATILAS. Man regis, būtina [mokytis] iš tikrovės.

SOKRATAS. Taigi, sužinoti, kokiu būdu reikia mokytis ir rasti būtybes, galbūt yra daugiau, negu mudu su tavimi pajėgiame. Tačiau pageidautina sutarti ir dėl to, kad jų

οὐκ ἐξ ὀνομάτων ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον αὐτὰ ἐξ αὐτῶν καὶ μαθητέον καὶ ζητητέον ἢ ἐκ τῶν ὀνομάτων.

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Φαίνεται, ὦ Σώκρατες.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἔτι τοίνυν τόδε σκεψώμεθα, ὅπως μὴ
c ἡμᾶς τὰ πολλὰ ταῦτα ὀνόματα ἐς ταὐτὸν τείνοντα |
ἐξαπατᾷ, εἰ τῷ ὄντι μὲν οἱ θέμενοι αὐτὰ διανοηθέντες γε
ἔθεντο ὡς ἰόντων ἁπάντων ἀεὶ καὶ ῥεόντων — φαίνονται
γάρ ἔμοιγε καὶ αὐτῷ οὕτω διανοηθῆναι — τὸ δ', εἰ ἔτυ-
χεν, οὐχ οὕτως ἔχει, ἀλλ' οὗτοι αὐτοί τε ὥσπερ εἴς τινα
δίνην ἐμπεσόντες κυκῶνται καὶ ἡμᾶς ἐφελκόμενοι προ-
σεμβάλλουσιν. σκέψαι γάρ, ὦ θαυμάσιε Κρατύλε, ὃ ἔγω-
γε πολλάκις ὀνειρώττω. πότερον φῶμέν τι εἶναι αὐτὸ κα-
d λὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ ἓν ἕκαστον τῶν ὄντων | οὕτω, ἢ μή;

* ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, εἶναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Αὐτὸ τοίνυν ἐκεῖνο σκεψώμεθα, μὴ εἰ πρόσωπόν τί ἐστιν καλὸν ἤ τι τῶν τοιούτων, καὶ δοκεῖ ταῦτα πάντα ῥεῖν· ἀλλ' αὐτό, φῶμεν, τὸ καλὸν οὐ τοιοῦτον ἀεί ἐστιν οἷόν ἐστιν;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἀνάγκη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἆρ' οὖν οἷόν τε προσειπεῖν αὐτὸ ὀρθῶς, εἰ ἀεὶ ὑπεξέρχεται, πρῶτον μὲν ὅτι ἐκεῖνό ἐστιν, ἔπειτα ὅτι τοιοῦτον, ἢ ἀνάγκη ἅμα ἡμῶν λεγόντων ἄλλο αὐτὸ εὐθὺς γίγνεσθαι καὶ ὑπεξιέναι καὶ μηκέτι οὕτως ἔχειν;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἀνάγκη.

e | ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Πῶς οὖν ἂν εἴη τὶ ἐκεῖνο ὃ μηδέποτε
ὡσαύτως ἔχει; εἰ γάρ ποτε ὡσαύτως ἴσχει, ἔν γ' ἐκείνῳ

mokytinasi ir ieškotina ne iš vardų, bet jau kur kas veikiau jų [mokytinasi ir ieškotina] iš jų pačių negu iš vardų.

KRATILAS. Atrodo, Sokratai.

SOKRATAS. Tad pažiūrėkime dar štai ką, idant šita daugybė į tą patį linkstančių vardų mūsų | neapgautų: gal *c* yra taip, kad suteikusieji esamybei [vardus] suteikė juos mąstydami taip, nelyginant viskas nuolatos judėtų ir tekėtų — mat man ir pačiam atrodo, kad būtent šitaip jie ir mąstė, — o gal kartais yra ne taip, bet jie patys nelyginant į kokį verpetą įkritę sukasi ir tempdamiesi su savimi meta ten ir mus? Mat pažiūrėk, įstabusis Kratilai, kas man dažnai sapnuojasi. Ar galėtume sakyti, kad yra koks nors grožis savaime ir gėris savaime, ir kiekviena būtybė | *d* šitaip pat, ar ne?

KRATILAS. Man regis, taip ir yra, Sokratai.

SOKRATAS. Tad jį patį ir peržiūrėkime — ne tai, kad jeigu koks veidas ar koks kitas toksai dalykas yra gražus, tai ir atrodo, kad visi jie teka, — ne tai, bet, sakykime, pats grožis — argi jis nuolat yra ne toks, koks yra?

KRATILAS. Neišvengiamai toks.

SOKRATAS. Tad ar įmanoma teisingai jį taip vadinti, jei jis nuolat pasitraukia, ir ar [įmanoma] iš pradžių [sakyti], kad yra tai ir tai, paskui — kad yra toks ir toks, ar mums bekalbant jis drauge neišvengiamai išsyk taps kitas, išslys ir jau nebebus toksai?

KRATILAS. Neišvengiamai taip ir bus.

| SOKRATAS. Tai kaipgi galėtų būti tuo ir tuo kas nors, *e* kas niekada nesilaiko taip pat? Mat jeigu kada nors užsi-

τῷ χρόνῳ δῆλον ὅτι οὐδὲν μεταβαίνει· εἰ δὲ ἀεὶ ὡσαύτως
ἔχει καὶ τὸ αὐτό ἐστι, πῶς ἂν τοῦτό γε μεταβάλλοι ἢ
κινοῖτο, μηδὲν ἐξιστάμενον τῆς αὐτοῦ ἰδέας;

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Οὐδαμῶς.
ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἂν γνωσθείη γε ὑπ' οὐδε-
440 νός. ἅμα γὰρ ἂν ἐπιόντος || τοῦ γνωσομένου ἄλλο καὶ ἀλ-
λοῖον γίγνοιτο, ὥστε οὐκ ἂν γνωσθείη ἔτι ὁποῖόν γέ τί
ἐστιν ἢ πῶς ἔχον· γνῶσις δὲ δήπου οὐδεμία γιγνώσκει ὃ
γιγνώσκει μηδαμῶς ἔχον.
* ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἔστιν ὡς λέγεις.
ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἀλλ' οὐδὲ γνῶσιν εἶναι φάναι εἰκός, ὦ
Κρατύλε, εἰ μεταπίπτει πάντα χρήματα καὶ μηδὲν μένει.
εἰ μὲν γὰρ αὐτὸ τοῦτο, ἡ γνῶσις, τοῦ γνῶσις εἶναι μὴ
μεταπίπτει, μένοι τε ἂν ἀεὶ ἡ γνῶσις καὶ εἴη γνῶσις. εἰ δὲ
b καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος μεταπίπτει | τῆς γνώσεως, ἅμα τ' ἂν
μεταπίπτοι εἰς ἄλλο εἶδος γνώσεως καὶ οὐκ ἂν εἴη γνῶ-
σις· εἰ δὲ ἀεὶ μεταπίπτει, ἀεὶ οὐκ ἂν εἴη γνῶσις, καὶ ἐκ
τούτου τοῦ λόγου οὔτε τὸ γνωσόμενον οὔτε τὸ γνωσθη-
σόμενον ἂν εἴη. εἰ δὲ ἔστι μὲν ἀεὶ τὸ γιγνῶσκον, ἔστι δὲ
τὸ γιγνωσκόμενον, ἔστι δὲ τὸ καλόν, ἔστι δὲ τὸ ἀγαθόν,
ἔστι δὲ ἓν ἕκαστον τῶν ὄντων, οὔ μοι φαίνεται ταῦτα
c ὅμοια ὄντα, ἃ νῦν ἡμεῖς λέγομεν, ῥοῇ οὐδὲν οὐδὲ φορᾷ. |
ταῦτ' οὖν πότερόν ποτε οὕτως ἔχει ἢ ἐκείνως ὡς οἱ περὶ
Ἡράκλειτόν τε λέγουσιν καὶ ἄλλοι πολλοί, μὴ οὐ ῥᾴδιον
ᾖ ἐπισκέψασθαι, οὐδὲ πάνυ νοῦν ἔχοντος ἀνθρώπου ἐπι-
τρέψαντα ὀνόμασιν αὐτὸν καὶ τὴν αὑτοῦ ψυχὴν θεραπεύ-
ειν, πεπιστευκότα ἐκείνοις καὶ τοῖς θεμένοις αὐτά, δισ-

laikytų taip pat, tai aišku, kad per tą laiką nė kiek nekistų; o jeigu nuolat laikosi taip pat ir yra tas pat, tai kaipgi šitai kistų ar judėtų, niekuo nenutoldamas nuo savo paties pavidalo (*idea*)?

KRATILAS. Niekaip.

SOKRATAS. Tačiau tokiu atveju nebūtų nė nėkieno pa-
žįstamas. Mat norinčiam pažinti || vos prisiartinus, jis iššyk 440
taptų kitas ir kitoks, tad negalėtų būti pažintas, kas tai per
dalykas yra ir kaip laikosi, nes joks pažinimas nepažįsta
to, ką pažįsta nesilaikant niekaip.

KRATILAS. Yra taip, kaip kalbi.

SOKRATAS. Tačiau tuomet, Kratilai, jeigu visi reikalai
kinta ir niekas neišlieka vietoje, nelabai tikėtina sakyti nė
pažinimą esant. Mat jei pats šitas dalykas, pažinimas, ne-
kistų savo buvimo pažinimu atžvilgiu ir amžinai pasilik-
tų pažinimu, tai pažinimas ir būtų. O jei kinta pats paži-
nimo | pavidalas, tai drauge [ir pažinimas] turėtų pakisti b
į kitą pažinimo pavidalą ir nebebūti pažinimas, o jeigu
nuolatos kinta, turėtų amžinai nebūti pažinimas, ir pagal
šį samprotavimą neturėtų būti nei galinčio pažinti, nei
galinčio būti pažinto. O jei nuolatos yra pažįstantysis, yra
pažįstamasis, yra grožis, yra gėris, yra kiekviena būtybė,
tai man neatrodo, kad šios būtybės, apie kurias dabar
kalbame, kuo nors panašios į tėkmę bei lėkimą. | Tad ar c
šie dalykai laikosi šitaip, ar taip, kaip sako Hėrakleito šali-
ninkai ir daugelis kitų, pamatyti toli gražu nelengva, lygiai
kaip protą turinčiam žmogui toli gražu nedera, kad jis pats
ir jo siela atsidėję tarnautų vardams, pasitikėdami jais ir

χυρίζεσθαι ὥς τι εἰδότα, καὶ αὑτοῦ τε καὶ τῶν ὄντων καταγιγνώσκειν ὡς οὐδὲν ὑγιὲς οὐδενός, ἀλλὰ πάντα ὥσπερ
* κεράμια ῥεῖ, καὶ ἀτεχνῶς ὥσπερ οἱ κατάρρῳ νοσοῦντες
d ἄνθρωποι οὕτως | οἴεσθαι καὶ τὰ πράγματα διακεῖσθαι, ὑπὸ ῥεύματός τε καὶ κατάρρου πάντα [τὰ] χρήματα ἔχεσθαι. ἴσως μὲν οὖν δή, ὦ Κρατύλε, οὕτως ἔχει, ἴσως δὲ καὶ οὔ. σκοπεῖσθαι οὖν χρὴ ἀνδρείως τε καὶ εὖ, καὶ μὴ ῥᾳδίως ἀποδέχεσθαι — ἔτι γὰρ νέος εἶ καὶ ἡλικίαν ἔχεις — σκεψάμενον δέ, ἐὰν εὕρῃς, μεταδιδόναι καὶ ἐμοί.

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ἀλλὰ ποιήσω ταῦτα. εὖ μέντοι ἴσθι, ὦ Σώκρατες, ὅτι οὐδὲ νυνὶ ἀσκέπτως ἔχω, ἀλλά μοι σκοπου-
e μένῳ καὶ πράγματα ἔχοντι πολὺ | μᾶλλον ἐκείνως φαίνεται ἔχειν ὡς Ἡράκλειτος λέγει.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Εἰς αὖθις τοίνυν με, ὦ ἑταῖρε, διδάξεις, ἐπειδὰν ἥκῃς· νῦν δέ, ὥσπερ παρεσκεύασαι, πορεύου εἰς ἀγρόν· προπέμψει δέ σε καὶ Ἑρμογένης ὅδε.

ΚΡΑΤΥΛΟΣ. Ταῦτ᾽ ἔσται, ὦ Σώκρατες, ἀλλὰ καὶ σὺ πειρῶ ἔτι ἐννοεῖν ταῦτα ἤδη.

juos suteikusiaisiais, bei tvirtintų kaip ką nors žinantis ir niekintų save patį bei būtybes, neva nieko niekur nėra sveiko, bet viskas teka nelyginant kiauros puodynės, ir tiesiog nelyginant sloguojantys[75] žmonės | manytų, jog *d* ir daiktų padėtis yra tokia, ir kad visi reikalai apimti tėkmės bei bėgimo iš nosies. Taigi, Kratilai, gal šitaip ir yra, o gal ir ne. Tad reikia vyriškai bei įdėmiai svarstyti ir nieko lengvai nepriimti, nes esi dar jaunas ir dar turi laiko, o išnagrinėjęs, jei rasi, pasidalyk ir su manimi.

KRATILAS. Taip ir padarysiu. Betgi gerai žinok, Sokratai, kad nė dabar nesilaikau šios nuomonės visai nesvarstęs, tačiau kai svarstau ir rūpinuosi daiktais, man kur kas | labiau atrodo, kad yra taip, kaip kalba Hėrakleitas. *e*

SOKRATAS. Tad vėl kada grįžęs mane pamokysi, bičiuli, o dabar keliauk į kaimą, kaip ruošeisi, o ir Hermogenas štai tave palydės.

KRATILAS. Taip ir bus, Sokratai, bet ir tu pabandyk dar tai apmąstyti.

PAAIŠKINIMAI
RODYKLĖ

TEKSTOLOGINĖS PASTABOS

Sudarant tekstologines pastabas, naudotasi Nicoll-Duke 1995 metų *Kratilo* leidimo kritiniu aparatu. Priimtos ir šio leidimo rankraščių santrumpos: ten, kur sutampa rankraščių B ir D skaitymai, nurodomas sąlyginis archetipas β, o kur nesiskiria rankraščių Q ir W pateikiamas tekstas - sąlyginis archetipas δ. Nurodomi anaiptol ne visi, o tik svarbiausi rankraščių skirtumai ir leidėjų pasiūlymai, galintys įtakoti vertimo prasmę. Kadangi graikiško teksto pagrindu paimtas 1900 metų Burneto leidimas, tose vietose, kur dabartinio leidimo tekstas skiriasi nuo Burneto priimtojo, nurodomas ir Burneto skaitymas, nors jis ir nebūtų siūlomo teksto varianto autorius.

385 b 2 φέρε δή ... **d 1** πῶς γὰρ οὔ βTδ Procl. 12. 2: Schofield suspicit post 387 c 5 δοκεῖ ὡς λέγεις stetisse; „nobis tamen illa nusquam in dialogo qualem nunc habemus convenire videntur" (Nicoll-Duke) **c 9** τὸ ὄνομα βδ: τοῦτο ὄνομα T τοῦτο Par. 1808 Burnet **d 10** ἰδίᾳ ἑκάσταις Q: ἰδίᾳ ἑκάσταις ἐνίοις βW ἰδίᾳ ἐνίοις Burnet

389 d 9 ὁ νομοθέτης βT: ὀνοματοθέτης δ **e 3** τῷ αὐτῷ ἐάντε ἐν Ast: om. βTδ

391 a 1-2 ἀλλὰ ... πείθεσθαι: om. β **a 2** πείθεσθαι Tsv: πιθέσθαι Burnet secutus Schanz

392 e 6 τί δή ... **e 8** ἔγωγε: Hermann transp. post **d 9** φαίνεται

393 a 5-6 τὰ ὀνόματα βδ: ὀνόματα T secl. Burnet

394 e 11 ὀρεινόν βTδP Eus.: ὄρειον Procl. 45. 19

395 a 8 τοῦ πλήθους βTδ: secl. Ast τοῦ πάθους Burnet τοῦ ἤθους Apelt καρτερία Vat. 1029: καρτερίας βTδ

Burnet **d 9** ταντaλεία βTδP: ταλαντεία Spalding Burnet

396 b 4 εἶναι post ὑόν δ: om. βT **b 7** οὐδὲ πλησμονήν supleverunt Robinson et Nicoll; vide Procl. 54. 14-19, 56. 25-57. 1, *Rep.* II 269 (cf. Plot. V 1. 4. 8-10, V 1. 7. 33-37)

397 c 10 θεοὺς Eus. 1. 130, Eus. (BONV) 1. 37, 1. 111: τοὺς θεοὺς βTδ, Eus. (A) 1. 37, (AI) 1. 111, Philop. **d 10** δαίμονας ... ἀνθρώπους] secl. Burnet **e 1** δαίμονας: secl. ed. anon. Jowett[4]

398 a 1 ὑποχθόνιοι βT: ἐπιχθόνιοι δ Ol. Theodoret. (cf. Pl. Rep. 469 a 1) **b 6** δαήμονες] δάμονες ut vid. leg. Procl. 77. 19 **c 2** post ἐγὼ add. τὸν δαήμονα βTδ Theodoret.: secl. Hermann **d 5** post ἐστίν add. ὀνόματος χάριν βTδ: secl. Nicoll στόματος χάριν Peipers ἀνομοιότητος χάριν Dyck **d 8** ἐλέγομεν TQ: λέγομεν βW Burnett **e 5** σὺ βTW: <ἢ> σὺ Heindorf σὺ οὖν Q

399 b 4 ὀξύτερα add. Buttmann

400 d 7 ἔχομεν Heindorf, falso tamen editioni Basileensi secundae tribuens: ἔχοιμεν βTδ

401 a 2 βούλει οὖν Jordan: εἰ βούλει οὖν Tδ εἰ οὖν βούλει β **b 10** τινὲς καὶ ἀδολέσχαι δ: καὶ ἀδολέσχαι τινές βT **b 13** εἶναι: om. T Burnet **c 3** ἐσσίαν Tδ ἐσίαν β (sed Procl. 79. 19 habet ἐσσίαν) **c 6** ἔστιν Burnet: ἐστίαν (/ἑστίαν/εστίαν) βTδ ἔστι Badham **d 4** ἐσσίαν Burnet: ἐστίαν (ἑστίαν) βTδ

402 d 12 ὑπὸ δ: om. βT Burnet ὑπὸ ... ὀνομάσαντος secl. Schanz τοῦ ... ὀνομάσαντος secl. Burnet

403 a 6 ἀιδὲς Procl. 87. 7 sq. (cf. 404 b 2) Burnet: ἀειδὲς BTδS ἀηδές D **b 4** ὄν add. Neap. 340 III E 18 **e 3**

οὗτος: om. T secl. Burnet (sed cf. Procl. 87. 12)

404 a 1-2 φιλοσόφου ... ἐντεθυμημένου Heusde: φιλόσοφον ... ἐντεθυμημένον βTδS

405 c 4-5 Ἄπλουν Boeckh: ἅπλουν Coisl. 155 ἁπλὸν T ἁπλῶν βδ ἁ[πλ]ων Π **c 7-8** ὥσπερ ... ἄκοιτιν] secl. Ast Burnet (sed habet Π)

406 a 9 Λεηθὼ W: ληθὼ BT Burnet Λ*θω D Ληιθὼ Q Λεητὼ ut vid. Procl. 104. 15 Λειηθὼ Heindorf **b 1** διὰ add. Stephanus **c 7** καλοῖτο Hermann: καλούμενος βTδ Burnet **c 8** ἐκ add. Hermann

407 a 11 Ὁμήρου Tδ Ὅμηρον β Burnet **b 5** ἁ θεονόα Buttmann: ἡ θεονόη βδ ἠθονόη T **d 9** ὧντινων δ: εἴ τινων T τινῶν β τινῶν εἰ b **e 6** τὸ γὰρ δ: καὶ τὸ βT Burnet

408 a 7 τὸ ... εἴρειν βTδ: secl. Cornarius Nicoll-Duke **b 3-4** καὶ ... ἦν βTδ (legit Procl. Rep. II 255): secl. Heindorf **d 8** δὲ τῶν τοιῶνδε W: τῶν τοιῶνδε β τῶν τοιούτων δὲ T δὲ τῶν τοιούτων Q τῶν τοιῶνδε δὲ Burnet

409 b 12-13 σελαεννεοάεια βTW (σελλ- T): σέλα ἐν νέον· ἀεὶ Q σελαενονεοάεια Heindorf Burnet **c 1** τῶν ὀνομάτων καλοῖτο βW et sic corr. T ipse: καλοῖτο τῶν ὀνομάτων pr T τῶν ὄντων καλοῖτο Q τῶν ὀνομάτων secl. Nicoll τῶν secl. Burnet **d 7** τρόπον βT: λόγον δ.

410 b 6 ὅθεν ... ἀήρ βTδ: secl. Heindorf **c 8** ὧραι δ: ὅραι BT ὅρα D HOPAI Burnet **c 10** ὅραι β: ὥραι W ὧραι TQ

412 a 4 |- hεπιστήμην Schmidt: εἶ (vel ε) ἐπιστήμην BTδ ἐπιστήμην D εἶ ἐπεϊστήμην Burnet (cf. 437 a 7) **c 5** ἀγαστόν. τοῦ θοοῦ Baiter (cf. 422 a): ἀγαστὸν τοῦτο· οὗ βTδ ἀγαστόν, τὸ θοόν. τούτῳ οὖν Stallbaum

413 a 3 ταὐτό Buttmann: τοῦτό βTδ Burnet **a 4** Δία Hermann: δι' ἃ Q ἰδίᾳ(ι) βTW **b 1** πεπύσθαι corr. m. rec. in Ven. app. cl. 4. 54: πεπύσθαι ἀκηκοέναι βT πεπύσθαι τὸ δίκαιον ἀκηκοέναι δ πεπύσθαι καὶ ἀκηκοέναι corr. fort. m. 1 in Par. 1811 **d 11** ὄντος ἐμπόδισμα βT: ἐμπόδισμα Var. gr. 896 Nicoll-Duke ὄντως ἐμπόδισμα δ

414 b 4 λοιπὰ ... συχνὰ m. 2 in Ven. 186: λοιπὰ ... συχνὰ ἐπὶ βTQ λοιπὰ ... συνά ἐστι W ἐπίλοιπα ... συχνὰ Burnet **c 2** καὶ τοῦ νῦ add. m. 2. in Ven. 186

415 c 9 κακίας W: κακίᾳ T Burnet κακία β κακίαν Q **d 4** ἴσως... **d 6** αἱρετωάτης βTδ: secl. Burnet.

416 c 9 καλοῦν Badham: καλὸν βTδ **d 4** καλοῦν Burnet: καλὸν βTδ

417 c 9 αὔξην ποιεῖν Nicoll: αὔξειν καὶ ποεῖν βTδ corruptum cens. Burnet αὔξειν καὶ πιαίνειν (vel αὔξειν καὶ πίονα ποιεῖν) Heindorf καὶ ποιεῖν secl. Slings

418 b 4 αὕτη] αὑτηὶ Burnet **d 9** δυογὸν βTW: δυαγὸν m. rec. in Coisl. 155 Schneider ex Et. Mag. Nicoll-Duke δυγὸν Wilamowitz **e 2** δυογὸν βTδ: δυαγὸν m. rec. in Coisl. 155 Nicoll - Duke

419 a 9 διιὸν W: οἷον Q ὂν βT Burnet ἰὸν Bekker **c 5 et 8** κεκλημένη Heindorf: κεκλημένῃ βTδ

420 a 5 ἱμέρου τε καὶ ῥεύματος: secl. Ast **a 8** ἐδρεῖ βδ: εἰσρεῖ T **b 5** οὐ] σὺ (vel αὖ) Heindorf **c 4-5** καὶ τὸ βουλεύεσθαι Q: καὶ βουλεύεσθαι βTW **d 3** εἰς add. Stephanus θέω Stephanus: θεῶ DTδ θεω B θεῷ Vat. gr. 1029

421 b 1 κατὰ ταὐτὰ Heindorf: καὶ τοῦτο βTδ Burnet **b 2** συγκεκροτῆσθαι βTδ: secl. Hermann **d 3** ἀνεύρετα:

ἀνερεύνητα W **d 4** ἂν εἴη εἰ ἡ T^2 ἂν εἴῃ ἡ βTQ ἂν ᾖι· ἢ W εἰ ἡ Burnet

422 c 12 νῦν om. Q: νυνδὴ Heindorf Burnet

424 d 1 τὰ ὄντα: secl. Beck **d 2** αὖ οἷς Badham: αὖθις βTδ fort. ἐπιθεῖναι <δεῖ διελέσθαι> et **d 5** πάντα <δεῖ> Robinson duce Heindorf

425 c 4 ἡμῖν om. prQ (corr. fort. m. 1) secl. Burnet τεχνικῶς Reinhard: τι χρηστὸν βTδ τι χρησιμώτερον Duke τι χρῆν secluso ἔδει Ast Burnet **d 5** βούλει Hermann: δεῖ βT δὴ δ

426 c 3 ἕσις Burnet: ἵεσις B ἴεσις TQ fort. D ἴεσσις W **c 7** ἕσις Burnet: ἵεσις B ἴεσις DTQ ἴεσσις W **c 10** ἔδει ... **d 3** ὠνόμασται secl. Heindorf **c 10** ἔδει ... **d 1** εἶσιν (pro κίεσιν) secl. Méridier **d 1** κιείεσιν Nicoll (vel κιείνεσιν Robinson): κιείνησιν βTW Burnet κιεικίνησιν Q κίεσιν Stephanus ἢ κίεσιν Duke: ἢ εἶσιν βT ἢ ἴεισιν δ ἢ εἶσιν secl. Burnet **d 2** στάεσις Duke: στάσις βTδ **e 2** τρέχειν Q: τραχεῖ βTW

427 a 6 σεισμόν] σισμόν Heindorf Nicoll-Duke

429 b 2 ἔργα]: secl. Burnet Nicoll-Duke **c 6** ἡ ... δηλοῦσα: secl. Schanz Burnet ἣν τὸ ὄνομα δηλοῖ Heindorf

431 e 9 ὅρα δ: ὁρᾷς βT Burnet

432 a 2 οὐ add. Bekker secutus Schleiermacher **d 8** εἰπεῖν] εἰπεῖν οὐδεὶς Burnet

433 a 8 ὀψὲ ὁδοῦ βTW: ἐφ' ὁδοῖς Q „ὀψισμοῦ vel fort. ὀψιοδίου“ Burnet

434 a 9 φάρμακα δ: φαρμακεῖα βT Burnet

437 a 7 τὸ Ι ἐπιστήμην Schmidt: τὸ εἶ ἐπιστήμην βTδ ἐπεϊστήμην Burnet **a 7-8** ἀλλὰ ... ἰῶτα: secl. Ast

437 d 10 τάδε ... **438 a 3** δοκεῖ habet in textu W, non

habent βTQ „vidit Jachmann hoc in loco duplices esse versiones et **d 10** τάδε ... **438 a 3** δοκεῖ spuria esse iudicavit. Kapp tamen duplices versiones ita ut nos disposuimus constituit, et ambas credidit manu Platonis ipsius esse scriptas, fortasse recte ut nobis videtur“ (Nicoll-Duke)

438 b 5-8 versioni A attr. Kapp **b 9** post οἷά ἐστι; add. δοκεῖς τί μοι λέγειν, ὦ Σώκρατες βTδ: secludenda sunt si versio B cum **b 8** cohaeret ita ut Kapp opinatur

439 d 2 εἶναι om. bQ **d 8-440 a 5** „argumenta mire elliptica; posses (i) lacunam ante d 8 suspicari (Stokes); (ii) e 1-5 in alium locum transferenda suspicari (Robinson); (iii) lacunam post ἔχει (e 2) suspicari (Strachan); verendum est ne in codd. habeamus disiecta fragmenta longioris horum argumentorum versionis“ (Nicoll-Duke)

440 c 8 κεράμια] χειμάρροα Apelt

[1] Prodikas iš Kejo (apie 470 - 400) - viena žymesnių sofistų sąjūdžio figūrų. Apie dviejų tarifų Prodiko paskaitų kursus užsimena ir Aristotelis: „[...] Kai klausytojai ima snausti, jiems [reikia] mestelėti šiek tiek penkiasdešimties drachmų vertės [medžiagos]" (*Rhet.* Γ, 1415 b).

[2] Τὶ λέγειν - „pasakyti ką tikra, svarbaus".

[3] Čia ir toliau - aliuzija į garsią sofistų tezę, kad sakyti melo neįmanoma, nes neįmanoma pasakyti to, ko nėra. Plg. *Eutidėmą, Sofistą* 236 e - 246 a.

[4] Plg. *Pol.* 281 a-b.

[5] Protagoras Abderietis (apie 490 - 420) - vienas įtakingiausių sofistų judėjimo mąstytojų, veikale Ἀλήθεια „Tiesa" mokęs apie pažinimo subjektyvumą. Plg. *Theaet.* 152 a *sq.*

[6] Čia ir toliau pasitaiko konstrukcijos οὐ πάνυ / μὴ πάνυ. Pažodžiui tai reiškia „ne visiškai", tačiau vartojamas kaip litotė reiškia „visiškai ne" (plg. LSJ s.v. πάνυ I. 3). Sokratas šią išraiškos formą vartoja ironiškai.

[7] Eutidėmas - sofistas, kurio „agonistinė" kalbos samprata aptariama bendravardžiame Platono dialoge.

[8] Ši replika pagrįsta dviguba graikiško veiksmažodžio ὀνομάζειν semantika, atitinkančia lietuviško žodžio „vardyti" semantiką: tai ir „iš-vardyti, vadinti vardu", ir „į-vardyti, suteikti vardą".

[9] Plg. sąsają tarp πρᾶξις „veikla" ir πρᾶγμα „daiktas".

[10] Žodžio καλῶς prasmė graikų kalboje platesnė, negu tik „dailiai, gražiai". Šiuo atveju jis reiškia ir „deramai, tinkamai".

[11] „Papročių steigėjas" - νομοθέτης. Kituose kontekstuose šis žodis paprastai verčiamas žodžiu „įstatymdavys", tačiau *Kra-*

tilo kontekste jis įgyja platesnių prasminių sąsajų, ir dėl asociacijos su νόμος kaip „papročio“ reikšme verčiamas žodžiu „papročių steigėjas“, vietomis paliekant tiesiog „steigėją“. Graikiškajame tekste esama sąskambio, pagrindžiančio „vardų teikėjo“ pavadinimą „papročių steigėju“. Geriausiai jis regėti rašytiniu pavidalu: Ο ΝΟΜΟΘΕΤΗΣ ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΙΘΕΤΑΙ.

[12] Gr. ὃ ἐπεφύκει κερκίζειν. Visi vertėjai κερκίζειν supranta kaip *infinitivus finalis.* Įmanomas ir kitas vertimas: „tai, kas yra audimas iš prigimties“.

[13] Priimama Peiperso konjektūra: ἀμφιγνοεῖν „abejoti“ vietoj rankraščių βTδ pateikiamo ἀγνοεῖν „nežinoti“.

[14] *Il.* XX 74.

[15] *Il* XIV 291. Abu nurodyti vardai įvardija pelėdą.

[16] *Il.* XXII 507.

[17] Gr. 'Αστυάναξ reiškia „miesto valdovas“.

[18] Keturios minėtos raidės yra vienintelės graikų alfabeto raidės, vadinamos jų žymimais garsais. Visos kitos raidės buvo tik inicialas žodžio, esančio raidės vardu. Mūsų laikais minėtosiosms raidėms vartojami vardai - *epsilon, ypsilon, omega, omikron* - atsirado tik bizantiniu laikotarpiu.

[19] „Miesto valdytojas“.

[20] „Vadas“, „Karvedys“, „Geras kare“.

[21] „Garsus gydymu“, „Gydantis mariuosius“.

[22] „Dievų mylimas“, „Dievą menantis“.

[23] Orestu pradedama analizuoti vardus mitinių personažų, tarpusavy susijusių genealoginiais ryšiais: mitinių herojų grandinę pabaigiantis Tantalas yra tėvas Pelopui, kurio sūnūs yra Tiestas bei Atrėjas; Atrėjo vaikai yra Menelajas ir Agamemnonas, Oresto tėvas. Pabaigusi žmogiškąją giminės liniją, etimologija genealogine grandine kyla aukštyn: toliau aptariamas

Dzeusas, Tantalo tėvas, paskui - Kronas ir jo tėvas Dangus.

[24] „Priežastininku“ čia verčiamas graikiškas žodis αἴτιος, įprastiniuose kontekstuose reiškiantis „kaltininką“ ir susijęs su αἰτία - „kaltė; priežastis“.

[25] Dzeuso vardas su veiksmažodžiu ζῆν „gyventi“ siejamas Aischilo (*Suppl.* 584 sq.), Euripido (*Or.* 1653) ir Hėrakleito (fr. 32 DK). Pastangų susieti Dzeuso vardą su priešdėliu διά „per ką“ galima įžvelgti Hėsiodo *Op.* 2-3.

[26] To meto šnekamojoje graikų kalboje žodis Κρόνος buvo tapęs „plepio, niekų tauškėjo“ sinonimu. Pasak Platono, Krono varde galima išgirsti žodį κόρος, reiškiantį arba „jaunikaitį“, arba „persisotinimą“.

[27] Žodis οὐρανός „dangus“ ir veiksmažodis ὁρᾶν „regėti“ siejami ir *Resp.* 509 de, 529 a; *Soph.* 246 a.

[28] Gr. ἀπὸ Προσπαλτίου προσπεπτωκέναι. Žodžių žaismas: Προσπάλτιος gali reikšti ir „atsitiktinai iškritęs“ (nuo πάλλω „mesti kauliukus“), t.y. tą patį, kaip ir προσπεπτωκέναι „pasitaikyti, iškristi, užgriūti“. Minimasis Eutifronas galbūt yra ir bendravardžio Platono dialogo veikėjas.

[29] Gr. ἀποδιοπομπησόμεθα. Užsimenama į specifinį apsivalymo ritualą, kurio metu už miesto buvo išnešamas Διός κῴδιος (arba δῖος κῴδιος) - avino kailis, pašvęstas nuo žmogžudystės ar kitos sunkios kaltės apvalančiajam Dzeusui. Scholiastas šas apeigas aiškina taip: ἀποδιοπομπεῖσθαί φασι τὸ ἀποτρέπεσθαι τὸν προστρόπαιον Δία καὶ οἱονεὶ καθαίρεσθαι τὰ δεινά „*apodiopompeisthai* vadina nukreipti Kreipimosi Dzeusą [t.y. Dzeusą, į kurį kreipiasi nužudytųjų vėlės, prašydamos atkeršyti] ir nelyginant apsivalyti nuo kraupių dalykų“.

[30] Gr. ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου. Pradinė šios idiomos reikšmė

yra „savaime, spontaniškai", vėliau ima reikšti „be išorinės, regimos priežasties", galiausiai - „atsitiktinai" (plg. LSJ *s.v.*). Šiame kontekste tos reikšmės sutampa.

[31] Herodotas siūlo kitą, ne tokią fantastišką žodžio θεός etimologiją. Pasak jo, pelasgai šiuo vardu pavadinę dievus todėl, kad jie „tvarkoje nustatė" (κόσμῳ θέντες) visus daiktus.

[32] Čia ir toliau Antano Smetonos pasiūlytu žodžiu „dievenis" verčiamas graikiškas žodis δαίμων. δαίμων žymi ne paskirą dieviškųjų būtybių klasę, ar žemesniąsias dievybes, kaip kad kartais manoma, o ypatingą dieviškumo pasireiškimo būdą. δαίμων, pasak Burkerto, yra „slapta galia, jėga, kuri gena žmogų priekin, kai neįmanoma įvardyti jokio to priežastininko. [...] Kiekvienas dievas gali veikti kaip *daimon*; ne kiekvienas jo veiksmas apreiškia jį kaip dievą. [...] Tad *daimon* yra homėriško požiūrio į dievus kaip asmenines ypatybes turinčius individus būtinas papildymas; jis padengia tą trikdantį likutį, kuris išvengia apibūdinimo ir įvardijimo" (p. 180). Platonas, savaip interpretuodamas Hėsiodo pasakojimą (*Op.* 109-126) apie tai, jog Aukso Amžiaus žmonės, jų rasei išmirus, Dzeuso valia buvo paversti δαίμονες, mirtingųjų sargais ir globėjais, atspindi jo metu ir ne be jo prisidėjimo įvykusį prasmės poslinkį, kurio dėka δαίμονες imami suvokti kaip žemesniosios dievybės, „demonai".

[33] Hes. *Op.* 121-123. Čia cituojamos eilutės gerokai skiriasi nuo šios *Darbų ir dienų* vietos tradicinio teksto („O kadangi šią giminę žemė paslėpė po savimi, / jie yra dieveniai didžiojo Dzeuso sprendimais, / dori, žemėj gyvenantys mariųjų žmonių sargai").

[34] T.y. senajame Atikos dialekte. Šį sakinį galima versti ir kitaip: „tą patį vardas atitinka ir mūsų pirmykštėje šnektoje".

[35] Šią frazę skaitant galima ir apversti: „kad netgi didvyrių padermė tampa kalbėtojų ir sofistų gimine".

[36] Skiemenų „skardumas" (ὀξύτης) ir „sunkumas" (βαρύτης) įvardija kirčiuotus ir nekirčiuotus skiemenis.

[37] Gr. ἀνεμέσητον. Nuoroda į galimą keršto deivės Νέμεσις sankciją susieja vardų tyrinėjimą su archainiame pasaulėvaizdyje paplitusia vardo žinojimo kaip tabu sferą paliečiančio maginio veiksmo tema.

[38] Gr. ξενικὰ ὀνόματα - turimos omeny kitos graikų tarmės. Negraikų žodžiai vadinami βαρβαρικὰ ὀνόματα. Ir toliau „svetimais" bus vadinami kitiems graikų kraštams priklausomą žodžiai ar žmonės.

[39] Tariant panašumas ne toks ryškus, negu rašytinio pavidalo: ΕΣΣΙΑ, ΕΣΤΙΝ bei ΕΣΤΙΑ.

[40] Hėrakleito fr. 91a DK.

[41] Čia „Rėja" *(Rhea)* veikiausiai kildinama iš *rhein* („tekėti"; plg. *rheuma* „tėkmė"), o Kronas - iš *krounos* („šaltinis").

[42] *Il.* XIV 201.

[43] Užuomina į vengiamą Plutono vardą „Hadas".

[44] Plg. *h. Dem.* 489.

[45] Proklas *in Cratylum* 157 rašo, jog Platonas skiriąs tris Seirėnių rūšis: dangiškąsias, apvalančiąsias ir esančias Hado galioje. Pastarosios iškyla kai kuriose Persefonės mito versijose. Helena Euripido tragedijoje *Helena* (eil. 167 *sq.*) kreipiasi į Seirėnes kaip į chtonines dievybes. Jų atvaizdais dažnai būdavo puošiami kapai.

[46] Pasak *Iliados* (XIV 203-204), Hado, Dzeuso ir Poseidono tėvas Kronas, Dzeuso nuverstas nuo sosto, buvo įmestas į Tartarą ir prikaustytas jo gelmėse grandinėmis.

[47] „Ferefata" ir „Fersefonė" - tarminiai Persefonės vardo

variantai. Vardas esąs „baisus", nes jame girdėti *phonē* - „nužudymas, pražūtis".

[48] Žodis ἐπαφή reiškia ir „suvokimą"; plg. lot. *comprehensio.*

[49] Λητώ čia paaiškinama per λάω, „norėti", dorietišką ἐθέλω sinonimą.

[50] *Theog.* 195-197.

[51] Parafrazuojama *Il.* V 221

[52] Grafinis panašumas ryškesnis negu fonetinis: ΕΡΜΗΣ - ΕΙΡΕΜΗΣ.

[53] Tikriausiai vėlesnis intarpas.

[54] Įmanomas vertimas: „žodis [Panas] reiškia „viską" (*pan*) ir sukasi bei sukiojasi"

[55] αὐτοῦ veikiausiai sietinas su λόγος, o ne su πᾶν, kurį galima suprasti ir „viskas", ir „Panas". Čia Sokratas iš pradžių turbūt aprašo *logos*, atskleisdamas dvilypę jo prigimtį, o galiausiai nurodo, kad tokia būtybė teisingiausiai būtų vadinama *Pan aipolos* ir vaizduojama kaip dvejopo gymio būtybė. Galima kita interpretacija - kad Sokratas visą laiką ir nuo pat pradžių kalba apie Paną, o ne apie *logos*, o Pano sutapatinimą su *logos* motyvuoja pastraipos pabaiga (Sokrato replika 408 d).

[56] „Ožiškas" gr. τραγικός - taip pat reiškia „tragiškas". Plg. anglišką Benjamino Jowetto vertimą: *Whereas falsehood dwells among men below, and is rough like the goat of tragedy, for tales and falsehoods have generally to do with the tragic or gotish life, and tragedy is the place of them.*

[57] Tradicinis Pano epitetas.

[58] Galimas daiktas, tai užuomina į Hėraklį, nešiojusį Nemėjos liūto kailį, arba į Aisopo pasakėčią apie asilą, užsimovusį liūto odą.

[59] Plutarchas (*Lyc.* 1) nurodo, jog Likurgas turėjo protėvį šiuo vardu.

[60] τὰ ἐσκαμμένα reiškia „tai, kas iškasta; griovys", tačiau specialesne prasme reiškia žaidynėse nužymėtą šuolio ribą. Tokią reikšmę atskleidžia Pindaro *N.* V 20 ὑποσκάπτειν μακρὰ ἅλματα „nužymėti tolimą šuolį" ir *Schol.* Pind. *N.* V 34a. Tad šis posakis greičiausiai turi idiominę reikšmę, kurią LSJ *s.v.* σκάπτω verčia *to leap too far, or further than seemed possible* (kiti pateikiami pavyzdžiai - Luc. *Gall.* 6; Lib. *Ep.* 438; *Or.* 64.69).

[61] Plg. *Theog.* 326; *Phix* yra dorietiška ir bojotiška forma.

[62] *Il.* VI 265.

[63] Gr. τέλος - drauge ir „baigmė, pabaiga", ir „atbaiga, tikslas".

[64] Gr. ἄχθος - „našta".

[65] Pasak kito teksto varianto, šią Sokrato frazę galima versti „Mat jau baigiasi dievo įkvėpimas".

[66] Gr. στοιχεῖα - ir „pirminiai sandai, pradmenys", lot. *elementa*; ir „raidės".

[67] T.y. vėlesnių vardų siejimas su pirmais ir žodžio siejimas su jo etimologija.

[68] Sceninė priemonė, žinoma *deus ex machina* vardu.

[69] *Op.* 361.

[70] *Il.* IX 644-645.

[71] *Il.* I 343; III 109.

[72] „Džiaukis" (χαῖρε) - įprastinė graikiška pasisveikinimo formulė, atitinkanti liet. „sveikas".

[73] Šios užuominos prasmė neaiški, nors spėjama, kad tai gali būti susiję su „komendanto valanda", įvesta atėniečiams okupavus Aiginą Peloponėso karo metu.

[74] Rankraščiai šioje vietoje pateikia paralelines teksto atkarpas. Versija A ilgą laiką manyta esant vėlesniu parafrazuojančiu intarpu. Pastaruoju metu abidvi versijas linkstama laikyti skirtingomis paties Platono atliktomis redakcijomis.

[75] Gr. „sloga“ - κατάρρους, pažodžiui - „tėkmė žemyn“.

Apie „Kratilo“ etimologijas

1. Etimologijų rūšys

Etimologizuoti žodį - tai susekti jo kilmę, rasti jo etimoną (τὸ ἔτυμον - „teisinga, tikroji žodžio reikšmė“), t.y. aptikti žodžio savastį, esmę, paregėti žodžio idėją. Kaip matome, jau pati etimologijos sąvoka, pats siekis etimologizuoti susiję su platoniška nuostata ieškoti to, kas esminga, tikra, stabilu. „Kratilą“ galima laikyti pirmu etimologijos veikalu, etimologijos, kol kas kaip filosofinės, o ne kaip mokslinės disciplinos, pradžia.

Šiuolaikinė kalbotyra išskiria dvi etimologijų rūšis - vad. *liaudiškąsias* ir *mokslines* etimologijas. Liaudiškosios etimologijos remiasi paprastu garsiniu žodžių panašumu, greitomis, naiviomis ir gilesniais tyrinėjimais nepagrįstomis sugestijomis, kai vien pagal garsinį panašumą susiejami visiškai skirtingos kilmės žodžiai (chrestomatinis pavyzdys - „karvės“ ir „karvelio“ sąsaja). Mokslinė etimologija užgimė tiktai drauge su lyginamosios istorinės kalbotyros atsiradimu XVIII-XIX šimtmečių sandūroje, jos metodas remiasi indoeuropiečių prokalbės egzistavimo prielaida, skirtingų kalbų faktų lyginimu, taip pat skirtingų istorinių tos pačios kalbos pjūvių lyginimu. Mokslinė etimologija siekia nustatyti genetinius žodžių ir jų reikšmių ryšius, atstatyti pradines formas ir reikšmes.

Akivaizdu, kad Platono etimologijos nėra mokslinės. Tačiau vargu ar galima jas pavadinti liaudiškomis, nes jos remiasi ne tiek greitomis sugestijomis, kiek giliu filosofiniu žodžių ir jų

postuluojamų reikšmių apmąstymu, tų žodžių semantinio lygmens pajungimu savai minties sistemai, savai logikai. Taigi „Kratilo"etimologijas galima laikyti *filosofinėmis etimologijomis.* Mokslinis etimologizavimas iš esmės yra induktyvus, nominalistinis, fragmentiškas, pagrįstas įsitikinimu, jog būtino ryšio tarp žodžio ir daikto, tarp žodžio skambesio ir jo reikšmės nesama; tuo tarpu Platono etimologizavimas - deduktyvus, sistemiškas, realistinis, postuluojantis būtiną ryšį tiek tarp žodžio ir daikto, tiek neretai ir tarp žodžio skambesio bei jo reikšmės.

Dar Antikos laikais kilo panašus ginčas tarp analogistų („filosofų") ir anomalistų („kalbininkų" šiuolaikine prasme): pirmieji teigė, jog kalba yra sukurta (ne savaime atsiradusi!) dievo-nomoteto, ir sukurta ne aklai, o pagal daiktų prigimtį (κατὰ φύσιν teorija); gi anomalistai teigė, jog kalba yra atsiradusi be dievybės įsikišimo, aklai, taigi ryšys tarp žodžio ir daikto yra arba visiškai atsitiktinis, arba remiasi paprastu žmonių susitarimu tam tikrus daiktus žymėti tam tikrais žodžiais (κατὰ θέσιν teorija). Platonas „Kratile" samprotauja kaip realistinės κατὰ φύσιν teorijos, kurią kiek vėliau suformuluos stoikai ir išplėtos Aleksandrijos filologai, pranašas, jis, sakytume, pripažįsta, kad žodžių skambesyje slypi užkoduota giluminė tais žodžiais žymimų daiktų esmė. Įdomu tai, kad analogistinės kalbos teorijos užuomazgas galima įžvelgti jau pačioje indoeuropiečių mitologijoje ir poetikoje, kur ryškiai skiriama „žmonių kalba" ir „dievų kalba" (tai pastebima ne tik graikų, bet ir senovės indų, keltų, germanų kultūroje): tikėta, jog dievų kalbos žodžiai (priešingai nei žmonių kalbos) išreiškia daiktų esmę, todėl dievai, tą esmę žinodami, galį daiktus valdyti (plg. ir Platono „Faidre" (252c) sutinkamą poezijos citatą, teigiančią, jog dievaitį, kurį „mirtingieji" (t.y. žmonės) vadina Erotu, „ne-

mirtingieji“ (t.y. dievai) vadina Pterotu („sparnuotuoju, sparnus auginančiuoju“) - šitaip išsakoma mintis, jog dievų kalbos žodis atskleidžia dievybės prigimtį ir esmę).

Platonas, kaip ir galima tikėtis, taip pat daro perskyrą tarp „teisingų“ ir „klaidingų“, „melagingų“ vardų (pastarieji, griežtai kalbant, iš viso nėra vardai). „Teisingi“ yra tie vardai, kurių garsinė struktūra gerai sutampa su išankstine sistemine (deduktyviai išvedama) samprata apie tuo žodžiu žymimo daikto prigimtį ir esmę, o deduktyvus mėginimas darybiškai išnarstyti nagrinėjamą žodį, pastarojo sandus susiejant su kitomis šaknimis, nesukelia fonetinių ir morfologinių sunkumų. Priešingu atveju vardas laikomas „klaidingu“ ar iškraipytu; tokiu atveju nėra keičiama išankstinė samprata apie tuo žodžiu žymimą daiktą, o pats žodis fonetiškai ir morfologiškai pataisomas taip, kad atitiktų kaip tik šią išankstinę sampratą. Kitaip sakant, nesuprantamas arba „nepasiduodantis“ geidžiamai interpretacijai žodis laikomas „klaidingu“, „melagingu“ vardu, t.y. ne-vardu.

„Kratilo“ dialoge prieš iš esmės κατὰ θέσιν teorijos dvasia samprotaujantį Hermogeną stoja Kratilas, teigiantis, jog vieni vardai padaryti teisingai, gi kiti - klaidingai, o jų ginčą κατὰ φύσιν teorijos naudai išsprendžia Sokratas, teigdamas, jog žodžiai turi ne tik savą reikšmę bei garsinę formą, tačiau ir vidinę pusę - idėją; taigi išviršinė (leksinė) reikšmė supriešinama su gilumine (vidine) žodžio reikšme ir pirmenybė atiduodama pastarajai. Vis dėlto „Kratile“ nemažai ir ironijos, net bravūros, dažnai neaišku, ar etimologizuojama rimtai. Dialoge sutinkame ne tik dialektologijos bei fonetikos užuomazgų, bet ir gana įdomią garsinio simbolizmo teoriją: reikšmė suteikiama ne tik žodžiams ir morfemoms, bet ir fonemoms (pvz., fonema „l“ (λ) esą išreiškianti tai, kas sklandu, slidu, lygu; šiuolaikinė

kalbotyra nominalistiškai atmeta pastarąją teoriją, mažiausiais reikšmės nešėjais laikydama morfemas).

Tad „Kratilo“ etimologijos mums įdomios visų pirma tuo, kad jos daug ką pasako apie pačią filosofinę Platono sistemą, iliustruoja jo minties darbą graikų kalbos garsų, formų bei reikšmių laboratorijoje. Savo sistemiškumu, vidine logika, vieningumu filosofinės etimologijos pranoksta fragmentiškas mokslines etimologijas, nors pastarosios geriau atspindi materialųjį kalbos substratą, t.y. „kalbos natūrą“. Daugelis filosofinių etimologijų (pvz., σῶμα „kūnas“ kaip σῆμα „kapas“) taip tvirtai įaugo į pasaulio kultūrą kaip savotiški kalbėjimo apie daiktus ir jų esmę orientyrai, kad dabar jau visai nesvarbu, kokios yra „tikrosios“ (t.y. mokslinės) tų žodžių etimologijos. Vis dėlto, idant skaitytojas susidarytų nuomonę apie filosofinės ir mokslinės etimologijos santykį, kiekvienos iš jų privalumus ir trūkumus, mes pamėginsime parodyti, kaip diachroninė kalbotyra bando paaiškinti „Kratile“ nagrinėjamų žodžių kilmę. Dauguma mokslinių etimologijų (ypač dievų vardai) tebėra labai hipotetiškos, patikimai etimologizuojama tik nedaugelis (10-20%) žodžių. Vietos stoka, deja, neleido pasitelkti išnašų - jos būtų padidinusios teksto apimtį geru trečdaliu. Besidomintiems skaitytojams belieka rekomenduoti solidžius etimologijos žodynus - ne tik graikų kalbos (Frisk), bet ir kitų ide. kalbų.

2. *„Kratile“ nagrinėjamų žodžių kilmė lyginamosios istorinės kalbotyros požiūriu*

1. ἀβουλία 420 c „neapgalvotumas, nepagrįstumas, neaiškumas, neryžtingumas“;

βουλεύεσθαι 420 c „tartis, patarinėti, aptarti“;

βουλή 420 c „aptartis, nutartis, nuosprendis, patarimas, taryba“;

βούλομαι 420 c „norėti“;

βολή 420 c „metimas“.

Sinchroniškai bendrašakniai yra tik ἀβουλία, βουλή ir βουλεύεσθαι (pirmieji du padaryti iš pastarojo); βολή padarytas iš βάλλω mesti“. Taigi visi penki žodžiai sinchronijos požiūriu kilę iš trijų veiksmažodžių: βουλεύεσθαι „tartis, patarinėti“, βούλομαι „norėti“ ir βάλλω „mesti“. Paradoksalu, kad Platono pateikiamas šių žodžių aiškinimas siejasi su diachroninės lingvistikos atstatoma semantine seka: βάλλω „mesti“→ βούλομαι (*βόλσομαι; plg. βάλλω / βολή) „norėti = padaryti noro, valios judesį (užmetimą) sieloje (βάλλεσθαι ἐν θυμῷ)“ → βουλεύεσθαι „tartis, patarinėti = ***norėti*** išreikšti valią, nuomonę, ***norėti*** ką nors kaip nors įtaigoti ar įtakoti“ (βουλ-εύ-εσθαι iš βούλ-εσθαι nurodyto formanto įterpimu).

2. ἀγαθόν 412 c, 422 a „gėris“.

Iš ἀγαθός „geras“; mėginama atstatyti pradinę reikšmę „tinkamas, atitinkantis (normą, progą, standartą ir pan.)“; plg. s. slav. *godъ* „(tinkamas, teisingas) metas, proga“ (iš čia rus. год „metai“, годиться „tikti, atitikti“), s. ind. *gádhya*- „tai, kas tinkamai susiklostė; palankiai susidėjusios į krūvą aplinkybės“. Matome, kad gėris suvokiamas ne absoliučiai, o kaip normos ar standarto laikymasis, kaip kontingentiškas atitikimas.

3. Ἀγαμέμνων 395 ab „Agamemnonas“.

Kitos paliudytos formos: Ἀγαμέσμων, Ἀγαμέμμων, Ἀγαμέν(ν)ων. Bandoma atstatyti formą *Ἀγα-μέδμων

„(pernelyg) smarkiai, stipriai, rūsčiai valdantis" (plg. ἄγαν „labai, per daug" ir μέδω „valdyti"). Antrąjį vardo sandą mėginta kildinti dar ir iš μένος „pyktis, narsas" (tuomet vardo reikšmė būtų „labai piktas, labai tūžmastingas, labai nirtulingas, labai narsus") bei μένειν „pasilikti" (tuomet vardo reikšmė būtų „labai užsispyręs, labai atkaklus, labai tvirtas"). Platonas, kaip žinia, renkasi pastarąjį aiškinimą.

4. ἀδικία 413 d „neteisybė";
δίκαιον 412c-413 d „tai, kas teisinga";
δικαιοσύνη 412c „teisingumas".

Siejama su δείκνυμι „nurodyti, parodyti", taip pat su liet. žodžių grupe *daiktas*, *diegti*, *dygti*, *dyglys*. Semantinė seka: „durti kurion nors vieton"→ „nurodyti (tikslią vietą)"→ „nurodyti, tiksliai apibrėžti tai, kas teisinga". Iš ide. **deigh-* „durti".

5. ἀήρ 410 b „oras; sunkus ir drėgnas apatinis atmosferos sluoksnis".

Nesėkmingai mėginta sieti su ἄημι „sūkuriuojant pūsti (apie vėją)". Bandyta sieti ir su ἀείρω „kelti".

6. Ἀθηνᾶ 407 a-c „Atėnė".

Vardas ikigraikiškos kilmės, etimologija nežinoma.

7. Ἅιδης 403 a, 404 b „Hadas".

Neišaiškintas vardas. Tradiciškai, nuo Antikos laikų, kildintas iš *ἀ-ϝιδ(-ā)- „nematomas" (ἀ - priv. + aor. nuo ὁράω); jei kildintume iš *ἀ-ϝιδ-, būtų galima sieti su s. ind. *sam-vid-* „susirinkti, susitikti, pasimatyti", taigi Hadas reikštų „vieta, kur visi susitinka, susirenka (arba yra surenkami); tas, kuris

visus surenka, praryja“. Vardą „Hadas“ mėginta sieti ir su lot. *saevus* „žiaurus, nuožmus“ (šiuo atveju aiškinama, kad balsio trumpumas esąs antrinis, galbūt dėl tabu); taip pat su αἶα „žemė“ ir su αἰόλος „greitas, vikrus, smarkus, nesutramdomas, neįveikiamas“ (iš αἴσσω „lėkti, skrieti, veržtis“). Visos etimologijos nepatikimos, nes vardas greičiausiai yra tabuizuojant iškreiptas, tad nereguliarūs fonetiniai pakitimai neleidžia patikimai atstatyti pradinės formos.

8. αἰθήρ 410 b „eteris, viršutinis skaidrus atmosferos sluoksnis“.

Kildinama iš αἴθω „(už)degti, žėrėti“. Siejama su lot. *aedes* „šventykla (kurioje dega šventoji ugnis, plg. *aedes Vestae*)“, *aestas* „karštis, kaitra“, taip pat su kitų ide. kalbų žodžiais, reiškiančiais žėruojančias ugniakuro anglis ar ugnį. Ir graikų mitologijoje αἰθήρ sietas su skaisčia ugninga viršutinio atmosferos sluoksnio substancija (priešingai nei ἀήρ, kuris sietas su drėgme, debesimis, rūku). Žodį mėginama kildinti iš ide. **ail-* „žėruojančios ugniakuro anglys; ugnis“.

9. αἰπόλος 408 cd „ožkaganys“.

Sudurtinis žodis. Iš *αἰγ-πόλος, pažodžiui reiškia „besisukinėjantis aplink ožkas“ (αἴξ „ožka“ + πέλομαι „suk(io)tis“).

10. αἰσχρόν 416 ab „gėdingas dalykas; gėda“.

Iš αἰσχύνω „(su)gėdyti“, αἰσχύνομαι „gėdytis“. Atstatoma ide. šaknis **aig^{u}h(e)s-* „gėdingas dalykas; gėda“, kuri sutinkama ir gotų kalboje.

11. Ἀκεσίμβροτος 394c „Akesimbrotas“.

Pažodžiui „gydantis mirtinguosius" (iš ἀκέομαι „gydyti" ir βροτός „mirtingasis, žmogus"). Vardas išlaikė tiek *m*, tiek parazitinį *b* (βροτός < μβροτός < μροτός, plg. liet. *mirtis*, lot. *mors*, iš ide. **mr̥t-*).

12. ἀκολασία 437 bc „nebaudžiamumas, savivalė, nesaikingumas, palaidumas".

Iš ἀ-priv. + κολάζω „bausti, tramdyti, apriboti, apgenėti, ištaisyti (klaidą, kaltę)", κολάζω iš κόλος „beragis, nupjautais ragais; sužalotas". Taigi κολάζω pažodžiui reiškia „aplaužyti ragus", t.y. apgenėti visa, kas įžūlu, nesaikinga, kame slypi ὕβρις.

13. ἀλγηδών 419 c „kančia, skausmas, nuoskauda".

Iš ἄλγος skausmas". Siejama su ἀλέγω „rūpintis, kreipti dėmesį, slaugyti, sergėti". Dėl tipologijos plg. liet. *sirgti/sergėti*. Tolesnis etimologizavimas keblus.

14. ἀλήθεια 421 b „tiesa".

Žodis tradiciškai etimologizuojamas kaip „nepaslėptis" (ἀ- priv. + λήθω, λήθομαι (epinės formos) „slėpti(s), pamiršti"). Kiti bandymai etimologizuoti nesėkmingi. Archajiška reikšmė, regis, buvo labiau įprastinė, buitinė: tiesa buvo suvokiama kaip paprasta opozicija melui (kaip nuslėpimui to, kas šiaip būtų akivaizdu, pvz., kaltės ar įkalčių nuslėpimui); taigi sakyti tiesą - tai nesislėpti ir neslėpti. Vėliau žodis įgijo gnoseologinį atspalvį.

15. ἀμαθία 437 bc „nemokšiškumas".

Iš ἀ-priv. + μανθάνω „mokytis"; μανθάνω siejamas su gausia grupe ide. žodžių, reiškiančių mąstymą, išmintį, apskritai

psichinį aktyvumą (plg. lot. *mens* „mintis“, s. ind. *medhā́* „išmintis“ ir pan.).

16. ἁμαρτία 437 b „klaida“.

Iš ἁμαρτάνω „(su)klysti“; bandymai etimologizuoti šį veiksmažodį nesėkmingi. Įdomu, kad ἀ- priv. būdvardis iš ἁμαρτάνω yra νημερτής (ep. νᾱμερτής), taigi daiktavardis νημέρτεια „neklaidingumas, tiesa“ tipologiškai siejasi su ἀλήθεια „nepaslėptis, tiesa“ (plg. dubletus λήθω / ἁμαρτάνω, ἀλήθεια / νημέρτεια, *nepaslėptumas* / *neklaidingumas*). Tiesa abiem atvejais apibrėžiama negatyviai, kaip kažko neigiamo paneigimas.

17. ἀναγκαῖον 420 de „tai, kas neišvengiama“.

Iš ἀνάγκη „neišvengiamybė, būtinybė“. Žodis neaiškios kilmės. Bandyta sieti su het. *henkan* „mirtis“, lot *nex* „žudynės, pražūtis“ (iš *necare* „žudyti“), taip pat aiškinti žodį kaip ἀ- priv. iš ἐνεγκεῖν nunešti“ (šiuo atveju ἀνάγκη reikštų „tai, ko neįmanoma nunešti, pakelti, pajudinti iš vietos, t.y. ko neįmanoma pakeisti“).

18. ἀνδρεία 413 e „narsumas, vyriškumas“;
ἀνήρ 414 a „vyras“.

᾿Ανδρεία iš ἀνήρ (gen. ἀνδρός); ἀνήρ siejamas su s. ind. *nā́* „vyras“, oskų *ner-um* (= *virorum*, „vyrų“), lot. (iš sabinų) *Ner-o* „Neronas“, taip pat hetitų *innar-* „gyvybinė jėga, galia“ (pastaroji reikšmė galbūt pradinė).

19. ἄνθρωπος 399 c „žmogus“.

Žodis neaiškios kilmės, galbūt tolimai siejasi su hetitų *antuḫšaš* „žmogus“.

20. ἀνία 419 c „kančia, skausmas“.

Žodis neaiškios kilmės, mėginta sieti su s. ind. *ámīvā* „t.p.“, lot. *onus* „našta, sunkenybė, prislėgimas“.

21. Ἀπόλλων 404 e - 406 a „Apolonas“.

Žodis neišaiškintas, ikigraikiškos (galbūt anatoliškos) kilmės, plg. hetitų *ap-pa-li-u-na-aš* „dievybės vardas“.

22. ἀπορία 415 c „keblumas, aklavietė, sutrikimas, pasimetimas“.

Iš ἀ- priv. + πόρος „kelias, praėjimas, anga“, taigi ἀπορία reiškia „vieta be praėjimo, be išeities (= aklavietė)“; πόρος pradinė reikšmė yra „anga, skylė, kiaurymė“, jis siejamas su πείρω „perdurti, persmeigti“.

23. ἀρετή 415 c d „dorybė“.

Daryba iki galo neišaiškinta; žodis siejamas su ἀρέ-σκω „patikti“ ir ἀρε-ίων „geresnis, narsesnis“. Toliau mėginama sieti su ἀρ-αρ-ίσκω (redupl. šaknis ἀρ-) „susieti, sujungti, sutapdinti“. Tokiu atveju ἀρετή reikštų dorybę kaip pavyzdžio ar standarto, su kuriais lyginamas žmogus, atitikimą.

24. Ἄρης 407 cd „Arėjas“.

Žodžio kilmė neaiški. Antikos gramatikų sietas su ἀρή „prakeikimas, nelaimė, pražūtis“. Ἄρης lyginimas su ἀρετή bei dorybės siejimas visų pirma su karine narsa yra kultūrinė sąsaja, neturinti etimologinio pagrindo.

25. ἄρρεν 414 a „tai, kas vyriška; vyriškumas“.

Kita ἄρρην, ἄρρεν forma yra ἄρσην, ἄρσεν. Fonetiš-

kai identiškas s. persų *aršan-* „vyras“, t.p. plg. pirmąjį s. ind. žodžio *ṛṣa-bhá* „jautis“ sandą. Tolesnis etimologizavimas keblus.

26. Ἄρτεμις 406 b „Artemidė“.

Šį vardą mėginta sieti su lydiškuose įrašuose aptinkamomis formomis *Artimuš*, *Artimu-k* ir pan. Taip pat bandyta sieti su ilyrų **artos* „lokys“ (plg. ir gr. ἄρκτος „lokys“), aiškinant Artemidę kaip „deivę lokę“, „lokių valdovę“. Vardas sietas ir su ἄρταμος „mėsininkas“. Visos etimologijos labai nepatikimos.

27. ἄστρα 409 c „žvaigždės“.

Sg. ἄστρον „žvaigždė“. Siejama su lot. *stella* „t.p.“ (iš **stēr-lā* arba **stēl-nā*), got. *stairno*, vok. *Stern*, Avestos *starəm* (acc. sg. „žvaigždę“), s. ind. *tárah* (nom. pl. „žvaigždės“) ir t.t. Sieta (be galo pritemptai) net su akadų *Ištar* „deivė Ištarà; Veneros planeta“. Pritemptas ir siejimas su ide. **ster-/stel-* „driekti(s), pakloti, patiesti“ (plg. lot. *sternere* „t.p.“), aiškinant žvaigždes kaip „besidriekiančias (per visą dangų)“, kaip „tas, kuriomis nuklotas (visas dangus)“.

28. ἀστραπή 409 c „žaibas“.

Kita forma - ἀστεροπή. Žodis aiškintas ir kaip darinys ἀστήρ „žvaigždė, šviesulys“ + ὄψ „akis“, ir kaip vieno sando šaknis. Bet kokiu atveju žodis siejamas su ἀστήρ šviesulys“. Iš ἀστήρ ar ἄστρον galėjo iš pradžių atsirasti veiksmažodis ἀστράπτω, kurio pradinė reikšmė - *„šviesti, žėrėti kaip žvaigždei“. Vėliau iš jo galėjo atsirasti (substantyvacijos keliu) daiktavardis ἀστραπή „tai, kas žėri kaip žvaigždė = žaibas“, o ἀστράπτω po to jau įgijo antrinę reikšmę „žėrėti kaip žaibui, žaibuoti“. Visi spėjimai labai hipotetiški.

29. ’Ατρεύς 395 bc „Atrėjas“.

Etimologija nėra aiški. Kaip hipotezės išlieka Platono pateiktieji variantai, ypač iš ἀ-priv. + τρέω „drebėti, bijoti“, t.y. Atrėjas kaip „nedrebantis = bebaimis“.

30. ’Αφροδίτη 406 cd „Afroditė“.

Etimologija neaiški. Siejimas su ἀφρός „puta“ yra liaudiška etimologija. Deivė ir jos vardas greičiausiai yra rytietiškos kilmės, ji gimininga semitų vaisingumo deivei *Aštoret*, bet vargu ar galima tiesiogiai sieti šiuos vardus dėl fonetinių sunkumų.

31. ἀχθηδών 419 c „našta, svoris, sunkenybė, vargas, liūdesys“.

Tos pat šaknies, kaip ἄχθος „svoris, našta“, ἄχθομαι „būti apkraunamam, apsunkinamam“. Etimologija neaiški. Nesėkmingi bandymai sieti su garsažodžiais (pvz., su ἄχομαι „dejuoti“ — iš „ach“ (= vai, varge) (?)).

32. βέβαιον 437 a „tai, kas tvirta, patikima“.

Iš βαίνω „(už)žengti, (už)lipti“ su reduplikacija, plg. perfekto dalyvį βεβαώς. Taigi „tvirtas“ yra tas, kuris „yra užlipęs (ant viršaus)“, „įsitvirtinęs (ant viršaus)“ (jei reduplikaciją aiškinsime kaip emfatinį šaknies reikšmės sustiprinimą).

33. βλαβερόν 417 de „tai, kas kenksminga“;

βλάπτον 417 e „tai, kas kenkia“.

Iš βλάπτω „kenkti“, šaknis βλαβ-. Siejamas su s. ind. *mṛk-tá-* „pakenktas, sužalotas, sulaužytas“.

34. γῆ, γαῖα 410 bc „žemė“.

γαῖα galbūt padarytas iš γῆ, nusižiūrint į αἶα „t.p.“ Etimologija neaiški.

35. γνώμη 411 d „mintis, nuomonė, nutartis, ištara“.

Iš γιγνώσκω „pažinti“. Plg. lot. *notus* „žinomas, pažintas“, s. ind. *jñātá* - „t.p.“, tocharų B *a-knātse* „nežinantis“, liet. *žinoti* ir t.t. Mėginama rasti tolimų sąsajų su γίγνομαι „atsirasti, užgimti“, aiškinant, jog tai, kas „užgimsta, atsiranda mintyje“, ir yra „pažįstama“.

36. γυνή 414 a „moteris“.

Iš ide. **gʷen-* „t.p.“; plg. Avestos *gənā* „t.p.“, s. slav. *žena* „t.p.“ ir t.t.

37. δαίμονες 398 b „daimonai“.

Sg. δαίμων. Bandyta sieti su δαίομαι „dalyti, skirti, lemti“, taigi daimonas reikštų „dalytojas, skyrėjas, lėmėjas“ (dėl tipologijos plg. rus. бог „dievas“ / s. ind. *bhága* - „turtas, labas, dalia“). Esama ir kitokių etimologijų, jos pritemptos.

38. δειλία 415 bc „bailumas“.

Iš δειλός „bailus“. Atstatoma forma *δϝει-λος, kuri aiškinama kaip λ-kamienė iš *δϝεῖος>δέος (kaip kad νεφέλη: νέφος). Toliau siejama su δείδω „bijoti“, δεινός „baisus“.

39. δέον 418 b, e; 419 a „tai, ko reikia, ko trūksta; tai kas būtina, privalu, neišvengiama; prievolė“.

Iš δέω „stokoti, reikėti, trūkti“; siejama su s. ind. *doṣa* „stoka, trūkumas“.

40. Δημήτηρ 404 b „Dėmetra“.

Iš *Δῆ „žemė“(?) + μήτηρ „motina“. Pirmasis sandas gali būti aiškinamas kaip „žemė“ tik su pritempimu, pasitelkiant ilyrų ir albanų kalbų duomenis. Kitas aiškinimas (taip pat tik hipotetinis) - *Δασ-μάτηρ, kur ide. **d̥ms* yra gen. nuo **dem-* „namas, namai“ (plg. δόμος „t.p“), taigi Δημήτηρ reikštų „namų motina“.

41. Διόνυσος 406 c „Dionisas“.

Bandoma atstatyti formą *Διοσ-νυσος, vardą aiškinant kaip nuorodą į šio dievo kilmę iš Dzeuso (Διός - gen. nuo Ζεύς) ir Semelės, kuri buvo trakų žemės deivė, nes antrasis vardo sandas nurodo Nisos kalną (Νυσήϊον ὄρος), kuriame Dionisas buvo nimfų išaugintas. Būta bandymų šį teonimą ir tiesiogiai kildinti iš trakų-ilyrų kalbų.

42. δόξα 420 b „nuomonė, spėjimas“.

Iš δοκέω „manyti, spėti, turėti nuomonę“. Siejama su lot. *doceō* „mokyti“.

43. ἑκούσιον 420 d „tai, kas savanoriška“.

Iš ἑκών „(darantis ką nors) savo noru; savanoris“. Senas dalyvis (plg. s. ind. *uś-ánt-*) nuo graikų kalboje jau pamiršto indikatyvo *ϝέκ-μι; pastarojo atitikmenys - het. *u̯ek-mi*, s. ind. *váś-mi* „aš noriu, geidžiu“. Graikų kalboje *ϝέκ-μι išstūmė βούλομαι ir ἐθέλω.

44. Ἕκτωρ 393 a „Hektoras“.

Paž. „laikytojas, turėtojas, valdytojas“ (nuo ἔχω „turėti“). Tai *Nomen agentis* su priesaga -τωρ.

45. ἐνιαυτός 410 d „metai“.

Žodžio etimologija nėra visiškai aiški, esama kelių kiek pritemptų hipotezių. Bandyta lyginti su liet. *pér-nai*, t.p. su gr. ἐν-ιαύω „miegoti, ilsėtis“ (turimas galvoje saulės sustojimas (= „poilsis“) saulėgrįžos metu, taigi „metai“ suvokiami kaip laiko tarpas nuo vienos saulėgrįžos iki kitos).

46. ἐπιθυμία 419 de „geismas, įgeidis, potraukis“;
θυμός 419 e „dūmas, siela, narsas“.

ἐπι-θυμία iš ἐπι-θυμέω „geisti, trokšti“ (ἐπι „ant“ + θυμός „siela, narsas“, taigi ἐπιθυμία yra tai, kas „ant sielos“, „ant dūšios“, tai, kas spaudžia, slegia, obsesiškai užgula sielą. θυμός yra senas ide. žodis (**dhū-mo-s* „t.p.“), plg. s. ind. *dhūmá-*, „t.p.“, liet. *dūmas*, lot. *fūmus* „t.p.“ Dūmo ir sielos sąsaja remiasi tuo, kad senovėje siela buvo įsivaizduojama materialios substancijos (dūmo, garo, miglos) pavidalu, t.y. kaip vaiduoklis.

47. ἐπιστήμη 412a, 437a „pažinimas, suvokimas, supratimas“.

Iš ἐπίσταμαι „žinoti, suvokti“. Toliau mėginama kildinti iš *ἐπι-hίσταμαι (galima reikšmės evoliucija: „atsistoti priešais ką nors“⟶ „susiremti su kuo nors“⟶ „patirti, pažinti ką nors“); jei priešdėlį ἐπί traktuosime „ant“ reikšme, tuomet *ἐπι-hίσταμαι galima aiškinti taip: „atsistoti ant“ ⟶ „surasti pėdsakus“⟶ „eiti pėdomis“⟶ „ieškoti, tyrinėti, pažinti“. Esama ir kiek kitokių šio žodžio darybos bei pradinės reikšmės aiškinimų.

48. ʻΕρμῆς 407 e - 408 b „Hermis“.

Vardo kilmė daugiau nei hermetiška. Iškelta nemažai hipotezių, visos jos nepatikimos, nes etimologizavimas patenka į užburtą ratą: žodžiai, iš kurių mėginama kildinti Ἑρμῆς, patys neretai etimologizuojami, remiantis būtent juo. Šis vardas, kaip ir dauguma kitų dievų vardų, greičiausiai yra ikigraikiškos kilmės.

49. ἔρως 420 ab „meilė, Erotas".
Žodžio kilmė neaiški.

50. Ἑστία 401 cd „Hestija, namų židinio deivė".
Jei *spiritus asper* atsiradęs iš digamos, tuomet sietina (iš tradicijos) su lot. *Vesta* „t.p."; tačiau vieningos nuomonės nėra: sieta ir su ἐσχάρα „ugniakuras", lot. *sidus* „žvaigždynas, šviesulys", ἕζομαι „atsisėsti, įsikurti" (plg. *įsi-kurti* (= atsisėsti) ir *už-kurti* (ugnį)), slav. *jestěja* „židinys" ir t.t.

51. ἔτος 410 d „metai".
Iš ide. **ųetes-* „t.p." Homero epe vart. forma su digama ϝέτος, mikėniška forma *we-to* (acc). Dar plg. lot. *vetus* „senas", liet. dial. *vẽtušas* „senas; sudilęs mėnulis (žem.)", rus. ветхий „senas", s.ind. *vats-á-* „(vienergis) teliukas", het. *ša-ųitiš-t* „žinduklis". Lot. ir balt.-slav. reikšmė „senas" galėjo atsirasti taip: „metai" → „(kas nors) metų amžiaus (= metų senumo)" → „senas". Metai suvokiami kaip laiko ciklas, o kas nors, tą ciklą nugyvenęs, laikomas senu. Beje, laiko ciklas nebūtinai turi būti metai, tai gali būti ir mėnuo (plg. sudilusio mėnulio pavadinimą „vetušas" (= mėnesio senumo, pabaigęs mėnesio ciklą).

52. εὐφροσύνη 419 d „laimė, linksmumas";

σωφροσύνη 411 e „sveikas protas, išmintis, nuosaikumas, susivaldymas“.

εὐφροσύνη iš εὐ „gerai“ + φρήν „diafragma“, σωφροσύνη iš σῶς „sveikas“ + φρήν „diafragma“. Senovėje manyta, kad mąstymo galios slypi diafragmoje.

53. Ζεύς 395 e - 396 b „Dzeusas“.

Senas ide. dangaus, dangaus šviesos, dienos ir dangaus dievo pavadinimas; plg. s. ind. *dyáuh* „dangaus dievas, diena“, het. *šiuš*, *šiun(-i)* - „dievas“, visi iš ide. **d(i)iéus* „šviečiantysis, spindintysis“ (= *Nomen agentis* nuo „šviesti“). Tuo tarpu iš ide. **deiu̯os*, kuris kilęs ne iš veiksmažodžio „šviesti“, tačiau yra senas „dievo“ apeliatyvas, kilo lot. *deus* „dievas“, liet. *dievas*, s. ind. *deváh* „t.p.“. Kiti vardo Ζεύς linksniai yra dvejopi: Δι(ϝ)ός, Δι(ϝ)ί, Δία (ide. kilmės) ir Ζηνός, Ζηνί, Ζῆνα (gr. inovacija).

54. ζημιῶδες 418 ab, 419 b „tai, kas nuostolinga, kenksminga“.

Iš ζημία „bausmė, nuostolis, bauda“ + εἶδος „vaizdas, panašumas, rūšis“. Žodžio ζημία etimologija neaiški.

55. ζυγόν 418 de „jungas“.

Senas ide. žodis (**iugóm* „t.p.“); plg. het. *iugan*, s. ind. *yugám*, lot. *jugum*, liet. *jungas*.

56. ἡδονή 419 b „malonumas“.

Iš ἡδύς „saldus“. Senas ide. žodis (**su̯ādú-s*); plg. s. ind. *svādú-* , lot. *suavis*. Giminingas ne tik liet. „saldyti“, bet ir „sūdyti“: paradoksali „saldyti“ ir „sūdyti“ reikšmės sąsaja re-

miasi bendru reikšmės vardikliu „gerinti skonį, skaninti".

57. ἥλιος 408 e - 409 a „saulė".

Per gr. *σᾱϝέλιος iš ide. **sāu̯el-*, **sūl-*; plg. s. ind. *sūrya* „t.p.", lot. *sol* „t.p.", liet. *saulė*.

58. ἡμέρα 418 cd „diena".

Iš ἦμαρ, -ατος „t.p." Siejama su arm. *awr* „t.p." Suponuotina ide. praforma **ā-mōr* > dor. ark. ᾆ-μαρ, jon. ἦ-μαρ (plg. τέκμαρ: -μωρ).

59. Ἥρα 404 bc „Hėra".

Be etimologijos. Vardas ikigraikiškos kilmės.

60. ἥρως 398 c-e „herojus".

Iškelta įvairių hipotezių; mėginta, be kita ko, sieti ir su Hėros vardu, tačiau visos etimologijos pritemptos.

61. Ἥφαιστος 407 c „Hėfaistas".

Žodžio etimologija neaiški; vardas ikigraikiškos (galbūt pelazgiškos) kilmės.

62. θάλλειν 414 ab „žydėti, klestėti, būti gausiam".

Iš *θαλ-ι̯ω< ide. **dhal-* „t.p."; plg. arm. *dal-ar* „žalias, šviežias".

63. θεοί 397 cd „dievai".

Žodžio θεός „dievas" kilmė neaiški. Vieni sieja su lot. *fēriae* „šventadieniai, iškilmių dienos", *fēstus* „šventiškas", *fānum* „šventovė"; arm. *di-kʻ* (pl.) „dievai" suponuotų ide.

**dhēs-es*, tuo tarpu gr. θεός — ide. **dhes-ós*, taigi kiekybinis ē/e skirtumas lieka nepaaiškintas. Kitų nuomone, θεός kildintinas iš *θϝεσ-ός ir sietinas su liet. *dvasià*. Tačiau šiai nuomonei prieštarauja faktas, kad šaknyje *θϝεσ-ός postuluojama digama nepaliko jokių pėdsakų Homero epo metre, be to, savo dievus graikai įsivaizdavo kaip kūniškas būtybes.

64. θηλή 414 a „spenys, krūtis, krūtinė“.

Iš θηλάζω „čiulpti“; plg. lot. *fēlāre* „t.p.“, liet. *dėlė*; bandyta sieti ir su lot. *fēlix* „laimingas“ (iš „vaisingas“). Atstat. ide. **dhēl-* „t.p.“ Siejama su θῆσθαι „čiulpti (pieną), melžti“.

65. θῆλυ 414 a „moteriška (giminė); tai, kas moteriška“.

Siejama su s. ind. *dhārú-* „maitinanti krūtimi“, iš ide. **dhēlu-*. Manoma, jog tai *lu*-priesaginis darinys iš θῆσθαι „čiulpti (pieną), melžti“. Plg. θηλή „spenys, krūtis“.

66. ἵμερος 419 e - 420 a „potraukis, geismas, aistra“.

Žodis neaiškios kilmės, postuluojamos sąsajos su kitų kalbų žodžiais semantiškai arba morfologiškai neįtikinamos.

67. Ἶρις 408 b „Iridė; vaivorykštės personifikacija“.

Atstatoma forma ϝῖρις ir siejama su germ. atitikmenimis (plg. angl. *wire* „viela, laidas“); ϝῖρις galėjo reikšti puošnų iš vielos išlankstytą ar nukaltą dirbtinį su žėrinčiomis inkrustacijomis.

68. ἱστορία 437 b „paliudijimas, nupasakojimas, istorija“.

Iš ἵστωρ „liudininkas; tas, kuris žino“. Atstatoma forma *ϝιδ-τωρ (*Nomen agentis* nuo οἶδα „žinoti“).

69. κακία 415 b „blogybė“;
κακόν 416 a „tai, kas bloga“.
Žodžio etimologija neaiški.

70. καλόν 416 b-d „tai, kas gražu, puiku; grožis“.

Iš καλός „garžus, puikus“ (< καλϝός); mėginama sieti su s. ind. *kalya-* „žvalus, pasiruošęs kovai“, senovės vokiečių aukštaičių *helid* „karžygys“, vok. *Held* „t.p.“ Tad pradinė reikšmė greičiausiai yra „kovos dorybė, karinė narsa“.

71. κάτοπτρον 414 c „veidrodis“.

Iš καθ-οράω „žiūrėti iš viršaus žemyn“ (κατά „žemyn“ + ὁράω „žiūrėti“). Tad pradinė reikšmė - „daiktas, į kurį žvelgiama iš viršaus“. Dėl antrojo sando plg. ὄψις „rega“, epe sutinkamą perfektą nuo ὁράω - ὄπωπα.

72. κερδαλέον 417 a „tai, kas pelninga, naudinga“; κέρδος 417 ab „pelnas, nauda“.

Mėginama atstatyti pradinę reikšmę „(pelningas) amatas, meistrystė“, siejant su kai kuriais keltiškais žodžiais (plg air. *cerd* „menas, amatas, verslas“). Keltų kalbose šis žodis galėjo reikšti dar ir muziką bei poeziją, nes šiais „verslais“ užsiiminėję žmonės senovėje buvo labai gerbiami ir gerai apmokami.

73. κίνησις 426 c „judesys, judėjimas, (su)judinimas“.

Iš κινέω „judinti“. Atstatoma forma *κι-νευ-μι (plg. ἵ-η-μι), kildinama iš formų ἔ-κι-ε, κί-ε, κί-ο-μεν ir pan. „pajudėti, pradėti judėti, sukrusti“ ir siejama su lot. *ci-tus* „greitas“, taigi pradinė reikšmė - „greitėjantis judėjimas, išsijudinimas iš vietos“.

74. Κρόνος 396 b, 402 b „Kronas“.

Apeliatyvinė vardo reikšmė (taigi ir etimologija) nežinoma, visi bandymai aiškinti šį žodį nesėkmingi. Vardas greičiausiai ikigraikiškos kilmės.

75. κύων 410 a „šuo“.

Senas ide. žodis Plg. skr. *śvā́* „t.p.“, got. *hunds* „t.p.“, arm. *šun* „t.p.“, toch. A *ku* „t.p.“, het. *śuwana-* „t.p.“ Gr. žodžio genetyvas (κυν-ό-ς) gražiai atliepia seną liet. formą *šun-e-s* „šuns“; kentuminėse ide. kalbose šis žodis prasideda „k“, o sateminėse - „s“, „š“.

76. Λητώ 406 a „Lėto“.

Vardo kilmė neaiški. Bandomas sieti su lydų *lada* „moteris“, tačiau žodis greičiausiai yra toks senas (laikomas net ikipelazgišku), kad konkrečios sąsajos, net jei jos įmanomos, mažai ką paaiškina.

77. λύπη 419 c „liūdesys, skausmas“.

Etimologija neaiški. Bandymas sieti su liet. *lupti* „plėšti; vanoti, mušti“ yra gerokai pritemptas.

78. λυσιτελοῦν 417 bc „tai, kas pateisina įdėtą triūsą, viltis ir pan.; tai, kas naudinga, pelninga“.

Iš λύω „atrišti, atleisti, sumokėti“ + τέλος „tikslas, pabaiga“. Paž. reikšmė - „tai, kas apmoka sąnaudas, reikalingas tikslui pasiekti“.

79. μείς 409 c „mėnuo (laiko tarpas)“.

Senas ide. žodis. Plg. liet. *mėnuo*, rus. месяц, lot. *mēnsis*

„t.p.“, got. *mēna* „mėnulis“, s. ind. *mā́s-* „mėnuo“, toch. A *mañ* „t.p.“, toch. B *meñe* „t.p.“ Manoma, kad iš ide. šaknies **mē-* „matuoti“, tad *mėnuo* reiškė laiko matą, lygų pilnam mėnulio fazių ciklui.

80. μηχανή 415 a „gudrybė, suktybė; prietaisas, mašina“.

Pirmykštė reikšmė galėjo būti „(magiška) jėga, pasitelkiama sunkumams įveikti“ (plg. posakį *deus ex machina*). Siejama su got. *mahts* „galia“, vok. *Macht* „t.p.“, rus. могу, мочъ „galėti, įstengti“, taip pat su liet. *mokėti, magėti, mėgti*; dėl semantikos: mokėjimas gali reikšti magišką intelekto galią, magėjimas ir mėgimas gali reikšti nenustygimą, didelę vitalinę jėgą.

81. μνήμη 437 b „atmintis, prisiminimas“.

Senas ide. žodis; jo reikšmės diapozonas įv. kalbose nusako vis kitus psichinius afektus ir dvasios galias. Plg. lot. *mens* „mintis“, liet. *mintis*, gr. μένος „pyktis, narsas“, s. ind. *manas* „mintis, išmintis“ ir t.t. Plg. liet. *mintis*: *at-mintis*.

82. Μοῦσαι 406 a „Mūzos“.

Vardo etimologija (t.y. žodžio μοῦσα apeliatyvinė reikšmė) neaiški, jis greičiausiai yra ikigraikiškos kilmės. Hipotetinė praforma būtų *μόντ-ι̯α, *μόνθ-ι̯α Bandymas sieti su μένος „pyktis, narsas, dvasios galia“ suponuotų praformą *μόν-τι̯α, taigi keistų morfemų ribą ir todėl laikytinas morfologiškai pritemptu. Bandyta sieti (nesėkmingai) ir su μανθάνω „mokytis“, taip pat su lot. *mons* „kalnas“ (pastaruoju atveju *μοντ-ι̯α aiškinta kaip „kalnų nimfa“).

83. νόησις 411 de „mąstymas“.

Kilęs iš νοῦς „t.p.“ (nekontrahuota jon. ep. forma νόος). Bandymai rasti akivaizdžių sąsajų su kitų kalbų žodžiais nesėkmingi. Sieta su got. *snutrs* „protingas, gudrus“, mėginta atstatyti pradinę reikšmę „uoslė, juslė“, kildinant žodį iš postuluojamos šaknies *snu* - „uostyti“. Dėl tipologijos plg. lot. *sentire* semantinę evoliuciją: „suuosti, aptikti, pajusti (fiziniu pojūčiu)“ → „jausti (emocine prasme)“ → „jausti (intelekto galių prasme)“ → „suprasti, suvokti“ → „manyti, mąstyti“. Dar plg. lot. *sagax* „turintis gerą uoslę (apie šunį)“ (*canis sagax*) ir „pagavus, sumanus, protingas (apie žmogų)“ (*homo sagax*).

84. ὀδύνη 419 c „skausmas, kančia“.

Mėginama kildinti iš seno ide žodžio *ėsti*; plg. liet. *ėd-a*, lot. *ed-ax* „kandus, ėdantis“; ajoliečių tarmėje paliudytas variantas ἐδ-ύνας (acc. pl.) su e-laipsniu. Toliau siejama su arm. *erkn*, gen. *erkan* „gimdymo skausmas, stiprus skausmas“ (iš **ed-u̯ōn* arba **ed-u̯ēn*).

85. οἴησις 420 c „nuomonė, manymas; įsivaizdavimas (kuo nors svarbiu esant), pasipūtimas“.

Iš οἴομαι „manyti“. Atstatoma forma *ὀϝίσ-i̯ομαι. Žodis neaiškios kilmės, mėginama sieti su lot. *ōmen* „ženklas“.

86. οἶνος 406 c „vynas“.

Iš ϝοῖνος „t.p.“ (homerinė forma). Siejama su lot. *ūnum* „t.p.“ (iš **u̯oinom*) ir het. *u̯ii̯an(a)* - „t.p.“ Žodis į ide. kalbas pateko, matyt, iš kurios nors Juodosios jūros regiono kalbos ir turbūt reiškė sukultūrintą vynuogienoją; sietinas ir su semitų prokalbės **wainu*-(?), plg. arab. *wain* „vynas“, hebr. *jajin* „t.p.“

87. ὄν 421 bc „tai, kas esti, būva; būtis, esatis";

οὐσία 421 bc „būtis, esmė, substancija; būtybė (kaip vienovė, monada)".

Senas ide. žodis, reiškiantis „būti". Plg. liet. *esu*, *es-mi*, lot. *es*, *est*, s. ind. *ás-mi*, *á-si*, *ás-ti*; ὤν, ὄν ir οὖσα morfologiškai yra esamojo laiko dalyviai nuo εἶναι „būti". οὐσία yra abstraktas, padarytas iš εἶναι.

88. ὄνομα 421 a „vardas, pavadinimas".

Senas ide. žodis; plg. lot. *nomen* „t.p.", s. ind. *nā́ma* „t.p." air. *ainm* „t.p.", s. slav. *imę*. Atstat. ide. **onomn̥*, **nṓmn̥*.

89. Ὀρέστης 394 e „Orestas".

Greičiausiai iš ὄρος „kalnas" (taip mano ir Platonas). Dėl darybos panašumo plg. ὀρεστιάς „kalnų nimfa". Taigi Ὀρέστης reikštų „kalnų gyventojas, kalnietis".

90. οὐρανός 396 bc „dangus".

Esama kelių aiškinimų. Vieni atstato *(ϝ)ορσανός ir sieja su s. ind. *varṣá-* „lietus". Tad pradinė οὐρανός reikšmė būtų „lietaus siuntėjas, sukeliantis lietų, apvaisintojas". Kiti sieja su liet. *viršus*, s. ind. *varṣman-* „aukštuma, aukštybės". Nelabai įtikinamas siejimas su s. indų dievo Varūnos (*Váruṇaḥ*) vardu.

91. Παλλάς 406 d - 407 a „(Atėnė) Paladė".

Neaiškios kilmės žodis. Pradinė reikšmė gali būti „moteriškos išvaizdos stabas; lėlė", „demoniška, aistringa moteris; jauna ragana" ir t.t. Žodis greičiausiai ikigraikiškos kilmės.

92. Πάν 408 cd „Panas".

Žodžio etimologija neaiški.

93. Πέλοψ 395 cd „Pelopas“.

Platono pateikiamas vardo aiškinimas (iš πέλας „arti“ + ὄψις „rega“ = „trumparegis“) yra gana įtikinamas, tačiau vardas gali būti ir ikigraikiškos kilmės, taigi visiško aiškumo nėra.

94. πιστόν 437 b „tai, kas patikima, ištikima; priesaika, sutartis; ištikimybė“.

Iš πείθω „įtikinti“, πείθομαι „įsitikinti, paklusti“. Siejama su lot. *fides* „pasitikėjimas, ištikimybė“. Atstat. ide. **bheidh-ō*.

95. Πλούτων 403 a, e „Plutonas“.

Iš πλοῦτος „turtas, gausa“. Plutonas, būdamas žemės gelmių viešpats, įkūnijo jose slypinčius turtus. πλοῦτος mėginama aiškinti kaip (το-ς)-priesagos darinį iš πλέω „plaukti, srūti, tekėti“ (plg. pasakymą „suplaukiantys (= gausėjantys) turtai“).

96. πόθος 420 a „ilgesys, troškimas; aistra, meilė“.

Bandoma atstatyti ide. *g^{u}hódh-os* „troškimas, goda“. Siejama su liet. *pasigesti*, rus. жаждать „trokšti, geisti“.

97. Ποσειδῶν 402 d - 403 a „Paseidonas“.

Mikėniška forma *Po-se-da-o*. Tradiciškai aiškinamas kaip Ποτειδᾶϝων „žemės (Δᾶ) viešpats (πόσις) (plg. δεσ-πότης „valdovas“, lot. *pot-ens* „įstengiąs, pajėgus“). Manoma, jog tai unifikuota vokatyvo forma (*Πότει Δᾶς „o Da (=Žemės) Viešpatie!“); esama ir kitokių aiškinimų.

98. πῦρ 410 a „ugnis“.

Senas ide. r/n kamieno žodis (ide. **p(e)u̯ōr*: *pŭ̄r-*: *pu-u̯en-*); plg. umbrų *pir* (nom.-acc.; iš **pūr*) „t.p.“, arm. *hur* „t.p.“, got. *fōn* „t.p.“, vok. *Feuer* „t.p.“ Galbūt tai antras, tabuizuotas ide. ugnies pavadinimas (greta lot. *ignis* „ugnis“, liet. *ugnis*, s. ind. *agní-* „t.p.“).

99. Ῥέα 402 b „Rėja“.
Vardas neaiškios kilmės, visi mėginimai etimologizuoti nesėkmingi. Bandymas sieti su lot. *R(h)ea Silvia* pernelyg drąsus.

100. σελήνη 409 a-c „mėnulis“.
Doriečių tarmėje σελάνα; tai νᾱ-priesaginis darinys iš σέλας „šviesa, spindesys, švytėjimas“. Pastarasis žodis sunkiai etimologizuojamas, pritemptai siejama su ἥλιος „saulė“ (siejant su paraleline „*spiritus asper /s*“ raida). σελήνη paž. reiškia „spindinčioji, švytinčioji“.

101. σοφία 412 b „išmintis“.
Iš σοφός „išmintingas, protingas“. Žodis neaiškios kilmės.

102. στάσις 426 d „stovėjimas, nepajudinamumas; padėtis, stovėjimo vieta; sukilimas, maištas“.

Iš ἵ-στ-η-μι „statyti“; plg. lot. *stare* „stovėti“, liet. *stovėti*, skr. *ti-ṣṭh-a-ti* „jis stovi“, Avestos *hištaiti* „t.p.“ „Sukilti“ reiškia „atsistoti priešais ką nors, atsistoti skersai kelio“.

103. συμφέρον, συμφορά 417 a, 437 b „tai, kas atsitinka, atsitiktinumas; atsitiktinė laimė ir (ypač) nelaimė.“

Iš συν „su“ + φέρω „nešti“. συμφορά reiškia „tai, kas sunešta krūvon“, „susidėjusios į krūvą aplinkybės, lemiančios

atsitiktinį įvykį (laimę ar nelaimę)“. Šis žodis yra ryškus enantiosemijos (reiškinio, kai tas pat žodis turi priešingas reikšmes) pavyzdys. „Laimės“ ir „nelaimės“ bendras semantinis vardiklis yra „atsitiktinumas“.

104. σύνεσις 412 a „sujungimas (į vieną daiktą); suvokimas, supratimas, proto pagava; protas, išmanymas“.

Iš συν-ἵημι (συν „su“ + ἵημι „siųsti“). „Suvokimas“, „pagavumas“ reiškia visų aplinkybių ar faktų, būtinų suvokimui, „sugaudymą“, „suvaikymą“ į vieną krūvą, t.y. tų aplinkybių ar faktų susiejimą, surišimą.

105. σφίγξ 414 d „sfinksas“.

Iš σφίγγω „suspausti, užveržti, užrišti, uždusinti, pasmaugti“. Žodis izoliuotas, sąsajų su kitomis kalbomis neatsekama.

106. σῶμα 400 c „kūnas“.

Etimologija neaiški. Bandoma atstatyti *σῶπ-μα ir sieti su σήπομαι „pūti, būti supuvusiam“, σαπρός „supuvęs“. Šiuo atveju kūnas būtų įsivaizduojamas kaip puvėsių krūva.

107. Σωσίας 397 b „Sosijas“.

Nėra pagrindo Platono pateikiamą šio vardo etimologiją laikyti klaidinga. Taigi Σωσίας pаž. reiškia „sveikas, nepakenktas“ arba „gelbstintis, sergstintis / išgelbėtas, pasergėtas / (kieno nors) gelbstimas, sergėjamas“. Iš σῶς „sveikas, nepakenktas“ (dar plg. σώζω „gelbėti, sergėti“).

108. Τάνταλος 395 de „Tantalas“.

Žodžio kilmė nėra visiškai aiški, nors gana įtikinama etimologija, siejanti šį vardą su reduplikuota šaknimi ταλ- (plg. τάλας „kenčiantis, vargstantis, sunkiai triūsiantis“), taigi atstatoma praforma *Τάλ-ταλ-ος, o Τάν-ταλ-ος atsiradęs dėl pirmojo sando disimiliacijos (λ→ν).

109. τερπνόν 419 d „džiugus, mielas dalykas“;
τέρψις 419 d „džiaugsmas, malonumas, pasitenkinimas“.

Žodžiai kilę iš τέρπω „džiuginti, linksminti, maloninti“. Tos pat šaknies yra s. ind. *tarpati* „pasisotinti, pasitenkinti“. Siejama t.p. su liet. *tar̃pti* „klestėti“. Tolesnis etimologizavimas kelia semantinių sunkumų.

110. τέχνη 414 bc „meistrystė, menas, amatas“.

Atstatoma forma *τέκσνᾱ, toliau mėginama sieti su τέκτων „statytojas“, bandant parodyti, jog τέχνη (τεκτ-σνᾱ) yra σ- kamienis šaknies *τεκτ- vedinys. Toliau siejama su lot. *texō* „sujungti, suleisti, priderinti, supinti; statyti, meistrauti“, s. ind. *tákṣati* „meistrauti, statyti“, liet. *tašýti*, het. *takš* - „ką nors pridėti greta, prileisti, prilyginti, sutapdinti“.

111. Τηθύς 402 cd „Tėtidė“.

Įtikinamos etimologijos nėra, mėginama aiškinti kaip atbulinį darinį iš τήθεα, τήθυον „ascidija (primityvus chordinis maišo formos jūros gyvūnas, kuris gyvena apačia prisitvirtinęs prie povandeninių daiktų)“.

112. ὕδωρ 410 a „vanduo“.

Senas ide. r/n kamieno žodis. Plg. lot. *unda* „banga“, het. *u̯atar* „vanduo“, liet. *vanduo* ir t.t.

113. Φερρέφαττα 404 cd „Ferefata, požemio karalystės valdovė“.

Persefonės, visiems siaubą kėlusios požemio valdovės, vardo variantų būta ypač daug, Ferefata yra tik vienas iš jų. Paralelinių formų (Φερσέφασσα, Περσέφασσα, Φερσεφάασσα, Περσεφόνη, Φερσεφόνη, Φερσεφόνεια) gausą nulėmė įvairūs (dažnai nereguliarūs) fonetiniai kitimai bei darybinių sandų pakeitimai, įvykę dėl tabu. Vardo „Ferefata“ etimologija neaiški; Porfyrijus pateikia liaudišką etimologiją παρὰ τὸ φέρβειν τὴν φάτταν „[ji pavadinta] pagal tai, kad gano laukinę balandę“ (*Porph. Abst. 4. 16*).

114. φρόνησις 411 d „mąstymas“.

Iš φρήν „diafragma, krūtininė pertvara“. Senovėje manyta, jog diafragmoje slypi mąstymo galios. Tolesnis etimologizavimas keblus.

115. χαρά 419 c „džiaugsmas“.

Iš χαίρω džiaugtis“. Siejama su s. ind. *háryati* „džiaugtis“, lot. *hortari* „raginti, akstinti“ bei daugeliu kitų ide. kalbų žodžių, reiškiančių ne tik džiaugsmą, bet apskritai nediferencijuotą emocinį sodrumą ir visokius afektus. Tos pačios šaknies yra ir s. ind. *háras-* „nuoskauda, (slepiamas) įniršis“, *hṛṇīté* „širsti, pykti“.

116. ψεῦδος 421 b „melas, apgavystė, apsimetimas“.

Iš ψεύδω „meluoti, apgauti“. Tos pat šaknies ir ψυδρός „melagingas“, ψυδράκιον „spuogas ant nosies (atsiradęs, kaip manyta, dėl melavimo)“. Siejama su ψίθυρος „šnabždesys“, ψιθυρίζω „šnabždėti“. Atstatoma reikšmės evoliucija: „šnabž-

dėti“ → „šnabždėti melagingus, šmeižikiškus žodžius“ → „meluoti, šmeižti“. Tolesnis etimologizavimas keblus.

117. ψυχή 399 d - 400 b „siela“.

Iš ψύχω „kvėpti šaltu oru, vėsinti, aušinti“. Dėl tipologijos plg. liet. *dvasia: dvėsti, dvėsuoti*; gr. πνεῦμα „dvasia“: πνέω „pūsti“; lot. *animus* „siela (kaip gyvybinis pradas)“: gr. ἄνεμος „dvelksmas, vėjelis“ ir t.t. Tolesnis ψύχω etimologizavimas keblus.

118. Ὧραι 410 c „Horos“.

Iš ὥρα „metas, laikas, proga“. Plg lot. *hōra* „laikas, valanda“, got. *jer* „metai“, vok. *Jahr* „t.p.“; iš ide. **i̯ōr-(ā)/ *i̯ēr-(o)-* (su e-laipsniu, plg. germ. pvz.) „t.p.“ Dar bandoma sieti su slav. *jara* „pavasaris“, rus. яриться „šėlti, siausti“, ярый „aršus“.

119. ὠφέλιμον 417 c „naudingas dalykas“.

Iš ὀφέλλω „gausinti, stiprinti, teikti naudą“; plg. ὄφελος „nauda“. Bandoma sieti su kitų kalbų žodžiais, reiškiančiais gausą ir vaisingumą, tačiau sąsajos nėra akivaizdžios.

RODYKLĖ

Rodyklė sudaryta vertimo tekstui, tad ten, kur graikiško ir lietuviško tekstų žodžių pasiskirstymas nesutampa, nuoroda atitinka žodžio vietą lietuviškame tekste. Taip pat šioje rodyklėje norima pateikti kertinių graikiškų žodžių sąrašą. Graikiškų žodžių transkripcijos skliausteliuose nurodytos tokiais atvejais: (1) kai žodis yra svarbus filosofijos terminas; (2) kai vertimas nėra savaime akivaizdus; (3) kai galima homonimija ar dviprasmybė; (4) kai keli įvairiopai verčiami graikiški žodžiai apibendrinami viena lietuviška sąvoka. Tą patį graikišką žodį ar sąvoką atitinkančius žodžius, tegu ir skirtingus, stengtasi suburti į vieną rodyklės nuorodą. Kelios būtinos išnašos sudėtos rodyklės gale.

[1] Pateikiami tik tie atvejai, kai liet. dalyviu „esantis“ išversta sudaiktavardinta veiksmažodžio *einai* forma.

[2] Neaprėpia prieveiksmio *eu* pavartojimo atvejų.

[3] Neaprėpia prieveiksmio *kalōs* pavartojimo atvejų.

[4] Nurodomi tik atvejai, kai apie personažą kalbama trečiu asmeniu.

[5] Nurodomi tik atvejai, kai apie personažą kalbama trečiu asmeniu.

[6] Šioje vietoje idiominis posakis *kata thymon* į lietuvių kalbą išverstas pasitelkiant „širdies“ metaforą.

[7] Nurodomi tik tie atvejai, kai apie dialogo personažą kalbama trečiuoju asmeniu.

[8] Plg. paaiškinimą *ad loc.*

„Mūsų, žemės piliečių vieta ir laikas - pamatinis (ar praradęs pamatą) *Kratilo* žodžio problemiškumas. Hermogeno ir Kratilo ginčas tęsiasi, ir mūsų kasdienybė, kad ir aklai priešindamasi, jį stebi iš vidaus."

Mindaugas Japertas

Platonas „Kratilo" dialogą skyrė kalbos filosofijai, tačiau ironija, paradoksai, keistų etimologijų tinklas jį paverčia kerinčiu meno kūriniu.

ATVIROS LIETUVOS KNYGA

Ši knyga priklauso
Atviros Lietuvos fondo remiamai serijai,
kurios tikslas - pateikti klasikinius
filosofijos ir politinės minties tekstus
nuo Antikos iki XIX a.